Camil
Petrescu

Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război

roman

Editura Eminescu

CAMIL PETRESCU

Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război

28

EDITURA EMINESCU
1971

Cuprins

Cartea întâia
La piatra craiului, în munte

ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1916, CA sublocotenent proaspăt, întâia dată concentrat, luasem parte, cu un regiment de infanterie din capitală, la fortificarea văii Prahovei, între Buşteni şi Predeal. Nişte şănţuleţe ca pentru scurgere de apă, acoperite ici şi colo cu ramuri şi frunziş, întărite cu pământ ca de un lat de mână, erau botezate de noi tranşee şi apărau un front de vreo zece kilometri.

În faţa lor, câteva dreptunghiuri de reţele şi „gropi de lup" erau menite să sporească fortificaţiile noastre. Toate capetele acestea de tranşee, risipite ici-colo, supraveghind şoseaua (?) de pe boturi de deal, nu făceau, puse cap la cap, un kilometru. Zece porci ţigăneşti, cu boturi puternice, ar fi râmat, într-o jumătate de zi, toate întăriturile de pe valea Prahovei, cu reţele de sârmă şi cu „gropi de lup" cu tot. (Gropile astea de lup erau nişte gropi cât cele pe care le fac, jucându-se, copiii în nisip, iar în fund aveau bătut câte un mic ţăruş, ascuţit apoi ca o ţeapă în sus.) După socotelile Marelui stat-major român din 1916 - adică din timpul bătăliei de la Verdun - duşmanul care venea la atac avea să calce, din nebăgare de seamă, în aceste gropi şi să se împungă în ţepi, fie în talpă, fie în spate. Despre „valea fortificată" a Prahovei vorbea cu respect toată ţara: Parlamentul, partidele politice şi presa. Ca să nu poată fi văzute din tren aceste realizări misterioase, vagoanele nu circulau decât cu perdelele trase, sau, dacă nu erau

perdele, cu geamurile mânjite cu vopsea albă, iar de la Sinaia, pe fiecare culoar, erau santinele cu baioneta la armă. La 10 mai, în acelaşi an, eram mutat în regimentul XX, care, de un an şi mai bine, se găsea pe frontieră, deasupra Dâmbovicioarei în munți, tot pentru acoperire şi fortificații. Aci, aceeaşi glumă: câteva sute de metri de tranşee-jucării erau menite să ilustreze principiile tactice ale armatei române de neînvins. Frontul de acoperire al batalionului nostru se întindea pe vreo zece-cincisprezece kilometri de frontieră, către vama Giuvala în dreapta, iar spre stânga până la domul alb, de piatră, al culmii Piatra Craiului. Noi „fortificasem" însă, cu trei sute de metri de tranşee, ca mai sus, dar fără gropi de lup, numai bătătura de iarbă verde dintre căsuța care ne slujea de popotă şi căsuța unde locuia comandantul de batalion. Fireşte că dacă vreun nefericit s-ar fi rătăcit pe aci „să vadă" întăriturile noastre, ar fi fost arestat şi probabil executat ca un spion.

În realitate, vremea se trecea cu instrucție într-o poiană mai mărişoară, cu asalturi eroice, care nu erau departe de jocurile de copii din mahalaua Oborului, când ne împărțeam în români şi turci, şi năvăleam urlând unii într-alții. Ştiu bine că în acest timp se dădeau asigurări în Parlamentul țării că „suntem bine pregătiți", că în doi ani de neutralitate „armamentul a fost pus la punct", iar anumite persoane îşi luau răspunderea afirmării că suntem gata „până la ultimul nasture, până la ultimul cartuş", iar cu ştiința luptei până la cucerirea oricărei poziții, fie ea socotită ca inexpugnabilă.

Pentru ceilalți, poate că aceasta vilegiatură militară n-ar fi fost prea mult dezagreabilă. Camarazii erau oameni cumsecade, care îşi credeau la necaz. Prânzurile şi cinele luate laolaltă, în odăița scundă a popotei, treceau potolit, între mâncăruri de birt mic, tărăgănate convorbiri despre amărăciunile concentrării prea îndelungate, despre intrigile de la comanda regimentului, despre cele mai bune sfaturi

pentru pregătirea murăturilor şi a borşului, menite să fie trimise prin scrisori acasă, şi, în zile mai de seamă, despre partidele politice ale țării, când cei care citeau gazeta în fiecare zi aveau prilej să strălucească prin comunicări inedite.

Pentru mine însă această concentrare era o lungă deznădejde. De multe ori seara, la popotă, era destul un singur cuvânt ca să trezească răscoliri şi să întărâte dureri amorțite. E îngrozitoare uneori această putere a unei singure propozițiuni, în timpul unei convorbiri normale, ca să pornească dintr-o dată măcinarea sufletească, aşa cum din zecile de combinații cu şapte litere ale unui lacăt secret, una singură deschide spre interior. În asemenea împrejurări, nopțile mi le petreceam în lungi insomnii, uscate şi mistuitoare.

La drept vorbind însă, în astă-seară nu atât discuția, care nu mai era o simplă aluzie, m-a aruncat în halul acesta de răscolire, ba era chiar prea directă ca să mai fie atât de otrăvitoare, cât încercarea neizbutită, pe lângă comandantul batalionului, de a obține o permisie la Câmpulung.

„Popota” unde suntem acum e într-o odaie mică, sătească, mai sus decât toate satele româneşti din munte. E abia mai mare ca o colibă, văruită în alb, cu două paturi înguste la perete, acoperite cu velințe vechi, şi care acum ne slujesc şi drept scaune de masă. O lampă de „gaz” dă o lumină gălbuie, aproape la fel de leşinată ca a vinului, din paharele mari de apă, de dinainte. Masa e, fireşte, de brad, ca la cârciumile de drum mare şi acoperită cu pânză țărănească. Cum fiecare ofițer are tacâmul lui de acasă, ales cu dinadins de proastă calitate, „că se pierde”, avem dinainte o împerechere de farfurii, cuțite şi pahare, adunate parcă de prin bâlci. Toți cei paisprezece ofițeri ai batalionului de acoperire suntem îngrămădiți aici şi, în aşteptarea cafelelor, se continuă, fără ca nimeni să se sinchisească de fumăria în care ne găsim, discuția

începută o dată cu masa şi iscată de o gazetă adusă de la aprovizionare.

Întâmplarea e între cele obişnuite, iar discuţia e la fel cu toate discuţiile literare, filosofice, artistice, politice, militare, religioase ale oamenilor care, în saloane, în restaurante, în tren, în sala de aşteptare a dentistului, „îşi spun părerea lor" cu convingerea neînduplecată şi matematică cu care larvele îşi ţes în jur gogoşi.

Un proces dezbătut la Curtea-cu-juraţi din Bucureşti a sfârşit printr-o achitare, pătimaş comentată. Un bărbat din aşa-zisa societate bună şi-a ucis nevasta necredincioasă şi a fost absolvit de vină de către judecătorii lui.

Căpitanul Dimiu, comandantul batalionului, un soi de flăcău ardelean, fără să fie din Ardeal, voinic, cu mustaţa bălaie, regulată ca insigna de pe şapca cheferistă, ceva mai mare însă, aproba fără codire hotărârea juraţilor...

— Domnule, nevasta trebuie să fie nevastă şi casa, casă. Dacă-i arde de altele, să nu se mărite. Ai copii, ai necazuri, munceşti ca un câine şi ea să-şi facă de cap?... Ei, asta nu... Dacă eram jurat, şi eu îl achitam.

Căpitanul Dimiu e un conformist. Întârziat mult în grad, om cu rosturi gospodăreşti, nu şi-ar permite să poarte la vârsta lui chipiu franţuzesc, moale, turtit, aşa cum poartă căpitanii tineri, ci a rămas la modelul „Regele Carol I", înalt, rigid ca de carton (că aşa şi era), teşit la spate numai.

Mai surprinzător părea că opinia contrară era susţinută de căpitanul Corabu, tânăr şi crunt ofiţer, cu şcoală germană, justiţiar neînduplecabil, „spaima regimentului". Acum era de nerecunoscut. Păstra asprimea frazei scurte, dar sentimentele acestea de apărător al dragostei nu i le bănuise nimeni, niciodată.

— Cu ce drept să ucizi o femeie care nu te mai iubeşte? N-ai decât să te desparţi. Dragostea-i frumoasă tocmai pentru că nu poate cunoaşte nicio silnicie. E preferinţă sinceră. Nu poţi să-mi impui să te iubesc cu sila.

Căpitanul Floroiu, puţintel, delicat şi cu faţa blondă-

şters, îmbătrânită înainte de vreme, era de aceeaşi părere.

— Cum poți să ai cruzimea să siluieşti sufletul unei femei? Dreptul la dragoste e sfânt, domnule... Da, da... şi aci lungea mult, cu capul întors a necaz, în profil, pe cei doi „a”. Îți spun eu... oricând... unei femei trebuie să-i fie îngăduit să-şi caute fericirea.

Şi toți ceilalți, tineri sau mai bătrâiori, lăsând ca discuția să fie dusă cum se cuvine de către superiori, erau, de altfel, de aceeaşi părere.

Aş fi vrut totuşi să spun şi eu două vorbe. Simplismul convins al acestei discuții mă făcea să surâd nervos, căci se suprapunea celor înveninate din mine, ca în revistele ilustrate prost, unde roşul cade alături de conturul negru. Dar fiindcă vorbeam încet, nu eram auzit, şi cum începeam fraza, câte o voce mai puternică mi-o lua cu hotărâre şi pasiune înainte.

Ar fi drept să arăt că nu numai în saloane, în tren, la restaurant se discuta aşa. În literatură, de pildă, şi în teatru era acelaşi lucru. Nu numai romanele, dar toate piesele aşa-zise bulevardiere, mult la modă pe atunci, nu proclamau decât „dreptul la iubire”, şi în privința asta erau noi şi revoluționare, față de piesele care proclamau în vremuri prăfuite: Ucide-o!... Îndeosebi era jucat pe toate scenele din lume un tânăr francez, ale cărui eroine „poetice”, elocvente, cu părul despletit şi umerii goi, într-un decor de lux şi muzică, îşi căutau „fericirea” trecând peste orice, târâte de patimă. Femeile din toate capitalele plângeau, înduioşate până la mistuire de neînțelegerea bărbaților brutali din piesă, incapabili să simtă frumusețea sublimă a iubirii.

Cum teatrul, mai cu seamă prin dialogul lui, care trebuia să dea „iluzia vieții” (presărat doar cu vorbe de spirit ici şi colo), se obligase să dea deci imaginea exactă a publicului şi a convorbirilor lui, publicul, la rândul său, împrumuta din scenă fraze şi formule gata şi astfel, în baza unui principiu pe care, prin analogie, l-am putea numi al

mentalităților comunicante, se stabilise o adevărată nivelare între autori şi spectatori:

— Nu ştiu, domnule - filosofă cu resemnare căpitanul Dimiu, stând mare, dar cuminte ca o fată, la masă - mie mi se pare că nevasta nu trebuie să-şi facă de cap… mai e şi obrazul omului în joc. Şi dădu ordonanței şervetul împăturit cu grijă şi chibzuială. Surâd călduț căpitanului, şi pentru că are dreptate, şi pentru că am nevoie de bunăvoința lui. Pândesc cu suflet de slugă momentul să-i cer o favoare.

— Domnule căpitan - căci căpitanul Floroiu era ceva mai nou în grad decât comandantul de batalion - admiți dumneata, te rog spune, admiți dumneata să ucizi o femeie care-ți declară că nu te poate iubi? Ei, cum vine asta?

— Nu ştiu cum vine, dar eu aş achita pe cel care şi-a omorât nevasta din pricină că ea şi-a părăsit bărbatul şi copiii.

Am surâs din nou mieros şi aprobator. Ştiu cât plictiseau pe camarazii mei aceste încercări care adulmecau bunăvoința comandantului, dar era peste puterile mele. Mă oferisem în ajun să execut cu plutonul o săpătură pe care alții nu o izbutiseră, şi această ofertă a mea îi dezgustase. Înțelegeam limpede, ca prin sticla asta, dar ce puteam face? În mine era o foială de şerpi, care ajungea deasupra numai într-un surâs, înseriat vieții milităreşti.

Am crezut acum că e momentul propice şi - în şoaptă bâlbâită, jucându-mă cu furculița şi cuțitul, să nu trădez emoția de moarte care mă gâtuia - i-am repetat cererea din ajun.

— Domnule căpitan… ştiți… vă rugasem… am la Câmpulung… Trebuie să fiu mâine seară acolo. Ştiți, azi am aranjat cu serviciul…

Îmi pluteau vorbele nesigure, dezarticulate, ca aeroplanele de hârtie albă, pe care le aruncă, prin cameră, copiii, jucându-se.

S-a întors spre mine cu un aer de negustoreasă acră şi plictisită:

— Domnule sublocotenent - cu un „domnule” trântit - ți-am spus că nu se poate, nu o dată, de zece ori. Nu se poate, şi nu se poate... Aici nu sunt nici eu de capul meu.

Am devenit livid şi am surâs ca un câine lovit, cerând parcă scuze că înghit puneri la punct atât de grave.

Dar peste câteva clipe m-a cuprins o ură amară şi seacă împotriva tuturor. Prostia pe care o vedeam mi-a devenit insuportabilă, pripit, ca o încălzire şi o iritație a pielii pe tot corpul. Nu aşteptam decât să izbucnesc... Pândeam un prilej, o cotitură de frază sau un gest, ca să intervin cu o aruncătură de grenadă. Totdeauna, insuccesul mă face în stare să comit, după el, o serie interminabilă de greşeli, ca un jucător la ruletă, care, încercând să se refacă, mizează mereu în contratimp: de două-trei ori pe rând roşu şi trece apoi pe negru, tocmai când acesta nu mai iese, revine, şi aşa la nesfârşit, cu îndârjire. Sunt în stare să fac față, cu un sânge rece neobişnuit, chiar întâmplărilor extraordinare, pot transforma însă mici incidente în adevărate catastrofe, din cauza unui singur moment contradictoriu.

Eram acum destul de lucid ca să-mi dau seama că sunt aproape în pragul unei nenorociri, căci în asemenea împrejurări consiliile de război sunt, ca şi regulamentele, necruțătoare şi dau pedepse absolut disproporționate - douăzeci de ani de muncă silnică pentru o palmă dată superiorului, de pildă - dar în acelaşi timp mă simțeam evadat din mine însumi, căzut ca pe un povârniş prăpăstios.

— Corabule, ascultă-mă ce-ți spun... Asta-i părerea mea cel puțin. Cum? admiți dumneata ca să... că aşa vine, nu-i aşa? - şi aci întoarse capul ca să găsească măcar o aprobare inițială, dar nu mi-a întâlnit decât privirea tăioasă - în sfârşit, nu-i aşa? ca să-şi lase casa şi copiii, să-ți spună „alivoar, stimabile” şi tu să nu-i rupi picioarele?...

Ba să faci şi pe delicatu! „Noroc şi să fie de-a bună, cucoană.”

— Domnule căpitan - căci Corabu nu numai că era cu mult mai nou, dar îi era acum şi subaltern - eu vă întreb încă o dată: Admiteți dumneavoastră dragoste cu sila? Dacă o femeie zice „nu-mi mai placi... să ne despărțim”... Poți dumneata să spui: „nu... eşti condamnată pe toată viața, n-ai drept să divorțezi...” Da?

— Ei bine, dacă e vorba de o despărțire în regulă, atunci e altceva, fireşte. Eu nu vorbesc de divorț... eu zic de femeia care-şi înşală bărbatul.

Am intervenit nervos şi aproape şuierat... Atât de viu şi ca mimică, încât toți s-au întors spre mine.

— Nu, nici atunci.

Şi am reluat mai scăzut, demascându-mi premeditarea, acum când toți mă priveau uimiți.

— Discuția dumneavoastră e copilăroasă şi primară. Nu cunoaşteți nimic din psihologia dragostei. Folosiți un material nediferențiat.

Dacă aş fi spus asta ca opinie obiectivă, oamenii ar fi acceptat-o, poate, dar era în tonul meu, în ostentația neologismelor, o nuanță de jignire şi dispreț, încât toți m-au privit mirați, nedeprinşi cu atitudini atât de puțin milităreşti, iar căpitanul Corabu, întărâtat, dar stăpânindu-se, s-a întors spre mine cu un fel de mică solemnitate acră de magistrat.

— Cum, domnule, dacă o femeie zice: „nu mai vreau”, dumneata zici: „ba da, să vrei?” Hăi?

— Dacă e vorba de o simplă împreunare, da... are drept să zică: nu mai vreau... Dar iubirea e altceva. Iar dacă nu ştiți ce e, puteți, cu noțiunile dumneavoastră cumpărate şi vândute cu toptanul: „aşa am auzit... aşa vând” să dezbateți toată viața, că tot nu ajungeți la nimic. Şi privindu-i disprețuitor: Discutați mai bine ceea ce vă pricepeți.

Au tresărit toți şi apoi au rămas încremeniți de

nedumerire, ca şi când din tavan s-ar fi desprins, şi ar fi căzut în mijlocul mesei, peste farfurii şi pahare, o cobra încolăcită şi împăiată. Izbucnirea mea era nelalocul ei, vulgară, fără temei, între oamenii aceştia care vorbeau obişnuit după masă, dar musteala otrăvitoare din mine trebuia să răzbească. M-am sculat brusc şi am ieşit bățos ca dintr-o plină şedință, mereu în uimirea tuturor.

M-a ajuns în prag, ca un cuțit în inimă, şuierătoare şi groaznică, vocea căpitanului Corabu:

— Sublocotenent Gheorghidiu…

Şi în aceeaşi clipă am auzit un rostogolit de tacâmuri, căderea unui scaun şi am înțeles că, turbat, căpitanul Corabu sărise în mijlocul odăii.

Am încremenit o clipă cu spatele la ei şi am gândit: sunt pierdut… liniştit şi simplu, cum poate fi un medic care ar constata că are cancer. Ştiam că mai lovise un ofițer.

M-am întors dintr-o dată cu tot corpul şi am făcut un pas înspre mijlocul odăii. Căpitanul Corabu, care, înfipt în picioare şi mult mai voinic decât mine, mă aştepta, a înlemnit cu mâna ridicată când a văzut pumnul meu crispat, gata să lovească. Mă simțeam alb, cu tot sufletul în aşteptare şi liniştit ca un cadavru. Era, de altfel, un fior în întreaga încăpere, care a făcut să nu mai respire nimeni. Căpitanul mi-a întâlnit privirea şi a rămas ca o linie. Cred că mi-a văzut în ochi privelişti de moarte, ca peisajele lunare. Au înțeles toți că sunt hotărât să răspund şi apoi să mă omor. Niciodată n-am fost lovit ca bărbat şi cred că n-aş putea îndura asta. De altfel, mai ajunsesem de două ori poate, în viața mea, până în acest prag. Ba, copil chiar, era să fiu sfâşiat de un buldog, care se năpustise asupra mea, dar i-am întâlnit într-o fulgerare privirea, şi a încremenit pe loc, ca şi mine, alb atunci, ca şi azi, probabil. Niciodată simt că n-aş putea face asta cu voință, ca un exercițiu. Cred mai curând că această privire e ca o punte supremă de la suflet la suflet, de la element la element.

Am ieşit palid mereu, în tăcerea obosită şi întinsă.

În sălița mică, aproape să mă lovesc de ordonanțele care scoteau tacâmurile...

— Domnule sublocotenent, la noapte compania noastră dă trei posturi!

Era plutonierul Raicu, care aştepta să terminăm masa.

— Lasă-mă în pace, şi am ieşit în luminişul de iarbă şi lună. E în mine acum o deznădejde mistuitoare, care numai la gândul că trebuie să mă duc acasă îmi îngroaşă vinele gâtului. Simt nevoia să alerg, să umblu pe poteci. Nu ştiu ce să fac şi mă ispiteşte, ca o şoaptă seacă, gândul să plec totuşi la Câmpulung, acolo unde se aleg firele norocului meu. Un îndemn de prudență îmi spune însă că aş zădărnici poate totul, printr-o greşeală de impulsiv.

Orişan mă ajunge din urmă, îngrijorat, şi mă întreabă de aproape:

— Gheorghidiule, ascultă, ce e cu tine?

Îmi ia brațul, dar caut să ocolesc răspunsul.

— Nimic.

— Ascultă, mă, ce a fost ieşirea de adineauri?

Nu mint deloc, fireşte, când, abia reținându-mă, continuu şi acum o fierbere, nejustificată de temperatura locului şi a momentului şi deci retorică pentru spectator sau pentru cel ce nu se recunoaşte în întâmplare.

— M-a scos din sărite atâta sărăcie de spirit într-o discuție. Cu noțiuni primare, grosolane, cu înțelesuri nediferențiate. Ce ştiu ei despre dragoste, de vorbesc interminabil? Platitudini, poncife din cărți şi formule curente... Dogme banale, care circulă şi care țin loc de cugetare.

— Dar... şi rămâne în gol, căci simte, acum abia, că lămuririle sunt din altă „clasă” decât i se păruse izbucnirea insolentă de adineauri.

Şi totuşi el nu bănuieşte nici acum, nu poate da la o parte perdeaua care-mi acoperă sufletul, ca să ştie ce răni sunt acolo, cât de mult această izbucnire a mea e un istovitor şi amar „pro domo”. Nu-l las să mă întrerupă

măcar.

— Ce-i o iubire, ca s-o faci regulă casnică? A se şterge pe picioare la uşă... a nu-şi înşela bărbatul... aşa cum vrea Dimiu. Cine ar putea respecta asemenea regulament de serviciu interior al conjugalităţii? Dar infinit mai superficială încă e formula lui Corabu. Cum? se pot despărţi aşa de uşor doi amanţi? Un bandaj aplicat prea multe zile pe o rană şi se lipeşte de ea de nu-l poţi desface decât cu suferinţe de neîndurat... dar două suflete care s-au împletit... au crescut apoi laolaltă? Dacă admiţi că o căsnicie e o asociaţie pentru bunul trai în viaţă, e ruşinos, fireşte, să protestezi atunci când e dizolvată. Dar cum să primeşti formula de metafizică vulgară că iubirea sufletească e o conjugare de entităţi abstracte, care când se desfac se regăsesc în aceeaşi formă şi cantitate ca înainte de contopire: doi litri de apă şi sare, puşi la distilat, dau un litru şi jumătate de apă şi o jumătate de litru de sare; amesteci iar şi iar ai doi litri de apă şi sare? A crede că iubirea sufletelor e o astfel de combinare simplistă înseamnă, fireşte, a discuta ca toată lumea, prosteşte... O femeie îşi dă sufletul şi pe urmă şi-l reia intact. Şi de ce nu? Are drept să ia înapoi exact cât a dat.

Fără să vreau, înfierbântat încă de propria mea izbucnire, de tot ce mocnisem în suflet, strâng furios braţul lui Orişan, care la început a încercat nedumerit să mă întrerupă şi care acum, înţelegând, ca la lumina unei torţe, că e vorba de sentimente refulate, sugrumate îndelungă vreme, tace, ascultându-mă, pe poteca luminată de lună, sub cerul înalt, aci, între culmi de munţi.

— O iubire mare e mai curând un proces de autosugestie... Trebuie timp şi trebuie complicitate pentru formarea ei. De cele mai multe ori te obişnuieşti greu, la început, să-ţi placă femeia fără care mai târziu nu mai poţi trăi. Iubeşti întâi din milă, din îndatorire, din duioşie, iubeşti pentru că ştii că asta o face fericită, îţi repeţi că nu e loial s-o jigneşti, să înşeli atâta încredere. Pe urmă te

obişnuieşti cu surâsul şi vocea ei, aşa cum te obişnuieşti cu un peisaj. Şi treptat îți trebuieşte prezența ei zilnică. Înăbuşi în tine mugurii oricăror altor prietenii şi iubiri. Toate planurile de viitor ți le faci în funcție de nevoile şi preferințele ei. Vrei succese ca să ai surâsul ei. Psihologia arată că au o tendință de stabilizare stările sufleteşti repetate şi că, menținute cu voință, duc la o adevărată nevroză. Orice iubire e ca un monoideism, voluntar la început, patologic pe urmă.

Îți construieşti casa pentru o femeie, cumperi mobila pe care a ales-o ea, îți fixezi deprinderile cum le-a dorit ea. Toate planurile tale de viitor până la moarte sunt făcute pentru doi inşi. A plecat de acasă, şi eşti necontenit îngrijorat să nu i se întâmple ceva... Te străpunge ca un stilet orice aluzie despre ea şi eşti nebun de fericire când, după greutăți materiale şi umilințe uneori, ai izbutit să-i faci o surpriză care s-o uimească de plăcere. Ei bine, într-o zi vine femeia aceasta şi-ți spune că toate astea trebuie să înceteze până mâine la ora 11,35, când pleacă la gară. Shylock n-a avut curajul să taie din spatele unui om viu exact livra de carne la care avea dreptul, căci ştia că asta nu se poate. Totuşi, femeia crede că din această simbioză sentimentală, care e iubirea, poate să-şi ia înapoi numai partea pe care a adus-o ea fără să facă rău restului. Niciun doctor nu are curajul să despartă corpurile celor născuți uniți, căci le-ar ucide pe amândouă. Când e cu adevărat vorba de o iubire mare, dacă unul dintre amanți încearcă imposibilul, rezultatul e acelaşi. Celălalt, bărbat sau femeie, se sinucide, dar întâi poate ucide. De altminteri aşa e şi frumos. Trebuie să se ştie că şi iubirea are riscurile ei. Că acei care se iubesc au drept de viață şi de moarte, unul asupra celuilalt.

Orişan nu vede că-mi sunt ochii plini de lacrimi în întuneric, dar fără îndoială simte asta din deznădejdea înmuiată a vocii mele. Tace, alături de mine, îndelung, din delicatețe... Abia târziu mă întreabă cu sfiiciune:

— Suferi, Gheorghidiule?

Nu răspund nimic, căci aş izbucni în hohote nervoase. Muşchii feţei îmi sunt contractaţi.

Mă duce apoi până acasă. În prag, nu mă mai pot stăpâni.

— Dacă mâine seară nu-mi dă drumul pentru două zile, dezertez.

Pleacă fără să spuie o vorbă, dar ghicesc în strângerea de mână o nedumerire, o prietenie descurajată parcă.

Diagonalele unui testament

În primăvara anului 1916, ca sublocotenent proaspăt, întâia dată concentrat, luasem parte, cu un regiment de infanterie din capitală, la fortificarea văii Prahovei, între Buşteni şi Predeal. Nişte şănţuleţe ca pentru scurgere de apă, acoperite ici şi colo cu ramuri şi frunziş, întărite cu pământ ca de un lat de mână, erau botezate de noi tranşee şi apărau un front de vreo zece kilometri.

În faţa lor, câteva dreptunghiuri de reţele şi „gropi de lup” erau menite să sporească fortificaţiile noastre. Toate capetele acestea de tranşee, risipite ici-colo, supraveghind şoseaua (?) de pe boturi de deal, nu făceau, puse cap la cap, un kilometru. Zece porci ţigăneşti, cu boturi puternice, ar fi râmat, într-o jumătate de zi, toate întăriturile de pe valea Prahovei, cu reţele de sârmă şi cu „gropi de lup” cu tot. (Gropile astea de lup erau nişte gropi cât cele pe care le fac, jucându-se, copiii în nisip, iar în fund aveau bătut câte un mic ţăruş, ascuţit apoi ca o ţeapă în sus.) După socotelile Marelui stat-major român din 1916 - adică din timpul bătăliei de la Verdun - duşmanul care venea la atac avea să calce, din nebăgare de seamă, în aceste gropi şi să se împungă în ţepi, fie în talpă, fie în spate. Despre „valea fortificată” a Prahovei vorbea cu respect toată ţara: Parlamentul, partidele politice şi presa. Ca să nu poată fi văzute din tren aceste realizări misterioase, vagoanele nu circulau decât cu perdelele trase, sau, dacă nu erau perdele, cu geamurile mânjite cu vopsea albă, iar de la

Sinaia, pe fiecare culoar, erau santinele cu baioneta la armă. La 10 mai, în acelaşi an, eram mutat în regimentul XX, care, de un an şi mai bine, se găsea pe frontieră, deasupra Dâmbovicioarei în munţi, tot pentru acoperire şi fortificaţii. Aci, aceeaşi glumă: câteva sute de metri de tranşee-jucării erau menite să ilustreze principiile tactice ale armatei române de neînvins. Frontul de acoperire al batalionului nostru se întindea pe vreo zece-cincisprezece kilometri de frontieră, către vama Giuvala în dreapta, iar spre stânga până la domul alb, de piatră, al culmii Piatra Craiului. Noi „fortificasem" însă, cu trei sute de metri de tranşee, ca mai sus, dar fără gropi de lup, numai bătătura de iarbă verde dintre căsuţa care ne slujea de popotă şi căsuţa unde locuia comandantul de batalion. Fireşte că dacă vreun nefericit s-ar fi rătăcit pe aci „să vadă" întăriturile noastre, ar fi fost arestat şi probabil executat ca un spion.

În realitate, vremea se trecea cu instrucţie într-o poiană mai mărişoară, cu asalturi eroice, care nu erau departe de jocurile de copii din mahalaua Oborului, când ne împărţeam în români şi turci, şi năvăleam urlând unii într-alţii. Ştiu bine că în acest timp se dădeau asigurări în Parlamentul ţării că „suntem bine pregătiţi", că în doi ani de neutralitate „armamentul a fost pus la punct", iar anumite persoane îşi luau răspunderea afirmării că suntem gata „până la ultimul nasture, până la ultimul cartuş", iar cu ştiinţa luptei până la cucerirea oricărei poziţii, fie ea socotită ca inexpugnabilă.

Pentru ceilalţi, poate că aceasta vilegiatură militară n-ar fi fost prea mult dezagreabilă. Camarazii erau oameni cumsecade, care îşi credeau la necaz. Prânzurile şi cinele luate laolaltă, în odăiţa scundă a popotei, treceau potolit, între mâncăruri de birt mic, tărăgănate convorbiri despre amărăciunile concentrării prea îndelungate, despre intrigile de la comanda regimentului, despre cele mai bune sfaturi pentru pregătirea murăturilor şi a borşului, menite să fie

trimise prin scrisori acasă, şi, în zile mai de seamă, despre partidele politice ale țării, când cei care citeau gazeta în fiecare zi aveau prilej să strălucească prin comunicări inedite.

Pentru mine însă această concentrare era o lungă deznădejde. De multe ori seara, la popotă, era destul un singur cuvânt ca să trezească răscoliri şi să întărâte dureri amorțite. E îngrozitoare uneori această putere a unei singure propozițiuni, în timpul unei convorbiri normale, ca să pornească dintr-o dată măcinarea sufletească, aşa cum din zecile de combinații cu şapte litere ale unui lacăt secret, una singură deschide spre interior. În asemenea împrejurări, nopțile mi le petreceam în lungi insomnii, uscate şi mistuitoare.

La drept vorbind însă, în astă-seară nu atât discuția, care nu mai era o simplă aluzie, m-a aruncat în halul acesta de răscolire, ba era chiar prea directă ca să mai fie atât de otrăvitoare, cât încercarea neizbutită, pe lângă comandantul batalionului, de a obține o permisie la Câmpulung.

” Popota” unde suntem acum e într-o odaie mică, sătească, mai sus decât toate satele româneşti din munte. E abia mai mare ca o colibă, văruită în alb, cu două paturi înguste la perete, acoperite cu velințe vechi, şi care acum ne slujesc şi drept scaune de masă. O lampă de „gaz” dă o lumină gălbuie, aproape la fel de leşinată ca a vinului, din paharele mari de apă, de dinainte. Masa e, fireşte, de brad, ca la cârciumile de drum mare şi acoperită cu pânză țărănească. Cum fiecare ofițer are tacâmul lui de acasă, ales cu dinadins de proastă calitate, „că se pierde”, avem dinainte o împerechere de farfurii, cuțite şi pahare, adunate parcă de prin bâlci. Toți cei paisprezece ofițeri ai batalionului de acoperire suntem îngrămădiți aici şi, în aşteptarea cafelelor, se continuă, fără ca nimeni să se sinchisească de fumăria în care ne găsim, discuția începută o dată cu masa şi iscată de o gazetă adusă de la

aprovizionare.

Întâmplarea e între cele obişnuite, iar discuţia e la fel cu toate discuţiile literare, filosofice, artistice, politice, militare, religioase ale oamenilor care, în saloane, în restaurante, în tren, în sala de aşteptare a dentistului, „îşi spun părerea lor” cu convingerea neînduplecată şi matematică cu care larvele îşi ţes în jur gogoşi.

Un proces dezbătut la Curtea-cu-juraţi din Bucureşti a sfârşit printr-o achitare, pătimaş comentată. Un bărbat din aşa-zisa societate bună şi-a ucis nevasta necredincioasă şi a fost absolvit de vină de către judecătorii lui.

Căpitanul Dimiu, comandantul batalionului, un soi de flăcău ardelean, fără să fie din Ardeal, voinic, cu mustaţa bălaie, regulată ca insigna de pe şapca cheferistă, ceva mai mare însă, aproba fără codire hotărârea juraţilor…

— Domnule, nevasta trebuie să fie nevastă şi casa, casă. Dacă-i arde de altele, să nu se mărite. Ai copii, ai necazuri, munceşti ca un câine şi ea să-şi facă de cap?… Ei, asta nu… Dacă eram jurat, şi eu îl achitam.

Căpitanul Dimiu e un conformist. Întârziat mult în grad, om cu rosturi gospodăreşti, nu şi-ar permite să poarte la vârsta lui chipiu franţuzesc, moale, turtit, aşa cum poartă căpitanii tineri, ci a rămas la modelul „Regele Carol I”, înalt, rigid ca de carton (că aşa şi era), teşit la spate numai.

Mai surprinzător părea că opinia contrară era susţinută de căpitanul Corabu, tânăr şi crunt ofiţer, cu şcoală germană, justiţiar neînduplecabil, „spaima regimentului”. Acum era de nerecunoscut. Păstra asprimea frazei scurte, dar sentimentele acestea de apărător al dragostei nu i le bănuise nimeni, niciodată.

— Cu ce drept să ucizi o femeie care nu te mai iubeşte? N-ai decât să te desparţi. Dragostea-i frumoasă tocmai pentru că nu poate cunoaşte nicio silnicie. E preferinţă sinceră. Nu poţi să-mi impui să te iubesc cu sila.

Căpitanul Floroiu, puţintel, delicat şi cu faţa blondăşters, îmbătrânită înainte de vreme, era de aceeaşi părere.

— Cum poți să ai cruzimea să siluieşti sufletul unei femei? Dreptul la dragoste e sfânt, domnule... Da, da... şi aci lungea mult, cu capul întors a necaz, în profil, pe cei doi „a”. Îți spun eu... oricând... unei femei trebuie să-i fie îngăduit să-şi caute fericirea.

Şi toți ceilalți, tineri sau mai bătrâiori, lăsând ca discuția să fie dusă cum se cuvine de către superiori, erau, de altfel, de aceeaşi părere.

Aş fi vrut totuşi să spun şi eu două vorbe. Simplismul convins al acestei discuții mă făcea să surâd nervos, căci se suprapunea celor înveninate din mine, ca în revistele ilustrate prost, unde roşul cade alături de conturul negru. Dar fiindcă vorbeam încet, nu eram auzit, şi cum începeam fraza, câte o voce mai puternică mi-o lua cu hotărâre şi pasiune înainte.

Ar fi drept să arăt că nu numai în saloane, în tren, la restaurant se discuta aşa. În literatură, de pildă, şi în teatru era acelaşi lucru. Nu numai romanele, dar toate piesele aşa-zise bulevardiere, mult la modă pe atunci, nu proclamau decât „dreptul la iubire”, şi în privința asta erau noi şi revoluționare, față de piesele care proclamau în vremuri prăfuite: Ucide-o!... Îndeosebi era jucat pe toate scenele din lume un tânăr francez, ale cărui eroine „poetice”, elocvente, cu părul despletit şi umerii goi, într-un decor de lux şi muzică, îşi căutau „fericirea” trecând peste orice, târâte de patimă. Femeile din toate capitalele plângeau, înduioşate până la mistuire de neînțelegerea bărbaților brutali din piesă, incapabili să simtă frumusețea sublimă a iubirii.

Cum teatrul, mai cu seamă prin dialogul lui, care trebuia să dea „iluzia vieții” (presărat doar cu vorbe de spirit ici şi colo), se obligase să dea deci imaginea exactă a publicului şi a convorbirilor lui, publicul, la rândul său, împrumuta din scenă fraze şi formule gata şi astfel, în baza unui principiu pe care, prin analogie, l-am putea numi al mentalităților comunicante, se stabilise o adevărată

nivelare între autori şi spectatori:

— Nu ştiu, domnule - filosofă cu resemnare căpitanul Dimiu, stând mare, dar cuminte ca o fată, la masă - mie mi se pare că nevasta nu trebuie să-şi facă de cap... mai e şi obrazul omului în joc. Şi dădu ordonanţei şervetul împăturit cu grijă şi chibzuială. Surâd călduţ căpitanului, şi pentru că are dreptate, şi pentru că am nevoie de bunăvoinţa lui. Pândesc cu suflet de slugă momentul să-i cer o favoare.

— Domnule căpitan - căci căpitanul Floroiu era ceva mai nou în grad decât comandantul de batalion - admiţi dumneata, te rog spune, admiţi dumneata să ucizi o femeie care-ţi declară că nu te poate iubi? Ei, cum vine asta?

— Nu ştiu cum vine, dar eu aş achita pe cel care şi-a omorât nevasta din pricină că ea şi-a părăsit bărbatul şi copiii.

Am surâs din nou mieros şi aprobator. Ştiu cât plictiseau pe camarazii mei aceste încercări care adulmecau bunăvoinţa comandantului, dar era peste puterile mele. Mă oferisem în ajun să execut cu plutonul o săpătură pe care alţii nu o izbutiseră, şi această ofertă a mea îi dezgustase. Înţelegeam limpede, ca prin sticla asta, dar ce puteam face? În mine era o foială de şerpi, care ajungea deasupra numai într-un surâs, înseriat vieţii milităreşti.

Am crezut acum că e momentul propice şi - în şoaptă bâlbâită, jucându-mă cu furculiţa şi cuţitul, să nu trădez emoţia de moarte care mă gâtuia - i-am repetat cererea din ajun.

— Domnule căpitan... ştiţi... vă rugasem... am la Câmpulung... Trebuie să fiu mâine seară acolo. Ştiţi, azi am aranjat cu serviciul...

Îmi pluteau vorbele nesigure, dezarticulate, ca aeroplanele de hârtie albă, pe care le aruncă, prin cameră, copiii, jucându-se.

S-a întors spre mine cu un aer de negustorească acră şi

plictisită:

— Domnule sublocotenent - cu un „domnule” trântit - ți-am spus că nu se poate, nu o dată, de zece ori. Nu se poate, şi nu se poate... Aici nu sunt nici eu de capul meu.

Am devenit livid şi am surâs ca un câine lovit, cerând parcă scuze că înghit puneri la punct atât de grave.

Dar peste câteva clipe m-a cuprins o ură amară şi seacă împotriva tuturor. Prostia pe care o vedeam mi-a devenit insuportabilă, pripit, ca o încălzire şi o iritație a pielii pe tot corpul. Nu aşteptam decât să izbucnesc... Pândeam un prilej, o cotitură de frază sau un gest, ca să intervin cu o aruncătură de grenadă. Totdeauna, insuccesul mă face în stare să comit, după el, o serie interminabilă de greşeli, ca un jucător la ruletă, care, încercând să se refacă, mizează mereu în contratimp: de două-trei ori pe rând roşu şi trece apoi pe negru, tocmai când acesta nu mai iese, revine, şi aşa la nesfârşit, cu îndârjire. Sunt în stare să fac față, cu un sânge rece neobişnuit, chiar întâmplărilor extraordinare, pot transforma însă mici incidente în adevărate catastrofe, din cauza unui singur moment contradictoriu.

Eram acum destul de lucid ca să-mi dau seama că sunt aproape în pragul unei nenorociri, căci în asemenea împrejurări consiliile de război sunt, ca şi regulamentele, necruțătoare şi dau pedepse absolut disproporționate - douăzeci de ani de muncă silnică pentru o palmă dată superiorului, de pildă - dar în acelaşi timp mă simțeam evadat din mine însumi, căzut ca pe un povârniş prăpăstios.

— Corabule, ascultă-mă ce-ți spun... Asta-i părerea mea cel puțin. Cum? admiți dumneata ca să... că aşa vine, nu-i aşa? - şi aci întoarse capul ca să găsească măcar o aprobare inițială, dar nu mi-a întâlnit decât privirea tăioasă - în sfârşit, nu-i aşa? ca să-şi lase casa şi copiii, să-ți spună „alivoar, stimabile” şi tu să nu-i rupi picioarele?... Ba să faci şi pe delicatu! „Noroc şi să fie de-a bună,

cucoană.”
— Domnule căpitan - căci Corabu nu numai că era cu mult mai nou, dar îi era acum şi subaltern - eu vă întreb încă o dată: Admiteţi dumneavoastră dragoste cu sila? Dacă o femeie zice „nu-mi mai placi… să ne despărţim”… Poţi dumneata să spui: „nu… eşti condamnată pe toată viaţa, n-ai drept să divorţezi…” Da?
— Ei bine, dacă e vorba de o despărţire în regulă, atunci e altceva, fireşte. Eu nu vorbesc de divorţ… eu zic de femeia care-şi înşală bărbatul.
Am intervenit nervos şi aproape şuierat… Atât de viu şi ca mimică, încât toţi s-au întors spre mine.
— Nu, nici atunci.
Şi am reluat mai scăzut, demascându-mi premeditarea, acum când toţi mă priveau uimiţi.
— Discuţia dumneavoastră e copilăroasă şi primară. Nu cunoaşteţi nimic din psihologia dragostei. Folosiţi un material nediferenţiat.
Dacă aş fi spus asta ca opinie obiectivă, oamenii ar fi acceptat-o, poate, dar era în tonul meu, în ostentaţia neologismelor, o nuanţă de jignire şi dispreţ, încât toţi m-au privit miraţi, nedeprinşi cu atitudini atât de puţin milităreşti, iar căpitanul Corabu, întărâtat, dar stăpânindu-se, s-a întors spre mine cu un fel de mică solemnitate acră de magistrat.
— Cum, domnule, dacă o femeie zice: „nu mai vreau”, dumneata zici: „ba da, să vrei?” Hăi?
— Dacă e vorba de o simplă împreunare, da… are drept să zică: nu mai vreau… Dar iubirea e altceva. Iar dacă nu ştiţi ce e, puteţi, cu noţiunile dumneavoastră cumpărate şi vândute cu toptanul: „aşa am auzit… aşa vând” să dezbateţi toată viaţa, că tot nu ajungeţi la nimic. Şi privindu-i dispreţuitor: Discutaţi mai bine ceea ce vă pricepeţi.
Au tresărit toţi şi apoi au rămas încremeniţi de nedumerire, ca şi când din tavan s-ar fi desprins, şi ar fi

căzut în mijlocul mesei, peste farfurii şi pahare, o cobra încolăcită şi împăiată. Izbucnirea mea era nelalocul ei, vulgară, fără temei, între oamenii aceştia care vorbeau obişnuit după masă, dar musteala otrăvitoare din mine trebuia să răzbească. M-am sculat brusc şi am ieşit băţos ca dintr-o plină şedinţă, mereu în uimirea tuturor.

M-a ajuns în prag, ca un cuţit în inimă, şuierătoare şi groaznică, vocea căpitanului Corabu:

— Sublocotenent Gheorghidiu…

Şi în aceeaşi clipă am auzit un rostogolit de tacâmuri, căderea unui scaun şi am înţeles că, turbat, căpitanul Corabu sărise în mijlocul odăii.

Am încremenit o clipă cu spatele la ei şi am gândit: sunt pierdut… liniştit şi simplu, cum poate fi un medic care ar constata că are cancer. Ştiam că mai lovise un ofiţer.

M-am întors dintr-o dată cu tot corpul şi am făcut un pas înspre mijlocul odăii. Căpitanul Corabu, care, înfipt în picioare şi mult mai voinic decât mine, mă aştepta, a înlemnit cu mâna ridicată când a văzut pumnul meu crispat, gata să lovească. Mă simţeam alb, cu tot sufletul în aşteptare şi liniştit ca un cadavru. Era, de altfel, un fior în întreaga încăpere, care a făcut să nu mai respire nimeni. Căpitanul mi-a întâlnit privirea şi a rămas ca o linie. Cred că mi-a văzut în ochi privelişti de moarte, ca peisajele lunare. Au înţeles toţi că sunt hotărât să răspund şi apoi să mă omor. Niciodată n-am fost lovit ca bărbat şi cred că n-aş putea îndura asta. De altfel, mai ajunsesem de două ori poate, în viaţa mea, până în acest prag. Ba, copil chiar, era să fiu sfâşiat de un buldog, care se năpustise asupra mea, dar i-am întâlnit într-o fulgerare privirea, şi a încremenit pe loc, ca şi mine, alb atunci, ca şi azi, probabil. Niciodată simt că n-aş putea face asta cu voinţă, ca un exerciţiu. Cred mai curând că această privire e ca o punte supremă de la suflet la suflet, de la element la element.

Am ieşit palid mereu, în tăcerea obosită şi întinsă.

În săliţa mică, aproape să mă lovesc de ordonanţele care

scoteau tacâmurile...

— Domnule sublocotenent, la noapte compania noastră dă trei posturi!

Era plutonierul Raicu, care aştepta să terminăm masa.

— Lasă-mă în pace, şi am ieşit în luminişul de iarbă şi lună. E în mine acum o deznădejde mistuitoare, care numai la gândul că trebuie să mă duc acasă îmi îngroaşă vinele gâtului. Simt nevoia să alerg, să umblu pe poteci. Nu ştiu ce să fac şi mă ispiteşte, ca o şoaptă seacă, gândul să plec totuşi la Câmpulung, acolo unde se aleg firele norocului meu. Un îndemn de prudență îmi spune însă că aş zădărnici poate totul, printr-o greşeală de impulsiv.

Orişan mă ajunge din urmă, îngrijorat, şi mă întreabă de aproape:

— Gheorghidiule, ascultă, ce e cu tine?

Îmi ia brațul, dar caut să ocolesc răspunsul.

— Nimic.

— Ascultă, mă, ce a fost ieşirea de adineauri?

Nu mint deloc, fireşte, când, abia reținându-mă, continuu şi acum o fierbere, nejustificată de temperatura locului şi a momentului şi deci retorică pentru spectator sau pentru cel ce nu se recunoaşte în întâmplare.

— M-a scos din sărite atâta sărăcie de spirit într-o discuție. Cu noțiuni primare, grosolane, cu înțelesuri nediferențiate. Ce ştiu ei despre dragoste, de vorbesc interminabil? Platitudini, poncife din cărți şi formule curente... Dogme banale, care circulă şi care țin loc de cugetare.

— Dar... şi rămâne în gol, căci simte, acum abia, că lămuririle sunt din altă „clasă” decât i se păruse izbucnirea insolentă de adineauri.

Şi totuşi el nu bănuieşte nici acum, nu poate da la o parte perdeaua care-mi acoperă sufletul, ca să ştie ce răni sunt acolo, cât de mult această izbucnire a mea e un istovitor şi amar „pro domo”. Nu-l las să mă întrerupă măcar.

— Ce-i o iubire, ca s-o faci regulă casnică? A se şterge pe picioare la uşă... a nu-şi înşela bărbatul... aşa cum vrea Dimiu. Cine ar putea respecta asemenea regulament de serviciu interior al conjugalităţii? Dar infinit mai superficială încă e formula lui Corabu. Cum? se pot despărţi aşa de uşor doi amanţi? Un bandaj aplicat prea multe zile pe o rană şi se lipeşte de ea de nu-l poţi desface decât cu suferinţe de neîndurat... dar două suflete care s-au împletit... au crescut apoi laolaltă? Dacă admiţi că o căsnicie e o asociaţie pentru bunul trai în viaţă, e ruşinos, fireşte, să protestezi atunci când e dizolvată. Dar cum să primeşti formula de metafizică vulgară că iubirea sufletească e o conjugare de entităţi abstracte, care când se desfac se regăsesc în aceeaşi formă şi cantitate ca înainte de contopire: doi litri de apă şi sare, puşi la distilat, dau un litru şi jumătate de apă şi o jumătate de litru de sare; amesteci iar şi iar ai doi litri de apă şi sare? A crede că iubirea sufletelor e o astfel de combinare simplistă înseamnă, fireşte, a discuta ca toată lumea, prosteşte... O femeie îşi dă sufletul şi pe urmă şi-l reia intact. Şi de ce nu? Are drept să ia înapoi exact cât a dat.

Fără să vreau, înfierbântat încă de propria mea izbucnire, de tot ce mocnisem în suflet, strâng furios braţul lui Orişan, care la început a încercat nedumerit să mă întrerupă şi care acum, înţelegând, ca la lumina unei torţe, că e vorba de sentimente refulate, sugrumate îndelungă vreme, tace, ascultându-mă, pe poteca luminată de lună, sub cerul înalt, aci, între culmi de munţi.

— O iubire mare e mai curând un proces de autosugestie... Trebuie timp şi trebuie complicitate pentru formarea ei. De cele mai multe ori te obişnuieşti greu, la început, să-ţi placă femeia fără care mai târziu nu mai poţi trăi. Iubeşti întâi din milă, din îndatorire, din duioşie, iubeşti pentru că ştii că asta o face fericită, îţi repeţi că nu e loial s-o jigneşti, să înşeli atâta încredere. Pe urmă te obişnuieşti cu surâsul şi vocea ei, aşa cum te obişnuieşti

cu un peisaj. Şi treptat îți trebuieşte prezența ei zilnică. Înăbuşi în tine mugurii oricăror altor prietenii şi iubiri. Toate planurile de viitor ți le faci în funcție de nevoile şi preferințele ei. Vrei succese ca să ai surâsul ei. Psihologia arată că au o tendință de stabilizare stările sufleteşti repetate şi că, menținute cu voință, duc la o adevărată nevroză. Orice iubire e ca un monoideism, voluntar la început, patologic pe urmă.

Îți construieşti casa pentru o femeie, cumperi mobila pe care a ales-o ea, îți fixezi deprinderile cum le-a dorit ea. Toate planurile tale de viitor până la moarte sunt făcute pentru doi inşi. A plecat de acasă, şi eşti necontenit îngrijorat să nu i se întâmple ceva... Te străpunge ca un stilet orice aluzie despre ea şi eşti nebun de fericire când, după greutăți materiale şi umilințe uneori, ai izbutit să-i faci o surpriză care s-o uimească de plăcere. Ei bine, într-o zi vine femeia aceasta şi-ți spune că toate astea trebuie să înceteze până mâine la ora 11,35, când pleacă la gară. Shylock n-a avut curajul să taie din spatele unui om viu exact livra de carne la care avea dreptul, căci ştia că asta nu se poate. Totuşi, femeia crede că din această simbioză sentimentală, care e iubirea, poate să-şi ia înapoi numai partea pe care a adus-o ea fără să facă rău restului. Niciun doctor nu are curajul să despartă corpurile celor născuți uniți, căci le-ar ucide pe amândouă. Când e cu adevărat vorba de o iubire mare, dacă unul dintre amanți încearcă imposibilul, rezultatul e acelaşi. Celălalt, bărbat sau femeie, se sinucide, dar întâi poate ucide. De altminteri aşa e şi frumos. Trebuie să se ştie că şi iubirea are riscurile ei. Că acei care se iubesc au drept de viață şi de moarte, unul asupra celuilalt.

Orişan nu vede că-mi sunt ochii plini de lacrimi în întuneric, dar fără îndoială simte asta din deznădejdea înmuiată a vocii mele. Tace, alături de mine, îndelung, din delicatețe... Abia târziu mă întreabă cu sfiiciune:

— Suferi, Gheorghidiule?

Nu răspund nimic, căci aş izbucni în hohote nervoase. Muşchii feței îmi sunt contractați.

Mă duce apoi până acasă. În prag, nu mă mai pot stăpâni.

— Dacă mâine seară nu-mi dă drumul pentru două zile, dezertez.

Pleacă fără să spuie o vorbă, dar ghicesc în strângerea de mână o nedumerire, o prietenie descurajată parcă.

E tot filosofie...

Îmi dădea o impresie de echivoc: mă simțeam în mâna celor doi oameni, care luau necontenit aere grave şi atitudini importante, ca în mâna unui medic, care-ți aplică aparate şi face încercări cu tine, fără să spuie exact ce vrea, pretinzându-ți, destul de nejustificat, absolută încredere. De altfel, mi-e greu să merg imediat în spatele cuiva, cu obligația să calc exact în urmele lui.

Mai ales că în timpul acesta munca mea la Universitate mă pasiona şi fără îndoială că a fost cea mai rodnică din viața mea. Chiar în a doua jumătate a lui april am avut o lucrare de seminar, care a fost o adevărată lecție despre Critica rațiunii practice. Profesorul, foarte serios şi foarte pretențios, obişnuia să lase pe catedră pe studentul care expunea lucrarea, iar el trecea în rândul auditorilor, în prima bancă. Noutatea era acum că, spre deosebire de toți colegii mei, care-şi citeau lucrările, eu vorbeam, timp de o oră, despre tema dată, fără altceva dinainte decât o pagină cu note.

Negreşit, Critica rațiunii practice, excesiv dogmatică, prezintă mult mai puține greutăți decât aceea a rațiunii pure, chiar în textul kantian, ba încă, ținând seama mai mult de sală decât de profesor, căutasem să ocolesc cât mai mult dificultățile metafizice. Nevastă-mea a fost până seara gravă şi tăcută. Faptul că fusesem tratat de profesor cu atâta deferență măsurată, că timp de o oră fusesem pe catedră obiectul privirilor unei săli pline, în care erau şi câteva studente, frumoase, necunoscute nouă, de la altă

facultate probabil, sfiala admirativă cu care eram felicitat de colegi şi de roiul de fete care mă înconjurase, la sfârşitul orei lângă catedră, o intimidaseră.

S-a rezemat de braţul meu, caldă şi îngândurată. Aveam de făcut cumpărături şi simţeam nevoia să schimb oboseala în joc şi destindere. Am fost cu trăsura după-masă la Şosea, până dincolo de vila Minovici. A vorbit în timpul plimbării puţin şi părea mereu preocupată. Numai când a fost în patul jos şi larg, ghemuită între pernele albe, după obiceiul ei, a şoptit, parcă mai mult pentru ea: „Uf... şi filosofia asta!” Spunea „uf, şi filosofia asta!” cu un fel de ciudă, cum ar fi spus: „uf, rochia asta!” sau „uf, pantoful ăsta!” care o strânge.

— Dar ce-ţi face filosofia, fată dragă?

— Nu pricep nimic... nimic, şi-i erau ochii mari şi albaştri, încruntaţi de necaz.

— Cum, acum, după ce ai audiat aproape doi ani cursuri de filosofie, constaţi că nu pricepi nimic?

— Lasă-mă-n pace... niciodată n-am priceput nimic... ce naiba vor toţi filosofii aceştia?

— Şi-i iubeşti tu... cred că nimic mai mult... Aşa o fată slută ca tine...

— Ascultă, vorbesc serios acum... Te rog foarte mult...

— Ei, cum vorbeşti serios, draga mea, dacă vrei să ştii ce vor filosofii?

Lumina lămpii, strânsă şi răsfrântă de abajur, îi poleia rotunzimile albe, în culcuşul patului cu perne mari, pătrate, de olandă parcă scrobită.

— Ascultă, ţi-a trecut vânătaia pe care ţi-ai făcut-o la genunchi, când te-ai lovit de scaunul căzut ieri? şi i-am ridicat cămăşuţa spumoasă de pe genunchi, ca să văd.

Şi-a tras-o nervoasă la loc.

— Lasă asta şi răspunde la ce te întreb.

— Cum, dragă, vrei să ştii serios ce vor filosofii?

— Da... şi era gravă ca un copil care cere luna sau pasărea de aur...

— Nu ştiu...

— Cum nu ştii? Atunci de ce vorbeşti la Universitate?

— Ce vrei să fac? Vorbesc şi eu aşa...

— Dar lumea de ce spune că ştii?

— Spune cineva enormitatea asta?

— Lasă-mă-n pace, că nu vrei să-mi spui, şi albastrul ochilor i s-a întunecat, buza de jos, umedă, i s-a răsfrânt a ciudă.

Aş fi vrut s-o sărut, aşa îmbufnată şi copilăroasă ca o cadână.

— Fată dragă... zău dacă ştiu.

— Spune ce ştii... Ce-ai vrut să spui azi când ai spus „nelinişte metafizică”?

M-a mirat că a reținut expresia, dar pare-se că a frapat-o ca pe excursionişti un obiect de curiozitate colorată, în muzeu.

— Nelinişte metafizică? şi o priveam adânc în ochi... Nelinişte metafizică e să priveşti o femeie în ochii mari.

— Ei, nu...

— ... Să simți că lumea e fără margini, că suntem atât de mici, că frumusețea are pete şi e trecătoare, că dreptatea nu se poate realiza, că nu putem şti niciodată adevărul. Să fii, din cauza asta, trist... să iubeşti florile şi să zâmbeşti când vezi oameni ca Nae Gheorghidiu, care nu bănuie nimic şi îşi au socotelile lor.

Genele lungi se întind uşor ca o mirare peste apa albăstrie dintre ele.

— Nu putem şti adevărul? Cum? dreptatea nu se poate realiza? şi ascultând în ea, o clipă, pe urmă: frumusețea are pete şi e trecătoare?

— Da, fată dragă, adevărul nu-l putem şti niciodată, niciodată... dreptatea nu se poate realiza pe lume... iar frumusețea are pete şi e trecătoare... Aşa, ca pata asta, de deasupra genunchiului tău...

— Ei, eşti revoltător, mârâia, păcălită în aşteptarea ei.

— Iar acum două săptămâni ai avut şi un guturai de nu

avea nimeni curajul să te sărute, iar nasul ți-era inform şi roşu... Ba încă ar putea fi şi mai rău, zi Doamne fereşte... ai putea fi bolnavă de stomac, de pildă...

— Ah, taci cu prostiile... spune-mi mai bine ce e filosofia...

— Tare mi-e teamă că dacă nu ți-o conveni nici ea, o să-i spui „să tacă” şi filosofiei. Voi femeile...

— Te rog... niciun „voi femeile”... eu sunt eu... eu nu sunt „femeile”.

Am tras-o de nas, s-a apărat ca de o albină cu palma... şi pe urmă iar a luat mutra întrebătoare.

— Stai întâi să îndrept abajurul, ca să-ți fie capul în lumină... Nu pot suferi să-ți vorbesc, fără să-ți văd ochii. Îmi dă „neliniştea metafizică”, şi întorcând lampa cu abajur mare, verde, de citit seara, am scăldat-o în lumină. Cu formele ei calde şi vii, era ca o bucurie a serii.

— Ah... iar începi... credeam că ai devenit serios, şi trase de urechile de dantelă puişorul de puf.

— Dragă, filosofii, ca toți copiii, au vrut să ştie la început „cine a făcut lumea?”.

— Cine s-o facă? Dumnezeu...

— Da? Ai uitat întrebarea: dar pe Dumnezeu cine l-a făcut, tăticule?

—!?... se miră cu ochii măriți şi gura micşorată.

— Sigur. Îndeosebi, ei ar fi vrut să ştie ce se întâmplă cu omul după moarte... Dacă există suflet... şi dacă sufletul e muritor. Au văzut însă curând că aici dezlegare nu poate să fie şi, modeşti, dându-şi seama că nu pot cunoaşte nimic de dincolo, au căutat să cunoască mai bine lumea de dincoace, lumea asta în care trăim. Negreşit, mai toți au făcut şi metafizică religioasă, dar cei mai mulți, şi în principalul operei lor, s-au întrebat ce e lumea...

— Ce să fie? şi era mirată că filosofii şi-au pus o întrebare atât de simplă.

— Ce? ți se pare aşa de uşor de răspuns?

—!?

— Dragă fată, încă de la început s-a văzut că nici întrebarea asta nu are un răspuns limpede. De trei mii de ani - şi, poate, mai demult - gânditorii caută dezlegare: Ce este lumea? Ce putem cunoaşte din ea? Cei care au încercat un răspuns se numesc filosofi, iar ansamblul răspunsului lor, un sistem de filosofie. De aceea, în centrul filosofiei stă aşa-zisa teorie a cunoaşterii. Motru, de pildă, e profesor de logică şi de teoria cunoaşterii.

Pare enervată, deziluzionată, îşi ridică uşor cămăşuța albă pe umerii rotunzi şi cruzi.

— Dar bine, cu această cunoaştere a lumii nu se ocupă ştiința? Ce mai e nevoie de o teorie a cunoaşterii?

E mirată, aşa cum se miră profanii că filosofia se ocupă de lucruri care lor le par excesiv de simple, căci nimic nu pare mai simplu decât o axiomă. Aşa cum elevii, care urmează matematicile superioare, se miră că li se cere să demonstreze că 3x7=7x3.

— E cu totul altceva, fată urâtă... De altfel, cei mai mulți filosofi au tăgăduit posibilitatea ştiinței.

— Ei, cum asta? întreabă, nevinovată...

— Ei spun că, în afară de ce e formal şi nu al realității, în afară deci de matematici şi de ce se leagă de ele: geometria, mecanica şi fizica, în genere, nu putem cunoaşte nimic sigur. „Sigur”, înțelegi?

— Şi cum asta? Dar medicina?

— De medicină nici nu mai vorbim. Indicațiile ei se bat în cap şi determină mode. Unii cred că de două mii de ani n-a făcut niciun progres, în afară de chirurgie, care e tehnică pură. Medicina nici astăzi nu poate vindeca un guturai măcar şi ai văzut că eu a trebuit să aştept două săptămâni până să te pot săruta ca lumea...

— Ah! şi-mi dă mânioasă cu puişorul de puf în cap.

— A recomandat, zeci de ani, duşurile reci pentru cei nervoşi şi acum le condamnă, găsindu-le omorâtoare mai ales pentru cei nervoşi, de le-a înlocuit cu cele scoțiene. A recomandat o jumătate de veac mâncărurile fierte mult, cu

grijă, şi azi le recomandă aproape crude, să nu li se piardă vitaminele. A recomandat operația de apendicită, pe urmă a combătut-o, a recomandat medicația intensă, ca să revie pe urmă la stimulente şi iar să se întoarcă. Am citit zilele trecute că un medic e de părere că apa murdară de râu e mai bună de băut, tocmai pentru că are bacterii, necesare organismului, şi e deci împotriva filtrării. Ba se pare că unii medici sunt şi împotriva aerației camerei de dormit, pentru ca să nu se consume oxigen în timpul somnului şi odihna să fie deci completă şi citează cazul păsărilor, care dorm cu pliscul sub aripă. A fost un principiu: „digerăm cu picioarele mai mult decât cu stomacul" şi acum unii recomandă siesta liniştită, după pilda animalelor care se odihnesc după masă. Tuberculoşilor li s-a recomandat, cu pasiune, aerul cel mai tare al munților şi, după ce au murit cu sutele şi miile acolo, au fost coborâți, ceilalți, mai jos. De altfel, mulți se întreabă dacă nu cumva cea mai teribilă dintre boale, aceea a cancerului, nu e un rezultat al excesului de medicamentație, dovedind astfel că nu câştigăm nimic, că, în schimbul unei aparente îndreptări, ne loveşte mai rău, mai cumplit. S-a observat, în orice caz, că populațiile care ignorează medicina trăiesc mai sănătos şi mai mult decât cele care la tot pasul aleargă după doctori. Asta ca să-ți dau un exemplu. Aşa cu toate... De istorie ce să mai vorbesc? Ai văzut cum îşi bate joc Anatole France de ea. Dealtminteri, filosofii nu se gândeau numai la medicină, ci la tot ce poate fi obiect de ştiut. Nu putem cunoaşte nimic cu adevărat.

— Tot nu pricep... cum nu putem cunoaşte?

— Ascultă, să te întreb altfel. Cum cunoaştem noi lumea?

— Prin simțuri...

— Foarte bine... dar simțurile sunt înşelătoare:

Urechea te minte şi ochiul te-nşală...

Ce-un secol ne zice, ceilalți o dezic...

Culoarea nu e a lucrurilor... e a ochiului nostru...

Daltoniştii văd verde în loc de roş. Dacă toţi am fi daltonişti, toate lucrurile roşii ar fi verzi, ochiul suferă de atâtea ori, de altfel, de halucinaţie... urechea de asemeni... „mi s-a părut că m-a strigat cineva”, pipăitul înşală, simţul inferior înşală... Cei cărora li s-a amputat piciorul se vaietă încă uneori că-i doare unghia de la deget. Lucrurile n-au nimic al lor: nici formă, nici culoare, nici sunet. De altfel, n-ai văzut şi în somn cum ne înşală simţurile? Trăieşti în vis tocmai ca în viaţă. Soarele te arde, iarba e umedă, gheaţa rece, vezi ce nici n-ai gândi, câştigi saci cu bani de aur. Ba chiar bănuieşti că eşti în vis şi îngrijorat, cauţi să verifici, te pipăi. Dar te convingi că e realitate. Pentru orice gânditor adevărat a rămas stabilit că nu putem avea nicio încredere în simţuri. Totul e relativ. Născiorul dumitale pare un nas de Cyrano pe lângă o cârnă adevărată.

— Ascultă... şi iar îşi arată ameninţătoare dinţii albi, dintre care doi din faţă, de sub buza roşie de sus, puţin mai laţi, ca două minuscule petale, îmbietoare, de floare de cireş.

— Cine ar bănui că alămiul părului dumitale e făcut cu ajutorul ceaiului...? Pe toţi îi înşală.

— Ah! şi a început indignată să dea cu picioarele şi pumnii în mine, arătându-mi şuviţe de păr auriu din creştet: Uite... uite.

— Dragă, mă laşi sau nu să fac filosofie?

— Dacă spui infamii?

— Ce infamii? Astea sunt infamii? Vezi că dacă nu stai liniştită, vai de chica dumitale alămie. Şi, după ce s-a potolit puţin: Îmi spui uneori că mă iubeşti. Şi eu trebuie să cred asta... deşi ştiu că e ceva foarte relativ... Cine ştie...?

Mă priveşte cu ochi mari de copil furios.

— Ai spus că faci acum numai filosofie...

— Dar ce? Crezi că asta nu-i filosofie? Să ştiu dacă mă iubeşti sau nu? (Când îmi dau seama acum cât de puţin bănuiam ce sens profund avea să aibă într-o zi această

afirmație pentru mine, ce înnebunitoare problemă fără soluție avea să-mi puie, cât aveam să-mi repet întrebarea la nesfârşit, îmi vine să surâd melancolic de seninătatea cu care glumeam atunci, cum ar glumi, fără să ştie nimic, cei al căror tren a şi pornit pe o linie pe care alt tren vine dimpotrivă.)

— Nu te iubesc deloc... continuă.

— Dar sub aparență, s-au întrebat filosofii, nu e nimic absolut, nimic care să reziste oricărei analize? Şi fiecare a propus câte ceva. Fiecare a avut un sistem al lui. Primii filosofi greci mai cunoscuți au emis teorii oarecum simple. Pentru Tales din Milet, dacă ai căuta şi ai căuta, ai vedea că esența, absolutul, este apa. Ea se transformă în toate lucrurile care sunt pe lume. Pentru Heraclites, care nu vedea decât mişcare şi transformare, dimpotrivă: esența, absolutul, era focul, un foc mai pur însă. Alții, mai vechi, crezuseră că e pământul, alții aerul. De fapt, toți înțelegeau prin aceste „principii” ceea ce ştiința modernă înțelege prin „energie”, care, transformându-se în orice, creează lumea existentă. Deci, vechii filosofi greci erau nişte fizicieni. Erau, de altfel, şi buni matematicieni. Pytagora chiar credea că numărul e singura realitate în lume. Căci aparențele ar fi înşelând, dar numărul nu înşală niciodată, 3+4 fac oricând şapte. Alții au găsit că mişcarea e absolută. Zenon credea că, singur, repaosul. Dar să trecem peste aceşti primi filosofi, căci toți au dreptate, dar toți exagerează.

— Ascultă, nu pricep.

— Ei, mereu nu pricepi... Şi pe urmă, surâzând: Un filosof nu trebuie priceput, căci asta e imposibil. De altfel, filosofii toți se declară, de trei mii de ani încoace, unii pe alții ininteligibili. Şi dacă ei nu se înțeleg... atunci cum vrei să-i înțelegi tu?... Aşa cum eşti... Şi o privesc cu o prefăcută desconsiderare.

E foarte atentă şi nu ia în seamă nimic.

— Bine, dar nici profesorul nu-i înțelege?

— Nici el, nici nimeni. Un sistem de filosofie e un sistem frumos sau nu e nimic. Nu uita că el e un mare profesor de istoria filosofiei. Un istoric memorizează. El expune pe rând sistemele, nu le explică. Căci, în general, aceste sisteme sunt capodopere de logică şi metodă. Numai dacă le admiţi însă punctul de plecare, adică tocmai cel care e declarat, în genere, ininteligibil. Filosofii şi nebunii sunt cei mai mari adepţi ai logicii. Dacă admiţi unui nebun că el e de sticlă, atunci totul decurge cum nu se poate mai normal. Se fereşte de tine ca să nu se spargă, se spală cu grijă ca să fie mereu limpede, îşi studiază greutatea, speră să devie sonor, şi aşa mai departe. De altfel, după primii filosofi greci, au urmat sofiştii, care au împins îndoiala până la ultimele consecinţe. Dacă nimic nu e adevărat, atunci se poate afirma orice. Totul e să fie frumos exprimat. Dacă „omul e măsura lucrurilor" şi, oricât s-ar trudi, nu descoperă decât minciuna, atunci să aleagă cel puţin minciunile agreabile. Cum vezi, ei sunt strămoşii autorului tău favorit, Anatole France, care afirmă şi el că orice idee se poate susţine, că adevărul nu poate fi aflat şi că singurul lucru care ne rămâne de făcut e să căutăm frumosul şi agreabilul. Iar în locul unui filosof, el preferă o statuetă sau, şi mai bine, o femeiuşcă frumoasă ca o statuetă... Cu toate că nu împărtăşesc convingerile lui, cu toate că ai sânii atât de urâţi, uite, uneori privindu-te, simt şi eu că are puţină dreptate.

S-a înfăşurat de necaz, toată, de la picioare până sub bărbie, cu plapuma cu atlazul ivoriu, ca un copil în faşă.

— Foarte bine, spune mai departe.

— Spun, dacă dai iar plapuma deoparte.

— Dar să spui... auzi? şi e mereu copilăroasă ca o cadână.

— Spun. Dar pe scurt acum, că, uite, se face ziuă. O privesc cercetător. Sunt singur acum, după miezul nopţii, în tot cuprinsul pământului, al stelelor, al nemărginirii albastre, cu femeia aceasta, goală pe alba piramidă a

pernelor, sub lumina lămpii.

— Ce-are a face că-i târziu...? spune.

— Ei bine, au urmat, lăsând deoparte pe cei mai puțin însemnați, timp de aproape două mii de ani, o serie de mari filosofi, care, indignați de atitudinea sofiştilor (căci aceştia, găsind că simțurile înşală, tăgăduiau totul), au căutat dacă nu există un alt mijloc, mai sigur, de aflat adevărul. Şi au găsit că rațiunea e un bun instrument şi că ea ne poate ajuta să descoperim câteva adevăruri absolute. Socrate a găsit că binele e ceva absolut. Platon a ajuns la concluzia că ideile nu sunt supuse schimbării. Animalul se naşte, creşte, moare; dar ideea de animal, specia, rămâne undeva, departe, în aer, în cer; Aristotel găsea că rămâne sigură activitatea, cine nu se mişcă e mort ca un tablou pe perete, activitatea e o certitudine. Descartes găsea că sigură e îndoiala, deci cugetarea - şi de aci deducea existența sigură a lumii. Spinoza, încă mai raționalist decât ceilalți, ajungea la concluzia că sigură e substanța, adică Dumnezeu, şi tot ce există nu sunt decât moduri şi forme ale substanței. E panteismul exprimat cu aproximație în literatură, în ideea nu că Dumnezeu e în toate, ci că e toate: floare, pom, munte, om, gândire; Leibniz, tot pe calea rațiunii, găsea că absolut certă e existența substanței active, a monadelor adică, un fel de mici suflete din care ar fi făcută lumea. Aceştia au fost raționaliştii principali, căci i-am lăsat deoparte pe mulți, între care şi pe religioşi: Plotin din Alexandria, pe filosofii şi sfinții creştini: sfântul Augustin, sfântul Anselm, sfântul Bernard, sfântul Toma d'Aquino şi alții. Dormi cu ochii deschişi sau asculți?

Stă rezemată în cot:

Spune înainte... Şi avea brațul alb şi gol.

Aşadar, timp de două mii de ani, aceştia şi discipolii lor au căutat, îngroziți de nesiguranța simțurilor, să găsească sprijin în rațiune sau în credința în Dumnezeu. A venit însă şcoala filosofică englezească, ştii că englezii sunt oameni practici, şi a afirmat că nimic nu putem şti decât

tot prin simțuri. Rațiunea nu duce decât la vorbe goale. Unul dintre aceşti englezi, Roger Bacon, şi după el altul, Francis Bacon, peste trei veacuri, ne îndeamnă să ne întoarcem la natură şi să nu credem decât ceea ce se poate controla. Ei sunt părinții ştiinței moderne. Ceilalți englezi, care au filosofat, s-au mulțumit să tăgăduiască valoarea virajului rațiunii. Locke afirmă contrariul celor ce se susținuse două mii de ani. Numai prin simțuri putem cunoaşte ceea ce e de cunoscut, prin experiență. Înainte de experiență sufletul e „tabula rasa”. Totul vine prin simțuri. Episcopul Berkeley trage concluzia că dacă totul nu există decât câtă vreme e cunoscut prin simțuri, atunci tot ce nu e cunoscut nu există; şi cum cunoaşterea e un act spiritual, spiritul e totul, deci materia nu există şi senzațiile sunt provocate de spiritul cel mare: Dumnezeu, aşa cum sufletul provoacă şi trăieşte visele. Viața şi materia sunt numai un vis al spiritului: David Hume tăgăduieşte spiritul şi revine, într-o formă nouă, la vechiul scepticism al sofiştilor. Nimic nu există în realitate. Totul e numai relativ la noi şi se reduce la legile asociației ideilor. Nici numărul, nici cauza, nimic nu există, afară de ceea ce aduc simțurile şi care, fireşte, nu are nicio valoare ştiințifică. Tot un englez, şi încă față bisericească, filosoful Thomas Reid, a combătut această filosofie a iluziei, spunând, între altele, şi o anecdotă care a avut mare succes la vremea ei. „Mă întâlnesc, zilele trecute, cu bunul meu prieten, John să-i spunem. Era foarte amărât. «Dar, John, ce s-a întâmplat cu dumneata?» «Sunt amărât. Mi-a înnebunit băiatul cel mare»... «Arthur? Ei, nu mai spune... cel care studia filosofia la Oxford?» «Tocmai el. A venit acum de sărbători acasă. Fireşte că am găsit o masă bogată şi, emoționat, l-am întrebat ce a învățat acolo la Universitate...» «Multe, tată, şi lucruri pe care nici nu le bănuieşti. Am învățat, de pildă, că nimic nu există, că totul e o creație a simțurilor mele, masa, cu tot ce e pe ea; uite, mâna mea e şi ea creație a simțurilor mele. Tot ce mă înconjoară e o creație a

simțurilor mele. Dumneata însuți, tată, ești o creație a simțurilor mele»... Când am auzit asta, mi s-a făcut rău. M-am ridicat furios în picioare şi i-am spus, cuprins de mânie: «Bine, ticălosule, că vinul şi paharul, şi masa or fi creația simțurilor tale... poate... nu ştiu. Dar să-mi spui mie că eu sunt o creație a simțurilor tale, când ştiu bine că eu te-am făcut pe tine?... Asta e prea-prea. Ieşi afară din casa mea şi du-te la filosofii tăi».”

Râde amuzată cu dinții ca miezul unui fruct roşu.

— Episcopul ăsta avea dreptate...

— Te cred că-i dai dreptate... Totdeauna episcopii au fost de acord cu femeiuştile frumoase. Dar acum am obosit... De altfel, am ajuns la Kant, care e cel mai mare dintre toți. El i-a împăcat pe cei două mii de ani de raționalism - adică de împăcat nu i-a împăcat, dar a găsit calea adevărată cu empirismul ştiințific al englezilor. El a spus: nici rațiunea singură, nici simțurile singure nu pot oferi un adevăr sigur. Rațiunea singură o ia razna, simțurile singure sunt moarte. Lumea cea adevărată, care ne stârneşte impresiile, n-o cunoaştem. El i-a zis lumii aceleia „lucru în sine”, numen. Numenul, acest miez al lucrurilor, nu-l poate cunoaşte nimeni. Când vrea să ajungă la noi, el ia forma dictată de simțuri şi se organizează aşa cum cere rațiunea noastră. Când acest numen vrea să intre în cetatea minții noastre, el trebuie să se supuie formalităților necesare, să îmbrace un anumit costum, să păstreze obiceiurile şi prescripțiile. Rațiunea nu poate şti nimic din ceea ce e în afară de zidurile cetății, dar garantează pentru ordinea şi siguranța celor dinăuntru. Prin urmare, şi după Kant, lumea pe care o vedem e un vis al fiecăruia din noi, dar un vis care se formează după anumite reguli, nu aşa la întâmplare, după regulile „casei” adică ale sensibilității, ale judecății şi ale rațiunii.

Un vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi...

Iată, fată dragă, filosofia, explicată, atât cât s-a putut, ca s-o înțeleagă şi o proastă mică, aşa ca tine...

S-a întărâtat ca o pisică în culcuşul de olandă albă.

— Iar începi?

— Ei, atunci, poftim, retractez: o proastă mare.

— Ascultă, să nu mă scoţi din sărite... Spune-mi mai bine acum altceva. Dacă lumea care există e un vis al fiecărui om, după reguli stabilite, cum se face că toţi oamenii visează după aceleaşi reguli?

O privesc cu o nemaipomenită mirare.

— Zău că nu eşti chiar aşa de proastă.

S-a înfuriat, vrea să-mi prindă mâna ca să mi-o muşte.

— Zău că nu glumesc... Asta s-au întrebat şi ceilalţi filosofi, citind pe Kant. El spusese că există o „conştiinţă în genere". Dar, se vede că e prea puţin... Pe tine te mulţumeşte această afirmaţie, căci pe confraţii tăi într-ale filosofiei nu...

N-am apucat să termin fraza, căci m-am pomenit cu amândouă pernele de puf şi dantelă în cap.

— Dragă fată, nu mai ştiu cum să mă înţeleg cu tine... Dacă-ţi spun...

Mă întrerupe poruncitor...

— Stai, acum vino aproape şi-mi răspunde la o întrebare.

Iau o mutră supusă, cu ipocrizie, şi aştept.

— Da?

— Cine era o fată blondă şi uscată?...

— Care?

— Una urâtă... după lucrare, când tu vorbeai cu profesorul, câţiva băieţi şi vreo două fete discutau despre tine. Asta se lăuda că te cunoaşte... Un băiat spunea şi el că aţi făcut liceul împreună.

— Cine, frate?

— Ei, cum cine? Una... blondă şi urâtă. Era în capul băncii a cincea.

Nu ştiu nimic, dar spun la întâmplare:

— Care, aia din capul băncii a cincea...? A...! blonda... aia cu gura frumoasă...?

Strâmbă din buze.

— Da, frumoasă, dacă era vopsită ca o paparudă.

Am înțeles şi joc mai departe, cu mutra cea mai convinsă:

— A, ştiu acum. E o fostă metresă a mea...

Mă priveşte o clipă uimită, cu sprâncene circomflexe.

— Mizerabile, şi se năpusteşte asupra mea cu pumnii.

— A, da... frumoasă fată... ce gură avea...

M-a împins cu picioarele afară din pat şi, ca să nu cad, a trebuit să cobor.

— Dragă, avea o gură caldă şi lacomă...

Strigă la mine mânioasă:

— Taci... n-auzi, taci...

Şi, lăudăros, din mijlocul dormitorului:

— Lacomă... dragă... Aia ştia să sărute, nu ca tine.

Aruncă acum cu pernele în mine, strigând în genunchi, în mijlocul patului:

— Nu mă interesează... taci... nu vreau să aud... era slută.

— Când te strângea în brațe... nişte brațe, cu adevărat colaci de salvare...

Vrea să-mi arunce cartea de pe mescioară în cap, dar sar mai înainte, o prind în brațe şi o culc în pat. I-am fixat umerii în olanda albă a aşternutului, petrecându-i mâna stângă pe sub talie, arcuindu-i astfel pieptul cu sânii mici. Îi prinsesem amândouă mâinile, căci cu cotul îi apăsam brațul stâng, iar cu degetele îi încleştasem brațul celălalt aproape de umăr. Corpul îi era de sub sâni în jos liber şi gol tot, dar nu putea să scape din prinsoare, cu toată truda ei de zvârlugă. În felul acesta gura îi era în voia mea, căci stam în genunchi şi aveam şi brațul drept cu totul liber. N-o sărutam. Îmi apropiam numai buzele de colțul gurii ei şi aşteptam. Se smucea, arunca picioarele căutând să mă lovească, dar totul era de prisos. Cămăşuța i se adunase spre gât. O întrebam ironic:

— Tot mai vrei să dai oamenilor cu cărțile în cap? şi-i

conturam, abia atingându-le cu gura, buzele moi şi cărnoase, iar când înfiorat le simţeam întredeschiderea şi respiraţia caldă de floare, mă depărtam de ele şi mă apropiam uşor de urechiuşe. Îşi răsucea mijlocul, se vânzolea opintindu-se în călcâie, făcând ca o punte arcuită din trupul ei oferit tot unui zenit al voluptăţii, vădind goală, floarea de mătase palidă din mijloc, în lumina cristalină crudă a lămpii.

— Mai eşti afurisită?

Nu vrea să vorbească şi, amărâtă, avea aerul să spuie că scapă ea din strânsoare şi are să-mi arate mie.

Era vânjos şi viu trupul, în toată goliciunea lui de femeie de douăzeci de ani, tare, dar fără niciun os aparent, ca al felinelor. Pielea netedă şi albă avea luciri de sidef. Toate liniile începeau, fără să se vadă cum, aşa ca ale lebedei, din ocoluri. Sânii robuşti, din cauza mâinii mele petrecute pe sub talie, prelungeau graţios, ca nişte fructe oferite, coşul pieptului, ca sub ei, spre pântec, căderea să fie bruscă. Picioarele aveau coapsele tari, abia lipite înăuntru când erau alături, lung arcuite în afară, din şold la genunchi, ca şi când feminitatea ei ar fi fost între două paranteze fine, prelungi. Cu toată înverşunarea împotrivirii, mi-am apropiat gura de a ei, dar când am simţit-o moale şi bună, ca un miez bun de fruct, i-am dat dintr-o dată drumul şi-am sărit în mijlocul dormitorului, ca de frica unui şarpe.

S-a ridicat înfuriată, aprigă, în genunchi şi în aceeaşi clipă mi-a zburat în cap cartea… şi de abia am avut timp să mă feresc, căci flaconul cu apă de colonia de pe masă a zburat şi el, prăbuşind în spatele meu o etajeră cu vasul de flori cu tot, făcându-se cioburi.

Dacă mă lovea, nu ştiu ce s-ar fi putut întâmpla. M-ar fi desfigurat, poate m-ar fi ucis chiar. Era fără îndoială un paroxism, o undă de nebunie în furia ei, căci avea în joc aceeaşi frenezie ca animalele din junglă. Niciodată n-o iubeam atât de mult ca în asemenea clipe şi ar fi putut să mă omoare, dar la ispita asta n-aş fi renunţat. E ceea ce n-

am întâlnit niciodată la altă femeie, această impresie de a te juca pasionat cu o panteră întărâtată. Am prins-o din nou în brațe, şi când mi-a simțit gura apăsată în plin, cald, pe a ei, s-a destins toată, s-a înmuiat ca o cârpă, şi-a trecut brațul după gâtul meu şi a rămas atârnată de gura mea.

Scăpat din strânsoarea sărutului ei, mi-am plimbat buzele de-a lungul taliei cu răsuciri molcome, mi-am lipit urechea şi obrazul de pântecele neted şi catifelat, ca o petală de trandafir galben, ascultând înăuntru viața femeii, în ovarele ei, ca o sevă, atent cum ascultă medicul pieptul celui pe care îl examinează. A prins să se frământe iarăşi, se frângea ca o pâine a iubirii trupului tânăr, era lânced albă, şi cu ochii închişi peste durerea dospită din ea, oferind între dinți, întinsă, garoafa însângerată a buzelor. Eu priveam ochii îndoliați, care vegheaseră nopți de-a rândul deasupra patului prietenei bolnave, mâna palidă care scotea din camera suferindei ligheanul cu pansamente murdare schimbate, aceeaşi mână palidă care copia zeci şi zeci de pagini pentru mătuşă. Am prins să caut în tot trupul acesta de prințesă dornică sufletul, floarea gândului şi a loialității. Tăcut, voința dintre noi creştea, se exaspera ca sacadele unui spasm. Îmi gângurea numai, deodată învăpăiată şi năvalnic rumenită, năucit şi cald în ureche, vorbe fără şir: „Dacă nu... Viața mea... dacă nu...”

Până la minunea din urmă a îmbrățişării.

Nu mult după lucrarea de seminar, am întâlnit, într-o după-amiază, la Şosea, pe când eu şi nevastă-mea ne plimbam pe jos, pe Anişoara, o verişoară de-a mea, măritată cu un proprietar de moşie de pe lângă Ciulnița. Era în primele zile de mai, mugurii plesneau în suluri mici de frunze, dar ramurile copacilor se vedeau încă mai negre. Primăvara scotea lumea la soare ca pe şopârle... Aleile erau zvântate şi soarele tăia sectoare luminoase, proaspete, în toate părțile. Anişoara trimisese maşina înainte, la rondul doi, şi ea venea acum pe alee încet, pe jos, frumusețe

mlădioasă, brună.

Pe vremea când eram săraci nu ne vedeam aproape deloc cu această verişoară, care era foarte „mondenă”, trăia larg de tot, căci avea casă mare în Bucureşti. Era una dintre acele femei elegante despre care, fie pe stradă, fie la teatru, toată lumea întreba numaidecât cine e. Avea obraji cu limpezimi de ou de porțelan, ochii negri, mari ca nişte clasice migdale, sprâncenele drese, subțiri şi uşor ridicate spre tâmple. Nasul, mult depărtat de gură, dar legat de ea printr-un suav şănțuleț, abia lămurit, era tot aşa de fin şi sigur desenat ca şi buzele, cum îi erau, de altfel, toate trăsăturile, şi dădea o uşoară semeție întregii figuri. Un grain de beauté totuşi, în stânga, deasupra gurii înroşite închegat, îmbia cu oarecare familiaritate. De aproape de tot însă, tăriei accentuate a trăsăturilor îi corespundea o frăgezime prea molatică, nesigură, a cărnii, ca la floarea crescută la întuneric. Probabil din cauza nopților nedormite, sau, cine ştie, era poate bolnavă.

Acum a descoperit-o parcă pe nevastă-mea: „Zău, e încântătoare... Ia uite ce drăguță... Ei nu, zău...” Nevastă-mea era fericită şi surâdea ca o şcolăriță, gâdilată în orgoliul ei că place unei femei atât de pretențioase. Ele între ele, femeile, sunt foarte simțitoare la aceste preferințe. A urmat o serie de invitații reciproce şi pe urmă nu ne-am mai despărțit aproape nicio zi, mai ales când a venit, după ce a terminat muncile, şi bărbatul Anişoarei, Iorgu. A fost o schimbare rapidă ca topirea zăpezii albe pe câmp. Am devenit şi mondeni. Sărbători în familii de cunoscuți, invitații la conacuri de prieteni, la restaurante de seară şi grădini de vară, dansuri, deveniseră preocupări cotidiene. Au fost, în luna mai, câteva „grandioase” bătăi de flori la Şosea, între rondul întâi şi hipodrom, la care am luat, bineînțeles, parte, în automobilul ascuns sub liliac, trandafiri şi garoafe al Anişoarei. Sufeream, ca supus unui tratament dureros, cu fiecare prilej din acesta, dar nevasta îşi descoperise în angrenajul de lux posibilități noi, aşa

cum unii îşi descoperă într-o zi talente nebănuite şi, mai ales, descoperă în fiecare zi prilejuri noi şi diferite să şi le exerciteze. O rochie nouă, un pantof fin, o pălărie, o masă cu invitați eleganți, care altora li se păreau aproape la fel sau fără nuanțe prea evidente, aveau între ele pentru nevastă-mea deosebiri categorice, aşa ca în reclama din vitrina farmaciilor, în care o mână extrem de fină e alăturată de alta cojită şi buboasă: înainte şi după întrebuințarea cremei X.

De vechile prietenii nu mai putea fi vorba. Nu numai că n-ar fi fost suficient de bine îmbrăcați pentru localurile în care mergeam acum, dar n-ar fi avut nici posibilitățile materiale. Când mergeam înainte, în grup, plăteam eu nota totdeauna, bineînțeles, dar acum nici eu, din cauza costului mare, n-aş fi putut s-o fac. Dealtminteri, aceste despărțiri devin inevitabile prin gabaritul cheltuielilor. Când se ridică gradul de altitudine, unii rămân fatal jos, indiferent de sentimente.

Aproape chiar din această vreme, nevastă-mea a început să se ocupe cu superioritate şi de ținuta mea. Ştiam că la Universitate trec printre studenții „bine”. Eram înalt şi elegant, dar e adevărat că nu-mi făceam decât câte un costum de haine, pe care-l purtam până se uza şi pe urmă îl înlocuiam cu altul. Cravată, de asemeni, cumpăram alta numai când cea de la gât era mototolită de-a binelea. Bineînțeles că şi ghetele le pingeleam cât timp cizmarul socotea că se pot pingeli cuviincios. Dar cum eram subțire, cum cumpăram obiecte pe care le credeam bune, n-aveam niciun motiv să fiu îngrijorat. La început, nevastă-mea s-a mulțumit să-mi calce hainele, să-mi aranjeze mai bine nodul de la cravată şi să-mi puie, în fiecare zi, o batistă mai fină, în buzunarul de sus al hainei. Pe urmă mi-a cumpărat trei cravate noi şi o jumătate de duzină de batiste fine de olandă. O stânjenea parcă neatenția mea în îmbrăcăminte. E drept că într-o după-amiază am observat şi eu deosebirea dintre mine şi dansatorii care veneau la Anişoara. Întâia

dată mi-am dat seama că o cămaşă nu se poate pune şi a treia zi. Aveam, pe urmă, manşetele prea largi şi cu colţurile sucite în afară, pe când „dansatorul” pe care-l priveam avea manşetele bine întinse, mici, care prindeau mâinile ca nişte cătuşe de mătase. Şi pe când ghetele mele aveau o uşoară tendinţă să-şi ridice boturile, ale lui erau întinse şi parcă noi. Era tuns parcă de cinci minute, pieptănat lins. Părea nesfârşit mai curat şi mai îngrijit ca mine, cu toată baia mea din fiecare zi. Peste vreo două zile nevastă-mea, cu oarecare stânjenire, mi-a dat un sfat căruia i-am ghicit resortul interior.

— N-ar fi bine să-ţi comanzi, azi sau mâine, două costume noi? Căci hainele, dacă le porţi cu rândul, se păstrează mai bine… zău, Ştefane… Şi iar: Nu mai purta şi tu cărţi în buzunarele hainei.

— Fată dragă, o să am de lucru cu probele…

— N-are a face, şi, uite, acum vine vara… N-ar fi bine să-ţi comanzi trei cămăşi de soie-écrue? Ba poate n-ar fi rău dacă ţi-ai face o jumătate de duzină chiar…

Am înţeles că în sufletul ei se petreceau comparaţii care nu-mi erau favorabile şi că suferea, fără să spună, din cauza asta.

Simţeam că nici nu era singura inferioritate pe care mi-o găsea. Pare-se că snobii, pe care ea îi admira acum, aveau un stil al lor, pe care eu nu-l aveam, vedeam cum zi de zi femeia mea se înstrăina, în preocupările şi admiraţiile ei, de mine.

Viaţa mi-a devenit curând o tortură continuă. Ştiam că nu mai pot trăi fără ea. Ca o armată care şi-a pregătit ofensiva pe o direcţie, nu mai puteam schimba baza pasiunii mele. Era în toate planurile mele. În toate bucuriile viitorului. La masă, la miezul nopţii în grădina de vară, în loc să ascult ce-mi spunea vecinul sau vecina, trăgeam cu urechea, nervos, să prind crâmpeie din convorbirile pe care nevastă-mea le avea cu domnul elegant de alături de ea. Nu mai puteam citi nicio carte, părăsisem

Universitatea. Într-o zi, am găsit pe masa ei o scrisoare netrimisă încă, adresată unui domn la Bârlad. Am desfăcut-o cu grabă şi cu silă de mine însumi: „Coane Costică, ar fi trebuit să vii aici... dar asta costă şi, după sfatul deputatului, m-am adresat unui contencios. Trebuie să aştepţi însă şi nu te supăra dacă v-am trimis eu, înainte, 180 lei, pensia pe prima lună. Te pun în frigare şi pe d-ta şi pe coana Sofica, dacă nu mi-i înapoiaţi când luaţi pensia etc.”...

În casa Anişoarei, obişnuit acolo, cunoscusem un vag avocat, dansator, foarte căutat de femei, pe care le învăţa, chiar pe cele mai reputate ca dansatoare, un dans nou, la modă: tango. Era uimitoare docilitatea cu care ele, atât de frumoase şi calde, bune de îmbrăţişat, executau în braţele lui mişcările pe care le dicta, răbdarea cu care refăceau de zece ori un pas, ca şi autoritatea plictisită cu care le făcea observaţii. Venise şi el de prin cabaretele Parisului, adus de război, şi forma, cu noi şi alte vreo trei-patru perechi tinere, „banda noastră”, cum spuneau, cu oarecare orgoliu, femeile.

Evident, mă întreb uneori dacă eu nu-mi fac singur această suferinţă, dacă nu cumva, prin excepţie, oricine vorbeşte despre dragoste n-ar trebui să se îndoiască şi să evite să vorbească în numele celorlalţi - ba cred că niciodată n-ar trebui să folosească, vorbind, persoana a treia - pentru că sentimentele pe care le încearcă sunt incomunicabile, vorbele cu care sunt etichetate nu corespund aceluiaşi conţinut şi, chiar dacă e vorba de acelaşi conţinut, intensitatea şi durata sentimentului pot fi nesfârşit de felurite, căci unul poate suferi atroce că nevasta lui prinde pe sub masă mâna vecinului, pe când altul ia asta drept o nuanţă fără importanţă, încât oricine iubeşte e ca un călător, singur în speţa lui pe lume, şi nu are drept decât doar să bănuiască aceleaşi sentimente şi la alţii, câtă vreme nu corespunde cu ei decât prin mijloace atât de imperfecte de comunicare, cum e cuvântul. Îmi

ziceam că văd poate prea mult rău acolo unde nu e. De pildă, cu una dintre acele formule simpliste şi stupide, mi se spune de către cei din jurul meu că sufăr atâta numai din cauză că „sunt gelos”. Vor să spună că fără niciun motiv temeinic, mai mult dintr-un fel de structură vicioasă sufletească, neconformă cu normalul şi realitatea. E încă una din formulele acelei enormităţi care e concepţia metafizică a dragostei, formulă care nu explică în realitate nimic, cum, de pildă, altă formulă metafizică, folosită acum câteva zeci de decenii, nu explica în fizică nimic şi totuşi era folosită cu furie: „Natura are oroare de vid”.

Nu, n-am fost nicio secundă gelos, deşi am suferit atâta din cauza iubirii.

Iată, de pildă, această întâie zi când a început neliniştea mea, din cauza lui G... Anişoara, care într-un fel avea mania excursiilor „în bandă”, a căror promiscuitate mie îmi făcea silă, a hotărât ca de

Sfântul Constantin şi Elena (cădea acum într-o sâmbătă, iar luni era o altă sărbătoare) să facem o excursie de trei zile la vie, la nişte prieteni comuni, la Odobeşti, cu automobilele unora dintre ei. De la început m-a enervat urcarea în automobile. De vreo două-trei ori ne aranjasem în cele trei maşini şi de două-trei ori ne-au schimbat, căci era cineva important care nu se simţea bine plasat. În realitate, femeile căutau să se găsească la un loc cu bărbaţii care le interesau, iar când nu izbuteau de la început, stricau totul, sub pretexte dintre cele mai neserioase. Partea dezagreabilă era că urcam şi coboram fără să ştim de ce, iar asta ni se comunica simplu de către cei îmbufnaţi şi iniţiaţi sumar.

— Iar ne dăm jos? Dar ce e, frate, nu se mai termină?

Aici răspundeau ridicături din umeri plictisite, ale celor care se aranjaseră bine şi acum se temeau să nu li se strice socotelile.

Cea mai mare surpriză a fost pentru mine că nevastă-mea însăşi, foarte ascultată din cauza frumuseţii ei, şi a

cărei participare constituia un fel de motiv de succes pentru excursie, era aceea care a deranjat de două ori pe toată lumea, ca să izbutească să-l aibă în maşina noastră pe G., dansatorul abia cunoscut cu două săptămâni înainte. Eram obişnuiți, de doi ani de zile de când ne iubeam, să considerăm cu indiferență tot restul lumii, să ne simțim bine oriunde suntem împreună şi mai ales singuri, în mult prelungite convorbiri, sfârşite adeseori în voluptate. Un drum, o expoziție de tablouri ne plăcea mult mai mult dacă ne puteam comunica şi verifica reciproc impresiile. Când eram în lume şi nu puteam vorbi unul cu altul, simple surâsuri sau priviri lungi explicau pentru noi situația, caracterizau momente, ca în baza unei înțelegeri atât de statornicite despre lume şi a unei obişnuințe de a comunica atât de perfecte, încât vorbele erau oarecum de prisos. Socoteam că şi această excursie va fi o voluptuoasă incursie în viața celorlalți, în folosul nostru, al amândurora, şi iată că, de la început, stăruia să aibă în intimitatea noastră un dezagreabil intrus. Aşa credeam numai, în prima clipă, dar am înțeles mai târziu, mai mult mort, că intrusul, în patima apropierii lor, eram eu.

Din întâia clipă, fireşte, preferința ei neocolită, neascunsă şi lacomă, a pus între mine şi acest domn, venit pe un drum necunoscut trecutului nostru, o senzație de stânjenire. El ştia ce vrea ea, eu ştiam de asemeni, şi mai ales amândoi ştiam unul despre altul că ştiam (şi probabil şi ea la fel) şi nicio mărturisire nu ar fi avut nimeni curajul să facă. Am exagerat, evident, politețea, în exces de vorbărie, ca să mă arăt cu prisosință binecrescut.

— Dar nu... dar nu... poftiți... de ce nu...? Stau foarte bine... nu, nu mă deranjează. Dumneavoastră? A... bun atunci... perfect... Tu stai bine? (nevastă-mea era la mijloc între noi doi). A... atunci foarte bine, va fi o călătorie foarte frumoasă... Avem o vreme minunată, de mai, nici prea cald, nici prea răcoare... Când ajungem? Da? Tocmai la unu? Să sperăm atunci că nu o să avem nicio pană de

motor.

Pe drum, nevastă-mea n-a trăit decât prezența lui. Toate comentariile le-a făcut numai pentru el sau cu el. Avea o voce uşor emoționată - la început am crezut că din cauza soarelui şi aerului înrourat al dimineții şi al câmpului - şi releva cele mai neînsemnate nimicuri ale drumului, cu exclamații. Dacă maşina era să calce un cârd de gâşte, ea scotea un fel de interjecție uşoară, vreun A! care pornea însă din toată intimitatea ei de femeie şi vrea să spuie cu totul altceva decât spunea. Dacă era o casă cu pridvor frumos, ea arăta în grabă: Ai văzut? căci în timpul acesta maşina trecuse. Plouase puțin în ajun şi nu aveam acum fir de praf ca să ne tulbure privirile, dar începutul de nelămurire era înăuntru. Nu îmbrăcaserăm nici halaturile de dril, nu pusesem nici coifurile de cârpă şi nici ochelarii. Rezemată de noi doi, nevastă-mea era de o voie bună primăvăratică. Brațul stâng îi era petrecut peste brațul meu, drept în față, de i-l simțeam, de la cot până sus la încheietura omoplatului, şi în acelaşi timp îi simțeam toată talia, parcă şi cu viața organelor din ea, cum poate se simte seva în copaci, căci antebrațul meu era uşor sprijinit pe şoldul ei. Desigur că şi el sta tot la fel.

Tot fiindcă nu era praf, maşinile mergeau una lângă alta, luându-se din când în când, la întrecere, şi atunci preaplinul de viață al celor care treceau înainte se manifesta în interjecții biruitoare, în saluturi cu mâinile şi batistele.

După Valea Călugărească, una dintre maşini a avut o pană şi ne-am oprit cu toții pentru ca stăpânii şi conducătorii să repare răul în grabă. Am întârziat totuşi aproape un ceas. Nevastă-mea a vrut să aibă ramuri dintr-un măr înflorit, puțin mai în devale de unde eram noi, iar el s-a oferit să i le rupă. S-au dus amândoi şi ea şi-a umplut brațele cu ramuri, de părea, blondă şi cu ochii albaştri, o icoană împodobită. Plăcerea lor trecea nepăsătoare peste faptul crud de a sluți un pom. S-a lăsat fotografiată apoi,

căci el era „asortat” cu tot soiul de nimicuri, ca un snob la curse, şi, fireşte, „aparatul” nu lipsea.

N-am putut să nu bag de seamă, de sus de unde eram, plăcerea cu care ea se lăsa sprijinită toată de el, când au urcat râpa iar, până în şosea, după ce maşina a fost reparată. După Buzău, am înțeles că nu mai putem fi la ora mesei la Odobeşti şi ne-am hotărât să prânzim la Râmnicu-Sărat. Şi aici, după ce ne-am aşezat cu toții, nevastă-mea a găsit că ar fi mult mai bună altă masă, aşezată mai în fundul grădinii. Şi ne-am sculat toată lumea, ca să ne mutăm lângă ea, căci din pricină că întârziase puțin să se spele pe mâini şi să se pudreze, locul lângă G. I-l luase alta. Fireşte că eu îi rezervasem locul lângă mine, dar a trebuit să fac la fel cu ceilalți. Acum erau amândoi alături, iar eu, cam la colț, între un domn bătrân şi o doamnă urâtă. Fiecare credem că femeia care ne iubeşte are, păstrate pentru noi, anumite mici gesturi de mângâiere şi frumusețe, gesturi cărora noi le dăm un anume înțeles şi ne e o suferință crâncenă să vedem că le are şi pentru altul. E stupid, dar faptul că ea a gustat din felul lui de mâncare cu poftă - şi ea ştia ce vie plăcere îmi face mie acest gest, căci îmi dădea poftă de mâncare chiar dacă eram bolnav - m-a abătut cu totul. Am surâs în dreapta şi în stânga însă, făcând dureroase sforțări, ca să nu se bage de seamă că dau importanță unor asemenea nimicuri, căci ar fi atras atenția şi comentariile tuturor. De altfel, cred că lumea le dă importanță numai atunci când observă că şi bărbatul le dă, fiindcă pe ea numai „drama” o interesează.

La sfârşitul mesei au cerut singuri clătite şi acest gest, făcut în comun, era la ei atât tendința de a se distinge ca adevărată pereche, cât mai ales un soi de educație a simțurilor, în vederea unei mari pasiuni. În genere, în toate gesturile unor amanți care se apropie e un fel de intenție de corespondență, nemărturisită dar evidentă, ca o convenție între cei care îşi scriu, fără să se cunoască, îşi dau un

rendez-vous (el o floare albastră la butonieră, ea alta la fel la piept).

Am ajuns la Odobeşti pe la 4 după-amiază abia, căci masa s-a prelungit îndestul. A fost şi acolo, se înțelege, o problemă a distribuirii camerelor, căci am fost împărțiți toți musafirii în trei familii deosebite. Am trecut un timp prin adevărate minute de groază. Au căutat, cred, să fie iar cât mai aproape, dar eu am izbutit, fără să am aerul, să locuim deosebit. Auzisem de scandaluri, când, noaptea, femeia a trecut în camera vecină, la un domn şi mă gândeam ce ar deveni situația mea jalnică de la prânz, ridicată încă, la o potență înzecită, a doua zi, după o astfel de întâmplare. Sunt clipe când ura şi dezgustul meu pentru femei devin atât de absolute, că socotesc că de la oricare dintre ele te poți aştepta la orice. Astfel ca, într-o excursie, s-o descoperi în camera unui domn, nu mai mi se pare imposibil, cu toată oroarea pe care mi-o inspiră o asemenea infamie, ori de unde ar veni, iar o iubire de aproape doi ani nu mi se pare deloc o piedică pentru o femeie, care, când iubeşte iar, e gata pentru toate neruşinările şi imprudențele. Bineînțeles, trebuie să fii dintre cei care cred în noblețea feminității în general, dintre cei care au nevoie să adore cu adevărat femeia, dintre cei care au jucat totul pe cartea ei, ca să vorbeşti de „neruşinare" şi de „infamie", altminteri totul rămâne un amuzant desen, o „fermecătoare aventură" bună de tratat cu indulgență şi şarmantă ironie anatolfranciană, ca, de pildă, murdăria unui cățeluş de rasă pe covor.

În cele trei zile, cât am stat la Odobeşti, am fost ca şi bolnav, cu toate că păream uneori de o veselie excesivă. Îmi descopeream nevasta cu o uimire dureroasă. Sunt cazuri când experții, într-un tablou vechi, după felurite spălături, descoperă sub un peisaj banal, o madonă de vreun mare pictor al Renaşterii. Printr-o ironie dureroasă, eu descopeream acum, treptat, sub o madonă crezută autentică, originalul: un peisaj şi un cap străin şi vulgar. Ei

doi, oricum se formau grupurile, erau nedespărțiți. De altfel, erau şi cei care îşi impuneau, cu autoritate parcă acceptată de toți, inițiativele. Vizite în împrejurimi, plimbări, sporturi şi jocuri în vie. Ba, de multe ori, dispăreau singuri şi se făceau aşteptați. Aşa, a doua zi, au venit la masă după ce toată lumea se aşezase. Se ştia că numai pe ei îi aşteptam, deci situația mea era dintre cele mai ridicule, căci întârzierea lor, deşi nu era poate din pricină că se găseau amândoi ascunşi în vreo cameră, se preta totuşi la cele mai dezagreabile sugestii. Îi rezervasem locul din dreapta mea, dar m-a deprimat că nimeni n-a ocupat locul care trebuia să fie în dreapta ei... Era un fel de oficializare a situației, care îmi înnegrea sufletul. Mă întrebam dacă ea nu-şi dă seama de această realitate, dacă nu simte piedestalul de ridicul pe care mă suia... Când au venit (ea foarte afectată şi surâzătoare), priviți cu capetele întoarse de către toată lumea, a ținut să mă mângâie pe obraji. Nu ştiu dacă a făcut-o numai pentru că se ştia vinovată, sau dacă logica ei nu a vrut cumva să creeze şi un soi de echilibru cu mângâierile pe care le distribuise.

Masa însăşi a fost un nou prilej de chinuri. A luat, bineînțeles, iar din farfuria lui, i-a turnat din paharul ei, când el a cerut servitorului să-i dea vin. Încercam să înnod convorbiri cu o vecină destul de frumoasă din stânga mea. Aş fi izbutit poate să creez un fel de vitrină de amor propriu pentru salvarea situației, dar mi-era totul indiferent, căci eu ştiam că aici nu e vorba de o preferință sau de un joc de o clipă, ci de toată dragostea mea, de un trecut cald şi luminos de doi ani, de o desfigurare iremediabilă. Eram deci trist, cu toată truda de a surâde. Orchestra, angajată de gazda noastră pentru tot timpul cât vom sta acolo, a cântat un vals-boston, din cele scrise pentru cerințele modei şi clipei, dar cu adevărat frumos. Nevastă-mea şi el l-au cerut de repetate ori, iar eu, care aveam, de asemeni, cu ea romanța noastră preferată, am bănuit că îl vor repeta, pentru că le place (pentru că e asociat cu o plăcere

intensă a lor) şi că îl vor face un fel de „memento" al acestei iubiri în viitor. Un cântec din acela pe care, chiar când dragostea s-a sfârşit, amanții nu-l pot asculta fără să simtă că pojghița de pe cicatricea sufletului se rupe încet. Eram, se vede, atât de palid, că o vecină din fața mea m-a întrebat, surâzând şters: „Eşti gelos?" Am răspuns cu alt surâs grăbit: „A, de ce? aşa glumesc femeile"... ca să arăt că nu sufăr, căci am înțeles că aci mai erau şi alți bărbați în situația mea, ba aproape toți, dar niciunul nu suferea, şi din cauza asta nu erau ridiculi, pe când eu singur făceam sforțări nereuşite ca să arăt că nu dau importanță neplăcutei întâmplări. Mă chinuiam lăuntric ca să par vesel, dar nu puteam suporta prea mult minciuna şi ochii îmi deveneau, de la ei, trişti. Şi dacă aş fi putut să mă stăpânesc în clipa asta, aş fi izbutit poate să întorc situația. Vecina mea din stânga era, dacă nu mai frumoasă, cel puțin tot atât de interesantă ca nevasta mea, şi încă şi mai tânără. Dacă nu „dicta" ca aceasta, era că, fiind, cel puțin în împrejurarea asta, mult mai delicată, nu căuta să-şi impună cu vulgaritate capriciile, aşa cum făcea femeia mea. În schimb, n-aş fi pierdut nimic, afară de amintirea atâtor nopți înalte şi mai ales a atâtor tristeți trecute, devenite scumpe prin împărtăşirea lor cu ea, iar toate acestea nu mi le putea da nimeni. Am răspuns deci cu jumătate suflet vecinei din stânga. Mă întrebam numai dacă nevastă-mea nu-şi dă seama unde într-adevăr vor ajunge lucrurile, sau dacă o face cu intenție, căci în cazul acesta, oricât ar fi sângerat ruptura, oricât ar fi fost de grea părerea de rău, aş fi plecat imediat şi în câteva săptămâni aş fi divorțat.

Între timp, enervat că ea asculta cu o atenție pasionată, de-i deveniseră ochii strălucitori de tot, ce spunea el, am căutat să prind cu urechea. Îi explica, numai, în termeni tehnici, şi aşa cum îi ştia el, deosebirea dintre motoarele automobilelor franțuzeşti şi cele americane. Mi-am adus aminte de vremea când audia la fel matematici complicate,

pentru mine.

Către sfârşit, s-a mai petrecut o mică şi semnificativă întâmplare. Noi rămăsesem încă la masă şi în jurul nostru se făcuse grup. Câțiva comeseni se aşezaseră în largi fotolii de trestie şi se depănau banalități curente. Îndeosebi, o femeie urâțică şi nu tocmai tânără provoca naiv pe G., care nu o băga în seamă decât atât cât îi trebuia ca să fie interesant față de nevasta mea. Şi când această urâțică i-a cerut un pahar de vin, îngâmfat şi cu voință prostcrescut, a refuzat să întindă mâna şi să toarne din carafa de pe masă. A fost un moment penibil şi femeia, care contase imprudent pe farmecele ei tomnatice, a rămas încremenită. A intervenit atunci nevasta mea, poruncind:

— Te rog să torni un pahar de vin doamnei.

Şi cum el nu făcea nicio mişcare, iar eu mă consideram absent - s-a sculat şi a oferit singură paharul de vin cerut. Era un gest al ei din vremea cea mai bună, dar în acelaşi timp şi un indiciu că ea, simțindu-se preferată şi stăpână, putea, ca o aristocrată a iubirii, să facă orice gest, fără să se umilească, aşa cum regele Spaniei spală în Joia Mare doisprezece cerşetori pe picioare.

După-masă, s-au vizitat unele dintre pivnițele „celebre" ale Odobeştilor, de sute de paşi sub pământ, cu butoaie mari cât rezervoarele de petrol parcă. Am gustat nenumărate soiuri şi calități, după îndemnul podgorenilor, toți meridionali şi flecari, când e vorba de vinul lor.

Cea mai dureroasă împrejurare pentru mine a fost masa de seară, din ajunul plecării. El s-a rătăcit, întârziind de data asta cu o brună mică şi neastâmpărată, în timp ce toți ne aşezasem la masă, nevasta mea acum lângă mine. Un fost ministru, mare podgorean de aci, care ar fi voit să stea, probabil, de vorbă cu ea la masă, a ocupat locul liber din dreapta ei, neştiind că e rezervat. A devenit lividă, dar n-a avut curajul să spuie nimic intrusului. În schimb, cum noi eram aşezați cu spatele la intrare - luam masa într-un pridvor cu cerdac imens înflorit cu glicine şi zorele - la

fiecare două-trei secunde întorcea enervată capul, să vadă dacă vine. De la o vreme nu se mai putea stăpâni. Imenşii ochi albaştri de copil erau tulburi şi îşi muşca îndurerată, deseori, buza de jos moale şi roşie. Nu putea mânca nimic, căci de data asta cei întârziați n-au mai fost aşteptați şi se adusese la masă. Niciodată nu m-am simțit mai descheiat de mine însumi, mai nenorocit. Am crezut atâta vreme că eu sunt singurul motiv de durere sau de bucurie pentru femeia mea, iar azi descopeream că ochii ei sunt gata să plângă pentru altul, că suferea şi ea, plăpândă, ceea ce eu înduram ros în adânc, de două zile, dar ea pentru un om care mie mi se părea cel dintâi venit. Erau aceiaşi ochi înlăcrimați din vremea care a precedat căsătoria noastră, când eu n-o iubeam şi când o lăsam uşuratic să aştepte jumătăți de oră şi mai bine, întârziind la rendez-vous-uri, când ea îmi făcea reproşuri înlăcrimate şi sfâşietor resemnate, care mă tulburau adânc, mă revoltau împotriva mea însumi, şi care au sfârşit prin a mă lega de ea cum se leagă o ruptură organică prin aderențe. Preferam, pe vremea aceea, pe o colegă a ei mai subțirică şi mai spirituală. Ea suferea şi nu ascundea nimănui că suferă, ca şi acum, căci nu are orgoliul aspru de a nu se da în spectacol. E şi una din cauzele pentru care eu acum îndur atâta, căci ea, nesuferind de acest exhibiționism sentimental, crede, neştiind cât de greu mă stăpânesc, că nici eu nu sufăr. Mai ales că eu, dacă mă răsucesc de durere e tocmai din cauza spectacolului pe care-l dă ea, fiind atât de ridiculă că suferă. Căci asta făcea situația mea şi mai jalnică, deoarece păream şi mai mult de prisos, dureri şi bucurii se întâmplau fără mine, tocmai când ea atrăgea luarea-aminte a tuturor.

După ce ea şi-a tot sucit gâtul, uitându-se înapoi, a venit şi el, într-adevăr, cu femeiuşca vie şi neastâmpărată; şi li s-a făcut numaidecât, prin înghesuirea celorlalți, un loc de favoare oarecum, căci alți întârziați trebuiau să se mulțumească să stea tocmai la coada mesei. El a continuat

să-şi învăluie vecina în griji mângâietoare şi „tandre”, iar spectacolul acesta părea insuportabil nevestei mele. Nu putea mânca nimic şi avea o figură de animal rănit. Mă întrebam: ea nu-şi dă seama că şi eu sufăr tot atât de mult? Cum e cu putinţă atâta insensibilitate? Vecina fără lucru de vizavi a întrebat-o, ironic şi, evident, destul de tare, dacă „suferă”, şi mi se părea că în viaţa mea nu mi s-a adus o insultă mai mare decât să fie întrebată nevastă-mea, faţă de mine, dacă suferă din cauza altuia. M-am gândit să las furculiţa în farfurie şi să mă scol neîntârziat, mânios, de la masă, plecând apoi de-a dreptul la gară. Şi aş fi făcut asta dacă eram numai un amant, nu şi bărbatul acestei femei. Între doi amanţi situaţia este, deşi mai complicată decât se judecă în mod primar de către lume, negreşit infinit mai simplă decât între soţ şi soţie. Nu ţi-a plăcut o femeie numai pentru trupul ei, numai pentru surprinderea frământării ei sexuale, căci plăcerea şi neplăcerea se caută şi se desfac asemeni perechilor la cadril. Dar ţi-ai ales-o ca nevastă. În realizările naturii orice om e un exemplar unic şi inedit. Din toată filosofia se desprinde cel puţin acest adevăr că omul - cu conştiinţă - fiind pentru el creatorul lumii, ca reprezentare, odată cu moartea lui moare neîndoielnic şi lumea. Şi el îşi alege, liber, o altă conştiinţă, pe care o socoate egală cu a lui. Va fi tovarăşa şi moştenitoarea lui, a memoriei lui, îi vor spune copiii lui mamă. Nu sunt religios, dar cred că, datorită unei pure elaborări spirituale, totuşi, ceea ce are, zguduitor de profund, catolicismul e această dogmă, că soţul şi soţia sunt predestinaţi de la facerea lumii, că peste catastrofele vieţii, uniţi şi egali unul cu altul, faţă-n faţă unul cu altul, ca în această viaţă, vor fi şi în veşnicia viitoare. E şi una dintre cele mai frumoase imagini create de gândirea omenească. Nu-i vorbea aici despre „jurămintele amanţilor”, căci şi eu avusesem amante care-mi „juraseră dragoste eternă” şi pe care nu le luasem în serios, iar după „partide” mai mult sau mai puţin îndelungi de plăcere, le părăsisem,

cu toate lacrimile lor, la cele dintâi cochetării cu alți bărbați... S-a ajuns, în acest veac, sub influența vulgară a literaturii, la concepția pleziristă a căsătoriei, când omul, în loc să se ducă la un stabiliment anume, îşi aduce o nevastă acasă pe care, după două-trei luni, o concediază fără nicio altă formalitate decât, uneori, o despăgubire bănească.

Aşa am gândit în vremea când, după ce atâta suferință din partea femeii mă înduioşase, i-am cerut să-mi devie nevastă. Mi se dăruise cu totul. Îi spusesem loial că nu o voi lua de soție şi-mi răspunsese cu un surâs palid şi dumnezeiesc: „Orice s-ar întâmpla cu mine, vreau ca tu să mă faci femeie. Am suferit prea mult din cauza ta. Nu te vei simți în niciun fel, absolut în niciun fel, îndatorat față de mine. Poți să mă goneşti în zorii zilei şi să nu mă mai primeşti niciodată în casa ta.” Fireşte, cuvintele ei erau nealese, dar expresia era de o copleşitoare precizie. Fusese întâi amanta mea, deznădăjduită de voluptate, dar peste câtva timp ea purta numele meu, pe care nu-l purta niciuna dintre surorile mele măritate. Şi intimitatea noastră creştea şi se adâncea ca o lume nouă cu privelişti prelungi de întâiul ceas.

Ce însemnau acum toate aceste simțăminte şi gânduri pentru femeia de lângă mine? Absolut nimic. Şi eu mă simțeam imbecil şi ridicul, fără simțul realității, şi naiv ca un predestinat „coarnelor”, ca să fi gândit atât de mult despre o femeie, care, punând în cumpănă tot acest aparat maiestuos şi scrobit al sentimentelor mele, le prefera fără grijă, lacom, strângerea în brațe a unui necunoscut până acum câteva zile. Prăbuşirea mea lăuntrică era cu atât mai grea, cu cât mi se rupsese totdeodată şi axa sufletească: încrederea în puterea mea de deosebire şi alegere, în vigoarea şi eficacitatea inteligenței mele. Sunt guverne, în țările din Apus, care primesc foarte des, şi pe chestii importante, voturi împotrivă din partea adunărilor lor naționale. Dar nu găsesc că e cazul să tragă de aci vreo consecință. Câteodată, aceleaşi guverne însă aşază toată

greutatea existenței lor pe un lucru de nimic şi „pun chestia de încredere” uneori pe un simplu adjectiv într-un articol de lege. Iar dacă atunci votul le e împotrivă, se prăbuşesc. Unii bărbați nu-şi iau nevestele în serios (e drept că eu mă întreb, de ce s-au însurat atunci?) şi nu găsesc niciodată că e cazul să tragă consecințele. Eu jucasem totul pe această femeie şi trebuia să trag acum toate consecințele care se impuneau: desființarea mea ca personalitate. Trebuia deci să mă scol de la masă şi de lângă această iubire, pentru totdeauna. Dar ştiu ce voință de fier şi rece am - una dintre amante, care, în naivitatea ei vulgară, încercase să mă convingă pentru un târg conjugal, îmi cerea apoi cu groază să nu-i mai zâmbesc, căci zâmbetul meu plutea cu o indiferență de moarte, de neînvins - şi ştiam că o dată făcut gestul acesta, nici lacrimi, nici explicații nu mă vor mai face să revin. Mi-am impus să îndur totul până când voi fi singur cu ea, ca să am un cuvânt ultim. Adevărul e că imensitatea catastrofei îmi făcea sufletul palid, căci nu ştiam singur dacă - oricât de îndârjită voința mea - siluindu-mi simțirea, voi avea cumva puterea să îndur totul, fără să se sfărâme în mine organe, care niciodată nu se vor putea reface. Speram, de asemeni, că încă nu s-a întâmplat nimic şi că voi putea readuce acasă iubirea mea, cu simple cicatrice ca de vărsat pe obraji. M-am păstrat mai departe în „ipotezele”, pe care desigur ceilalți continuau să le facă asupra stărilor noastre sufleteşti, interpretându-le cum interpretează savanții microbii la microscop, resemnat să suport compătimirea lor, ca pe nişte râme care urcă târându-se umed pe mine.

Acum era lângă mine, îndepărtată ca la mii de kilometri, jucându-se nervoasă cu furculița şi cuțitul, privind palidă cu ochii mari albaştri, înduioşați, spre cel care, dinadins parcă, nici nu se uita la ea. Toată lumea îşi plimba privirea de la ea la el, afară de fostul ministru, care nu înțelegea, fireşte, nimic. Nu-i puteam surprinde privindu-mă şi pe mine, dar îi ghiceam că mă găsesc, lângă această mică

dramă amoroasă, ridicul şi deplasat, ca un talger cu mămăligă lângă un compot.

Mă trudeam totuşi să-mi creez un alibi moral. Am fost bucuros când, după-masă, s-au organizat partide de joc de cărți. Într-un salon mare, cu toate ferestrele deschise spre pridvorul cu masa pusă şi spre cerdacul în care se dansa acum, s-au aşezat trei mese verzi de pocher, complet înzestrate, de la brațele purtătoare de scrumiere şi pahare, până la fise şi cărți noi, aşa cum se obişnuieşte în provincie, unde jocul de cărți e practicat savant, cu toate dichisurile lui. Până după miezul nopții, am pierdut suma cu care poate aş fi putut cumpăra un automobil. Nu eram decât cu ochii pe fereastră, cu tot coşul pieptului devastat de şerpi vii ascunşi sub cămaşă... neizbutind să mă concentrez, cu toată îndârjirea mea. Schimbam mereu greşit, nu observam câte cărți au luat ceilalți, relansam fără să bag de seamă că aşteaptă alții cu carte superioară, în dreapta mea. Partenerii mei se enervaseră la început de asemenea sistem de joc, pe urmă, când văzuseră că pierd şi că oarecum am de unde pierde, se gândiseră, practic, să profite de împrejurare.

Cei doi se împăcaseră acum şi, cu fața înflorită de fericire, ea dansa, de la genunchi până la piept greu şi cald lipită de el. Vorbea mult, fără să înțeleg, de departe, ce-i spune şi, fiindcă fostul ministru era şi el la cărți, acum amicul ocupa, când terminau dansul, locul liber de lângă ea.

Crezusem, cu un secret orgoliu, că toate bucuriile şi durerile nevestei mele nu pot veni decât prin mine şi din cauza asta simțeam acum că durerea cea mai insuportabilă în dragoste nu e atât să fii lipsit de o voluptate, cât să constați că plăcerea pe care o dădeai şi credeai că singur poți s-o trezeşti (care, tocmai prin acest ocol întoarsă, era adevărata ta voluptate) nu mai e, ca o clapă care nu sună. Căci acum totul se petrecea alături de mine, cu excluderea mea. Când era jocul mai aprig şi pierdeam mai mult, unul

din partenerii groşi, care credea că-şi poate permite glume, îmi aruncă aşa, cu jumătate voce: „Ciudat… şi totuşi pierzi”. M-am învinețit şi era gata să-l lovesc, când ceilalți, simțind respirația mea oprită, au avut surâsuri amicale de destindere. Un domn bolocănos, cu mustața păioasă, tăiată scurt, cerând carte ne-a certat cu bonomie:

— Mai dați-le dracului de femei. Nu mai dați atâta importanță tuturor fleacurilor. Nu vezi că şi nevastă-mea face la fel. Dansatorii aceştia se ostenesc şi le încălzesc pentru noi. Eu am şi cerut servitoarei să-mi puie un bideu pentru la noapte în cameră. Iar pe urmă, atent şi important: „Plus potul!” Au râs cu toții, convenind, şi au continuat plusurile.

Şi era adevărat că mai toate femeile tinere şi acceptabile ca femei „se distrau” la fel, cu aceeaşi intenție de publicitate, dar la unele dintre ele această intenție era justificată: nesigure de puterea lor de seducție, încercau nevoia să-şi verifice, din când în când, armele şi țineau să se ştie că au, sau într-unele cazuri mai au încă, „succes”. Dar ea? ce nevoie avea ea de această verificare printr-un succes? De altfel, pasionată şi destul de închipuită de frumusețea ei, nu o verificare căuta acum, ci mergea cu toate simțurile, indiferentă la tot ce se întâmplă, nu numai în jurul ei, dar în tot restul lumii, spre destinul ei, acum neinfluențat de mine, ca pe un drum nou la nesfârşit.

Îngăduința, răbdarea, siguranța celorlalți bărbați, după ce m-a uimit pur şi simplu la început, mi-a devenit în urmă într-un fel explicabilă. Mai toți, desigur, trecuseră prin încercările prin care treceam eu, iar sensibilitatea lor nu mai reacționa, asemeni oarecum acelor organisme care devin imune față de o boală molipsitoare după ce au suferit-o o dată. Dealtminteri, înțelegeam că eu însumi, acceptând o dată situația, mă voi obişnui cu ea, nu o voi mai găsi deloc tulburătoare şi nimic nu mă împiedica să văd că, mergând aşa înainte, pe nesimțite - cum poți să ridici treptat temperatura apei în care te afli fără să simți

deosebirea - aş fi putut constitui un tip de acelea de încornorat de operetă, fără ca vreodată, în această evoluţie, să fi constatat ceva deosebit.

Din pricina unui jucător, partida s-a întrerupt pentru câteva clipe şi am ieşit puţin în pridvorul larg. Dar nu i-am văzut. Am înţeles că o parte din perechi nu mai dansau şi se plimbau prin grădina din jurul vastei locuinţe, poate chiar - de ce nu? - şi prin via imensă, în care se aflau şi casă şi grădină, de care nu era despărţită decât printr-un gard de sârmă, şi care desigur avea destule portiţe.

Gândul că nevastă-mea s-ar putea „da" aşa, în timpul unei seri de dans, într-o grădină sau pe aleile unei vii (şi aveam toată sugestia halucinantă a detaliilor), că ar putea reveni apoi sus, în pridvor, lângă mine, cu trupul poluat de această îmbrăţişare, mi-a înnegrit sufletul şi m-a făcut, rece, să mă clatin. Ca ea - pe care mi se părea că o jigneşte orice aluzie, încât dacă eram alături, înjurăturile atât de obişnuite şi de plastice, pe străzile Bucureştilor, mă făceau să caut un fel de refugiu - să stea acum răsturnată şi cu picioarele goale până la jumătatea corpului ca o târfă groasă şi grăbită în grădina publică, mi se părea o catastrofă de neînchipuit. Dar înţelegeam încă o dată că femeia care iubeşte are toate neruşinările, cu o inconştienţă care pare magnifică tuturor poate, în afară de soţul ei, şi pe care eu însumi, înainte de a fi însurat, o admirasem la multe femei. Îmi aduceam acum aminte ceea ce una dintre marile scriitoare a exclamat cu groază: „Drepturi femeilor? Să facem din ele, de pildă, magistraţi? Să încredinţăm viaţa, libertatea, onoarea şi norocul oamenilor unor femei, despre care ştim că trei zile pe lună, cel puţin, sunt nişte animale suferinde, inconştiente şi turbate?" Mă gândeam şi eu ce tristă experienţă e să-ţi condiţionezi fericirea şi cinstea ta de sexul capricios al femeii. Era în mine, orb, un îndemn de moarte, să pornesc să-i caut şi să-i găsesc în vie.

Nu coborâseră însă nici în grădină. Erau numai aşezaţi

la capătul pridvorului, pe parmalâc, şi, apropiaţi, stăteau de vorbă. A trebuit să mă reazem ca să nu cad, însă de altă emoţie. Mă aşteptam la atâta rău, încât acum aveam porniri de adevărată şi înduioşată recunoştinţă pentru femeia care, totuşi, n-a mers până la capăt în infamie. M-am întors cu o stranie linişte la jocul de cărţi…

Petrecerea s-a sfârşit în zorii zilei. Cea mai mare parte dintre invitaţi plecaseră. Mai rămăseseră câţiva dintre jucătorii de cărţi, care, pierzând toată noaptea, căutau, acum, livizi şi cu buzele vinete, să se refacă printr-o lovitură, dar mai rău pierdeau, încât, din plăcere, jocul avea, târziu, o nuanţă de tragic vulgar. Izbeau cărţile de masa verde, fumau mult, că scrumierele pe care nu le schimbase nimeni erau ticsite de mucuri turtite. În pridvor şi în cerdac, parte la mesele încărcate cu resturi de la banchet, parte în fotoliile de trestie şi nuiele albe împletite, aşteptau cu gurile coclite, dar cu buzele înroşite din nou, soţiile celor care încă mai jucau, gazdele, câteva perechi tinere, care nu se îndurau să se despartă şi al căror organism biruitor se refăcea cu fiecare senzaţie nouă. Acum urmăreau înălţatul soarelui, care stropea cu apă de aur verdele albicios al viilor şi negrul verzui al pădurilor. Era o impresie de răcoare şi prospeţime peste orăşelul din vale, gata să se trezească, prospeţime care aci sus nu putea birui totuşi extenuarea fizică. Aşteptam, cu seacă nerăbdare, o explicaţie îndârjită cu nevastă-mea, dar de vreme ce ea nu-mi ceruse să plecăm, căci încă nu se îndura să se despartă de el, răbdam. (Ce-or fi vorbit atât? ce aveau de „discutat”? cu ce fraze? la ce întâmplări au făcut aluzie? ce aveau să-şi spună amândoi? căci eu nu-mi puteam reprezenta pe nevastă-mea vorbind decât cu mine). A trebuit să coborâm apoi în beciul unui proprietar vecin, care nu ne-a lăsat până nu vom încerca, împotriva oboselii de mahmuri, un leac paradoxal, un singur păhăruţ dintr-un vin auriu şi greu ca untdelemnul, care, luat lângă butoi, avea să ne limpezească desăvârşit mintea…

Era soarele sus când ne-am găsit în odaia cu pat larg şi scăzut, cu perdele de pânză de casă şi borangic, cu fotografii străine, cu cărţi, în care panglici erau rămase acolo unde se oprise atenţia altora - şi cu sticle de parfum şi apă de colonia pe masa de toaletă, gătită cu oglindă legănată, începute de alte mâini.

N-am putut sfârşi dezbrăcatul, dar cum nici nu vream să discut cu ea „academic”, i-am spus cu o voce de mort:

— Ascultă, dragă fată, sper că niciodată în viaţa mea nu voi mai trece prin clipele prin care am trecut ieri şi azi.

M-a privit cu ochii mari albaştri.

— Nu înţeleg ce vrei să spui?

Eram uluit, am rămas cu haina în mână, am râs ca un cadavru.

— Sincer? nu înţelegi ce vreau să spun?

Şi ea, afectat:

— Absolut sincer…

Tremuram, aprins şi indignat de atâta crasă prefăcătorie.

— Ei bine, atunci poate ai să înţelegi altă frază ceva mai simplă. Să ne despărţim. La Bucureşti începem numaidecât, cum ajungem, divorţul. Dacă vrei să rămâi cu amantul dumitale, n-am nimic de spus. Cu toate că nu-mi mai pot face iluzii, după cele ce am văzut de ieri până azi, te rog totuşi un lucru. Acum, când ai certitudinea că vei rămâne toată viaţa cu el, să evităm spectacolul şi să nu ne oferim comentariilor adunării publice de aici.

N-am văzut niciodată o privire de înger atât de obosit şi de mirat.

— Dar despre ce e vorba, pentru Dumnezeu?

— După cele ce ai făcut azi, mi se pare uluitor să mai întrebi despre ce e vorba.

Şi, ca un bolnav, care nu ştie ce s-a petrecut cu el în timpul delirului:

— Dar te rog… te rog, spune-mi ce-am făcut?

Indignat şi revoltat de atâta îndrăzneală, am întors capul cu dinţii încleştaţi.

— Nimic.

Simțindu-se tare, stăruia ea acum.

— Te rog, spune-mi ce-am făcut? Te rog.

Mi-era silă atâta, că simțeam că orice vorbă aş fi spus, ar fi căzut alături.

— Nimic... Vreau să ne despărțim.

Ne-am dezbrăcat, dar în pat, cum eu evitam chiar să o privesc, a început din nou.

— Ştefane, te văd aşa supărat... şi-ți jur că nu înțeleg de ce?

Am început să fierb de mânie.

— Îmi juri?

— Îți jur pe ce vrei.

Dar o clipă m-am oprit mirat, întrebându-mă dacă nu cumva greşesc, şi m-am hotărât să-i explic ceea ce se prefăcea că nu pricepe. Dar când să caut, cu uimire, văd că nici eu nu am nimic de spus. Ce să-i reproşez? Că pe drum a stat lipită de mine şi de el? Că s-au coborât să culeagă flori? Că s-a sprijinit de brațul lui? Că au făcut un mic grup aparte?

— Ai fost tot timpul împreună cu acel domn, ai dansat aproape numai cu el.

A râs indulgentă (ea).

— Ei bine, dragul meu, dar asta e firesc atunci când vii cu cineva pe drum, într-o excursie ca asta... Toate femeile au făcut grupuri. Se creează inevitabile izolări. Nu poți fi familiară cu toată lumea şi atunci se pare că eşti numai cu unii. Pe urmă, el e un bun dansator... toate femeile din lume dansează, cred.

— Da... însă nu numai cu un singur partener.

— Dar bine, aici nu e bal. Am venit împreună pe drum.

— Nu... nu... a fost un adevărat scandal. Toată lumea v-a privit.

— Ce scandal? Ți s-a părut ție. Nu ai văzut că - ți-am spus - toate femeile fac la fel? Aşa sunt petrecerile astea. O dată acasă, niciuna nu se mai gândeşte apoi la

cunoştinţele şi întâmplările de aci. Ai să vezi că nici tu nu ai să te recunoşti cu toată lumea de aci... Eşti de o sensibilitate imposibilă.

M-a mirat această intenţie de maturitate în judecata ei şi eram indignat, dar tăceam. Fireşte că n-aveam de obiectat niciun fapt precis, dar asta nu însemna totuşi că ea nu mersese, cu trup şi suflet, într-o aventură. Aveam însă acum certitudinea ca a vinei unor miniştri care, respectând cu sfinţenie litera legii, îşi permit orice, chiar cele mai veroase afaceri. Cuvântul e oricând un mijloc imperfect de comunicare. Tot ce e sens, tot ce e adevăr, tot ce e conţinut real scapă, printre silabe şi propoziţiuni, ca aburul prin ţevile plesnite.

Aveam totuşi în plasa logicii un fapt precis.

— Aseară, credeam că ţi-ai sucit gâtul, tot întorcându-te să vezi dacă vine la masă.

— A, mi-am sucit gâtul, ce idee...! mi-am sucit gâtul...! şi încerca să bagatelizeze.

Dar a simţit, din privirea mea netedă ca moartea, că aici nu încape tăgăduială şi, nenorocit inspirată:

— A, acum ştiu ce vrei să spui. E cu totul altceva... Dacă ţi-aş spune ai vedea că...

— Dar spune-mi atunci.

— E un secret al nostru toate... madam Slugeru şi madam Georgescu.

Ajunsesem şi la „secretul de familie” din Boubouroche...

Şi era în aşternutul străin, de prisos aproape de mine cu tot trupul ştiut.

Asta-i tot ce-mi rezervă viitorul? Corpul femeii atunci când vreau? Ce să fac cu el, fără celelalte bucurii? Când ştiam că nu e nici el perfect. La un milion de femei abia de e una întreg frumoasă. Restul au nevoie de indulgenţă, de înţelegere. Numai sufletul poate înlocui lipsurile. Şi sufletul nevestii-mi...

Mi-era pielea uscată, capul dur şi gol să poţi lovi cu ciocanul în el, parcă tot gâtul plin de câlţi.

Mi-am îngropat fața în perna care se încălzea numaidecât, de a trebuit să schimb mereu căpătâiul, dar fără să pot dormi şi n-am mai scos o vorbă până târziu după-amiază. Ea a dormit, a năduşit sănătos, s-a împrospătat în obraz şi în privire, reintegrată vieții, numai eu parcă eram bolnav de uremie.

Cum tot cearşaful şi perna erau prea calde, cum toate cărțile, pe care am vrut să le citesc, mi se păreau uscate, am coborât către ora cinci în grădină. Se sfârşise parcă o sărbătoare, o întâmplare frumoasă în lume, care niciodată n-avea cum să se mai repete şi eu supraviețuiam singur, dar cum dăinuieşte o coajă de lămâie stoarsă, aruncată după-masă. Soarele mi se părea leşios şi când am trecut pe lângă bucătărie am simțit mirosul de mâncăruri trezite. Au dat peste mine un grup de cheflii, care în zorii zilei se înfundaseră într-un beci şi acum ieşeau beți turtă. Fostul ministru plângea şi ținea să mă îmbrățişeze neapărat, umplându-mă de bale şi vărsându-mi vin pe haine. Avea sentimentalismul gălăgios şi plângăreț al moldovenilor la beție, cu promisiuni jurate la toată lumea, cu demonstrații şi invocări lirice de frățietate, pentru ca a doua zi, treaz şi revenit la sentimente normale, să se prefacă (şi cu o tainică spaimă) că a uitat totul, afară doar de promisiile şi legămintele celorlalți. Totuşi e sigur că ei între ei, cel puțin în momentele acelea, se iau în serios.

Plecarea înapoi a fost la opt seara. Era între mine şi el, ca la ducere. N-am vorbit decât, rezervat şi politicos, numai cu el tot timpul, refuzând, cu silă, toate încercările ei de a-mi capta bunăvoința, prefăcându-se, de altfel, că ia lucrurile în glumă. Mai târziu a adormit, sau s-a prefăcut că doarme, rezemându-se cu capul pe pieptul meu, ceea ce însă nu mi se părea decât un pretext ca să-i abandoneze lui cealaltă jumătate de corp.

Nimic nu mi s-a părut mai simbolic decât această aşezare a ei. Dacă n-aş fi ştiut despre ce e vorba, dacă aş fi fost soțul naiv pe care-l voia ea, aş fi crezut că un subit şi

sincer acces de preferință o face să se agațe duioasă de gâtul meu, când ea nu făcea asta decât tocmai pentru că aşa îşi putea culca picioarele şi şoldurile, aproape în brațele celuilalt. De altfel, şi mai general socotit, nu era oare cu un înțeles deosebit această împărțire a ei însăşi, pe care o făcea, singură, între noi doi?

Încheiam bilanțul sinistru al acestei petreceri, ca un general înfrânt şi fugărit, promis degradării şi exilului, care compară resturile înspăimântătoare, cu armata frumoasă şi strălucitoare de entuziasm pe care o comanda, la defilare, cu două zile înainte. Dealtminteri, aceste excursii împreună, de perechi tinere, când femeile sunt frumoase, devin mai totdeauna lupte „amicale", tot aşa cum amicale erau acele „tournoi" medievale, numai că atunci când totul trebuie să revină la normal, după furii nemărturisite şi explicații amare, întocmai ca şi în acele pomenite timpuri, de multe ori cadavre acoperite sunt aduse înapoi pe scuturi şi tărgi acasă. Aşa cum mă întorceam eu cu imaginea femeii iubite, ucisă.

Peste două zile ne-am dus întreaga „bandă" la deschiderea unui teatru de vară şi de acolo la un restaurant de la Şosea. Ce-a fost la țară s-a repetat şi aici. De abia mi-am mai stăpânit indignarea, indiferent la comentarii. O doamnă, poate încă tânără, faimoasă frumusețe aventuroasă pe vremuri, care mă privea cu afecție totdeauna, cu care adeseori aveam interesante convorbiri despre întâmplările din viață, căci în noua cochetărie pe care şi-o permitea, de a se îmbătrâni cu intenție mai devreme, era parcă din eleganța unui general tânăr, retras voluntar la pensie, a încercat să mă împace.

— De ce atâta enervare?

I-am arătat, surâzând trist, pe nevastă-mea şi mi-a spus, glumind frumos şi cu emoție, încât nu mă puteam supăra:

— Ştii o vorbă, şi dacă nu o ştii, ți-o spun eu: femeia înşală numai pe cel pe care-l iubeşte, pe ceilalți îi părăseşte pur şi simplu.

I-am spus că asta nu mă consolează, dar mi-a explicat că nu crede că e vorba de altceva decât de un „flirt”.

I-am turnat în pahar vin auriu, privind-o mirat:

— E o formulă greşită, fără înțeles la o femeie. Nu corespunde nici unei realități, decât dacă e vorba de o fată care vrea să petreacă, dar, în sfârşit, să-şi păstreze totuşi fecioria fizică (şi care, de altfel, s-ar da din toată inima), sau de femei bolnave, care s-ar da cu pasiune, dar le împiedică ovarita de care suferă. Mai are sens acest „flirt”, atunci când o femeie urmăreşte vreun interes şi, ca să-l realizeze, face toate „avansurile”, dar după ce a obținut ce ţintea, se refuză. Sistem practicat de multe actrițe şi profesioniste nemărturisite. Dar nevasta-mea nu e în niciuna dintre aceste situații şi pentru ea un „flirt” e o aberație.

— Ah, dumneata eşti dintre acei care fac mofturi interminabile şi la masă. Dintre cei care totdeauna descoperă firele de păr în mâncare.

— Sunt eu de vină dacă mi se oferă fire de păr în mâncare?

— Nu, atâta luciditate e insuportabilă, dezgustătoare. Îmi închipui că eşti în stare nu numai să-ți examinezi exagerat partenera, dar că, în ultimele clipe ale îmbrățişării, să-ți dai seama exact de ceea ce simți, ca şi când ai asista la un spectacol străin…

— Doamnă, e perfect adevărat ce bănuiți, dar încheierea dumneavoastră - numai - e falsă. Atenția şi luciditatea nu omoară voluptatea reală, ci o sporesc, aşa cum, de altfel, atenția sporeşte şi durerea de dinți. Marii voluptuoşi şi cei care trăiesc intens viața sunt, neapărat, şi ultralucizi.

— Cu ce plăcere te-aş fi înşelat pentru această continuă nelinişte şi bănuială a dumitale, şi desfăcea senzual o portocală. Avea o eleganță de marchiză.

— Deci… nu m-ai fi părăsit?

— Poate că atunci da, dar aş fi regretat-o toată viața. Suntem atât de toante când suntem tinere.

Surâdea îndepărtat şi frumos, cu părul ei argintiu... şi eu o admiram atât de pasionat, că toată lumea părea intrigată ca de o scenă de dragoste.

Va fi nevasta mea, peste un sfert de veac, ca femeia aceasta de lângă mine? şi ce înțeles adânc ar fi avut lucrurile... va fi fost această femeie la fel cu nevasta mea? şi - imposibilă întrebare - vor mai fi altele acum? şi - încă mai fără sens întrebare - de ce mi se pare posibil numai în trecut, de ce regret că am pierdut, venind cu douăzeci de ani mai târziu, trupul cald, cu zâmbetul bun şi melancolic al acestei femei? Dar nu, toate sufletele acestea de carne şi mătase devin prea târziu, şi de prisos, bune.

Asta-i rochia albastră

Nu i-am vorbit nevesti-mi o săptămână.

Am mâncat singur în birou. Peste câteva zile, la masă la prieteni, mi s-a părut însă că rezerva mea nu mai are sens, şi am stăruit toată seara pe lângă o femeie frumoasă, aproape tot atât de înaltă ca mine. Când spun „am stăruit” e un fel de a vorbi. După un uşor început, ea, dezlănțuită, m-a copleşit cu prietenia ei. Tot ce a făcut nevastă-mea la țară, aci s-a reeditat într-o singură seară. G. Nu era acum de față. Ca să nu pară prea supărător, femeia a dat o nuanță de glumă lucrurilor. A declarat că dăruieşte pe bărbatu-său nevestei mele, că mă iubeşte, a făcut scandal când mi-a luat cineva locul de lângă ea. Am vorbit despre femeile grase şi slabe şi, ca să-mi arate că ea e numai înşelător slabă, în fața tuturor, mi-a luat mâna şi mi-a pus-o, apăsat, pe şoldul ei plinuț... Strânge!... Eu, uluit, aveam aerul ridicul al lui Iosef în casa lui Putifar. Cum mă lăsa un moment liber fugeam, dar mă căuta şi mă aducea înapoi. Sâcâită, dezorganizată, nevastă-mea era vânătă, glumea galben, iar de câte ori îmi aduceam aminte de ea şi o priveam, îi întâlneam ochii mari şi îndurerați asupra mea.

Noua mea entuziastă m-a silit să dansez cu ea, deşi dansam prost. Pe urmă m-a luat de mână şi m-a dus într-un salonaş cu divanuri: „Hai, să fim singuri”.

Eram stânjenit de parcă numai în străchini călcam. Ne-am rezemat, lungiți unul lângă altul şi m-a întrebat tot soiul de prăpăstii. Când s-a abătut din întâmplare cineva pe la noi s-a înfuriat, s-a dus la birou, a luat un toc şi hârtie, a scris un afiş: „Intrarea oprită... pereche amoroasă!” Cei care veneau, citeau, râzând ca de o glumă bună, şi plecau, cerându-şi scuze ipocrit. Glumea, fireşte, dar asta n-a împiedicat-o să-şi frământe sânii de coastele mele şi să mă sărute, când i se părea că nu vine nimeni.

I-am spus că trebuie să fim cuminți, m-am smucit şi am plecat. Mi-era ruşine de rolul grotesc, de siluit de o femeie, şi mă gândeam la situația delicată în care soția asta vulgară - cu gluma ei menită să mascheze abil o purtare mai precisă - îşi punea bărbatul. Nu mi se părea suficientă scuza că e vinovat că nu ştie să-şi stăpânească nevasta şi nici nu mi se părea că „trenurile nu trebuie lăsate să treacă” sau că trupurile „şarmante”, care se doresc şi se întind, sunt deasupra oricărei „ridicole filosofii”. Dealtminteri, ca să se poată trece puntea periculoasă, se face aci un cadril de naivități. Femeile, ca să poată realiza toată aventura, se prefac că o socotesc ca pe un joc naiv, dar în acelaşi timp bărbatul serios „care nu ştie să profite” e acuzat, el, de „naivitate”.

La ele însă naivitatea, prefăcută şi cu scop precis, e dintre acelea pe care o practică unii escroci, în primele momente, „făcând pe proştii” în fața unui judecător de instrucție, declarând că au încasat cecul fals la bancă, în glumă, ca să facă o farsă unui prieten de la Hamburg. Dar judecătorul, ştiutor, cu privirea rece, pune zâmbind lucrurile la punct.

Fără grijă de spectacol, ca un animal rănit, nevastă-mea se trântise într-un fotoliu şi nu vorbea cu nimeni. Noua mea amică a venit după mine: „Eşti un caraghios”, şi mi-a fixat o întâlnire în oraş.

Cealaltă era geloasă şi suferea. Simțeam acum că e o jucărie în mâna mea. Că puteam s-o umilesc, s-o fac să

sufere şi mai mult, dar la ce folos? Îmi venea să-i spun: uite ce ai făcut din dragostea noastră, din bietul nostru trecut. Acesta e idealul tău de iubire, acest continuu asasinat?

Acasă, furioasă şi îndurerată, mi-a spus:

— Acum cred că ai să-mi dai dumneata explicații mie.

I-am arătat că n-am făcut nimic mai mult decât ea la Odobeşti.

— Da? Eu nu m-am proclamat flirt cu G., nu m-am pipăit cu el, nu m-am înfundat, cu anunțuri obraznice, într-o cameră cu divanuri.

E adevărat că până acolo nu ajunsese, dar nu e mai puțin adevărat că tot eu mă simțeam în pagubă.

A ținut să-mi plătească însă, cu vârf şi îndesat, întâia dată când ne-am găsit iar în „bandă" cu el. A stat mereu, aproape în brațele lui. Îmi spuneam că nu e decât o pedeapsă şi că, dacă vrea să mă pedepsească, însemna că nu-i era indiferent că eu preferasem altă femeie, deci mă iubea. Cu toate astea, fizic... spectacolul mi-era de neîndurat. Nu aveam tăria să văd, orice mi-aş fi spus, cum femeia pe care o iubesc e ținută în brațe de un bărbat, şi i-am spus-o vecinei mele de rândul trecut şi de data asta, care mă urmărea zâmbind.

— Dar dacă ai iubi o actriță, care, pe scenă, ar trebui să-şi îmbrățişeze pătimaş partenerul, să-l sărute lacom pe gură?

I-am lămurit, cutremurat, cu cea mai simplă sinceritate:

— Cred că niciodată n-aş putea iubi o actriță.

M-am apropiat de divanul din colț unde se găsea nevastă-mea şi i-am spus că plecăm acasă.

— A! Cum aşa devreme? Nu; mai rămânem.

— Trebuie să plecăm neapărat, am de lucru mâine.

— Nu... asta nu se poate... nu... mai stăm... se supără oamenii dacă plecăm aşa de repede. E nepoliticos. Scosese oglinjoara din poşetă şi-şi pudra obrajii.

— Cu neputință.

Şi totuşi am mai aşteptat un sfert de oră. Era în mine ca o spaimă viu grăită.

— Dragă, nu mai pot rămâne niciun minut.

— Ei nu... trebuie să mai rămânem... vreau să mai stăm puțin, şi-şi desena acum cu roş buzele.

— Eu plec.

— Pleci fără mine.

Am privit-o, acum liniştit, ca un mort.

— Ela, îți dai tu seama de ce spui?

— Te rog... vreau să mai stăm.

— Nu se poate... sub niciun cuvânt, nu se poate să mai stăm.

Avea ochi mari, şterşi şi o cută între sprâncene.

— Ei bine, nu merg.

— Ela, te întreb încă o dată...?... Gândeşte-te bine ce faci. Dacă mă duc singur acasă, înseamnă că am pornit pe un drum de pe care nu ne mai putem abate.

Gândul că nevastă-mea ar putea veni singură, în zorii zilei, acasă, mi se părea o monstruozitate rece.

Am mai privit-o încă o dată, ca în clipa semnării unei sentințe, şi am plecat. Am aşteptat în stradă zece minute şi n-a venit. Cunoşteam la unul dintre hotelurile mici o cocotă destul de frumuşică, voinică şi nespus de vulgară. I-am spus să se îmbrace, am luat-o cu mine, am dus-o acasă, am pus-o să scoată tot de pe ea şi am culcat-o în patul tuturor durerilor, nebuniilor şi lacrimilor iubirii mele.

Nevastă-mea a venit peste vreo două ore. Nu ştiu dacă servitoarea i-a spus totul, dar când a înțeles, s-a îngrozit, şi nu-i venea să creadă. A căzut moale într-un fotoliu. S-a înfuriat apoi şi a vrut să se repeadă asupra femeii, care nu prea avea de ce să se teamă.

— În patul meu, o adunătură de pe stradă?

Şi cealaltă, cu o imensă şi trivială doză de bun-simț:

— N-ai decât să dormi în el, madam, nu să umbli noaptea teleleică.

Vedeam, uimit şi cu sufletul gol, unde ajunsesem.

I-am explicat că dacă face scandal şi se află despre întâmplare, eu o să trec drept nebun, dar pe socoteala ei are să se râdă ca de o paparudă. A plecat trântind uşa, cu o energie pe care nu i-o bănuiam.

Am frământat întreaga noapte trupul femeii străine, cu o furie deznădăjduită, ca să-mi demonstrez că tot ce oferă una, îți poate oferi şi cealaltă şi că nu merită, că e ridicul să suferi atât de mistuitor, pentru atât de puțin lucru. Şi parcă am găsit adevărată părerea. Primele trei-patru zile, dospind de mânie, nu mi-a fost greu să îndur absența nevesti-mi. Pe urmă însă, am început o serie de ipoteze, în toate sensurile, ca să văd ce gândeşte şi ce simte acum. Cum ştiam că iubeşte pe altul, nu-mi închipuiam că îndură prea greu purtarea mea şi-mi recunoşteam dreptul, şi mă felicitam chiar, pentru ideea bună de a-mi crea ultimul cuvânt. Mă întrebam vag dacă ne vom mai vedea, dacă ne vom revedea, vreau să spun, în continuarea liniei trecute, aşa cum, când te deştepți după un vis atroce, reiei viața ta întreruptă seara. Şi simțeam că nu, adică nu mai aveam reprezentarea unei viitoare împăcări, cum nu-mi pot închipui azi în ce fel aş putea deveni preşedinte de republică în America Centrală.

După o săptămână am simțit neapărat nevoia s-o văd, dar mi-am refuzat cu încăpățânare orice prilej. Am căutat însă pe o prietenă a ei, ca să aflu, prin ocol, ce gândeşte, ce face, dacă întâmplările acestea de răsturnare şi eveniment egal cu mişcarea planetelor, pentru mine, aveau pentru ea vreo importanță. Nu mi-a fost cu putință să aflu ceva. Fiindcă pe stradă n-o întâlneam ca să-i cunosc noul surâs, am început să colind restaurantele, cu bătăi de inimă încă din stradă, cu examinări uşoare a tuturor femeilor la început, cu reveniri insistente apoi, de teamă să nu mă fi înşelat din cauza pălăriilor mari şi cu o tristețe de moarte, cu impresia că totul e gol, când trebuia să constat că ea nu e acolo. Aş fi vrut să văd capul acela mic de statuie greacă, blond, cu ochii albaştri, cum e acum în formă nouă, să văd

dacă mă priveşte cu ură, cu indiferență. Printr-o fatalitate de neînțeles n-am întâlnit-o nicăieri. Am reluat legăturile cu toate prietenele ei, mi-am făcut dintr-una amantă ca sămi dea ştiri despre ea, dar cum venea vorba despre ea, totuşi, de teamă că „nu se ştie cum se întorc lucrurile”, numi spuneau o vorbă, evitau orice discuție, iar detaliile pe care eu le ceream, de altfel cu un ton vag indiferent, căci altfel n-aş fi avut nicio şansă să le am, mi-erau totuşi, firesc parcă, refuzate. Am căutat să ştie că petrec, că mă simt foarte bine, dar aceste gesturi ostentative erau ca nişte scrisori încredințate unei poşte lamentabile. Nu ştiam nici dacă le-a primit şi mai puțin puteam şti ceea ce gândeşte aceea care le-a primit.

Să mă duc acasă la mătuşa ei, nu putea fi vorba. Nu miaş fi iertat niciodată slăbiciunea asta şi nici n-ar fi fost posibil, atât eram de definitiv în gândul meu. Am început să caut invitații în casele în care ştiam că ar putea să meargă, dar am nimerit-o mereu prost. Acum, toată nevoia de ea, comprimată în mine, se rezolva într-o otravă a întregului organism, înăuntru. N-am mai putut mânca aproape nimic. O rochie la fel cu a ei întrezărită pe stradă îmi punea un pietroi în stomac şi un nod în gât. Slăbisem şi-mi era teamă acum să nu afle că am slăbit din cauza ei. Eram alb ca un om fără globule roşii. Am sporit petrecerile, ca să afle, să creadă că sunt slab din cauza orgiilor. În a patra săptămână, un prieten doctor şi un profesor consultant au fost de părere că s-ar putea să am un ulcer al esofagului. Şi n-o vedeam nicăieri, parcă dispăruse în pământ.

Am întâlnit-o totuşi, în penultima zi de curse. Era zăpuşeală, lume multă, şi un suflu de oboseală năduşită lâncezea în atmosfera prăfuroasă şi încinsă. Am văzut-o înainte ca ea să mă vadă. Tot trupul mi s-a înfierbântat brusc, am căutat numaidecât una dintre acele nenumărate femei echivoce, dar nu declarate, care tapează, cerând bărbaților să le ia bilete pe cai, fireşte fără să dea bani, şi

am trecut vesel, radios şi absent, pe lângă nevastă-mea. Era rezemată de grilajul alb din dreptul pariului mutual. Când am trecut din nou, înapoi, sta pe un scaun ca şi când era frântă de mijloc, privindu-ne cu ochi îndureraţi. Îndura parcă o suferinţă peste puterile ei. Nu mai voia, se vede, nici s-o ascundă, căci totul îi era indiferent acum. A fost o bucurie care m-a iluminat înăuntru ca un soare. Am mai văzut-o acolo nemişcată, tristă, până aproape de sfârşit. Şi pentru întâia oară cineva mi-a vorbit de ea. O prietenă comună m-a întrebat cum pot fi atât de lipsit de inimă... Şi eu, care m-aş fi dus s-o îmbrăţişez, s-o întreb cu o nemărginită patimă: de ce? de ce ai început toate astea? am trecut din nou, am salutat-o foarte prietenos, mi-a răspuns doar privindu-mă în ochi, fără un surâs, fără nicio mişcare a muşchilor feţei, ca o căprioară blondă, înjunghiată.

Peste câteva zile am întâlnit-o în faţa chioşcului de ziare de la Independenţa. Ceruse o revistă de mode şi tocmai o plătea, când a dat cu ochii de mine şi a înţeles că o aşteptam, oprit mai sus, la câţiva paşi. A avut o clipă de plăcere, nu de bucurie. Şi-a muşcat, cu o satisfacţie vulgară, buza de jos, ca şi când ar fi spus, câştigând prinsoarea: „A, domnule, în sfârşit!” Altfel întrevederea a fost frumoasă, cu lunecuşuri de ironie voit banală şi superficială, ca să pară tandră şi indiferentă: „Speram că ai să te faci mai urâtă, departe de mine.” „A... da... am avut eu azi-dimineaţă o presimţire bună”. „Ţi-ai oxigenat părul? Sau, nu, e din pricina soarelui.” „După cât ştiu, nu. Se vede că e tot soarele”. „A reapărut şi el numai din cauza dumitale.” „Ce vrei, când întâlnim încăpăţânaţi care vor să reziste, căutăm şi noi complici.” Dar, spre mirarea mea, tot ea vrea să ştie: „Ai mai sedus pe cineva?” şi îi tremura vocea de parcă era o actriţă la întâiul pas pe scenă... „Vreau să iau o trăsură”. Era ora 12 şi jumătate poate. Mătuşa ei sta pe strada Olari. Am pornit-o alături pe jos; în dreptul Universităţii, la staţia de trăsuri, am fost bucuros

că nu era niciuna. Mi-a spus că are de gând să se înscrie din nou pentru licență la Universitate, că a fost plecată la Vaslui, la bunica ei, trei săptămâni. Prin fața Ministerului de Domenii, am avut oarecare teamă, căci venea agale o trăsură goală, pe care ea n-a observat-o însă. „Asta-i rochia albastră? dar parcă era mai puțin vie?” „Vai, mi-ai uitat rochiile?” Şi sufletele noastre pluteau deasupra cuvintelor, în ezitări, fâlfâiri, fixări, şi iar mici zboruri, ca un roi de fluturi deasupra unei plante, care ar fi încet transportată pe drum. La Rosetti, despărțirea era inevitabilă. Era stație mare de trăsuri şi automobile. S-a oprit pe trotuar... şi în mine totul s-a oprit... dar a lăsat, fără s-o vadă, o trăsură, a strigat prea încet alta şi pe urmă a întors capul să-mi spuie ceva. Am ajuns, poate pe la două, în fața casei mătuşii ei... dar parcă n-ar fi observat că am ajuns, am trecut înainte, apoi, de vreme ce se crease un precedent, după vreo sută două de paşi ne-am întors, şi pe urmă iar, până la ceasul trei şi ceva. Poate că niciunul, pentru nimic în lume, nu ar fi cerut însă celuilalt să mai rămâie. Eram aşa de grăbiți şi ne vedeam în treacăt numai.

— Ah, de tine nu se îndură cineva să se despartă, şi era profund adevărat, dar o spuneam cu un surâs, ca să pară abia ceva mai mult decât o glumă indiferentă... sărut mâinile.

— Vai! o să mă ocărască mătuşa-mea. Dar puțin îmi pasă. Îşi trecea limba peste buzele arse parcă, şi surâdea cu ochii albaştri, plini de suflet ca de rouă.

Mă întorceam, în după-amiaza inundată de căldura uscată, chinuit de foame, adâncindu-mă ca în cauciuc în asfaltul încins, privind caii obosiți ai trăsurilor, storurile trase pentru siestă la mai toate casele, dar era în mine o tristețe uşoară şi plăcută. Simțeam că femeia aceasta era a mea în exemplar unic, aşa ca eul meu, ca mama mea, că ne întâlnisem de la începutul lumii, peste toate devenirile, amândoi, şi aveam să pierim la fel amândoi.

Eram ca într-o zi imensă şi întâmplările acestea mici,

amănunțite până în fracții de impresie, erau printre cele mai importante în viața mea. Astăzi, când le scriu pe hârtie, îmi dau seama, iar şi iar, că tot ce povestesc nu are importanță decât pentru mine, că nici nu are sens să fie povestite. Pentru mine însă, care nu trăiesc decât o singură dată în desfăşurarea lumii, ele au însemnat mai mult decât războaiele pentru cucerirea Chinei, decât şirurile de dinastii egiptene, decât ciocnirile de aştri în necuprins, căci singura existență reală e aceea a conştiinței. Şi, în organizarea şi ierarhia conştiinței mele, femeia mea era mai vie şi mai reală decât stelele distrugător de uriaşe, al căror nume nu-l ştiu.

Ne-am împăcat peste o lună, când a venit cu brațele pline de crini târzii, ca o amantă, şi am fost împreună toată luna august la Constanța. Locuință tihnită, plimbări seara pe dig, împreună cu o familie cunoscută, aperitive în Piața Ovidiu, înțesată de lume, şi uneori, în glumă, joc la bulă, când pierdeam regulat. Bineînțeles, în dimineața însorită eram şi noi, ca toată lumea, încărcătură de tineri în pijamale şi haine albe uşoare, în trenul de Mamaia. Pe plajă, ea era încă extrem de frumoasă, mai ales când tot corpul i se făcuse ca grâul copt. Aproape înaltă, cu talia subțire şi şoldurile vânjoase, cu sânii răzbind ghiciți ca merele prin maioul negru (strâns pe ea cum e un şarpe în pielea lui), aduna toate privirile. Puțin prea înalt pentru subțirimea brațelor şi coapselor, făceam totuşi, cred, o pereche potrivită cu ea. Când, legată la cap cu un tulpan albăstrui, cum e uneori cerul senin, care îi iradia lumina ochilor şi-i limpezea liniile desenate, pure, punea apoi pe umeri un fel de pelerină, uşoară de tot, poroasă şi albastră, tare ca vopseala, părea întreagă zugrăvită pe smalț, cu fața aurie.

În septembrie, întorşi în Bucureşti, am avut o ceartă din cauza copilului aşteptat. N-a vrut să-l aibă şi a trebuit să stea în sanatoriu vreo două săptămâni. S-a făcut bine abia pe la Sfântul Dumitru.

A fost un timp destul de liniştit şi am putut să fac vreo două drumuri la o pădure, care făcea parte din moştenire, pe lângă Curtea-de-Argeş. Era un sfârşit de toamnă de o frumuseţe largă şi potolită, şi priveam de la fereastra vagonului dealurile lenevoase cu păduri îndesate, cu acea felurime de colorit care arată creşterile. Dacă vara e greu de osebit toate apele şi asemuirile de verde, acum gama veştejitului cuprinde toate culorile tari. Câtă vreme unii copaci sunt încă verzi, alţii au frunzele, pe negrul crăcilor, galbene ca nişte caise străvezii. Unele frunzişuri sunt roşii sângerat, altele violete, cărămizii, albe chiar. Cerul e imens, şi departe peste umerii dealurilor, peste sate, are un fel de maiestate senină, căreia lumina vie, dar gălbuie în culoare şi potolită în căldură, îi dă o linişte melancolică.

Nu pot sta liniştit pentru că în compartimentul de alături (sunt vagoane vechi, clasa I-II) se aud hohote de râs, comentarii, aprobări călduroase. Sâcâit, renunţ să mai privesc carele, care se depărtează domol pe drumuri albe, şi trec şi eu dincolo. Un domn, să tot aibă cincizeci de ani, cu gâtul în piele moale şi roşie, ca al curcanului, cu ochii vii şi mustaţa mare, pe figura pentagonal osoasă, explică de ce trebuie să intrăm în război. Dealtminteri, cam asta se discuta pe tot cuprinsul ţării româneşti, când afacerile şi plăcerile lăsau timp liber.

E de o vervă îndrăcită, gesticulează convins, bătând aerul cu amândouă mâinile. Esenţialul, de altfel, în replicile lui tumultuoase, sunt interjecţiile.

— Ee! ee...! Păi vezi! Când spun eu? şi se scoală iar de pe fotoliul de piele. Cum o să reziste, domnule?... cum o să reziste? Vino-ncoa. Dacă eu pun aici o armată? şi arată Orşova, iar aici alta? şi arată la Sibiu, aici încă una? acum la Braşov.

Dar cineva obiectează:

— Bine, domnule Predescu... tocmai acum când nemţii au terminat cu ruşii, de au ajuns în inima Rusiei?

— Păi tocmai d-aia - răspunse domnul Predescu

deznădăjduit şi scrijelat - tocmai d-aia... Dumneata nu vezi cum vine planul? Eu încep aşa - şi începu să urce pe harta care indica stațiile, deasupra canapelei - şi hai-hai, şi hai-hai... A?... merge? şi-aşa mereu... şi-aşa mereu (în timpul acesta legănând urca şi ocolea cu mâinile pe hartă, de la Arad spre Cluj, păscând parcă din urmă)... Ei, aşa-i că i-am luat ca din oală?

— Domnule Predescu, dar Mackensen ăla şi Hindenburg pretind că ei o să câştige războiul, adaose unul, nu pentru că ar fi crezut, dar mai mult ca să dea replica, şi aşa, ca să-l întărâte pe domnul Predescu.

— Daa? şi îşi potriveşte țigara răsucită, în țigaretul de trestie... O să câştige asta - iar aici face un gest foarte explicit, vârând degetul mare, printre arătător şi mijlociu - auzi? O să câştige asta. Eu fac „pari”, domnule, că Hindenburg ăla al dumitale - şi-şi lățeşte buzele - daa, să vie el la mine... fac „pari” cu el... că mănâncă bătaie... pe oricât... Hei? se pune el cu mine?... Domnule, portar de hotel o să-l facem după război. Ceilalți aveau aerul că se miră de îndrăzneala lui Hindenburg de a se pune cu noi şi cu domnul Predescu, iar unul sincer nu se mai putu stăpâni privindu-l şi privindu-se parcă:

— Domnule, românii e deştepți... Ți-o spun eu...

— Păi bine, domnule Predescu, atunci de ce nu intrăm? Că eu nu cred ce susțin unii, că nu suntem pregătiți...

— Ce pregătire, domnule? - şi ridică ochii disperat în tavan - ce pregătire...? că mă omori cu zile. Ce să te mai pregăteşti?

— N-avem tunuri... cine ştie?

Domnul Predescu râde acum indulgent şi cu pielea de curcan a gâtului gâlgâind:

— N-ai tunuri? da intră-n război, domnule, şi-ți dă franțuzul câte tunuri vrei: vrei o mie? îți dă o mie... vrei zece mii, îți dă zece mii. Şi ridică brațele, apoi le lăsă să cadă, uimit şi dezgustat. Dar de asta e vorba acum...? Ce nevoie ai de tunuri, domnule? şi întorcându-se surâzător

spre ceilalți, care ascultau mereu, cu interes (că acum venise şi şeful de tren, mustața ciupită): Auzi, tunuri? Bine, domnule, de asta are nevoie neamțul şi franțuzul ăla, că sunt crescuți în puf - şi, brusc furibund: Dumneata ştii cum e românul, domnule? Nădejdea lui e baioneta, domnule, baioneta, înțelegi dumneata?... Că o vâră până în prăsele... şi dacă se rupe, dă cu patul armei... uite-aşa... uite-aşa - şi lovea îndârjit şi imaginar, înspre toate colțurile compartimentului, în timp ce ascultătorii îl urmăreau, ferindu-se încântați.

— Zi, baioneta şi patul armei, domnule Predescu?

— Păi, sigur, domnule, exclamă îngăduitor... Asta-i arma românului... Aş vrea să văd eu pe neamțul ăla care să stea la baionetă... şi se întoarce triumfător şi dârz în dreapta şi în stânga. Domnule, când or intra ai noştri cu patul armei printre tunurile lor, o să fie jale, că ai noştri numai la scăfârlie trag.

Domnul Predescu nu era de meserie, cum crezusem, nici cârciumar, nici comis-voiajor, că am întrebat pe urmă pe şeful de tren.

— Nu-l cunoşti pe domnul Predescu? se mira ceferistul meu şi avea dreptate, căci pe liniile astea secundare călătorii se cunosc între ei cum se cunosc clienții aceleiaşi cafenele. Domnul Predescu e de la Piteşti, avocat... a fost şi deputat o dată... merge la Curtea-de-Argeş că are o chestie acolo; şi resemnat de admirație: Deştept om, domnule. Eu îl ştiu de pe linie. Când ți-o explica el ceva... Nu zic, mai e şi domnul Adamici... dar parcă tot domnul Predescu e mai deştept.

M-am plictisit şi m-am întors la locul meu, ca să privesc mai departe întinderile de porumbişte uscată, satele pe sub dealuri şi surâsul melancolic al cerului înalt de toamnă în asfințit.

De altfel, şi la Cameră chiar, după câte reieşea din ziare, discuțiile nu depăşeau mult adâncimea celor din tren. Se anunțase o mare şedință de răfuială, între cei care cereau

„intrarea în acțiune” şi partizanii „neutralității espectative”. Am avut prilejul să asist la una dintre şedințele importante, când tribunele erau încă de cu vreme înțesate de public, căci se ştia că guvernul va fi luat între două focuri. Partizanii Puterilor Centrale aveau să interpeleze banca ministerială „pentru ce lăsăm prilejul acesta extraordinar, când nemții sunt dincolo de Varşovia şi aproape de Salonic, fără să intrăm alături de ei?” Dimpotrivă, reprezentanții curentului antantist aveau să întrebe de ce nu intervenim să salvăm pe cei învinşi?

Sala, cu sugestii de interior de teatru prin arhitectură, de club prin verdele fotoliilor şi al draperiilor, de catedrală prin lumina de vitraliu galben, venită din luminătorul imens de deasupra, avea un aer solemn. Incinta era la început numai pe jumătate plină. Unii deputați îşi citeau gazetele, abia apărute de după-amiază, alții făceau cerc, discutând în fața vreunui personaj important. Pe banca ministerială numai doi miniştri care scriau absorbiți. Din când în când, câte un deputat venea în dreptul celui care scria şi îi şoptea ceva, sau îi da vreo hârtie pentru aprobat.

Pe urmă au început soneriile, s-a mărit lumina, toate locurile de jos s-au ocupat. Preşedintele, suit ca pe o scenă sau catedră, a bătut din ciocan şi un domn a citit, probabil, sumarul zilei. Anişoara a descoperit cea dintâi, cu un fel de bucurie, că poate stabili o legătură între ea şi această incintă inabordabilă, pe Nae Gheorghidiu, aşezat pe băncile opoziției (aşa, din cochetărie politică), obosit şi preocupat.

Interpretarea deputatului „nemțofil”, făcută, de altfel, cu un fel de servilitate intelectuală şi intenție de reacțiune mediocră, a provocat numai surâsuri ironice. Profundă impresie a stârnit însă discursul celui care cerea intrarea imediată în război. Pronunțată rar, cu vocea înfiorată, fraza: „Şi veți lăsa acest popor erou, care e poporul sârb, să fie zdrobit, fără să faceți să cadă în balanță paloşul românesc, hotărâtor, în această mare, în această neasemănată clipă istorică?” a plutit sub vasta cupolă,

încremenind privirile, dar entuziast aplaudată numai de opt sau zece deputați, pe care nu-i vedeam, dedesubt, sub tribuna prezidențială în care ne găseam noi.

Celălalt deputat intervenționist a interpelat guvernul pe chestia înarmării. A declarat că ştie că atelierele militare nu lucrează, că nu s-a făcut nimic pentru echiparea armatei, că s-au cumpărat zeci de mii de bocanci cu talpa de carton. Şi el e impresionant:

— N-avem artilerie, domnilor... Ce-ați făcut ca să dăm admirabilei noastre infanterii artileria grea de care are nevoie?

Aici, unchiu-meu, care se plimbase în timpul discursului prin fața primelor bănci, a întrerupt pe orator. Cum era cunoscut ca om de spirit, când a ridicat mâna, oratorul s-a oprit şi privirile s-au întors spre Nae Gheorghidiu, care a declarat cu o falsă gravitate:

— Găsesc, domnilor, că îngrijorarea dumneavoastră din cauză că ne lipseşte artileria grea e puțin exagerată. Cred că, la nevoie, va fi suficient să punem în baterie pe onoratul nostru coleg de la Romanați, domnul Cotârcea, ca să reducem toate tunurile nemțeşti la tăcere. Şi la vorbele astea, arătă cu degetul înspre capătul rândului din dreapta, iar toate privirile s-au întors spre banca în care de-abia încăpea o namilă de o sută cincizeci de kilograme poate, cu mâinile atât de scurte că abia îi ajungeau pe pântece.

A fost o ilaritate imensă. A râs şi banca ministerială, a râs şi oratorul însuşi. Tribunele înțesate - în cele rezervate doamnelor unele elegante stau chiar pe trepte, nemaigăsind alt loc, iar în cele ale bărbaților unii se sufocau, atârnați chiar de stâlpi - au răsunat şi ele de hohote.

Nae Gheorghidiu, simpatizat şi de opoziție pentru spiritul lui şi pentru „lărgimea de vederi” care îl caracteriza, pentru aerul lui „frondeur”, revoltat parcă, deşi militant liberal, era foarte apreciat pentru „destinderile” pe care le provoca între

guvern şi opoziţie. Azi, de pildă, partida era ca şi câştigată pentru guvern, numai prin această simplă glumă.

De pe banca ministerială a răspuns la urmă unul dintre membrii importanţi ai guvernului.

S-a sculat grav şi cu ochii puţin contractaţi, de pe banca ministerială şi s-a dus, în tăcerea întinsă ca într-un aer tare, spre tribună. Are fruntea înaltă, piezişă, ca de poet, ochii mari nu privesc pe nimeni, obrajii cu două cute, mustaţă de fante îmbătrânit. Acum, după un timp, îşi plimbă ochii, privind şi inspectând parcă incinta. Ţine mâna dreaptă înainte, cu două degete în buzunarul de jos al vestei. Începe încet dar sigur de ceea ce spune:

— Mi-ar fi foarte uşor, domnilor, dacă aş alerga după succese facile, să relev inconsecvenţa acestei opoziţii, care pe de o parte ne reproşează că nu intrăm în acţiune, iar pe de alta se plânge că armata nu e pregătită. Dar ţin să răspund fiecăruia dintre onoraţii oratori care m-au precedat, în parte.

Peste partizanul Puterilor Centrale a trecut însă repede. Pe urmă:

— Domnilor, daţi-mi voie să vă întreb: Ce înseamnă această lipsă de încredere în guvernul ţării? Aţi monopolizat singuri toată iubirea de neam? Credeţi dumneavoastră că pe aceste bănci nu bate o inimă românească? şi arăta acum, emoţionat şi solemn, banca ministerială şi băncile majorităţii. Credeţi dumneavoastră că viitorul acestui neam numai dumneavoastră vă provoacă nopţi de insomnie?... (aplauze puternice) că numai dumneavoastră vă cutremuraţi la gândul că ceasul sfânt al realizării naţionale ar putea să bată, fără ca noi să ne găsim acolo unde trebuie să ne găsim? şi fraza spusă răspicat, cu vocea larg înfiorată, cu mâna dreaptă ridicată, cu pumnul strâns, iar cu arătătorul întins, cu mâna indicatoare de pe afişe, e urmată de aclamaţii şi aplauze furtunoase. Domnilor, un orator al dumneavoastră a declarat săptămâna trecută aci că dacă ar avea doisprezece

copii, pe toți i-ar trimite să lupte pentru țară. Ei bine, domnilor - şi ridică tonul - eu declar că dacă aş avea douăzeci şi patru de copii, n-aş ține nici pe cel mai mic lângă sânul mamei lui acasă... pe toți i-aş trimite în foc, în prima linie.

Şi trecând mai târziu la cel de al doilea orator al opoziției, a schimbat iar tonul, ca un acar abil al oratoriei.

— Domnilor, ați discutat şi despre pregătirea militară a țării (şi scăzut, prietenos) cred că a fost o mare greşeală. (Iar energic, viu.) Nu poate fi pusă în discuție, şi mai ales în discuție publică, pregătirea armatei româneşti (aplauze furtunoase). Domnilor, eu atât pot să vă spun: că suntem gata. Şi aci rămâne îndelung nemişcat... (Adunarea aplaudă în picioare, aplaudă şi tribunele.) A continuat pe acest ton câtva timp, pe urmă iar: Lăsând la o parte gluma, atât de amuzantă, a colegului nostru, domnul Nae Gheorghidiu, şi (aci urcă vocea, într-un crescendo alarmant şi intens, şi scandă fraza cu mâna îndoită paralel cu pieptul, cu cotul ridicat, dar zvâcnind arătătorul intens, în afară) lăsând deoparte această acțiune condamnabilă de a strecura, de la tribuna Camerei, în sufletul oştenilor noştri, îndoiala în înzestrarea armatei (aplauze puternice, strigăte de bravo), vă întreb, de unde această prețuire exagerată, dovadă de vulgar materialism, această supravalorizare a rolului jucat de armament în război, când e ştiut că marile victorii se câştigă numai prin moral? (aplauze). O armată care vrea, învinge fără tunuri, fără mitraliere şi fără cartuşe (aplauze furtunoase). Şi eu vă spun că armata noastră vrea să învingă şi va învinge! (aplauze entuziaste). Întrebați pe aceşti conducători ai oştirii, în care nu aveți totuşi încredere (şi aci arată, silabisind, cu degetul, înapoi, ca şi când comandanții ar fi cam în lături şi la spatele lui) şi ei vă vor spune: Vom învinge pentru că soldații noştri se vor lupta cu baioneta - şi nu e tun care să reziste baionetei româneşti - împotriva oricărui armament, iar când baioneta se va fi rupt, cu pumnii, cu unghiile, cu dinții... (aplauze

delirante). Domnilor, încrederea mea în viitorul mare al acestui neam e neclintită (aci deveni solemn), şi-mi iau, împreună cu colegii mei, aşa cum v-am spus de atâtea ori, răspunderea celor ce vor veni.

S-a aşezat jos, parcă fără să observe aclamaţiile delirante.

Deşi în ultimul timp se vorbea de oarecare afaceri, pe socoteala statului, făcute de acest membru important al guvernului, succesul i-a fost imens şi s-a vorbit de el zile întregi.

În maşina cu interiorul de bombonieră cafenie, în timp ce claxonul îşi cerea drum printre vehicule şi pietoni, cele două femei fierbeau de admiraţie.

Le era, fireşte, mai aproape succesul unchiului. Niciodată n-am avut o prea bună părere despre aşa-zişii oameni de spirit (nu vorbesc despre umorul inerent gândirii juste), care de cele mai dese ori sunt simpli nerozi vioi. Căci „spiritul" presupune lipsă de sensibilitate şi un profund dispreţ pentru oameni, cel puţin în clipa aceea. Chiar în formele lui superioare, ca uneori Anatole France, spiritul dă adesea o impresie de rece imbecilitate. Ce să mai spun de Nae Gheorghidiu, al cărui spirit nu era decât o formă de lichelism, căci nu „făcea spirite" decât pe socoteala celor mai slabi ca el, ca să amuze pe cei tari, de care avea nevoie? Era un fel de clovnerie obraznică, menită să mascheze un egoism vulgar. Dar nevoia, acum mai mult ca oricând, să ţin sub înrâurirea mea sufletul şi convingerile nevestei mele, şi pentru că această protestare retorică nu e suficientă (" dragă, orice ai spune, e deştept"), am oprit maşina şi am intrat, invitându-le stăruitor, în librărie. Am cerut un dicţionar medical străin şi, la pagina ştiută, am citit, subliniind cu vocea:

„IMBECILITATE (fig. 1 100). - Imbecilul e un tip degenerat, caracterizat prin anomalii fizice, dar mai ales prin tulburări intelectuale şi morale. Inteligenţa lui e mărginită, totuşi are calităţi de memorie, de imitaţie şi

oarecare vivacitate de spirit. Mai ales simțul moral îi e atins... Revoltat, nedisciplinat, mincinos şi lăudăros, imbecilul caută totdeauna să facă vreo farsă neplăcută, sau să tragă pe sfoară pe unul sau pe altul. Camaraderia cu indivizii de teapa lui e totdeauna suspectă. Imbecilii sunt cele mai adeseori pederaşti, sau nu se înțeleg decât ca să puie la cale infamii. Chiar prinşi asupra faptului, mint cu un aplomb uimitor. Numărul imbecililor internați e infim, în comparație cu acela al imbecililor care circulă liberi şi care trăiesc ca vagabonzi, hoți şi pezevenghi.”

... Sau „oameni politici” în România, ar fi putut să adauge acest dicționar. Dacă „vivacitatea de spirit”, memoria şi capacitatea „de imitație” sunt calitățile esențiale ale deşteptăciunii, atunci trebuie să recunoaştem, le-am spus femeilor, că ea e cam cuprinsă în explicațiile clinice ale dicționarului şi că Nae Gheorghidiu e într-adevăr deştept, „pezevenghi”, cum zice el cu oarecare orgoliu național.

Dar n-am convins, poate, pe niciuna dintre ele, pe nevastă-mea acum mai puțin decât pe cealaltă.

— Extraordinar cum exagerezi, mi-a spus Anişoara, privind indiferentă cu lornionul o mică vitrină de creioane de metal şi de agende.

Iar nevastă-mea, grăbit, ca să nu creadă Anişoara că e de altă părere decât ea:

— Aşa e totdeauna... pune în toate o patimă, iar către mine: Nu se poate vorbi uneori cu tine.

— Un filosof ar trebui să fie mai calm, zău, a întregit-o, surâzând, bruna mea verişoară, cu oval desăvârşit de Elviră romantică, dar cu simț practic şi apropiat actualității, de nevastă de om de afaceri. Îmi spunea „filosof” căci ştia că asta mi-e dezagreabil şi ea o voia chiar ca insultă.

— Cum calm? De ce să nu pun patimă?... Numai imbecililor le e indiferent ce opinie au. Obiectivitatea e necesară numai în actul judecății, cere adică să nu ai

interese contrare şi să iei toate măsurile de precauție intelectuală. Dar astea sunt de domeniul inteligenței şi al onestității, nu al indiferenței sufleteşti. Un om poate să fie prost sau interesat, lipsit de luciditate, dar nu de „obiectivitate”. Şi, în orice caz, după ce, judecând calm, ai ajuns la o opinie, eşti dator s-o susții cu hotărâre şi îndârjire, cât mai expresiv. Chiar oamenii de ştiință, după ce, pasionați şi cu grija adevărului - căci nimic nu se poate face fără pasiune - au ajuns la o descoperire sau la o concluzie, o susțin cu tenacitate şi cu dorința de a face să triumfe, chiar dacă ar fi amenințați cu rugul sau cu ocna. Entomologul îşi apără gândacii lui cu patimă. Nu se poate susține stupiditatea că nu există cauze şi adevăruri care să merite să te pasionezi pentru ele, că totul e relativ şi indiferent, în raport cu... eternitatea. Totdeauna indiferența asta ideologică şi amabilă, prezentată sub unghiul veşniciei, ascunde mici aranjamente făcute sec, sub unghiul actualității şi cu caracter strict personal. Să te consideri spectator indulgent şi amuzat al lumii aceştia plină de infamie şi de prostie e să faci parte din ea, să beneficiezi de infamiile ei, având aerul că-i eşti deasupra.

— Obiectivitate înseamnă să recunoşti că şi adversarul are dreptate, uneori cel puțin, îmi replică ironic şi suficient, din nou Anişoara, ducând, mioapă, cu grație, aproape de lornion şi de punctul negru de frumusețe, din obraz, o agendă dintre cele de dinainte.

— Altă aberație... Raportate la acelaşi punct nu pot să existe două adevăruri, opuse, în acelaşi timp. Dacă adversarul meu are dreptate, nu uneori, ci foarte adeseori, atunci renunț eu la opinia mea - şi pentru asta încă îți trebuie curaj - şi o împărtăşesc pe a lui, dar tot cu pornire şi hotărâre. Indiferență nu poate fi în niciun caz, căci există o pasiune a adevărului însuşi.

Au zâmbit şi una şi alta, cu îngăduință, şi am înțeles, melancolic, că nevastă-mea nu mai are încredere în judecata mea, că steaua mea continua să se răcească.

Anişoara trimisese maşina, şi s-au depărtat amândouă, pe jos, prin mulțimea din care făceau parte acum, dar nu erau la fel cu nimeni, în rochiile lor de stofă de culoarea migdalei, pe care căutau să le ajungă, la jumătatea pulpei tulburător strânsă în ciorapul de mătase, cizmulițele de antilopă ale modei.

Se îmbrăcau de o vreme amândouă la fel, ca să-şi sporească frumusețea, una blondă, alta brună, cum îşi sporesc valoarea perlele, dacă sunt colecție.

Am dat apoi examenul, amânat în iunie, de anul III. Cu G. Ne întâlneam destul de rar şi avea o atitudine mai curând rezervată. Nu-şi vorbeau decât foarte puțin. Totuşi, în decembrie, când am plecat pentru două săptămâni la țară, la Anişoara - pentru vânătoare şi plimbări cu sania - a venit şi el acolo. Mi-a fost destul de neplăcut, dar n-am dat niciun semn de nemulțumire. Ciudat a fost că ea s-a supărat pe Anişoara, a scurtat cu o săptămână această vacanță cu mese copioase şi nici nu şi-au mai vorbit. Şi mai târziu am făcut destule mutre bănuitoare, am evitat gelos multe prilejuri care mi-ar fi fost dezagreabile, am tras cu urechea la multe, am spionat destule plecări în vizită ale nevesti-mi, căci mi-era teamă că nu se mai văd în lume tocmai pentru că acum se văd când doresc, în vreo garsonieră, dar niciodată n-am avut prilejul să fiu până la capăt nefericit.

Între oglinzi paralele

În februarie însă, m-am întors prin surprindere noaptea, în automobil cu un prieten sportmen, care făcuse o excursie până la Predeal. Eu eram concentrat de două săptămâni la Azuga, ne-am întâlnit în restaurant şi m-a luat cu el. Când am ajuns acasă, am găsit la ferestrele negre, perdelele nelăsate, ceea ce mi s-a părut ciudat, căci făceau întunericul gol, iar mutrele zăpăcite şi somnoroase ale servitoarei m-au neliniştit. Era acum o realitate care nu-mi încăpea în simțuri: casa era goală ca un mormânt gol, fără nevastă-mea. S-a făcut în mine un pustiu imens,

un nucleu de dureri. Servitoarea n-a fost în stare să-mi explice unde mi-e femeia: la teatru... la mătuşa ei... lucruri vagi şi imposibile pentru 1 jumătate cât era când sosisem eu. Nu ştiam ce se va mai întâmpla cu mine până dimineața. Îmi repetam necontenit, ca idiotizat: N-aş fi crezut-o niciodată în stare să facă asta... Am stat o bună bucată de timp, trântit într-un fotoliu, ca azvârlit dintr-un furgon. Ştiam că acum totul e sfârşit pentru totdeauna, că e sfârşit într-un mod cum nu merita loialitatea mea. Niciodată n-aş fi crezut o femeie atât de crudă, în stare să-mi facă, fără folos, atâta rău. Până a doua zi, care mi se părea la capătul unui lung, interminabil tunel, simțeam că voi înnebuni.

Ştiam că iubirile sunt trecătoare, dar îmi spuneam că sfârşiturile trebuie să fie cinstite, ca între oameni care, după ce au făcut o călătorie plăcută împreună, se despart elegant, se salută cu cordialitate şi, la nevoie, cu părere de rău că totul a durat atât de puțin, iar sfârşitul acesta de metresă-servitoare, cu atât dispreț față de o sensibilitate care îi jertfise totul, mi se părea o nemeritată infamie. Mi-e cu neputință să notez toate încercările prin care am trecut, haosul de gânduri pe care le-am confruntat, întreagă această noapte cumplită, cum nu mai întâlnisem alta până atunci, şi poate nici n-am întâlnit de atunci încoace. Ars tot trecutul, arsă casa, murdărit şi dizolvat ca personalitate, iată ce găsisem după patru ore de drum cu automobilul.

Aş fi vrut să fie vis, ca să fie deşteptare posibilă, dar nu era decât incrustată realitate. După ce am fost în stare să mă ridic din fotoliu, am alergat aşa, în necunoscut şi, probabil, pe la casele rudelor ei. La „tanti Lucica” nu era, la surorile mele nu era, şi n-aş fi dorit nici celui mai cumplit duşman al meu să caute în zorii zilei şi să sufere cum suferearn eu, întrebând dacă nevastă-mea, plecată de acasă: „... e la domnia-voastră cumva?”

Misterul imens al fiecărei case, cu ferestrele în întuneric, speranța stupidă că e acolo şi că totul, dacă n-a fost vis, a

trecut ca un vis, nedumerirea celor întrebaţi şi impresia că, faţă de cei cu viaţă sigură în casa lor, eşti un lepros care merge, ferit de lume, numai noaptea, mă năucea. În orice caz, un accident, o întâmplare neprevăzută nu mi se păreau de presupus.

Pe urmă, am înţeles că totul e pierdut, că trebuie s-o părăsesc cu totul nopţii şi aventurii ei, întorcându-mă acasă. Aş fi vrut să alerg, să strâng sticlă spartă în pumni, să încerc orice, numai să pot fărâmiţa din noaptea care mă despărţea de zorii zilei. Când eram mic, în ajunul unei călătorii, nu puteam dormi şi mi-era teamă, singur în noapte, că „a doua zi”, în mod excepţional, nu va mai veni. Iată, la fel, aveam impresia că întunericul se va dilata la infinit, dar nu o plecare în necunoscut frumos era acum, după noapte, ci plecarea pe alt drum, pur şi simplu, decât cele de până acum. Credeam că niciodată nu voi mai fi în faţa acelei femei, ca s-o pot zdrobi. Mi-era teamă că voi înnebuni până în zori. Aveam impresia că nu mai sunt stăpân pe destinele mele, ca şi când aş fi fost într-o trăsură ai cărei cai sperioşi s-au aprins şi aleargă, neînduplecabil, cu mine, peste gropile şi neprevăzutul unui câmp. Dacă adunam toată suferinţa din trecut, nu izbuteam să egalez pe cea de azi, care-mi părea şi de o natură diferită. Mă lungisem pe un divan lung şi, cu palmele lipite de obraji, aşteptam cu neliniştea şi teama cretinilor, care, incapabili să mai judece, cu ochii speriaţi, se chircesc şi aşteaptă... Cum a putut să facă asta? meritam trivialitatea acestui procedeu care mă murdărea de prisos... când fusesem atât de loial?...

A venit a doua zi abia, pe la opt dimineaţa. N-aş putea spune cum îi arăta obrazul, cum i s-au împletit intenţiile de gesturi şi explicaţii, pentru că eram aşa de sfârşit, atât de departe de lume, că, întocmai ca un bolnav istovit de procedeele unei prea lungi operaţii fără anestezie, nu aşteptam decât să vie ea, ca să pot adormi. Depindeam de venirea ei ca de o idee fixă, ca de un semnal că s-a sfârşit,

pentru ca să închid ochii numai.

I-am şoptit, făcând, înjumătăţit, o sforţare:

— N-aş mai vrea să te văd niciodată…

M-a privit cu o ură ştearsă, de rând.

— Atunci, mă goneşti?

— Nu ştiu… Nu mai pot vorbi… Nu mai puteam cere nimic voinţei mele…

— Aşadar, mă goneşti?

— Nu pot să-mi dau seama de nimic, şi nu pot alege din mine nimic… Înţelege ce vrei… Spune-mi dacă ai ceva de lămurit…

A fost din nou un stâlp de ură, toată, înţelegând că lupta e mult mai grea decât o bănuise ea.

— N-am nimic de lămurit…

— Nu, n-ai să poţi lămuri nimic. Poţi să mai rămâi puţin dacă doreşti… dar dacă vrei să ştii, sincer, sentimentele mele, atunci pleacă neîntârziat, şi-ţi voi trimite eu absolut tot ce e de trimis.

Iar m-a privit cu alţi ochi, răi, apăruţi de din dosul ochilor ei ştiuţi.

— Aşadar, mă goneşti?

Peste vreo câteva zile, i-am scris neted şi convenabil, întrebând-o dacă nu preferă să divorţăm fără formalităţi, fără explicaţii multe, şi a acceptat.

Am suferit din nou mistuitor. Ziua şi noaptea (literalmente), nu puteam gândi decât la ea. Toate explicaţiile, pe care i le refuzasem oarecum, mi le furnizam acum singur, construind o infinitate de ipoteze, ca un judecător de instrucţie maniac, bolnav.

Să renunţ la ea pentru viitor, să schimb tot peisajul planurilor mele, să las un drum alb în gol, mi se părea de neînlăturat şi atroce.

Dar, mai ales, sufeream că trebuia să admit remanieri de ecuaţii întregi sufleteşti.

Tot trecutul îmi apărea cu alt înţeles decât cel cu care eram obişnuit, iar una dintre cele mai dureroase operaţii

erau aceste concluzii pe care trebuia să le trag pentru ceea ce fusese. Niciodată femeia aceasta nu mă iubise. Reluam tot ce a fost la Odobeşti, la ţară, şi acum simţeam că acolo am avut dreptate, că atunci văzusem limpede, că seria ei aceea fusese. Nu mai exista acum pentru mine nicio plăcere. Era ca un doliu adânc şi dureros. Dacă vedeam o pereche sărutându-se, eram ca acele mame care au pierdut un copil şi văd, jucându-se în drum, frumoşi copii străini. Piesele de teatru şi filmele cu dragostea, care îndură orice şi până la capăt tot biruie, îmi dădeau o înlăcrimată şi stupidă melancolie.

Căutam din nou, în toate localurile, ca s-o văd dar dacă o găseam, plecam numaidecât, cu un cuţit înfipt şi rămas în piept. De zeci de ori pe zi deveneam alb ca varul, din cauza unui amănunt, care ar fi putut fi în legătură cu ea, în cea mai banală dintre convorbiri. Dealtminteri, toată suferinţa asta monstruoasă îmi venea din nimic. Mici incidente care se hipertrofiau, luau proporţii de catastrofe. Bineînţeles că marile „scene” clasice ieşeau din câmpul sensibilităţii mele, ca marginile unui desen privit cu o lupă prea măritoare. Când suferеam atât din cauza unei priviri, nici nu-mi puteam închipui între mine şi ea vreuna dintre aceste scene excesiv patetice, durabil aplaudate. Nu puteam vedea între noi o discuţie ca în piesele de bulevard, cu implorări, cu explicaţii, cu stăruinţe de a se împăca. Rula, de pildă, chiar în zilele acelea, un film în care nevasta îşi umileşte îngrozitor bărbatul, fuge de la el cu amantul, părăsindu-şi copiii, el o caută în toate părţile, o imploră să vie, se duce după ea într-o staţie de băi mondială, iar când ea e părăsită de amant, îşi dă seama că numai pe el, pe bărbat, l-a iubit cu adevărat (?) şi vine din nou acasă lângă copii. Şi amândoi cred că ceea ce n-a fost cu putinţă pentru trecut va fi cu putinţă pentru viitor, că seriile lor sufleteşti s-au încheiat, când, pentru mine, o singură absenţă, noaptea, de acasă, era cât tot cerul de mare, şi când odată ajunşi şi împăcaţi, să zicem, ar fi trebuit să înceapă drama

trecutului. Cum mi-aş fi închipuit, de pildă, între noi, o scenă în care eu să urlu zvârlind banii în fața femeii, ca în Dama cu camelii? Crescând la scara sensibilității mele, scena aceasta ar fi de neexprimat cu cifre, ca rezultatul dublării boabelor de grâu pentru fiecare pătrățel al tablei de şah.

„Omul cu sensibilitate năzdrăvană”, îmi spunea doamna cu fața tânără şi păr argintiu. E drept că suferearm, fără ca să vadă ceilalți de ce sufăr, ca un reumatic care simte ploaia înaintea celor din jurul lui. Găseau că sufăr pentru cauze futile. Într-un alt plan, trebuie să fie oameni, desigur, care nu pricep că unii suferă numai din pricină că nu se pot spăla pe dinți, sau că n-au o carte, sau că nu pot face cuiva un serviciu.

Într-o zi, de pildă, mă duc la minister, la un prieten, care mă primeşte, sub pretexte de aglomerație, grăbit ca pe un soi de creditor. Am crezut că am sfârşit cu el pentru toată viața. Totuşi, peste vreo două zile, când ne-am întâlnit, a venit la mine, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Părea sincer (dacă n-o fi avut motiv să se schimbe între timp), absolut sincer. Dezolat chiar.

— Cum, dragă, ai putut să te superi din cauză că ți-am spus, cam răstit poate, „lasă-mă acum”? Dar n-ai văzut ce era pe capul meu?... că trebuia să introduc atâta lume la ministru?

Înțelegeam că pe el nu l-ar fi jignit, niciodată, un astfel de răspuns şi că, deci, nici nu avea de ce să mă socoată jignit pe mine. Nu existase nimic, pentru el, ca un peisaj pentru un miop. Dar eu, care devenisem palid şi care ştiam că, nici în clipele când aş fi fost dus la eşafod, n-aş fi spus unui prieten - fără să fiu supărat anume, pe el, ci numai aşa, din cauză că-s prea ocupat - răstit: „Lasă-mă în pace acum!” i-am spus că aş fi făcut altfel, în locul lui, dar n-a crezut.

Simțeam din zi în zi, departe de femeia mea, că voi muri, căci durerile ulceroase - acum când nu mai puteam mânca

aproape deloc - deveniseră de nesuportat. Slăbisem într-un mod care mă dispera, căci făcea o dovadă obiectivă că sufăr din cauza femeii, şi oricât aş fi vrut să ascund cu surâsuri rănile orgoliului meu, nu mai puteam izbuti, din cauza asta.

Mă gândeam zi şi noapte, în afară de puţinele ore de somn - când de altfel de cele mai multe ori visam - neîntrerupt la ea, ca şi când mi se lichefiase creierul şi nu mai era în stare să schimbe „motivul”, ca un pian automat, stricat, cântecul.

Într-un timp m-am hotărât ca, de vreme ce nu puteam să nu mă gândesc la ea în restul zilei, cel puţin în anumite ore din zi să încerc precis să mi-o fac absentă. Şi în nădejdea că voi influenţa restul zilei, era important ca aceste două ore hotărâte să înceapă de dimineaţă. Cum mă deşteptam însă din somn, nu aveam îndestulă voinţă, era ceva cu adevărat peste puterile mele, căci îmi era, automat, prezent gândul ei, odată cu lumina. Dar începeam acest exerciţiu impus când mă aflam în baie. Căutam să mă gândesc la altceva, iar când imaginea ei se asocia şi încerca să se însăileze restului, o goneam ca pe o albină, iar dacă, totuşi, nu izbuteam, schimbam numaidecât obiectul gândului. Când, însă, nici astfel nu izbuteam începeam să număr, cu încăpăţânare, cu nădejdea că niciodată vreun om nu va bănui un atât de copleşitor grotesc. Mi-era ruşine, în adâncul intimităţii mele, ca şi când aş fi suferit de o boală ruşinoasă şi penibilă... Uneori, când intervenea ceva vesel, aveam răgazuri de uitare, însă caracteristic de uitare, aşa ca un bolnav după schimbarea pansamentului, sau când, după zile de ploaie, ar avea, prin fereastra înflorită de soare, lumină în cameră. Dar pe urmă iar cădeam. Am înţeles, mai mult ca oricând, legătura dintre moral şi trup, pentru că era destul un incident sufletesc ca să declanşeze suferinţa fizică, fiindcă tot pieptul îmi era gata, supus, pentru asta. Zăceam aşa, vreme după vreme, ca un bolnav de tifos, cu singura consolare că nu înduram

şi mizeria şi urâciunea fiziologică a tifosului, dar încolo fără nicio altă deosebire. Am cunoscut bărbați care, aproape cu ostentație, arătau că suferă din cauza femeilor, am citit versuri în care poeții se vaită cu vorbe mari că au fost înşelați, şi toți aproape îşi făceau un orgoliu din această suferință din dragoste... Mie mi-era o silă imensă de mine, de parcă aş fi avut păduchi, şi orice aluzie la această suferință mi se părea o infamie.

De aceea, întâia mea grijă a fost să se ştie că mă preocupă altă femeie... Am înțeles atunci chinul acesta, pe care pe urmă l-am văzut mult mai răspândit decât s-ar părea, al oamenilor care se simt osândiți să se arate cu multe femei ca să nu se bage de seamă că suferă din lipsa uneia.

Pentru proces am dat o scrisoare avocatului, prin care îmi luam toată vina asupra mea, ca să nu ne mai întâlnim printr-un prilej direct, dar altfel aş fi vrut oricând s-o întâlnesc, iar dacă aflam că a fost într-un restaurant de seară sau la vreun teatru, fără ca eu să ştiu, deveneam palid (n-am vrut să iert chiar binevoitoarei şi înțelegătoarei prietene, când o dată a subliniat, cu familiaritate, această paloare a mea) şi mi se părea că am lipsit de la o întâlnire vitală pentru rostul existenței mele.

Ne-am întâlnit într-o zi la teatru. Era cu două bănci înaintea mea. Am salutat, când am trecut prin dreptul ei, căutând să am un aer cât mai degajat şi am făcut haz exagerat de comedia neroadă care se reprezenta, de altfel, cu atât mai uşor, cu cât prezența ei, singură, era un fel de izbândă pentru mine. Eram încă mulțumit că, fiind oarecum în spatele ei, o puteam privi fără să par că o fac cu intenție. În schimb ea, ca să mă vadă, a trebuit să întoarcă de vreo câteva ori capul. Căutam cu abilitate să nu-mi întâlnească privirea şi exageram încă veselia mea altoită.

Era într-o rochie neagră, de seară, oblic decoltată, care-i făcea brațele lungi încă mai albe, mai calde, plinuțe,

voluptuos încheiate în umeri. Gâtul îi creştea uşor, cu linii suav răsucite din grumazul gol şi alb, spre rădăcina părului, căci muşchii ascunşi urcau în încolăcirea de spirală, sub pielea fără o pată, ca petala de trandafiri galbeni, a blondei.

Ca să poată privi bine spectacolul cum se afla spre capătul băncii, sta oarecum în profil față de mine. Fiindcă înspre sală era întuneric, iar partea dinspre scenă era luminată de rampă, capul ei avea profilul marcat (frunte pură dar nu piezişă, nas acvilin, bărbie uşoară) pe un fond de lumină, ca o aureolă, aşa cum provoacă intenționat fotografii pentru blonde, în timp ce obrazul dinspre mine era într-o umbră dulce ca lumina de lună. Umerii se afirmau tari, căci, prin albeața lor palidă, adunau lumina, aşa cum o adună în umbră rotunjimile lucioase. Nici cei care de obicei mă plictiseau cu aluziile lor nu bănuiau că tot teatrul era în sală, nu pe scenă, aşa ca la spectacolele revuistice. Faptul că mă privea era pentru mine ca o scufundare în apa vieții. Am plecat de la teatru însănătoşit, pentru câteva zile, cel puțin. Dealtminteri, orice prilej de a o vedea îmi făcea bine.

Niciodată n-a apărut cu vreun bărbat şi, cum ştiam că trebuie să aibă un amant, în toată nenorocirea mea îi purtam un fel de secretă şi înmuiată recunoştință pentru acest fapt, deşi eu, dimpotrivă, căutam să fiu văzut de ea numai cu femei.

Altă dată, ne-am întâlnit într-un restaurant de noapte, după ieşirea de la spectacol. Era într-o mare tovărăşie de domni şi doamne serioşi, frumoasă, şi părea destul de veselă.

Eu privisem mai întâi pe geam, ca să văd dacă e înăuntru şi să nu fiu deci surprins de prezența ei (aşa făceam la orice restaurant şi teatru), ca să nu-i dau pe față tulburarea mea, ci dimpotrivă să intru cu o figură de om fericit. Şi să o descopăr, cu indiferență abilă şi plicticoasă, abia mai târziu. Eram întovărăşit de o tânără actriță,

renumită mai mult pentru frumusețea (caligrafică și mediocră, de altfel) decât pentru talentul ei. Nevastă-mea de unde părea vorbăreață, a devenit lividă și s-a întrerupt brusc. Pe urmă n-a mai scos o vorbă toată seara. Cum n-avea orgoliul să-și mascheze suferința, a rămas aproape necontenit cu privirea asupra noastră, examinându-mi mereu, apăsat, tovarășa de masă. Când o vedeam cât suferă, simțeam că în mine se cicatrizează răni (cărora altfel le-ar fi trebuit luni și ani), așa, în câteva minute, cum cresc plantele sub privirea magică a fachirilor.

După supeu, mi-am condus prietena acasă. Să rămân la ea, mă plictisea oarecum. Simțeam asta după oboseala anticipată, la gândul că va trebui să mă îmbrac apoi și să cobor în stradă (căci trebuia să fiu dimineața acasă). Mi se părea că o îmbrățișare a amicei mele nu merită atâta oboseală. Căci, în afară de clipa când azvârleau întâia oară cămașa de pe ele și când aveam impresia oricum, oricând, a unei neimaginate minuni pentru simțuri, aceste femei nu mă mai interesau, în urmă, deloc. Mi se părea că frământ în brațe manechine de lână.

Mai ales această actriță, pe care lumea o găsea frumoasă, mi se părea fără gust, ca de lemn vopsit. Tot ce spunea era o bălăbăneală plată și vorbea întruna, într-un jargon de culise, probabil:

— Nu-mi dă mie să joc, că le-aș trânti o creație, așa... Și la acest „așa”, făcea cu mâna arcuită un gest, scurt, zvâcnit, cu pumnul închis. Ai văzut la restaurant pe Nițeasca?... Crede că dacă și-a luat mașină acum...

Mă gândeam cu necaz că, întârziind, pierd tot mai mult timp din noaptea care mi se părea prețioasă. Avea un corp nici gras, nici slab, nici mare, nici mic, cu sânii ca niște mere de vată, fără rotunjimi nervoase, fără relief, perfectă ca un nud prost fotografiat în revistele cu poze, care fac economie de cerneală.

Începusem s-o examinez atent, cum examinezi, când nu ți-e foame, un fel de mâncare care nu-ți prea place, farfuria

e puțin pătată, sosul e apos, carnea cu sugestii sălcii.

Pe urmă ne-am trezit totuşi îmbrățişați, aşa ca animalele, dar mă întrebam dacă voi merge până la capăt. Mi-a venit în minte, o clipă, femeia din cauza căreia suferеam atâta.

Am înțeles, din nou, că iubirea fizică frumoasă e o profanare. E nevoia amară de a zdrobi, de a răzbi într-o îmbrățişare, odată cu trupul frământat, şi sufletul, prizonier suav în el, în clipele acelea. Şi cu atât mai aprigă e voluptatea acestei pângăriri, cu cât mai plină de noblețe e icoana răsturnată. Cauți, crescând în exasperata, în smintita înşurubare, durerile şi bucuriile trecute, frumusețea luminoasă a fericirilor trăite, pălmuieşti devotamente de înger lânced şi gingăşii înduioşătoare, jocuri de inteligență neasemănate şi melancolii zâmbitoare. E bucuria de a vedea, răvăşită, leşinată de voluptate - prin tine - femeia dragă cu sufletul zăpăcit de această goană continuă, şi pe urmă încremenit în spasm, ca în fața unui miracol.

De aici nevoia atâtor amante şi atâtor amanți de a striga, în clipele ultime, orori, vorbe deşuchiate, ca nişte măşti smulse, care să facă şi mai aprig simțul, actul profanării. Dar eu, ce să profanez în inteligența şi în sensibilitatea de cocotă ortografică a femeii de lângă mine?

Mă desfac plictisit, şi, ca de obicei, mă las în voia mea interioară.

Interesul sexual e nul în afară de ideea de personalitate. De aci curiozitatea, ascunsă şi vagă, despre anatomia sexuală a personalităților de noblețe şi loialitate celebră. Au fost atâți obsedați de sexul Mariei Antoaneta, al Lucilei Desmoulins.

Într-o zi, la ora prânzului, prin aprilie, m-am întâlnit cu nevastă-mea într-o mare băcănie de pe Calea Victoriei. Ea făcuse să i se împacheteze tot soiul de târguieli şi, deşi viziunea unei mese cu prietenii ei m-a făcut să sufăr răsucit în mine, am salutat-o surâzând.

— Sigur, cumperi atâtea bunătăți şi pe mine nu mă inviți?

Spuneam asta în glumă, fireşte, dar dacă m-ar fi invitat cu adevărat, nu ştiu, zău, ce aş fi făcut. Mi-a întins, cu voie bună, mâna subțire şi moale, pătrunsă de Quelques fleurs, pe atunci parfum rar.

— Nu... Nu te invit, că nu eşti cuminte...

I-am răspuns, cu dorință evidentă de a nu aprofunda nimic:

— Eu sunt băiatul cel mai cuminte din lume, în timp ce ea comanda, celui ce o servea, pâté de foie gras.

— Asta e pentru domnul...

Şi râzând prietenos, cu o lumină jucăuşă în ochi, s-a dus la casă, grăbit să plătească, floare de primăvară, în taiorul cenuşiu.

Ce departe erau timpurile când, neastâmpărată, avea grijă să-mi amintească să nu-i uit gustarea favorită, între târguielile de la băcănie. Şi acum, totuşi, intrusiunea glumeață a ei, în meniul meu, avea un mic farmec senzual şi sprinten, care m-a înveselit.

N-am mai văzut-o vreo două-trei săptămâni. Am făcut, întrebându-mă mereu, fel de fel de ipoteze.

Într-o zi, un fost coleg de Universitate, bun prieten şi cu mine şi cu ea pe vremuri, boem şi ziarist acum, îmi spunea cu nedumerire şi cu oarecare intenție de acreală:

— Dragul meu, nevastă-ta e puțin cam ingrată. Am întâlnit azi, la Muntele de Pietate - am eu chestiile mele acolo - pe mătuşa ei; amaneta un inel. Spune-i să nu uite că a crescut în casa acestei mătuşi.

Amicul meu habar n-avea de cum stau acum lucrurile.

M-am interesat, puțin mai de aproape, şi am aflat că, de două săptămâni, nevastă-mea e bolnavă în pat. Am făcut un pachet de cărți, din librărie, am ales un braț de flori şi i le-am trimis cu câteva rânduri, fără titlu.

” Am aflat că eşti bolnavă... Îmi pare nespus de rău (exageram tonul, ca să-l creadă convențional). Ai aci câteva

cărți, de Anatole France şi Wilde, autorii d-tale favoriți, ca să-ți treacă mai uşor timpul. Ți-aş fi recunoscător dacă, având nevoie de ceva, mi-ai comunica prin comisionarul care-ți aduce rândurile acestea.

Cu prietenie şi urări de sănătate,

Ş.”

Am aşteptat răspunsul, ros de zeci şi zeci de superstiții, cum de altfel îl şi trimisesem: unui anume comisionar bătrân negricios, cu mustața mare, care totdeauna izbutea, i-am dat scrisoarea la o anumită oră, n-am scris plicul acasă, ci direct la tutungerie, nu i-am spus să-mi ducă răspunsul acasă, căci aveam superstiția că momentul găsirii unui plic alb, cu răspuns bun, pe masa mea, nu-l pot realiza şi nici nu-l pot primi din mâna servitoarei, pentru că nu prea mi-o închipuiam spunându-mi: „A venit un comisionar cu o scrisoare”, iar scrisoarea să fie totuşi plăcută. Îi spusesem că voi trece peste o oră pe la locul lui de aşteptare. Nu a venit decât peste două ore. Am citit plicul, desfăcut cu nervozitate, stând rezemat de bara de alamă a unei vitrine cu pălării şi cravate scăldate-n lumină. Era o scrisoare tot fără titlu, ca a mea.

„Într-adevăr, sunt de vreo două săptămâni în pat, dar cred că nu e prea grav. N-am nevoie de nimic, îți mulțumesc foarte mult, dar florile şi cărțile mi-au făcut o nespusă plăcere. Toți prietenii mi-au trimis, de mi-e casa plină, însă liliacul e parcă mai frumos, acum, decât oricare altă floare.

Cu multe mulțumiri,

E.”

Am cerut amănunte comisionarului. A sunat mult, a bătut la o fereastră deschisă (casa mătuşii e sistem „vagon”, are ferestrele joase în curte) şi pe urmă a venit la geam o cucoană bătrână. Doamna tânără era în pat: a sprijinit hârtia pe o carte ca să-mi scrie. Şi după câtva

timp, cu nevoia de a-şi cere iertare:

— Domnule, mi-a dat bacşiş un napoleon de aur. Am spus că mi-aţi plătit comisionul, dar n-a vrut să mă lase până n-am primit. Vă spun, ca să nu socotiţi că eu primesc bani, lăsând să creadă acolo că nu m-aţi plătit. Mă cunoaşteţi.

— Ai văzut dumneata pe fereastră? Era în pat?

— Da, domnule, pot să vă spun: un pat mare, de stejar, pentru două persoane; deasupra, pe perete, erau două tablouri, un domn ofiţer şi o doamnă.

— Mai avea flori… multe în cameră?

— Flori? Flori… adică flori? Nu, nu mai avea. El repeta ca să aibă timp să se gândească.

Am crezut că mă minte, ca să se conformeze unei dorinţe pe care mi-o atribuia, aşa de la el.

— Cum, omule, nu erau flori?

— Zău dacă am văzut una măcar… dar poate or fi fost…

— Ah, afurisită femeie, dragul meu.

M-am gândit, până seara, dacă n-ar fi trebuit să mă duc eu şi să terminăm totul printr-o împăcare. Dar mi-am spus că nimic nu mă îndreptăţeşte la asta, că, de altfel, n-am nici măcar elementele care să mă facă să cred că ea ar primi o împăcare. Iar când mi-am adus aminte de noaptea de februarie, mi s-a înnegrit sufletul şi am înţeles că e sfârşit până la sfârşit.

Am trimis peste câteva zile pe una dintre surorile mele, cea nemăritată, care era mai bună prietenă cu ea, să vadă ce face. Mi-a spus că nu e alarmant bolnavă, dar că i-a făcut o impresie de mizerie dureroasă. I-a repetat mereu însă, cu stăruinţă, că nu are nevoie de nimic, speră să meargă mai bine, a vorbit despre mine cu prietenie şi indiferenţă, s-a interesat ce legături noi am. I-a spus, pe urmă, că aşteaptă să se termine divorţul, ca să se mărite din nou. A găsit acolo şi pe Anişoara, cu care deci se împăcase.

S-a făcut bine şi, peste vreo săptămână, ne-am întâlnit

către zece seara pe Calea Victoriei, în dreptul cafenelei Capşa. Eu conduceam pe actriță la teatru, ea era cu Anişoara şi bărbatu-său. Am salutat-o, mi-a răspuns zâmbind şi când, după zece paşi, am întors capul, am văzut-o oprită în loc, rezemată de bara vitrinei, urmărindu-ne cu aceeaşi privire de căprioară blondă, înjunghiată.

Începusem să am un soi de nedumeriri, care aduceau mult cu părerile de rău... Suferă atât... poate că... în sfârşit... e atât de greu de fixat vina în dragoste.

Într-o seară, după ce o căutasem prin vreo două-trei restaurante, am renunțat la nădejdea că aş mai putea-o găsi şi am rămas în tovărăşia câtorva prieteni, într-un soi de cârciumă cu parc (adică grilaj de şipci vopsite cu verde, doi-trei leandri, grătar şi lăutari). Evident că s-a vorbit despre femei. S-au rostit nume de neveste onorabile care merg la casele de rendez-vous (tremuram tot), s-a vorbit despre cele mai recente aventuri şi amănunte din plin au fost date despre felul deosebit al câtorva femei cunoscute de noi toți de „a se da”. A uimit mai ales noutatea cea mai proaspătă.

Într-una din zilele trecute, un funcționar superior de tot, din minister - cel care povestea dădea nume precise - se trezise chemat la telefon pe la ora şase de către nevastă-sa, care îi făcea o adevărată scenă de dragoste. Că o neglijează, că e singură acasă şi nu mai poate de dorul lui, că „să-l mai dea naibii de minister”. Directorul nostru general leşina de plăcere şi o certa, cu o sigură de sine afecțiune şi îngâmfare. În realitate, femeia îi telefona din dormitorul amantului ei, era cu totul goală, iar în tot timpul cât i-a telefonat bărbatului, îşi lăsa trupul pătruns şi frământat de vigurosul ei tovarăş de aventură. Şi când la urmă bărbatul a crezut că s-a întrerupt telefonul, nu era decât sfârşitul firesc al acestei întâmplări, care reedita în formă ultramodernă celebra istorioară morală din Boccaccio. La început ascultam cu respirația rărită, frământând nodul cravatei, mutând paharul şi furculița din loc. Pe urmă n-

am mai putut respira şi eram livid ca un operat. Peste cinci minute am dat un bacşiş ispititor unui chelner, să alerge până la hotelul vecin şi să caute, în carte, dacă G. Are telefon. Mă chemase şi nevastă-mea, de vreo două ori, la telefon, din casa unor prieteni. Întotdeauna istoriile astea cu femei, când se dădeau nume autentice - nu în simplă anecdotă - mă înnebuneau. Se zice că studenții în medicină, când citesc întâia oară în tratate descrise anumite cazuri, se cred şi ei bolnavi de aceste maladii. Aşa cum mulți dintre ei care aud pe altcineva dând lămuriri despre boala de care suferă simt şi ei dureri, sau se sperie mulți dintre cei care vizitează muzeele spitalelor. Când se povesteau întâmplări despre bărbații înşelați, aveam impresia că şi mie mi s-a întâmplat la fel. N-am fost liniştit nici când chelnerul mi-a spus că G. Nu are telefon şi nici nu m-am gândit decât cu oroare şi dezgust la nevastă-mea şi la toate femeile întreaga săptămână care a urmat.

Pe urmă, am început să uit îndestul.

În ziua de Sfântul Constantin şi Elena, era la curse, tot cu Anişoara şi bărbatu-său.

După luni de zile, am vorbit amândoi mai îndelung, plimbându-ne prin fața femeilor în rochii văratice, sprintene şi luminoase ca nişte afişe colorate, care stau urcate pe grilajul alb, prelungit de la foişorul de sosire, pe dinaintea tribunei înalte, elegante şi albe ca o lebădă, până la capătul pajiştii fragede. A fost o broderie de dialog aerian, amabilă tachinerie şi comentarii despre lumea de la curse.

Într-o vreme, tonul a devenit mai precis.

— Mi se pare că ai pierdut la primele curse?

— Da... se vede că din cauză că mă iubeşti dumneata.

— Sunt tentată, atunci, să joc şi eu.

— Vrei să ştii cu adevărat dacă te iubeşte? Şi îmi era sufletul ca o pasăre grea, legănându-se, cățărată pe o ramură prea subțire. Căci mă gândeam şi la mine şi la amantul ei - şi nu ştiam cum i se angrenează gândurile.

— Adică nu, mai bine nu joc. Incertitudinea e mai bună decât adevărul, şi surâdea, răsfrânt în ea.

Mă gândeam ce bine i se potriveşte, cât de a ei e această gândire.

Câtă lipsă de sensibilitate şi ce acomodare grosolană îţi trebuie ca să accepţi o minciună! Şi de ce? Ce voluptate poate fi în afară de aceea a iubirii absolute prin care şi restul se valorifică? Această mulţumire a ei cu surogate, care nu pot satisface decât poftele mediocre, m-a făcut să încerc o undă de superioritate... Şi totuşi:

— Dar cu certitudinea din dumneata însăţi, cum te împaci? am întrebat-o, învins iar de mistuitoarea îndoială. M-a privit surâzând şi s-a ferit ca şi când aş fi privit în cărţile ei, la joc.

— Nu ştii niciodată... nu ştim niciodată nimic.

A venit voinică, frumoasă şi cu tot părul alb, tânără încă, prietenoasa mea protectoare.

— Am să-ţi mărturisesc o slăbiciune.

— În sfârşit...

— A, nu e ceea ce crezi. Ceva mult mai grav. Îmi place să câştig bani. Fie şi la curse... dar nu-mi place să mă înghesui acolo, strivită în mulţimea de la ghişeu. Înghesuiala, pentru o femeie tânără, mai merge, dar o babă ca mine ar face „gen operetă". Eşti drăguţ să-mi iei nişte bilete? şi îmi întinse numaidecât câteva hârtii, ca să nu mă ofer cumva să plătesc de la mine. Pe dumneaei am să ţi-o păzesc eu în timpul acesta.

— Sunt fără grijă, căci nu ar fi în orice caz mai rău păzită de cum am păzit-o eu singur.

Pe drum, mi-a venit poftă de glumă. Am luat biletele pentru doamna argintie pe alţi cai decât mi-a cerut, hotărât, dacă vor câştiga caii ceruţi de ea, să-i plătesc de la mine, puţin de altfel, căci erau favoriţi.

Pe aleea de lângă paddoc, femeile, stând pe bănci şi arătându-se în rochii colorate viu, ca fluturii, examinau pe cele ce treceau întovărăşite, care parcă defilau într-o

grădină publică, la promenadă. Rezemată de grilajul paddocului, o cunoscută actriță, foarte inteligentă, fermecător dezmățată şi bună camaradă, căuta să ia notă de starea cailor, plimbați în acest țarc cu nume englezesc, înainte de a li se pune şeile.

— Observi - mă întrebă zâmbind (îi spun de multe ori, în glumă, că e o reclamă de pastă de dinți, căci mereu râde şi arată două şiruri mici de dinți desăvârşiți) - câtă noblețe au caii aceştia?... Câtă eleganță neafişată?

Observația ei e dreaptă: caii de curse par unui ochi nedibaci un fel de mârțoage slabe. Li se văd prea mult coastele şi scheletul, merg obişnuit cu capul în jos, iar când nu sunt întărâtați, par nişte indivizi foarte cumsecade.

— Uite roibul ăsta, care merge plictisit, mirosind pământul - şi-mi arată un cal slab, dar cu muşchii atât de tari şi de lămuriți că păreau şi ei oase - n-a fost bătut niciodată. E mai de rasă, fără îndoială, decât stăpânul lui (era un fost postăvar îmbogățit din samsarlâcuri) care, dealtminteri, îl şi speculează fără milă. Da... n-a fost bătut niciodată. Câți, între el şi gloabele arătoase, care trag cu mofturi şi figuri la trăsuri, ar şti să aleagă?

Şi râdea mereu, arătând cele două rânduri de dinți regulați şi albi, ca lucrați de mână.

— Acum vreo două luni, un prieten, a invitat la o masă, la Capşa, pe una dintre elevele de Conservator, fată foarte frumoasă, de altfel. Ei bine, venea întâia dată, şi visa de mult să vie, dar era pur şi simplu intimidată de eleganța chelnerilor în frac, deşi erau acolo în sală, fără ca ea să bănuiască, nume dintre cele mai frumoase ale societății româneşti, plus faimosul grup de băieți care conduc toate cotilioanele Bucureştilor. Căci tocmai acela era soiul ei ideal de eleganță, după cum pentru provinciali, tapeusele marilor palace-uri, zgomotoase, sunt alt ideal de eleganță.

— Dacă vrei să-ți completez justa dumitale observație, dă-mi voie să constat şi eu că arhivarii singuri mai poartă

mustăţi războinice, că, de altfel, plutonierii majori în armată fac infinit mai multă impresie de militari decât ofiţerii de stat-major, că singurii care-şi fac cap de intelectual: cioc, privire distinsă, păr abundent şi buclat, sunt profesorii secundari din ţările balcanice, pe când, oriunde, adevăraţii savanţi nu sunt decât nişte simpli oameni de treabă, care nicio clipă nu s-au gândit să îmbrace uniforma intelectualităţii... Pentru că toţi cei pe care i-am enumerat noi amândoi, obsedaţi de o idee, se mulţumesc cu forma ei. Calul de trăsură îmbracă uniforma presupusă a pursângelui; chelnerul, uniforma lordului Derby, ctitorul fracului negru; arhivarul, ignorând că Napoleon n-avea mustăţi, uniforma războinicului neîndurat, la fel sergenţii majori şi, cum ţi-am spus, tot aşa profesorii de liceu, uniforma pe care ei o atribuie omului de ştiinţă. E şi adevărat însă că ei toţi ştiu că au de-a face numai cu semeni care judecă după uniformă.

— Mă întăresc în convingerea că novicea noastră invitată s-a îndrăgostit de vreunul dintre chelneri. Să ştii că ai dreptate. Dar apropo - ea spune apropo tocmai pentru că simt că nu e nicio legătură şi încearcă nevoia să creeze una, fie absurdă - te-am văzut adineauri cum făceai suferinţă cu fosta dumitale nevastă.

Mi-a încremenit un zâmbet pe buze.

E un barbarism monstruos care ar scoate din mormânt pe toţi luptătorii limbii literare. L-au derivat cei din teatru, din franţuzeşte, mai întâi într-o locuţiune rămasă culiselor cu exclusivitate: „a face foame”. Când actriţa, tânără şi frumoasă, e îndrăgostită de un actor, tânăr şi frumos şi el, care-i cere să-l ia de bărbat, ea îi răspunde cu chibzuinţă: „Eşti nebun? vrei să facem foame amândoi?” Acum, derivat, ea mi-l aplică mie, cu un teribil simţ al grotescului. M-am crispat ca o meduză, dar râdea atât de frumos, cu toţi dinţii, ca un miez alb de fruct exotic, că m-am domolit într-o întrebare:

— E atât de grotesc să suferi din dragoste?

— Nu...

— Vorbeşti sincer?

— Te asigur! şi râdea mereu.

Mi-am adus aminte că are un băiețaş de vreo cinci ani, pe care-l iubeşte ca o nebună, fără să ştie sigur nici măcar cine i-a fost tată, aşa încât uneori glumeşte: „În modul acesta fac o bună afacere, căci nu mă va iubi decât pe mine”.

— Ascultă, ai vrea ca, atunci când va fi bărbat, băiatul dumitale să fie indiferent femeilor, iar el să aibă alte preocupări exclusive?

Mi-a răspuns neted, fără ezitare:

— Nu...

— Ai vrea să fie iubit?

— Oh... da...

— Şi să iubească?

— Mai ales...

— Să iubească, chiar de nu va fi iubit?

— Da... da... neapărat.

— Bagă de seamă, dumneata, care eşti femeie, care ai fost şi eşti iubită, care ai înşelat poate...

— Nu „poate”... sigur.

— Ei bine, ai vrea ca fiul dumitale să iubească femeile, chiar dacă ar fi să fie înşelat? Ai vrea să sufere din dragoste? Şi, cu toată dorința de amărăciune din mine, jucând ca pe o carte pe răspunsul ei, după ce am luat toate măsurile unei mărturisiri... sincere: Bagă de seamă...!

A devenit serioasă, ca într-o pauză de dramă.

— Ți-o spun din toată inima că aş vrea ca fiul meu să fie iubit de femei, şi cred că va fi, dar îți jur că aş vrea să le iubească oricum, chiar cu riscul de a fi înşelat de ele. Şi acum spune-mi pe ce cal să joc...

I-am zâmbit cu o neroadă recunoştință, i-am spus că eu joc anapoda, i-am dorit câştig şi am plecat să dau biletele cumpărate.

Caii pe care dorise să joace „venerabila prietenă” au

rămas pe drum, ca să-mi facă mie jocul, desigur, căci aveam nevoie de succese în fața nevesti-mi, ori de care naiba ar fi fost ele. A ieşit un cal aproape nejucat.

— Vai, am aşteptat anume să îmbătrânesc, ca să pot juca la curse... Şi tot pierd... Acum când nu mai pot spera nimic.

— Sunt dezolat, şi nu ştiu ce sfat să vă dau... Cred, în orice caz însă că superstiția e neîntemeiată... Căci bănuiesc că ați câştigat... Ia vedeți biletele din poşetă.

— Calul numărul şapte? Ei nu!? De ce vă mirați? Acum priviți în fața tribunei tăblița indicatoare pe foişorul de la sosire... Şapte? Nu?

Râde, gâdilată, uimită, râde şi nevastă-mea, atrasă în jocul acesta al întâmplării, femeie, cu tot ce e în ea femeie, justificând dorința mea de a avea un succes. Se revarsă şi trece de noi lumea tribunei şi a grilajului, aspirată spre paddoc şi aleea umbrită.

— Trei bilete pe numărul şapte? Dar mi se pare că nimeni n-a jucat pe această fantezistă gloabă. Câştig o avere. Tânărul meu prieten, trebuie să constat că apropierea dumitale e prețioasă femeilor... cu dumneata, chiar când pierd, câştigă.

— Chiar când câştigă... pierd, o corectează nevastă-mea, îngreuind cu înțeles cuvintele, ca să i se ierte calamburul şi ca să-i dea o anumită adâncime.

Pe lângă noi treceau grupuri care parcă nu aveau altceva de făcut decât să ne examineze. Şi făceau asta cu o lipsă de discreție uimitoare. Bărbați şi femei ne măsurau, ca pe nişte manechine care poartă confecțiunile unor case de mode. Desigur că toate grupurile se examinau între ele, dar nu puteam să-mi dau seama efectiv de acest fapt decât când noi eram obiectul lui. Tot aşa, de pildă, nevastă-mea, uneori, şi astăzi chiar, privindu-mă în ochi, viu şi cu o strălucire pasionată, îmi dădea impresia că numai pentru mine are această privire (când sufletul i se adună din trupul întreg, în ochi şi în obraji). Bănuiam totuşi că

priveşte la fel şi pe unii bărbați străini, dar văzută din profil figura ei nu mai avea acea pasiune nemeditată. Ar fi trebuit să mă găsesc şi eu pe direcția privirii ei, ca să pot judeca. Dar, bineînțeles, asta era imposibil şi a trebuit să adaug încă un fapt la capitolul incertitudinilor de nedezlegat ale iubirii.

Acum toată lumea se revărsa spre paddoc şi aleea de castani de lângă el, desprinzându-se de grilajul alb, coborând din tribuna albă, pe scările înguste, aspirați toți uşor, parcă de o pompă nevăzută.

Eram mulțumit de această după-amiază şi-mi era teamă să prelungesc încercarea, ca jucătorului la chemin-de-fer care a bătut câteva puncte şi se codeşte să meargă mai departe, de frică să nu piardă totul. Pe urmă, eram chinuit de momentul despărțirii, pe care nu-l puteam închipui, căci mi-era greu s-o văd pe ea plecând, lăsându-mă în loc. Aş fi avut reprezentarea fizică a părăsirii şi aş fi suferit ca întâia oară. Mi-am adunat rezervele de voință şi i-am luat prin surprindere mâna, spunându-i destul de gângăvit şi scurt:

— Sărut mâinile.

Zâmbind mirată, cu ochii mari albaştri, sculpta nervoasă grilajul alb cu umbreluța.

— Pleci?

— Nu mai stau şi la ultima cursă.

— „Ai cucerit tot ce-ai avut de cucerit?” şi surâdea, şoptind această aluzie la marşul cântat la toate mitingurile la care se cerea trecerea Carpaților.

— Ai fi putut să mă întrebi mai bine dacă „am recucerit tot ce-am avut de recucerit”.

— Ah?

— ... şi atunci ți-aş fi răspuns că...

—!? Mă priveşte lung.

— ... nu. Spune, ce pot să răspund?

— Nu se ştie - şi surâde mai nervos, mai viu, mai ironic - nu se ştie niciodată.

Doamna argintie venea cu brațele pline de bancnote, pe

care le ținea la piept, ca pe nişte flori, stârnind surâsuri de prietenie şi de admirație în urma ei.

— Scumpă doamnă, n-am ce-ți face, dar soțul dumitale, după cum vezi, mi-a plătit croitoreasa pe un an de zile... Sunt sigură că a făcut-o pentru farmecul meu irezistibil. Iar ochii mari, cu pleoapele frumos îndoliate, surâdeau fără să creadă.

Am privit-o precis.

— Pe cuvântul meu, doamnă, că da...

A fixat-o cald pe nevastă-mea:

— Care din noi două să considerăm asta drept o impertinență? Ah, dar m-am zăpăcit cu totul... de-am ajuns la asemenea întrebare... Domnul ăsta tulbură situațiile cele mai limpezi şi zăpăceşte pe toată lumea.

Treceau pe lângă noi, plimbându-se prin fața meselor de la bufet, doamne tinere din lumea bună, mereu în rochii deschise ca pastelurile, cu brațele goale, şi domni în jachetă, cu pălăria tare şi binoclu atârnat de gât, această alee cu pietriş constituind între cântar, restaurant şi intrările la tribuna Jockey-Clubului un refugiu al înaltei mondenități, câtă vreme marea mulțime se înghesuia la paddoc, la ghişeuri şi pe aleea castanilor. Am stăruit să plec.

Afară, în fața porții, tot câmpul viran, care slujea drept piață, era plin de trăsuri şi automobile. Altele începuseră clasicul circuit dintre rondul al doilea şi casa doctor Minovici, în lumina vie, oblică şi fără putere a asfințitului. N-am găsit trăsură şi am pornit-o pe jos. Venea dinspre oraş, în trapul maiestuos al unor armăsari negri şi mari, o trăsură nouă parcă, lăcuită în albastru, cu cauciucurile groase cât cele de automobil, cu pernele reliefate ca nişte romburi bleumarin, fixate aşa ca să se poată rezema clienții de ele, lăsând picioarele să fie mângâiate de blana roşie, aşternută jos. Integrându-se arcuirilor largi de lac şi stofă, o femeie tânără şi palidă, a cărei linie incomparabil elegantă relua parcă motivul unduit al aripilor trăsurii,

părea o „Damă cu camelii” visătoare şi istovită, absentă cu totul la celelalte şiruri de automobile şi trăsuri, din care zeci de ochi căutau s-o privească măcar în fugă. Era numai o banală şi lacomă cocotă, fostă servitoare, care nu cunoştea Dama cu camelii nici măcar din traducerea apărută în „Biblioteca pentru toţi”, dar care, cu uşurinţa levantinilor ori a specimenelor inferioare, frumoasă, neasemănat machiată, imita la perfecţie modelele ajunse aci din a treia, a patra mână (când sensul şi conţinutul se evaporează şi când imitatorul nu mai ştie măcar pe cine imită).

Cu cât mă apropiam de oraş, aleile umbroase erau tot mai pline de lume, până am ajuns în centrul furnicarului popular şi festiv de la „Bufet”.

Săptămânile următoare m-am simţit din ce în ce mai mult convalescent. Aceste întrevederi cu nevastă-mea mă făceau să suport nesfârşit mai uşor ruptura şi eram foarte mulţumit de bunul gând pe care-l avusesem, provocându-le. Depărtarea nu mai era o dramă unică şi distrugătoare de organe, exasperată de absolutul ei, voit la început, ci un sistem de acomodări.

Prezenţa femeii îmi era indispensabilă, ca morfina unui detracat, dar aveam norocul că o puteam izola de orice condiţii logice şi, indiferent dacă aveam noi motive de nemulţumire ca fapte şi gânduri, eu tot îi simţeam binefacerea. O săptămână după ce o vedeam, eram totdeauna mult mai puţin obsedat de ea şi aveam o senzaţie de vindecare.

Dar după aceea, ca şi când s-ar fi strâns tot dorul de ea în mine, ca răul tot dintr-un abces, simţeam neapărat nevoia s-o văd. Încercam, e adevărat, noi rezistenţe, izbuteam pentru câtăva vreme, dar căderea era mai puternică. Rezistam totuşi, până în clipa când conveneam că trebuia s-o văd. Odată convenit acest lucru, ca şi când un zăvor s-ar fi tras, nu numai că nu mai aveam puterea de a întârzia cât de puţin, dar eram cuprins de un adevărat

iureş accelerat de nebunie, când nu mai puteam judeca nimic şi când, orice s-ar fi întâmplat, trebuia s-o văd. Atunci o căutam anume într-o singură seară în restaurante, prin teatre, la prietene şi, de vreo două ori, chiar la ea acasă. Am găsit-o în ambele rânduri când am căutat-o la mătuşa ei, printr-un noroc la care nu mă aşteptam, singură acasă, putând deci să mă primească. Veneam totdeauna cu motive bine alese şi indiferente, căci altfel nu ştiu ce s-ar fi întâmplat cu mine. Aveam totuşi, limpede, impresia unei probabilităţi de vindecare în viitor, fireşte fără să pot preciza cât de îndepărtat putea fi acest viitor. Un an, doi, sau poate mai mulţi.

Într-o vreme parcă începusem s-o uit. Descoperisem un soi de preocupări, care o lăsau pe ea pe planul al doilea. Niciodată nu ajunsesem la o atât de mare putere de concentrare. Reluasem studiul apriorismului kantian, şi câteva zile am avut impresia că am găsit o explicaţie menită să revoluţioneze filosofia. Era în mine un luminiş egal, o claritate binefăcătoare, asemeni calmului de fulg pe care-l dă morfina.

Ajunsesem la concluzia că era o greşeală aceea pe care o făcea Kant, deducând caracterul de universalitate şi necesitate al principiilor matematicii dintr-un apriorism, oricum metafizic. Dimpotrivă, rămâneam în lumea experienţei şi găseam mai mult decât suficientă explicaţie a universalităţii şi necesităţii matematicilor în originea lor de ordin convenţional. O bună parte din filosofia kantiană mi se părea prăbuşită prin această descoperire.

Atunci am înţeles, am simţit înfiorat, că poate exista o lume superioară dragostei şi un soare interior, mult mai calm şi mult mai luminos în acelaşi timp. Gândeam neîntrerupt, cu o intensitate de halucinat. De la un exemplu treceam la altul şi de la o descoperire la alta nouă.

De ce linia dreaptă e oricând şi oriunde drumul cel mai scurt între două puncte? Pentru că aşa am convenit să-l numim şi, dacă nu ar fi aşa, nu l-am numi aşa.

Universalitatea şi necesitatea sunt ale limbajului.

Pe stradă umblam aproape automat, cu toată atenția răsfrântă înăuntru. Nu ştiam nici pe ce străzi merg, nu auzeam nimic în jurul meu şi câteodată, traversând, dam buzna peste automobile. Tot ce era rază de lumină era absorbit în interior. Lumea automată şi lumea conştiinței deveneau independente una de alta şi îşi continuau seriile diferit. Mi s-au întâmplat şi necazuri penibile, alteori numai ridicule. Căci puteam numai să încep seria automată, nu s-o şi controlez mai departe. Dădeam, de pildă, douăzeci de lei la chioşc să iau ziarul, dar nu mai luam restul şi uneori nici ziarul. Nu țineam minte nimic din ceea ce făceam. Era să am din cauza asta un duel. Am fost oprit pe bulevard de un domn şi o doamnă, fostă prietenă din copilărie. Am început, pe jumătate prezent, să-i sărut mâna ei şi pe urmă, continuând, i-am sărutat-o şi domnului. A devenit palid, şi-a tras mâna brusc şi m-a dezmeticit şi pe mine. Abia mai târziu lucrurile s-au lămurit. Era convins că nevastă-sa fusese dragostea mea şi că revederea asta târzie m-a emoționat atât de mult, că m-am zăpăcit de tot. Când adevărul era că eu de abia luam notă, cu mijloacele de cunoaştere periferică, de această întâlnire.

Mai avusesem cândva un fel de reverii, care aduceau cu acest soi de adâncă şi intensă interiorizare. Dar atunci aveau drept obiect motive fără noimă: cum aş cheltui un miliard, sau cum aş organiza o călătorie la Polul Nord, sau, când eram în primele clase de liceu, realizam un fel de Românie-Mare în harta geografică refăcută după mine, când nici nu bănuiam războiul care va veni.

Am descoperit într-o revistă însă un fragment de articol în care Giovanni Papini expunea exact aceeaşi opinie despre apriorism ca şi mine. A urmat iar prăbuşirea sufletească, iar golul canceros. Mai ales că Papini nu era nici măcar socotit filosof, ci ca un diletant pasionat şi fantezist.

Într-o zi, căutam să refac ceva din prezența femeii, scotocind prin sertarele unui mic birou, pe care-l avea în odăița ei de primire, o încăpere îngustă, dreptunghiulară, lipită de dormitor. Cuprindea numai un divan acoperit cu scoarțe, câteva acuarele, etajera de cărți şi biroul ei mic. Fotografii, tăieturi din revistele ilustrate, scrisori de la prietene, traduceri (vrusese să traducă Le lys rouge şi nu avusese destulă răbdare). Erau note de croitoreasă de asemeni, fireşte răspunsuri la concursurile cu premii ale magazinelor ilustrate şi tot soiul de alte nimicuri. De altfel, toate cărțile îi erau pline de note şi scrisori uitate printre pagini. Am răsturnat, fără să vreau, un teanc de cărți şi iată că dau peste un plic, cu scrisoarea în el, pe care nu-l descoperisem în numeroasele scotociri de până acum... Am avut un fior, ca şi când aş fi pus mâna pe cifrul dorit al unei taine.

„Fetițo, diseară Iorgu pleacă la țară, că e 15 februarie şi trebuie să tocmească oameni pentru arături. Mi-e urât de moarte singură acasă. Vino să mâncăm amândouă. Am şi croitoreasa la mine, poate că-ți tai şi tu taiorul... Seara dormi la mine, dacă vrei, stăm toată noaptea de vorbă."

Era scrisul Anişoarei. Iorgu era bărbatu-său, 15 februarie, data când am venit de la Azuga.

Simt că amețesc; că mi se deschide o perspectivă uluitoare, deşi dorită, ca putința de a merge a paraliticului, culcat în fața altarului pentru maslu. Caut să fiu cât mai liniştit, ca să pot înțelege bine. Aşadar a jucat o comedie, ca să mă pedepsească, aşadar sunt cu adevărat un tip imposibil, care complică absolut orice întâmplare, iar ea e femeia unică - şi totul se poate şterge ca un vis îngrozitor. Îmi dau lacrimile şi plâng încet de bucurie. Va să zică era totuşi o soluție, când eu nu vedeam niciuna...

Pe urmă a început bănuiala că aş putea fi victima unei abile manevre. Dacă scrisoarea a fost pusă cumva de curând acolo? Ea era certată, cel puțin aşa ştiam eu atunci, cu Anişoara, de aceea nici n-am căutat-o acolo. Pe

urmă, data e prea săritoare în ochi, prea cu intenție: 15 februarie. Şi de ce n-a spus servitoarei atunci unde se duce? De ce nu mi-a lăsat un bilet? Rămân îndelungată vreme ros de îndoială. Dar pe urmă singur argumentez în favoarea ei. Probabil se împăcase cu Anişoara şi eu nu ştiam. Ca să aducă ulterior scrisoarea, i-ar fi trebuit prea mari complicități şi nici nu avea certitudinea că aş fi găsit-o. De asemeni, ce motiv ar fi avut să mi-o plaseze aci? De ce să ție să ne împăcăm? Ce interes ar fi avut? Când mi-a refuzat primirea oricărui ajutor material şi când eu sunt cel care mă tem să n-o pierd? Numai dacă mă iubeşte e explicabil demersul ei, dar atunci apare mai curând verosimilă întâmplarea însăşi. De altfel şi suferința ei, în tot timpul acesta, suferință care acum îmi pare absolut certă, confirmă această părere.

Mă îmbrac repede şi pornesc spre Anişoara. Pe drum, am însă o nouă îndoială. Dacă totuşi scrisoarea e întocmită? E foarte posibil ca ea să nu vrea să divorțeze, căci ar pierde o bună situație materială, iar faptul că mi-a refuzat ajutoare pe care le putea bănui modeste nu înseamnă că e dezinteresată. Încep să judec şi atitudinea ei, ca amantă. Dacă ar fi iubit, ar fi suferit atroce ca mine şi ea. Ar fi avut momente de adevărată nebunie ca să mă vadă. Însă că suferea vizibil, poate fi şi din cauză că suferea sincer la gândul că pierde o situație materială. Ca aspect, suferința sufletească şi cea cu mobil material nu diferă şi e greu să ştii dacă o femeie suferă că nu-i vine amantul la rendez-vous sau că are de plătit o notă la croitoreasă. Iar dacă din orgoliu îmi ascundea că a dormit la o prietenă, pentru ce atunci nu avea orgoliul să ascundă şi că suferă, în stradă sau la restaurant? Şi dacă această suferință era atât de mare, de ce n-a făcut niciun demers să ne împăcăm? Dar dacă ar fi făcut acest demers, n-ar fi fost oare o dovadă pentru mine că ține la o situație materială? Am intrat într-o cafenea, am cerut o cafea şi un cointreau, lăsându-mă mai departe pradă frământării din mine.

Când mi-a răspuns prin comisionar, mi-a spus că are casa plină de flori, deci un act de orgoliu sincer (căci nu-şi putea închipui că are să fie demascată de comisionar). Dacă admit în principiu acest gest, pot să le admit atunci pe toate. Dar dacă şi-ar fi făcut din comisionar un complice, dându-i, de altfel, acel napoleon de aur? Atunci de ce comisionarul mi-a spus că i s-au dat bani şi că i-a primit, de vreme ce era complice cu ea şi ştia că n-o să-l trădeze? Pe urmă, nu i-ar fi ei frică să n-o trădeze mai târziu Anişoara? Dar dacă amândouă au fost complice şi ea o are pe vară-mea „la mână”, cum se spune? Ar trebui, pe de altă parte, să mă interesez ca să ştiu cu preciziune dacă Iorgu a fost într-adevăr la țară în ziua aceea. De altfel, chiar dacă el a fost, era posibil ca nevastă-mea să nu fi dormit la ei. Kant a arătat cândva că se poate demonstra, deopotrivă, şi că spațiul şi timpul sunt infinite, şi că sunt finite. Tot o astfel de antinomie e şi faptul de a şti dacă o femeie te iubeşte sau nu, căci îți poți demonstra cu uşurință, pornind de la aceleaşi fapte, şi că te iubeşte cu istovitoare pasiune, şi că te înşală, batjocoritoare. Numai dacă nu admiți că amândouă ipotezele sunt adevărate, şi, ca teză şi antiteză, se contopesc, ca să rămânem în filosofie, în sinteza hegeliană. Două lucruri mi s-au părut, totuşi, convingătoare: că ea n-a evitat divorțul şi, oricât aş crede în întâmplare, faptul că niciodată n-a fost în apropierea ei vreun bărbat, chiar când am căutat-o prin surprindere.

I-am telefonat Anişoarei că iau seara masa la ei.

Deşi mai sunt numeroşi musafiri la masă, n-am răbdarea să plece şi tot timpul aducând vorba de agricultură, despre momentul când se încep muncile, fără să întreb însă de-a dreptul, căci ştiam perspicacitatea cu care se refuză bărbatului orice detaliu care l-ar lămuri asupra situației lui, am căutat să aflu dacă Iorgu fusese într-adevăr la țară, la 15 februarie. N-am putut afla nimic. Erau câțiva oameni politici, femei din cercurile care

vânează cancanuri şi întâmplări mondene. Unul dintre comeseni, aflând că sunt nepotul lui Nae Gheorghidiu, m-a considerat cu oarecare admiraţie şi am avut impresia că şi ceilalţi împărtăşesc aceleaşi sentimente. Un deputat s-a oferit să spuie „una bună” de-a unchiului.

— O ştiţi pe cea mai nouă a lui Nae Gheorghidiu? şi - la întrebările întrebătoare: care? cum? - începe să povestească: Acum vreo câtva timp, eram vreo cinci-şase inşi la casieria Camerii să ne luăm diurnele pe sesiunea asta, când Nae Gheorghidiu dă cu ochii de Vasilică Săvulescu de la Brăila, îl ştiţi pe Săvulescu cum e totdeauna, lânos, netuns, cu gulerul murdar, cu pantalonii cu genunchi. Gheorghidiu, de colo, privindu-l cum numără banii: „Mă, Vasilică, acum că ai bani, mai du-te şi tu la baie, mă”. Da Vasilică, de colo: „Zău, mă Nae, fac baie în fiecare zi”. Şi serios, acesta: „Ascultă, Vasilică, atunci schimbă apa...”

Râd toţi cu hohote, pe urmă unul întreabă dacă ştim ce i-a făcut unui alegător al lui.

— Vine - spune povestitorul - un tip care-i cerea de doi ani să-l numească în vreo slujbă: „Coane Nae, acum a murit, de o jumătate de ceas, Iorgulescu de la primărie, vreau eu locul lui!” „Vrei locul lui, mă Vasiliule?” „Da, coane Nae!” „Bine, mă, uite-ţi dau o scrisoare pentru primar.” Şi scrise primarului o carte de vizită închisă, în care-l ruga să ia măsura lui Ghiţă Vasiliu şi, dacă i se potriveşte coşciugul, să-i dea lui locul mortului.

Alte hohote de râs, alte exclamaţii de admiraţie pentru Nae Gheorghidiu. Aflu acum că a făcut împreună cu Lumânăraru o excelentă afacere cu statul. Fabrică muniţii pentru armată, foarte scump plătite. Mi se pare că niciodată n-au să mai plece oamenii aceştia. Anişoara ţine acum ca Iorgu să spuie alta bună a lui Nae Gheorghidiu. Fireşte că toţi acceptă şi Iorgu povesteşte:

— În prag, la Capşa, Nae se întâlneşte cu un vag cunoscut, un tip de prin nordul Moldovei, unul Mihai

Tutunaru. „Ce mai faci, Nae?” „Bine, dar tu?” „Păi să vezi, că am fost la Viena, că mi-e nevasta bolnavă în sanatoriu... am făcut acolo un consult... că a trebuit să las pe soacră-mea la moşie tocmai acum când e lucrul în toi, că am luat în arendă şi o moşioară a lui frate-meu”, şi dă-i, şi dă-i... Nae, de colo, îl priveşte lung, aşteaptă şi, pe urmă, mirat: „Ascultă, dragă, ce te-ai apucat să-mi spui mie toate astea? Eu te-am întrebat ce mai faci, aşa cum se întreabă. Ce, tu ai luat-o în serios?”

Alte râsete. Un tânăr povesteşte că Nae Gheorghidiu are aprobată în buzunar, de către un ministru, care fusese, e drept, numai interimar la Finanțe, o petiție, pentru două vagoane de radium, predabile în gara Ocnele-Mari, cu prețul de cinci mii de lei vagonul. Celor mai mulți nu le vine să creadă, dar tânărul îşi dă cuvântul că a văzut petiția şi că Nae obține de la acest ministru acum ce vrea, numai să nu mai arate la toată lumea aprobarea dată. Eu aveam febră de nerăbdare.

Abia după-masă, târziu, când lumea plecase, aducând iar vorba, am aflat că într-adevăr Iorgu fusese la țară la 15 februarie.

Pe urmă am întrebat de-a dreptul, cu ochii vii, pe Anişoara:

— Te rog, spune-mi, a dormit Ela în februarie la tine?

Mi-a răspuns rece, calculat:

— Nu ştiu.

— Te rog, Anişoară, spune-mi... te rog mult.

Şi făcând pe stânjenita:

— Nu ştiu... nu pot... sunt patru luni din februarie până acum, ce vrei!...

— Totuşi...

— Ştef, te rog, nu insista, că nu pot să spun nimic.

Iar Iorgu, gros, cu fața mare, ştergându-şi de vin mustața groasă şi scurtă, nemaiputându-se stăpâni:

— A dormit... dragă, a dormit în vremea aceea cam de două-trei ori, de câte ori plecam eu la moşie... o chema

Anişoara, că-i era urât singură.

E în mine o lumină care-mi umple ochii de lacrimi.

— Şi de ce nu mi-aţi spus până acum?

— De unde ştiam noi de ce v-aţi certat? Şi pe urmă, naiba să le ia de femei, că încurcă lucrurile de nu le mai descurcă nimeni. Şi-a ales o scobitoare, a pus-o între dinţi şi apoi a măsurat liniştit farfuria cu brânzeturi.

O săptămână întreagă, o lună, a fost o beţie de dureri amare transformate în bucurii tari, cum se schimbă drojdiile zăcătorilor în alcool. Tot trecutul îmi apărea acum clar, mai ales după noi explicaţii, mai ales după fericirea ei, acum nestăpânită.

Am mai rămas două săptămâni în Bucureşti, pe urmă am fost concentrat şi asta mi s-a părut o calamitate, dar am aranjat aşa ca ea să petreacă vara la Câmpulung.

Pe o stradă albă, care ducea spre Mateiaş, găsisem la o familie, mai demult cunoscută, o cameră mare, curată, cu sofale jumătate din cuprins, iar alături o odaie mică, pentru bucătăreasa adusă de la Bucureşti. Era destul de aproape de mine, căci de la Dâmbovicioara la Câmpulung să tot fie treizeci şi ceva de kilometri şi avea deci mereu ameninţarea venirilor mele neprevăzute, asemeni unui rond de noapte pasional.

La început eram, oarecum, într-un anumit sens, liniştit. Îmi scria că se simte mulţumită, că aerul limpede şi cu miros de brad îi face bine, mai ales după iarna de petreceri, că n-a făcut nicio cunoştinţă nouă, că e „încântată”, că niciuna din vechile noastre cunoştinţe nu e în Câmpulung.

Îmi descria micile ei bucurii singuratice în această staţiune de vară. Să citească dimineaţa câte o carte, pe bancă, pe bulevard sau în parc, urmărind jocul copiilor, cu bonele lor, să se ducă la piaţă să cumpere brânzeturi, zmeură şi mere, să doarmă leneşă după-masă; la şase, să ia dulceaţa şi cafeaua cu coana Atena, gazda şi vechea prietenă. Că seara, uneori, făcea plimbări cu Tanţi şi Zoica, nepoatele coanei Atena, pe bulevard, ca să asculte muzica.

Aproape în fiecare zi, la popotă, primeam câte-o scrisoare, cam cu acelaşi cuprins, care mă linîştea ca o binefăcătoare promisiune.

Ultima noapte de dragoste

Dar ultima scrisoare mă chema „negreşit” la Câmpulung, pentru sâmbătă, sau cel mai târziu duminică. Era o impresie tulbure, care mă nelinîştea. Încercasem în toate chipurile să obțin o permisie de două zile, fără să izbutesc. Pândisem ca să găsesc în toane bune pe comandantul de batalion, căutasem să-mi atrag laude pentru modul în care îmi conduceam plutonul şi izbutisem. Arătos şi cumsecade oriunde, căpitanul Dimiu devenea de neînțeles când era vorba de această permisie. Miercuri seara, după-masă, căpitanul Corabu trimisese, rugat de toți, ordonanța să-i aducă flautul şi ne-a cântat câteva bucăți nemțeşti, de un sentimentalism luminos şi catifelat, cu totul în contrast cu firea cruntă şi iute a acestui om, care îngrozea până şi pe superiorii lui. La Viena, când era ofițer în regimentul 5 vânători, luase şi lecții la conservator şi era prețuit ca un adevărat artist de camarazii lui nemți. Îi făcuseră cadou, la plecare, după obiceiul regimentelor austriace, o tabacheră de preț, plată, cu o potcovioară într-un colț, cu inițialele lui împletite, de aur, într-alt colț, cu semnăturile tuturor săpate, în facsimil, înăuntru. Acum căpitanul Dimiu, cu mâinile puțin cam scurte, încrucişate peste talia care nu mai încăpea în veston, asculta grav muzica, asemeni unui epitrop de biserică de sat, cazania. N-a zâmbit decât când căpitanul Floroiu, care, cu mustața bătrânicioasă şi blondă, trecea, oarecum, drept intelectualul batalionului, a rugat pe Corabu să cânte doina, a cărei execuție e tradițională la flaut, ca ouăle roşii la Paşti. Căpitanul s-a executat şi a cântat-o cu un simț al melancoliei, al dorului, aici, între pustiurile muntoase, crescute în noaptea rece, de ne-a copleşit pe toți.

Mi-am lungit gâtul după Dimiu şi, încet:

— Domnule căpitan, v-aş ruga să-mi dați voie sâmbătă şi

duminică la Câmpulung. Vorbeam cu răsuflarea rărită, în şoaptă miloagă, aproape.

Mi-a răspuns, fără să se uite la mine, scurt:

— Nu se poate, şi a ascultat mai departe flautul.

A doua zi l-am pândit când a apărut pe platoul de instrucție, trecând de la companie la companie, cu mustața cuminte şi groasă, ca un harnic arendaş de la un ogor la altul. N-am putut să-i vorbesc, căci se încurcase în probleme de tactică, pe care le-a descurcat pe urmă, simplu: „Domnule, trebuie să-l prinzi totdeauna pe flanc”, spre deosebire de căpitanul Floroiu, care expunea erudit o temă, şi de căpitanul Corabu, care îşi pedepsise compania, cu ofițeri cu tot, să urce de douăzeci de ori în fugă un povârniş apropiat şi deci era alături, atent, cu încruntare, să vadă dacă i se execută ordinul.

La ora raportului, când am venit în odăița care slujea de cancelarie batalionului, l-am găsit iar cu căpitanul Floroiu, cu vreo doi sergenți de la popotă. De o săptămână, socoteau mereu, cu energie tăcută, ca să iasă la capăt. Sâmbăta trecută, regimentul avusese inspecția generalului comandant de divizie şi batalionul nostru primise ordin să pregătească, jos în tabără, o masă după cuviință. Oamenii clădiseră un umbrar de frunze proaspete, lăutarii primiseră vestoane noi. Vreo trei-patru, reputați ca vânători, fuseseră trimişi în munte să aducă vreo capră neagră, căci mergea vestea că peste prăpăstiile şi piscurile Pietrei Craiului ar fi câteva capre negre. În realitate, vânătorii n-au adus decât o căprioară şi, sub supravegherea unui comandant ofițer, care trecea drept mare meşter, s-a servit spinarea de căprioară cu sos şi cu ciuperci. Multă bătaie de cap i-au dat meşterului camarad însă păstrăvii. Bucătarul nostru era prea neşlefuit ca să poată găti o masă atât de subțire ca păstrăvii fripți în pesmet. Nu mai spun că şi vânatul lor a fost o problemă foarte complicată. Pentru noi, mai vânam şi cu granatele Savopol, că tot nu erau bune de altceva, cu toată paza. Acum însă, ca să nu se sfărâme carnea fină,

trebuiau prinşi cu mâna, pe sub pietre, în apa tăioasă de rece, de la izvoarele Dâmbovicioarei, dar prinşi chiar în zorii zilei de sâmbătă, pentru că: „Ascultă-mă pe mine, domnule, păstrăvul nu e de mâncat decât viu... nici câteva ceasuri nu ține. Dacă vrei să mănânci păstrăv după cinstea lui... Şi pe urmă, dacă nu l-ai gătit, s-a isprăvit. Dacă nu e untul bine încins, nu mai e păstrăv, e terci. Asta nu orice bucătar ştie s-o potrivească după dichisul ei, că dacă-i prost, îl usucă, dar la mijloc îl lasă crud de-ți dă greață."

Explicații care dădeau răcori celor cu răspundere: „Vasiliule, frate, să nu ne laşi". Doi inşi aveau să îngrijească de ale băuturii: nişte braghină vestită de pe lângă Goleşti, țuică de Câmpulung, „dacă n-o găsi de Văleni", şi zece sticle de şampanie, Mumm Very Dry, „căci numai de asta bea". Caşcavalul proaspăt de Câmpulung, zarzavaturi şi legume, alese cu grijă, cădeau în sarcina popotarului obişnuit. Dar ceea ce a dat mai multă emoție căpitanilor noştri (generalul venea să facă o inspecție în vederea înaintărilor la gradul de maior) a fost că a trimis vorbă anume să i se dea la începutul mesei două ouă fierte, numai două, „dar dacă nu se pot găsi absolut proaspete, mai bine să se renunțe"! Câtă bătaie de cap pe bieții oameni, că au dat în grija unei ordonanțe anume supravegherea unui cuibar şi tot le era teamă că s-ar putea produce vreo încurcătură, încât ordonanța să dea dintre cele mai puțin proaspete... Dar, în sfârşit, totul trecuse cu bine, ouăle fusese într-adevăr proaspete, iar diferitele bunătăți îngurgitate, digerate cu laude.

Acum toate cheltuielile prânzului era îndemn să fie scoase din „economii", exact de la „ordinar", adică de la masa trupei, căci regimentul nu avea fonduri speciale. Rațiile celor care erau în permisie, ajustări de carne la cazan şi ceva mai puțin zahăr la ceai, toate cumpănite cu chibzuință, de la o zi la alta, trebuiau să acopere deficitul. Am aşteptat zadarnic să se termine adunările de cifre şi cercetarea tablourilor. În cele din urmă am plecat, căci am

înțeles că nu pot obține, întrerupând o asemenea discuție, ceea ce nu obținusem când se cânta doina.

După-masă ne-a chemat să ne împartă nişte broşuri trimise de la regiment. Erau câteva cărțulii subțiri, tipărite prost, pe hârtie de jurnal, cu coperte verzi sau galbene, ca „legea chiriaşilor”, de pildă. Noi învățăminte de pe frontul occidental se numea una. Alta: Rolul artileriei în războiul actual. În sfârşit, o a treia: Notele unui căpitan din armata germană. Câte un căpitan sau maior, din birourile statului-major, traducea şi tipărea astfel de broşuri, fie că-l interesau, fie că voia să arate că are de lucru, dar nimeni nu le dădea nicio importanță, şi, trimise la corpurile de trupă, zăceau prăfuite în pachete, ca teancurile de broşuri patriotice prin pivnițele prefecturilor. Din când în când, „ca să se descarce”, aghiotanții de regimente le distribuiau la ofițeri. La drept vorbind, ele ar fi trebuit să fie citite de către generali şi state-majore, căci era vorba de învățăminte pentru conducere, la început, iar eu şi cu Orişan eram convinşi şi chiar uimiți de seriozitatea cu care se documentează ofițerimea noastră superioară - căci aceste cărțulii erau cu adevărat extrem de interesante - dar mai târziu am înțeles că supraevaluasem anumite inteligențe. Deci, în timp ce luam bucuros broşurile:

— Domnule căpitan, vream să vă rog, ca şi-aseară, pentru o permisie de două zile la Câmpulung... Am acolo...

— Dragul meu, îmi pare rău, dar nu se poate, ce să-ți fac?

— Domnule căpitan, nici nu vă închipuiți ce serviciu mi-ați face...

— Cum să nu ştiu... ştiu... dar nu se poate...

Aseară, la popotă, în sfârşit, a fost a treia încercare, mai nefericită decât toate. Eram cu gura arsă, cu ochii tari în cap, căci simțeam că nu voi putea fi la Câmpulung decât dezertând şi, prevăzând toată nenorocirea, eram totuşi hotărât să dezertez. Toată noaptea m-am frământat mistuitor.

Iată, au început să se albească ferestrele, în casă întunericul se răreşte ca un praf şi eu n-am închis încă ochii. Cearta cu Corabu mi se pare ştearsă.

— Dom sublocotenent, vă cheamă dom căpitan Dimiu... a venit după dumneavoastră Nistor Oancea.

Căpitanul Dimiu e în cămaşă de noapte țărănească şi în papuci.

— Domnule... vrei să pleci la Câmpulung?... Ai treabă acolo?

— Domnule căpitan, trebuie să mă duc negreşit...

Tace îndelung, pe gânduri, ca şi când m-ar fi chemat doar aşa, ca să-mi puie o întrebare acolo, şi numai după un timp:

— Deh! domnule...

— Domnule căpitan...

Acum soldatul îi aduce pe masa țărănească, acoperită cu pânză de casă, o dulceață şi o cafea neagră.

— Mai adu o dulceață, Gligore, şi o cafea pentru domnul sublocotenent. Şi, întorcându-se spre mine: Eu m-am deprins să mă scol de dimineață şi asta e „cafeaua mea cu lapte".

Mă măsoară din cap până în picioare şi iar tace. Îl măsor şi eu încercând să ghicesc ce gânduri are, ba sunt ispitit să-i dau brânci, înspre cel bun.

— De, domnule... ştiu eu ce să fac?... Deh... i-am spus-o şi lui Orişan aseară. E ordinul regimentului să nu părăsească nimeni unitatea. Uite ce... Ia un om cu dumneata, care ştie să te ducă pe deasupra, să ocoleşti Dâmbovicioara, dai drept în şoseaua mare, ca să nu întâlneşti pe nimeni de la regiment. Dar şi dacă te întâlneşte cineva, să spui că te-am trimis să faci o recunoaştere spre Rucăr.

Am crezut că irumpe totul în mine de atâta frenezie.

— Domnule căpitan, n-aveți nicio grijă.

Aş fi vrut să trec pe la Orişan să-i mulțumesc, dar mi-era să nu întârzii. Probabil că aseară, la popotă, au discutat cu

toții întâmplarea, datorită lui.

Am luat un soldat care ştia drumul peste culme şi am pornit-o aşa cum mă găseam.

Mai întâi spre Giuvala, urcând încet, pe urmă am ocolit, vâslind peste păşuni şi fânețuri, până deasupra şoselei mari. Era un soare viu, ca de cristal apos şi cu raze evidente, care dădea reverberații umede culmilor stâncoase şi făcea proaspăt verdele vegetal. Roua se uscase, dar tot mai dăinuia cât să ne ude încălțămintea. Munții cei mari, priviți cum veneau amenințători spre noi, de sus, creşteau, desființând depărtarea. În stânga, Ghimbavul, nemaipomenit de masivă moschee de piatră (pe lângă ea, Sfânta Sofia să pară jucărie de copii), are de jur împrejurul cupolei de piatră povârnişurile de sute de metri, drepte ca nişte pereți din care însă creşte o vegetație de stânci, ici-colo amestecată cu cea de brazi. Aceste povârnişuri sunt atât de apropiate de cele ale munților vecini, numai câțiva metri uneori, că fundul prăpăstiilor, cu pâraiele lor, n-au văzut de când e lumea, niciodată, soarele... ici-colo, nici lumina lunii. Povârnişurile acestui munte, necercetate de nimeni, l-au făcut un adevărat cuib de urşi.

La dreapta, apropiată, mărită încă, Piatra Craiului, cu aspectul ei de dom gotic, de stâncă dantelată; iar în fund, alergând puternic şi acoperitor spre noi, umplând jumătate din vedere, Păpuşa, unul dintre munții mari ai țării, deasupra Iezerului, pare, ca să completăm tripticul impresiilor acestea, o turlă deasupra unei înalte şi lungi biserici româneşti. În valea dintre aceşti munți e Dâmbovița cu pâraiele ei, luptând cu stâncile ca să răzbată, bolovănindu-se, strălucind la ocolurile însorite, ca argintul, mai ales lângă podul alb de piatră, asemeni totuşi celor din Bucureşti. Prăbuşite în adâncul larg, dâmburi împădurite, coline şi plaiuri cu fânețe (ca acela unde ne găsim acum), ici-colo căsuțe şi, în sfârşit, şarpele alb al şoselei dau conținut văii. Fânețele sunt împărțite prin mari poligoane neregulate de garduri mici de bolovani, după

proprietarii lor. În mijloc, închise în țarcuri, ca nişte oi prea mari, căpițele de fân de la al doilea cosit. Aerul e rar, miresmat de răşina de brad, de fân copt, de fragi trecuți la vremea asta, şi ameţeşte, tare ca drojdia. Lăcustele ne sar din cale, sprintene ca şi dimineața asta întreagă.

Să fii acum aici, fată dragă, lungită lângă mine, pe o căpiță de fân aşternută jos, să priveşti cerul înalt şi proaspăt, departe de „bandă” şi de meschinăriile saloanelor, să respirăm aci adânc şi să-ți încălzească trupul plin soarele, să-l încingă până în miezul zilei, aşa cum încinge, vara, de la facerea lumii, toată priveliştea de aici. Dacă nu rămân, e că trebuie să ajung mai curând - fie şi acolo - să-ți prind mijlocul viu între brațele mele cu coatele lipite de şolduri.

Am început, fireşte, iar, să merg întins, căci dacă suferisem până să obțin învoirea, acum păream scăpat ca dintr-o praştie şi nebunia revederii creştea în mine ca un spasm, pe care nimic nu l-ar mai fi putut opri până la istovirea lui.

Un muntean în ițari şi cămaşă, cu pălărie „ungurească” pe cap, se opreşte din plimbarea coasei, ca să ne arate un drum mai scurt. Lângă el, o femeie voinică, tânără, cu picioarele în iarba umedă, goale până sub genunchi, cu carnea pietroasă, cu aceeaşi pălărie de pâslă neagră bărbătească pe cap, ne priveşte mirată. Are şoldurile puternice şi sânii ca puii închişi în cămaşa învârstată cu negru. Într-un măr sălbatic, cu fructe închircite şi multe ca zarzărele, au spânzurat o desagă cu merinde.

Mărioară dintre munți… măi…
Şi-ai fost drăguță la mulți… măi
Mi-ai fost drăguță şi mie… măi…
Până la Sfânta Mărie… măi…

Aşa trebuie să i se fi cântat femeii acesteia vânjoase, făcută pentru luptat cu ea - mamei ei, bunicei ei. Până la Sfântă Marie… Până poimâine…

Grăbim iar pasul, căci soarele a început să urce. Cu cât

ne apropiem de sat, de o parte şi de alta a şoselei, sunt acum gardurile de uluc ascuţite ca săgeţile, toate la fel şi care închid livezile de pruni. Gâtroşi şi codobature isterice zboară de ici-colo peste pietre de râu, peste pomi.

Ajuns încă dimineaţa în piaţa Rucărului, simţeam că mi se dilată inima, căutând o trăsură pentru Câmpulung. Neveste cu coşuleţe ca nişte căldăruşe de răchită, pline cu zmeură culeasă din coclauri stâncoşi, pe unde întârzia, nu bănuiau ce nelinişte făcea să-mi ardă privirea. Munteni frumoşi şi muntence umblau forfota târguind, aşa de curat proaspeţi în portul alb-negru, că păreau figuranţi de teatru dacă n-ar fi fost de jur-împrejurul acestui sat culmile verzi sau stâncoase, strălucitoare toate de oglinda înrourată, albastră, a cerului şi aurul luminii de dimineaţă. Simţeam în mine acea vagă importanţă, pe care, indiferent de alte sentimente, o simte în timpul pregătirilor cel care are să se supuie unei operaţii, într-o zi frumoasă. Rezemat de bara de fier a micului chei de piatră, priveam apa dumnezeiesc de limpede, făcută anume pentru creşterea şi bucuria păstrăvilor parcă, rostogolindu-se peste pietroaie, auzeam uruitul ferăstraielor care tăiau în lung buşteni şi zâmbeam gândind la trupul gol şi auriu al nevesti-mi, în aşternutul alb, pe sofaua de la Câmpulung. Pentru ce viaţa, pentru ce nebunia acestei organizări sociale contrariază fericiri atât de fireşti? şi pe care le dorim atât de mult?...

Treceam uruind podul de lemn, lung de tot şi negru cu picioarele lui multe, ca un gândac nesfârşit peste Dâmboviţa, desfăcută în şuvoaie, încărcată de buşteni cojiţi, bolovani şi pietriş. După Dragoslavele, alături de carele lungi de 8-10 metri, cu buşteni (căci au osiile desfăcute de leagăn şi roţile mutate la un capăt şi la celălalt al celor trei trunchiuri de brad menite căratului), întâlnim adesea femei călare pe cai mici, cu şei mari de lemn, acoperite cu blană de oaie, mereu cu pălăriuţe negre, uneori peste marame, cu ii, înflorite altiţe şi cu şabace, în opinci scorţoase.

Spre Mateiaş, şoseaua pietruită văros urcă întortocheat, pare că dă uneori în gol, într-o apă a cerului, pentru ca, trecut de ocol, valea să se prăvălească jos de tot, cu drumuri şi sate acolo, în fundul larg al ei.

Am ajuns aproape de amiază. Într-un pavilion în grădină, ni se aşeza masa, dar până la ora prânzului am ieşit în oraş şi ne-am plimbat pe bulevard. Am fost înduioşat de bucurie când am văzut că pe nevastă-mea n-o salută nimeni. Aveam orgoliul secret de a fi posesorul unui exemplar a cărui raritate trecătorii n-o bănuiau decât vag, după frumuseţea femeii, fără să ştie amara voluptate a vieţii noastre sufleteşti. Era în această plimbare de amanţi prin marea mulţime ceva din plimbarea unor ofiţeri superiori, îmbrăcaţi civil, pe care soldaţii, dacă ar fi ştiut cine sunt, i-ar fi salutat înlemniţi.

Amiaza era învolată şi lumina fierbea, ca în cupă şampania rece.

Prin faţa grădinii publice, mulţimea vilegiaturiştilor în haine şi rochii deschise ca de Paşti se îmbulzea primăvăratică. S-a oprit mirată, ca o fetiţă, în faţa unei fântâni ţâşnitoare, pe umbrele de apă ale căreia, un savant localnic, probabil, avusese ideea să arunce o minge de tinichea vopsită, care juca neobosită. Am trecut prin piaţa cu grămezi de mere, pere şi prune, coşuleţe cu zmeură şi mure, aşezate pe tarabe aliniate ca soldaţii. Untul era adus în putineiul cât o donicioară în care a fost bătut. De acolo, ne-am dus spre parcul băilor, prin oraşul cu casele luminoase, parcă în fiecare noapte spălate de ploaie sau de rouă, ceea ce nu împiedica soarele de amiază să fie viu şi neastâmpărat. Pe aleile cu brazi şi molifţi, cu copii care alergau şi bătrâni care jucau table, aşteptându-şi rândul la baie, ne-am plimbat şi noi, până în albia nesfârşit revărsată, cu prundişuri şi şuvoaie împletite, a Râului Târgului. Nu vream să cunosc pe nimeni, nu exista pentru mine decât femeia aceasta cu rochie de culoarea caisei, cu braţele goale, lungi şi plinuţe, pe care în fiecare clipă eram

isptit să-mi alipesc podul palmelor. Pe podețul de lemn, care e la intrarea în parc, peste pârâiaş, s-a oprit să cerceteze mirată moara mică şi scocul ei de lemn, cu muşchi verde. O priveam eu, şi o privea toată lumea, pe femeia asta întoarsă cu spatele la noi, a cărei siluetă aurie toată parcă dădea încă răcoare priveliştii rustice. Când a întors ochii albaştri, erau tot aşa de limpezi ca apa care gonea peste podeala cu muşchi verde. Masa ne aştepta în chioşcul din fundul grădinii, proaspătă şi ademenitoare, cu supă de pasăre, pui fripți, brânzeturi şi zmeură, cu vizita - oprită în prag şi curioasă - a doamnei Atena, care vrea să afle ce facem pe graniță. Pe urmă am fost singuri.

Simțeam un val de recunoştință umilită pentru femeia aceasta care n-avusese măcar curiozitatea să se intereseze de ceilalți oameni. Mi se părea concludentă această atitudine a ei... şi-mi reproşam neîncrederea şi neliniştea de altădată. Simțeam voluptatea unei posesiuni depline a trupului şi a sufletului ei.

Siesta, în orăşelul obosit de aerul tare al dimineții şi cu perdeluțele trase pretutindeni, a fost pentru noi o după-amiază de istoviri exasperate şi de bucurii, care, deşi aşteptate, erau cu atât mai prețuite. Negreşit, trupul alb-auriu al acestei femei nu era fără cusur. Evitând să aibă un copil ca să nu-şi diformeze corpul, din cauza brutalității tratamentului ajunsese la rezultat opus. Când eram furios şi sufeream din pricina ei, simțeam un fel de drojdie de satisfacție că sânii, nici chiar atunci când era culcată pe spate, nu mai aveau acea elasticitate dură de fructe, că acum, când se măriseră, alunecau uşor, fireşte prea puțin, înspre coaste fără să mai afirme neastâmpărata mură, ca un sigiliu al voluptății, din vârful lor. Plinul şoldurilor nu mai avea liniile de liră de la început şi era ciudată corespondența între impresia aceasta de scădere, de atrofiere pură a lor şi înflorirea molatică a sânilor. Muşchii coapselor, care erau, în zilele dintâi, întinşi, semeț, de la genunchi până la şold, acum se relaxau, mai catifelați, mai

dulci la pipăit, imperceptibil, spre interiorul picioarelor. Dar atât de inexplicabile sunt întortocherile iubirii, că acum, când o simţeam înduioşat alături, tocmai aceste scăderi erau pentru mine prilejuri de voluptate. Îmi plăceau, parcă mai mult ca oricând, aceşti sâni molatici şi ascultători, care îmi umpleau, cu greutatea lor dragă, palmele, luându-le forma, şi îmi lipeam, cu o dureroasă bucurie, obrajii de coapsele cu frăgezimi molcome de petale, care altădată tresăreau elastice şi nervoase.

Vorbisem puţin de tot, întreaga după-amiază, căci simţeam că vorbele, faţă de gesturi şi prezenţă, erau de prisos, ca hârtiile monetă în ţările cu acoperire totală în aur. Cândva însă, nevastă-mea duse mâna la căpătâi, luă din tabacheră o ţigară, o puse în vârful unei ţigarete şi o aprinse gânditoare, cu chibritul. Gestul acesta avea o eleganţă, acum naturală, dar la început trebuie să fi fost socotit de ea, cu convingere, ca un semn de „distincţie". Acum nu era, mai aproape vorbind, decât un gest de acreală distinsă. Era un gest absolut mărunt, dar parcă ar fi trecut un nor stupid peste toată voluptatea.

Aş fi vrut să nu mi se întunece figura şi nu puteam rezista.

În zilele noastre de dragoste adevărată, nevastă-mea n-avea niciodată, goală, poze de eleganţă studiată. Frumuseţea ei era toată spontaneitate şi mişcare. Trântea cu picioarele în perne, se înghesuia sau se răsucea ca să-şi caute ciorapii şi orice mişcare a ei crea o atitudine de nud în pictură, neasemănat de frumos, de care ea nu-şi dădea seama. Ca să ia o ţigară ca acum, şi-ar fi răsucit mijlocul, sau ar fi întins amândouă braţele, sau ar fi făcut orice altă mişcare, dar gestul acesta „distins" mă îmbolnăvea prin sugestiile lui. N-aveam nicio dovadă că mă înşela, dar aveam acum certitudinea că acest gest vine dintr-o deprindere de a poza goală, de „a face impresie", de care ea nu-şi mai dă seama, şi care era revelator pentru ceea ce nu ştiam eu. Pe urmă nevastă-mea se socotise, până la

raidurile noastre mondene, inferioară mie şi asta se simţea din modul în care se purta în faţa mea şi faţă de mine. Mai târziu, pare-se, a descoperit că neştiinţa mea la dans e o inferioritate, că neglijenţa (relativă, foarte relativă) în îmbrăcăminte e un fel de dovadă de „lipsă de rasă”, când comparaţia se impunea cu cei pe care ea şi prietenele ei îi numeau între ele „tirés a quatre épingles”. Acum, în acreala blazată a gestului ei, în poza independentă cu care aprindea, cu degetele întârziat resfirate, chibritul, vedeam o nouă întărire a bănuielii că sunt înşelat. În lumea ei, asemenea atitudini trebuie să fie foarte preţuite...

— Ascultă, Ştef, voi ce faceţi acolo, pe graniţă? Vă pregătiţi de război?

I-am răspuns, sărutându-i pentru mine umărul rotund, că nu facem nicio pregătire şi că, de altfel, sunt sigur că nu vom intra în război.

— De unde... acum e absolut sigur, dragul meu, mâine e consiliu de coroană, şi se înveli iar într-o rotocoală importantă de fum...

I-am arătat că au mai fost consilii de coroană, că nu e niciun pericol.

— Mai bine... ah, ce bine ar fi să se termine odată povestea asta... Nu ţi-e frică să mergi la război?

Eu mă gândeam că aş fi înnebunit de teamă s-o las pe ea cu absoluta certitudine că n-are niciun control. Toată faţa mi s-a crispat, întunecat de gândul acesta.

A băgat de seamă şi m-a întrebat numaidecât:

— Ţi-e frică într-adevăr?

În clipa asta am simţit că voi dezerta pentru trei zile, orice s-ar întâmpla cu mine, ca să viu prin surprindere să văd ce face. I-am răspuns că nu ştiu, că nu m-am gândit la asta. Adevărul e însă că mă gândisem. De multe ori imaginam câte o bătălie şi mă vedeam conducându-mi plutonul cu o bravură atât de extraordinară, încât toţi şefii mei să se entuziasmeze. De pildă, să merg în picioare pe tot câmpul cu oameni culcaţi. Să pot fi văzut de departe cu

binoclul, iar acasă, peste câteva zile, toată lumea să fie uimită de isprăvile mele, să am un fel de legendă, iar nevastă-mea să protesteze uşor şi orgolios, când toată lumea îi va vorbi despre purtarea mea în război.

— A, nu-l ştiţi?... E un nebun şi jumătate... I-am spus să se astâmpere, că nu vreau să mă lase văduvă.

Şi totuşi, când visam noaptea că iau parte la lupte, eram ca paralizat de groază.

Cu mâna sub sânul cald al femeii, căutam acum să descifrez, în ritmul ei interior, ce gândeşte.

— Ascultă, Ştef, tu ştii că dacă, Doamne fereşte, mori în război, situaţia mea e foarte nelămurită?

Am început să zâmbesc, pe jumătate ironic, dar pe jumătate mirat de preocupările ei - şi i-am şoptit în ureche ca un secret cald:

— Dacă n-ai vrut să ai copii...

— Eu? Tu n-ai vrut, de ce mă acuzi acum pe mine?

Am privit-o, mirat de lipsa ei de memorie, de uşurinţa cu care, adevărată femeie, trecea peste logică.

Am sărutat-o pe colţul gurii.

— De ce eşti îngrijorată? Tu ştii că voi face un testament.

— Chiar cu testament. Va trebui, cine ştie, să mă judec cu mama ta, cu rudele tale.

Eram mirat:

— Atunci, ce vrei?

Mi-a cuprins umerii cu o feminitate aprigă şi m-a privit de aproape.

— Ascultă, Ştef, trece o parte din lirele englezeşti de la Banca Generală pe numele meu.

Am înţeles, mort, tot tâlcul acestei zile infame. În timpul războiului, în ziarele franţuzeşti, la mica publicitate, apăreau anunţurile spionilor germani în limbaj convenit. Şi anunţul următor:

„De închiriat apartament mare, şapte odăi, din cauza plecării. Adresaţi ziar 235”.

însemna în realitate:

„Ieri au trecut spre gara Amiens şapte regimente cu destinaţie necunoscută. Planul 653 expediat prin agentul H33.”

Aşa îmi apărea mie, având cu totul alt înţeles, această zi de dragoste prea arătoasă.

Am tăcut îndelung, cu încăpăţânare, şi când ea a stăruit, a izbucnit cearta. Mi-a reproşat egoismul meu, mi-a arătat că m-a iubit şi când eram sărac şi că acum mă îngrijorează atât de puţin soarta ei. I-am repetat că îi voi lăsa prin testament tot, dar ea insista, cu mânie şi dispreţ, abia stăpânit, să-i fac donaţia.

Pentru mine, dragostea aceasta era o luptă neîntreruptă, în care eram veşnic de veghe, cu toate simţurile la pândă, gata să previu orice pericol.

Am înţeles dintr-o dată, deci, ce vrea femeia. Dorea, fără îndoială, ca, adăpostită de griji, să se despartă de mine.

M-a cuprins o furie abia stăpânită. Priveam cu ură şi dispreţ corpul acesta ameninţat de îmbătrânire timpurie, care vrea să mi se sustragă, să mi se înstrăineze. Desigur a simţit asta, căci imediat a tras cearşaful pe ea, şi-a sprijinit capul pe braţ şi a început, sau a încercat, să plângă:

— Nu mi-aş fi închipuit niciodată că am să ajung să fiu tratată astfel. Şi de către cine? De către acela pe care-l ador, pentru care-mi sacrific prieteniile.

Vulgaritatea frazei nu m-a surprins, căci acum o vedeam aservită stilului vulgar al lumii pe care o admira.

Ba chiar, mi-am dat seama că încă aş putea să-l gândesc cu alt înţeles. „Să sufăr eu atât din cauza unui bou, care nici nu ştie să danseze şi când e alături de mine, la restaurant, mă plictiseşte cu mutrele lui tâmpite...” Sau către amant: „Dragă, am să-ncerc totul, dar nu ştii ce încăpăţânat e dobitocul ăla? Parcă eu nu aş vrea să fim amândoi, singuri în străinătate?”

Mi-a reproşat apoi o mulţime de gesturi nedelicate din trecut, jignirile ei, a făcut profeţii în ceea ce priveşte purtarea familiei mele, şi, în tot ce spunea, eu nu vedeam

decât furia de animal care nu izbuteşte să obţină ceea ce îi vor simţurile.

Bătăi în uşă au răsunat înăuntru ca intrarea materială a unui spirit.

— Ei, somnoroşilor, îmbrăcaţi-vă, că a început lumea să iasă la plimbare pe bulevard.

Era coana Atena, care „frola” în modul acesta prezenţa mea în casa ei şi ne sublinia calitatea de amanţi.

M-am îmbrăcat, tăcând cu ostilitate, şi am lăsat-o mânioasă şi îmbufnată pe aşternutul sofalei.

Lumina soarelui îşi pierduse tăria, avea acum prelungi clinuri gălbenii, de asfinţit. Pe strada întortocheată şi pavată cu bolovani de munte, grupuri de vilegiaturişti coborau spre parc şi bulevard. Erau fete şi femei tinere, în rochii albe, uşoare, cu voaluri spumoase pe umeri, ofiţeri, liceeni, fete de şcoală (backfischuri pe vremea aceea), care coborau din toate direcţiile spre centrul oraşului, ca spre un rendez-vous general. Pe urmă se înghesuiau toţi, defilând unii prin faţa altora, remarcându-se sau nu, provocând sau prelungind mici discuţii cu surâsuri şi priviri.

La colţ, m-am lovit faţă în faţă cu un grup, care, în alb şi cu pantofi fără toc (şi cei doi băieţi şi cele două fete brune), mergeau fiecare, purtându-şi rachetele ca o solie, la tenis.

M-am oprit la o masă, pe trotuarul din faţa cofetăriei, şi am cerut un lichior, privind fără interes mulţimea care se grămădea până şi printre mese, când, am îngheţat: pe partea cealaltă a bulevardului trecea G. Într-un costum de culoarea nisipului, parcă nou, cu cravata roşie, în capul gol. Cu mustaţa mică neagră, cu obrazul ras proaspăt şi pudrat, cu mersul elastic, atrăgea luarea-aminte a tuturor. Nu mă mai îndoiam acum, venise pentru ea aici, îi era deci sigur amant. Poate că împreună hotărâseră chemarea mea de pe graniţă, pentru actul de donaţie.

Parcă din tot corpul s-a scurs sângele din mine, prin picioare, în pământ. Aveam impresia că am devenit ud,

neputincios şi bolnav. Era în sufletul meu ca un peisaj nou, ca ajungerea trenului într-o stație de ocnă.

Stăteam aşa, părăsit, paralizat, fără să pot gândi nimic. Totul era amorțit în mine. Pe urmă mi-am spus că trebuie să-i omor.

M-am dus acasă ca un somnambul, fără să văd şi să aud nimic din jurul meu, fără să ştiu nici în amintire, acum, ce era în străzile pline de lume străină, ca o figurație. Ea era încă acasă. I-am spus că m-am întâlnit cu colonelul, care mi-a dat ordin să plec imediat la regiment. Mă privea nedumerită, suspectând această bruscă hotărâre.

— Spuneai că de-abia ai plecat? Că tocmai ai ocolit Dâmbovicioara, ca să nu-l întâlneşti pe colonel. Ce să caute aici?

A trebuit să afirm cu grabă, surprins de această ținere de minte a ei:

— E aici în Câmpulung. Era cu încă un ofițer de la divizie... M-a chemat şi mi-a spus că neapărat, astă-seară încă, să fiu la regiment.

Mi-am încins sabia, mi-am verificat steyerul de buzunar, am sărutat-o chiar, pe această femeie care nu mai era a mea, care era a morții. Am privit-o cu indiferența cu care priveşti un tablou. Şi frumusețea ei blondă era acum de reproducere în culori, vreau să spun că avea ceva uscat, fără viață, aşa cum e diferența între culoarea uleioasă şi grea a tabloului original şi între luciul banal al cromolitografiei.

Îmi spuneam, în gând, cu simplitate: voi fi dus în fața juraților. Totdeauna am avut obsesia lor şi acum mă vedeam ajuns acolo, ca şi când, încă de când eram mic, primisem un bilet cu destinația asta. Niciun moment însă nu m-am gândit să mă sinucid şi eu. Femeia aceasta, omul acesta mă mințiseră, jucaseră cu mine o comedie sinistră al cărei sfârşit nu putea fi decât pedeapsa lor.

Şi, cu acelaşi automatism de om purtat de o idee fixă, am pornit-o pe strada bolovănoasă în jos.

Pe bulevard, cred, mă opreşte o voce scurtă şi tăioasă:

— Domnule sublocotenent...

Era locotenentul-colonel, ajutorul comandantului.

— Dumneata eşti din **? şi-mi spuse numele regimentului. Nu vorbisem, de aproape, niciodată amândoi. Ce cauți aici?

M-am gândit la tot răul pe care puteam să-l fac comandantului de batalion şi am mărturisit că, fiind trimis la Rucăr, m-am abătut până aici.

— Am dat ordin să nu-şi părăsească nimeni unitatea. Ai să pleci imediat la Dâmbovicioara.

Cât timp eu conduceam lumea, o conduceam în mod logic. Acum, eram la deriva unor puteri superioare mie şi nicio întâmplare nu mă mai putea mira. Această întâlnire cu colonelul, pe care o mințisem cu un sfert de oră mai înainte, nu făcea decât să-mi întărească şi mai mult convingerea amorțită că tot ce e de întâmplat trebuie să se întâmple.

M-am închis într-o cameră de hotel, la capătul micului bulevard şi cum clădirea, veche, era latură curmezişă la capătul lui, de la fereastră priveam în plin, în față, mulțimea care se plimba. Am tras perdeaua, am spionat câteva clipe şi pe urmă m-am lungit pe patul destul de murdar, cu cuvertura ieftină şi perna prea mică.

Fac, cu o plictiseală indiferentă, planul răzbunării. La ora zece mă voi ascunde pe o uliță vecină, de unde pot supraveghea intrarea şi ieşirea din casă. Dacă ea pleacă de-acasă, o voi urmări până la locuința lui. Dacă vine el la ea, voi bate întâi, iar dacă nu mi se va deschide imediat, voi sparge uşa şi pe urmă ce va fi voi vedea.

Dacă până la miezul nopții nu va fi niciuna, nici alta, voi merge acasă şi trebuie s-o găsesc culcată, căci mi-a spus că se culcă devreme şi deci minciuna e un indiciu de vinovăție. Înseamnă, nu-i aşa? că e la amant. Dar cum să găsesc locuința lui? M-am gândit să trimit pe cineva să afle adresa, îmi dau seama însă că e o copilărie. De altfel, am

certitudinea că el va veni la ea. Bătaia în uşă a coanei Atena, reamintită, mi se pare acum suspectă, aşa ca un soi de exces de zel cu înțeles.

Beam un pahar gros de apă verde şi vroiam să pun revolverul pe măsuța de noapte, când aud bătăi sfioase în uşă. Chelnerul îmi spune că mă cheamă cineva numaidecât jos. Nu pricep nimic şi cobor.

E colonelul.

— Haide, domnule, la regiment. Ce mai întârzii? E ordinul grupului de acoperire ca mâine absolut toată lumea să fie prezentă la unități. N-ai să ai trăsură. Te duc până la Dâmbovicioara şi de-acolo o iei pe jos. Mâine în zori eşti la companie.

Nu mai simt oboseală. Îmi ard acum ochii, tari în cap, şi de abia mă stăpânesc.

— Domnule colonel, mi-e imposibil să merg acum, mai lăsați-mă... Voi veni la noapte.

— Ce la noapte, domnule? Vii cu mine sau te arestez imediat.

Mă cuprinde o agitație cumplită. Simt că înnebunesc la gândul că aş putea pleca fără să lichidez drama căsniciei mele.

Poate că ochii mi-au ieşit din orbite, buzele mi le simt arse, tremur tot.

— Domnule colonel, viu diseară. Am trăsură, lăsați-mă.

Vorbeşte hotărât şi calm, de parcă ar fi la celălalt capăt al telefonului, unde se aude bine şi numai eu mă zbucium aici, unde totul e neangrenat.

— Fugi de-acolo... vii cu mine... mai lasă-le dracului, damele alea. Vasile, du-te sus şi adu bagajul domnului sublocotenent. Şi îndoind toată trăsura, când pune piciorul pe scară: „Hai, vino sus”.

— Mă duc să-mi iau singur ce am în cameră şi viu.

Simt că sunt între viață şi moarte. Dacă mă arestează colonelul, sau dacă fac cumva vreun gest de insubordonare, complic totul şi niciodată nu voi putea afla

adevărul. Mă prind în imposibilitate, ca acela care e căzut în mlaştină şi cu cât mă voi zbate, cu atât voi coborî mai adânc.

Mă gândesc la o ultimă soluție. Îi spun colonelului că am bagajul la un prieten, ca să pot trece astfel pe la mine... Nu este exclus ca amantul femeii să fi şi venit, crezându-mă plecat... Şi atunci totul găseşte dezlegare. Dacă nu-l găsesc acolo, cel puțin să-i urlu ei că ştiu tot, că, dacă îşi închipuie că îşi bat joc de mine, se înşală, să-i spun că poate să plece, că adineauri am refuzat donația pentru că ştiam totul. S-o strâng de gât şi să-i răcnesc cât voi putea de îndârjit şi exasperat: „Ştiam totul... ştiu absolut totul”.

Căci, într-adevăr, ceea ce mă doare mai mult e gândul că ei socot că nu ştiu nimic.

Ca un resort împins, strâns la maximum, trebuie să izbucnească tot ce am comprimat în mine. Umilință, nelinişte şi furie.

Colonelul convine să treacă pe la mine şi eu strâng, crispat, revolverul în buzunar.

Treceam cu trăsura încet, căci cofetăriile au scos mesele nu numai pe trotuarul strâmt, ci până în mijlocul străzii înguste. Doi domni joacă table şi cu ei nu se întâmplă nimic acum în clipa asta cumplită, ca şi cu toată mulțimea în culori de bâlci, care forfoteşte. O luăm pe la primărie în sus, trecem pe lângă o farmacie, ocolim colțul, unde, în pragul prăvăliei cu opinci, lumânări, pălării şi arnici, îşi aşteaptă muşteriii negustorul în ițari şi cămaşă. Cu nimeni nu se întâmplă nimic.

La ferestrele noastre, perdelele gălbui sunt lăsate. La fereastra de la camera ei, coana Atena priveşte rezemată lumea de pe stradă. „Ei, n-ai plecat, domnule Gheorghidiu?” „Bună ziua, domnule colonel, iar ai venit pe la noi?” Cunoaşte pe toată lumea.

Tremur tot. Perdelele lăsate mi-au turnat otravă în sânge. Bat în uşa, care e închisă, şi dinăuntru vocea ei întreabă obosit: „Cine e?” Iar când deschid, şi ea în

cămăşuţă, şi sofaua, cu aşternutul mototolit, sunt tot cum le-am lăsat.

E mirată vag, nu însă surprinsă, că m-am întors. I-am explicat că am pierdut un ordin al regimentului şi că socot că l-am uitat acasă. Caută puţin şi, în loc de ordin, îmi dă o scrisoare cu scris mare şi aplecat spre dreapta:

„Doamnă, sunt de azi, de la prânz, la Câmpulung ca să-mi văd o mătuşă şi nişte verişoare. Dacă vreţi, răspundeţi-mi când pot veni să depun omagiile mele la picioarele d-voastră.”

Şi iscăleşte G.

Privesc biletul cu neîncredere. Simt însă că lucrurile au intrat într-un făgaş normal. Momentul de criză e trecut. Plasez, cu oarecare abilitate, ordinul la capătul sofalei, îl iau şi după ce lămuresc amănuntele, cerute de ea vag şi obosit, o îmbrăţişez automat şi cobor. Apare din nou la fereastră, pe umeri cu o hăinuţă de mătase albă şi puf, şi-mi trimite un surâs ca un sărut de madonă rănită. E o frumuseţe dolentă, descurajată şi loială. Are părul auriu şi albastrul ochilor palid. Mai mult ca oricând pare pictată pe smalţ.

Colonelul nu mai pricepe nimic. E impresionat de frumuseţea femeii şi nu ştie ce atitudine să ia. S-o considere soldăţeşte ca pe o cocotă, căci frumuseţea ei are ceva de cocotă, sau să ia un fel de „drepţi” sufletesc în faţa unei femei din lumea bună şi a unei scene de dragoste înduioşătoare.

Abia când ieşim pe şoseaua albă, care, departe, ocoleşte Mateiaşul la mijlocul înălţimii lui ca o balustradă, îmi spune cu o timiditate de mustăcios strâns în veston militar:

— De aceea spunei că nu vrei să pleci? Hă?

Îi explic că e nevastă-mea şi rămâne uimit. Pe urmă, ca să câştige timp să gândească, strigă către vizitiu:

— Hai, dă-le bice, Vasile, că ne-a apucat noaptea; şi mai

încolo, când s-a hotărât: Păi bine, domnule, atunci ce căutai la hotel? În cazul ăsta, nu vreai să mergi... din cauza ăleia de la Splendid?

Ce i-aş putea explica? Îi spun aşa, într-o doară, uitând că era vorba să trecem pe la un prieten, că acasă aveam să rămân, iar la hotel nu căutam decât nişte cunoscuţi.

— Frumoasă femeie! drept să spun.

Complimentele care mi se fac pentru nevastă-mea mă scot din sărite. E, în oricare din ele, un regret, o dorinţă confuză. Alături de fiecare cuvânt e prezent ca umbra lui un sens nemărturisit, dar care e ştiut de toţi acelaşi, iar orice ocol nu face decât să-l sublinieze şi orice intenţie de explicaţie să-l agraveze. Dar acum suntem departe şi - e poate şi o infinitezimală doză de lichelism ierarhic - o clipă sunt vag măgulit că şefului meu îi place nevastă-mea. Rămânem amândoi îndelung pe gânduri.

În legănatul trăsurii regimentului, lăsăm de o parte şi de alta ultimele case ale Câmpulungului. Coboară mai toate până în prundişul râului cu şivoaie împletite. Unele par cu etaj, căci au pivniţi ca un subsol înălţat, iar deasupra lor pridvorul. E ciudat să vezi pe unele reclame de firme ultraoccidentale: „Pneu Michelin” sau „Vermouth Cinzano”. Soarele coboară după culmile Iezerului şi Păpuşii, văzute acum din partea astălaltă, şi încoace, sub ele, e turla schitului Nămăeşti. S-a înserat de-a binelea şi pe coasta goală a Mateiaşului au început să ardă varniţele. De departe par nişte vulcani în plină erupţie, dar, pe măsură ce trăsura se apropie de ele, îşi scad mărimea şi forma, devin numai nişte clăi mari de piatră, cu cratere albe de jăratic care luminează seara cerul ca nişte proiectoare. Care de munte cu coviltire merg înaintea noastră tihnit, şi ca să ne facă loc oamenii îndeamnă boii cu chibzuială, căci sunt porniţi la drum lung. E un larg fior spaţial care precede întunecarea adevărată. Dincolo de spinarea goală care coboară din vârful Mateiaşului, ni se pare că ard nemărginit pădurile, pe care nu le vedem, dar le ştim

bogate, pe povârnişuri de munți. Când ocolim însă pe şoseaua pietruită tot cu var, încolăcită pe trupul muntelui, vedem că nu sunt decât varnițele de pe povârnişul celălalt, aceleaşi clăi mari de piatră cu cratere de jăratic alb, la cincizeci, o sută de paşi de şosea.

Mersul în trăsură, mult mai mult decât cel în maşină, a fost şi e încă una din voluptățile alese, pentru mine. Legănarea arcurilor e cel mai bun şi îmbolditor ison ritmic al gândurilor. Aşezarea corpului, ca într-un fotoliu scund, e dintre cele mai tihnite. Şi mai ales e faptul osebit de prețios că, fiind condus de alții, nu ai nevoie să fii atent la incidentele drumului. E un „abandon” total, ca într-o îmbrățişare a întregului suflet.

Pe stânga şi pe dreapta, la înălțimea capului, nu sunt, şi de o parte şi de alta, decât două paliere de întuneric vag şi forme nelămurite, care se deşiră după un sul abstract. Mă gândesc cu bucurie că m-am înşelat. Că e probabil că femeia mă iubeşte. Bucuria ei azi, când m-a văzut, de ce aş suspecta-o? Pentru că mi-a cerut o sumă de bani? Poate că e o dovadă de egoism refuzul meu. N-am niciun motiv să cred că minte. Într-adevăr, n-a făcut niciun soi de cunoştințe, a fost tăcută, retrasă. Niciodată, de vreun an încoace, n-aş fi crezut că femeia aceasta poate trăi astfel, numai a mea. Şi iată că tocmai acum eram în pragul nebuniei. Bucuria acestei regăsiri sufleteşti îmi e cu atât mai intensă, cu cât vine după disperarea care mă împingea la asasinat. Şi graba firească şi indiferentă cu care mi-a arătat scrisoarea... De ce mi-ar fi arătat-o, dacă ar fi avut motive să ascundă ceva? Mai ales gestul acesta mă dezarmează.

— Dormi, domnule?

— Nu, domnule colonel, mă mai gândeam... aşa. Eram acum tot învăluit în amintirea surâsului îndurerat şi a ochilor mari ai nevestei mele, la plecare. Mă gândeam, cu recunoştință, că femeia aceasta merită toate sacrificiile din lume. Ce ar fi fost viața mea fără ea? Şi ce nebunie îmi

ardea sufletul?

Merita ziua de azi sfârşitul pe care i l-am dat eu?

Farurile puternice ale unui automobil ne-au prins într-o prelungă şi inefabilă plasă de lumină, prin care, oferiţi captivi celor dimpotriva noastră, alunecăm treptat. Colonelul tace cu ochii deschişi şi mă surprinde atâta preocupare la un militar. Dar se şi explică, fără să fie întrebat.

— Domnule, asta nu e viaţă. Iată doi ani de când sunt aici pe frontieră. Nu mi-e casa casă, nu mi-e masa masă. Uite, acum vine toamna, mai sunt două săptămâni până-mi merg copiii la şcoală.

— Aveţi copii mici, domnule colonel?

— Am doi. O fată într-a cincea. E tocmai la Madona Dudu, la Craiova, şi un băiat la noi acasă, la liceu. Acum, ce mai ştiu eu de ei? Aproape ne-am înstrăinat. Stăm aşa, în satul ăla bătut de Dumnezeu, în creierii munţilor. Mai bine am intra odată în război, să se termine.

— Credeţi că mai intrăm? Eu socot că vom rămâne neutri până la sfârşit. Unde mai pui că riscăm să fim zdrobiţi?

Îşi aprinde ţigara şi, firesc, fără importanţă:

— De bătut n-au cum să ne bată, că şi ei sunt pe sfârşite. N-au picior de soldat în Transilvania şi au ajuns să mănânce până şi mortăciuni. Moare lumea de foame la Budapesta, nu se mai dă decât cu condicuţă pâine. Dar n-ai manta, văd că ţi-e frig? Eşti cam subţire îmbrăcat. Vasile, dă pătura de sub tine.

Era într-adevăr, răcoare. De peste vârfurile de brazi venea un suflu rece ce mă făcea să-mi simt pielea. Nu aveam decât o bluză de şeviot verde, de vară, pe mine şi pantaloni de raitcort, subţiri ca pânza. E mai bine cu picioarele învăluite în pătură.

Casele din Dragoslavele, înşirate pe stânga şi pe dreapta şoselei, par, în întuneric, mai toate la fel. Oprim la o crâşmă de drum mare.

— Hai să ne dăm şi noi jos... Mai luăm un pahar cu vin, până răsuflă puţin caii. Vasile, vezi de ei. Poate să şi îmbucăm ceva, că am plecat cu nepusă masă.

Sub umbrarul luminat de un felinar alburos, mai sunt câteva mese. În jurul lor, munteni stau încet de vorbă. Lângă ceteraş, singur un voinic cu privirea închisă, cu mustaţa mare. E beat. Ştie că îl privim toţi, dar pare plecat într-o lume, a lui. Pe masă, are şi patru pahare pentru cântăreţi. Cere din nou băutură. De la o masă vecină (pat de scânduri pe bulumaci subţiri), îi strigă un vecin:

— Mă Nistore, iar se ţin copiii după tine prin sat...

Surâde, mustaţa îi măreşte parcă surâsul.

— Se ţin după mine puii de lele... simt, afurisiţii! şi surâde unei vedenii din el.

— Mă Nistore, mai păstrează, mă... o fi azi sâmbătă, dar sunt două sărbători la rând, că luni e Sânta Maria, nu se lucrează la Dârste, opreşte bani ca să poţi bea şi mâine seară.

— Bine... bine... am să beau până poimâine seară. Şi voi ce aţi stat, mă?

Lăutarii nu sunt ţigani, ci săteni din munte. E un cobzar, un viorist, altul cu nai şi un ţambalagiu. Cântecul le e trist, cu prelungiri care n-au nimic din sentimentalismul urlat din bojoci, ţigăneşte. E adevărat că fiecare cântec aproape are versurile dublate de câte două-trei ofuri sau măi... măi, dar nu sunt răcnite din piept (de parcă plesnesc ochii celui care le cântă), ci sunt răsfrânte înăuntru. Glasul celui care le zice, din gură, urcă fără sforţare şi e acoperit de un simţ de omenie ca de o surdină, căci izbucnirile au răsuciri amare. Sunt departe de cântecele „armonizate” fad de profesorii de muzică, cum nu au nimic ciobanii de pe calendarul poleit de perete, cu cei adevăraţi. Pe când cucoanele izmenite naţional, la oraş, cântă Du-te dor la badea-n sân, Mândruliţă de la munte, sau doina, devenită odioasă la toate „festivalurile artistice”, cântecele celor de aici au un gust adevărat şi amar de

piatră, de scoarță de stejar, de suflet pustiit, ars de dragoste şi de păreri de rău. Dragostea nu e „idilică”, ci are o drojdie grea de amărăciune. E vorba, mai totdeauna, de bărbați care au iubit mistuitor, de femei care au iubit mai mulți bărbați. E o beție de păcat în cântecul de munte, căci în mai toate femeia e iubită, cu toată necredința ei (şi e ciudată întâlnirea aici, dintre cea mai rafinată poezie baudelaireiană şi verlaineiană, cu voluptatea străveche a păcatului). Trupul femeii dragi şi necredincioase, vroit bun, întreg la lumină, devine adesea mai scump, mai dureros prețuit, prin toți cei care l-au frământat în brațe, şi ei deznădăjduiți şi înfrânți, ca şi cel ce cântă. E un fel de sfințenie şi de voluptate prin păcat. Dragostea e, cele mai adeseori, frățietate în amar. Dar şi cântărețul de astă-seară e cum n-am întâlnit alții până acum.

A cântat şi cântecul prea de multe ori ştiut:

Frunză verde ca măraru,
De trei ori potcovii calul,
Potcoave cât icusaru,
Ca să urc la Stanca dealul - Şi nu-i vina calului,
Nici a potcovarului,
Şi nici vina Stancii mele
C-a pus casa-n coaste grele,
Ci e vina tot a mea
Că mă duc prea des la ea.

Cuvintele sunt legate amar, cu un surâs adânc, şi, totuşi, totul pare şoptit pentru cel cu paharul dinainte. Îndepărtat în tristețe e cântecul oltenesc:

Sub fereastra casei mele
Trece-un stol de rândunele,
Nu e stol de rândunele,
Ci sunt dragostele mele
Care m-am iubit cu ele.

Iubirea mea vine aci şi ea, ca o stafie a păcatului. Colonelul a cerut şi ceva de luat în gură cu vinul, şi întârzie, prins de frumuseţea dintâi a cântecului. E în mine o fâlfâire uşoară de aripi, o duioşie de prisos. Aci, la răspântia de drum mare, îmi simt tot sufletul deschis ca o rană. E o întâlnire cu cântecul pământului, şi stranie transpunere între chinurile iubirii mele de oraş şi chinurile adunate, ca o drojdie, în sufletul ăsta obştesc de răspântie. Cel care-şi frământă mustaţa şi bea şi ascultă de unul singur, cu mâna la tâmplă, se întoarce spre cântăreţ: „Zi-l iar". Şi ascult cel mai amar cântec de dragoste, de blestem, de păcat, al acestor văi de munte:

O... foaie verde firul ierbii
Of, of, of, Leano,
Mă suii pe dealul Cernii,
Unde paşte puiul cerbii,
Of, of, of, Leano,
La puica cu ochii negri...

Vocea, caldă ca vinul, începe cu un ison bărbătesc şi plin ca o invocare, apoi „foaie verde firul ierbii" e spus ca un târât viu de şarpe, pentru ca prima silabă din „ierbii" să se adâncească întins, ca o arcuire de durere, tămâioasă. Pe urmă, în chemare, acel „Leano" e nemeşteşugit şi de-a dreptul ca un piept sfâşiat, dar numaidecât totul e readus înăuntru cu bărbăţie, ca să se încheie într-un joc cu surâsuri şi încercări de şăgalnic, pe când ţambalul picură lacrimi. Totul cade adânc în piept, lungind prima silabă din „negri" într-o volută de jale. Şi tot cântecul e din simţiri, care ar vrea, fără voia bărbatului, să fie strigate, să se înalţe în răsuciri de patimă, dar sunt cu mândrie şi amărăciune gâtuite şi răsfrânte în largi învăluiri de jale, ca o încercare de zâmbet rezolvat în strâmbături de durere. Amestecă acel rar „puiul cerbii" cu reflexul puhav al

oraşului:

O, m-a mâncat, mânca-o-ar dracii.
Mi-a mâncat polii şi francii.

Şi deodată iar iubirea, plămădeală de nebunie, de dezgust, de jaf, de setea de a lepăda tot ce-i străin, de a evada, de a învia într-o formă sau alta:

O, hai, mândro, să trecem Oltul,
Să schimbăm vorba şi portul.

Fată dragă şi zăpăcită, dacă am putea şi noi fugi... şi noi, dacă ne-am putea dezbrăca de tot ce-a fost... Nu vezi că nu mai poate dura aşa?

O, hai, mândro, să trecem apa,
Să schimbăm vorba şi fapta.

Să ne schimbăm felul... să fugim din lavra meschinăriilor, să uităm îndoielile şi furiile şi deznădejdile... să fie ca în ceasul dintâi.

O cruce de voinic s-a frânt înăuntru, ca ros de o boală fără leac, eu am golit nu mai ştiu al câtelea pahar, fiorul nemărginirii întunecate ne-a făcut să tremurăm uşor şi, plutind greu în noi înşine, am plecat.

De la Rucăr încolo suntem opriți la toate posturile de santinele care ne recunosc. În zona asta de acoperire nu se mai circulă de multă vreme decât cu o învoire specială.

Întunericul s-a mai rărit, şi în stânga şi în dreapta întâlnim din când în când şi luminişuri, în care siluetele copacilor pun umbre catifelate. Mă simt bine, ca un bolnav după o criză acută şi, deşi nu e nicio adiere, simt venind din stânci ca un fluid răcoros şi mângâietor, care-mi dă o senzație de prezență a întregului meu corp.

E mereu o mireasmă de brad şi de fân copt, care

împrospătează simțurile.

Colonelului i-a venit acum poftă de vorbă.

— Mă uitam, domnule, azi la cafenea. Că n-am ce face la Câmpulung, dar mă duc aşa, duminica, să mai văd lume, să mai schimb o vorbă acolo, că mi s-a urât la stâna noastră de la Dâmbovicioara numai cu soldați...

— Bine, dar azi e sâmbătă! De ce n-ați rămas pentru mâine acolo?

— Generalul, azi pe la patru, când am ajuns, că ştia că viu, mi-a trimis vorbă să caut să-l văd. Ei ştiu, toată lumea, obiceiul meu acolo, când viu. Las caii să se odihnească la Splendid, mă scutur puțin şi o pornesc la cafenea pe bulevard. Acolo ne găsim toți. Ne uităm la lume şi mai povestim ce ştim, mâncând brânzoaice de zmeură şi ciocnind şprițuri. Pe urmă, la masă, la Spirea, şi iar la cafea, la Tudose. Azi, cum îți spun, generalul parcă mă aştepta, că mă şi cheamă la el. Mi-a spus să plec la regiment. Mâine dimineață să fiu acolo. I-e frică, se vede, de vreo inspecție. Aşa că am lăsat caii să se odihnească puțin. Până atunci cerusem un şpriț rece lui Cyrano la o masă afară, când tocmai te-am văzut pe dumneata trecând şi pe urmă intrând la Splendid. Ei, mi-am zis, ăsta e de la mine. Ce caută aici? Şi am trimis să te aducă. Nu ştiam că eşti cu nevasta. Trebuia să vii să-mi ceri permisie... că-ți dădeam. Acum e altceva, cu ordinul generalului. O fi în legătură cu războiul, cine ştie?!

— Credeți că vom intra în vara asta?

— Noo... nu cred... Dacă n-am intrat până acum... Dar poate că e ceva. Tocmai îmi spunea un jurnalist din Bucureşti că mâine va fi un consiliu de coroană. Că la cafenea, ce naiba să faci între două şi patru, până iese lumea iar la plimbare? Mi-a tot povestit tânărul ăsta...

— Ce ziarist? din Bucureşti?

— Da, din Bucureşti; pare să aibă legături sus, acolo... Că ştia al naibii o mulțime de lucruri. Mi-a dat numele unui deputat care a obținut un permis pentru zece vagoane

de untură. Domnule, zece vagoane de untură. O jumătate de milion de lei a luat numai la asta, că plătesc ungurii ca disperații. Hai, Vasile, mai pişcă roibul ăla că se lasă greu... Ieri, îmi spunea, le-a şi trecut prin vamă, la Predeal. Dar parcă deputatul ăsta e singurul? Toți, domnule s-au îmbogățit... Cică umblă cucoanele din birou în birou, nu lasă petiția aprobată niciun moment din mână, până nu au hârtia de permis lucrată gata...

— Credeți asta?

— Da câte mi-a spus!... Că nici el n-avea pe nimeni în Câmpulung şi cum n-avea loc la masă, mi-a cerut mie voie... Că pe urmă am trecut amândoi la Tudose. Dealtminteri, e un om cu legături... Dumneata nu eşti din Bucureşti? Ei, atunci trebuie să-l cunoşti... Stai, că-ți spun numele acum... aşa, Grigoriade mi-a spus că-l cheamă.

Cred că n-am mai avut o picătură de sânge în obraz. Parcă tot sufletul îmi plecase spre capătul lumii. Colonelul n-a observat, pentru că eram în întuneric. L-am văzut trăgând din țigară, în para roşiatică, aşa ca şi când în clipa asta nu se întâmplase una dintre cele mai mari catastrofe cu putință... Am întârziat răspunsul, căci nu puteam scoate o vorbă. Şi pe urmă, ca un animal sfârşit:

— Un domn tânăr? de vreo treizeci de ani? nu?

— Da... cam aşa.

Şi, lipsit de respirație, clătinându-mi-se tot sufletul:

— Cu ochii mari, mustața mică, neagră?

— Ei, ăla e... Îmi închipuiam eu că-l cunoşti.

Da... era amantul nevestei mele. Mi-am spus că dacă nu voi avea calmul desăvârşit, nu voi putea afla nimic din ceea ce mă înnebunea să aflu, niciun amănunt nou, care să-mi dea satisfacția monstruoasă a certitudinii. Am făcut o sforțare dârză să mă înfrâng şi, cu o notă mai sus poate, mi-am cântat totuşi rolul:

— Îl cunosc... Nu e ziarist propriu-zis... E un fel de cronicar monden... Dar are legături frumoase. Ce caută la Câmpulung?

Colonelul era mereu tihnit şi familiar, ca şi când n-ar fi observat că în loc de călătorul cu care pornise la drum, avea acum alături un strigoi.

— Nu ştiu… dar… l-am mai întâlnit şi altă dată.

Am întrebat în continuare, cu buze arse:

— Stă atunci toată vara la Câmpulung?

— Nu cred… mi-a spus că n-are pe nimeni (că a luat masa cu mine la restaurant…), dar pare că l-am mai văzut şi altă dată. Vine aşa, câte două-trei zile, şi pleacă.

„Spune… spune tot! îmi ziceam în gând. Dă-mi pe gât tot paharul de otravă până la fund, până la drojdie, îl şi simt în sânge.”

— După câte am mirosit eu… trebuie să fie vreo femeie la mijloc.

Eram singur, în gol, atârnat ca şi când îmi căzuse o scară de sub picioare.

— Da… asta cred şi eu.

— El - şi apăsă pe „el” - mi-a spus că mâine, la consiliul de coroană, e chestie mare…

După socotelile mele, eram cam la vreo treizeci de kilometri de Câmpulung. Pe jos, alergând îi puteam face în trei ore. I-aş fi găsit pe amândoi în zorii zilei, în pat.

— Spune că Take Ionescu, înțeles cu Filipescu, dar eu cred că mai mult îmboldit de ăsta… de Filipescu… E om năprasnic, l-am cunoscut pe la noi, pe la liceul militar… că el l-a făcut… zic, s-au înțeles să spună regelui: ori-ori! Regina e cu ei.

Răsărise luna şi şoseaua albă părea catifelată şi umedă, ca şi poienile de iarbă, ca şi grupurile negre de brazi din vâlceluşile pe lângă care treceam.

— Domnule colonel, nu vă supărați, mai aveți vreo țigară?

— Cum nu, dragul meu, cum nu… De ce nu mi-ai spus că fumezi? Că eu fumez întruna ca să mai treacă drumul ăsta, că e lung al dracului.

Nu fumam de obicei şi nu ştiu de ce am vrut să fumez

acum. Am înțeles că bonomia colonelului meu e pricinuită de plictiseala drumului şi că asta l-a făcut, mai ales, să mă ia cu el. Aş putea să mai insist, dar prefer să-l las să spună la întâmplare, ce-i dictează pofta de vorbă, iar eu să trag numai cu cangea, la malul meu, amănuntele care mă privesc. Aduc, cu încăpățânare în martiraj, iar vorba:

— E băiat de viață, Grigoriade ăsta... Îmi pare rău că nu l-am întâlnit şi eu. Cât spunea că stă la Câmpulung?

— Zicea că de data asta stă până luni... marți... poate... Să vadă ce se mai întâmplă.

Țigara îmi amărâse şi ea gura.

— Cu siguranță că pentru o femeie a venit...

— Aşa cred şi eu... Ce să-i faci...? Nu le-ai văzut pe toate, că la şase bulevardul e ticsit, cum umblă forfota... gătite şi sulemenite toate... fără bărbați?

Asta era şi nevasta mea... Aşadar acesta e datul... realitatea.

O clipă surprins, ca şi când ar fi trecut un automobil cu viteză numai la o jumătate de pas de mine, mi-a fost teamă să nu-şi dea seama, subit, colonelul, că sunt şi eu printre aceşti bărbați.

Dar trebuia neapărat să ştiu amănunte. Trebuia să joc teatru, căci numai tras de limbă cu abilitate, colonelul îmi va da cifrul care să-mi explice catastrofa. Cel mai bun lucru e să-l las să spuie tot ce-i trece prin cap şi eu, dintr-o defilare, să rețin ceea ce mă priveşte.

— A... şi Grigoriade ăla... e un tacâm...

Bun, bine, totul e să fiu vesel, deci surâd:

— Da... cum să nu-l ştiu, are o trecere nebună la femei.

— Da parcă numai la femei se pricepe? În toate... E dat dracului... Uite, la table... De două săptămâni de când e aici, i-a smintit pe toți... le-a luat o mulțime de parale. Şi sunt printre ei scule istețe... care de patruzeci de ani freacă zarurile.

Simt un nou fior care mă dizolvă. „De două săptămâni” e aici? Dar adineauri colonelul vorbea de câteva zile... Nu

cumva ştie ceva...? nu cumva e un soi de complice şi acum l-a luat gura pe dinainte? Şi gândul îmi aleargă ca o suveică, în urzeala posibilităților.

— Ascultă una bună de-a lui. Că dă cu zarul, dar gura nu-i tace. Zice că la Paris, după ce şi-a tocat averea, rămăsese fără sfanț. N-avea ce mânca. Şi atunci, ascultă ce pune la cale cu un amic, tot aşa de curățat ca el. Angajează pe Caruso pentru un concert şi semnează, dar cu condiția că - asta era cu trei luni înainte - are drept, cu o lună înainte, să renunțe la concert, plătind o sumă oarecare, nu prea mare, de altfel. Tipăreşte afişe, anunță la gazetă şi pune în vânzare biletele - dar aici să vezi abilitate - cu un preț abia dublu decât la orice concert obişnuit. Nu pune însă în vânzare decât vreo cincizeci de bilete, iar restul le plasează pe sub mână, cu prețuri de şase-şapte ori mai mari. Şi, bineînțeles, se vând toate. Cu o lună înainte însă, anunță pe Caruso că renunță la concert, plăteşte despăgubirea şi dă de ştire la gazetă că nemaiavând loc concertul din ziua cutare, persoanele care au cumpărat bilete sunt rugate să se prezinte la agenție să li se restituie banii. Adică atât cât era scris pe bilet. Restul l-au băgat ei doi în buzunar. Nici justiția n-a avut nimic de zis. Zice că un an a trăit larg la Paris din ce-a câştigat din afacerea asta. Când îți spun că e un tip...

Colonelul e foarte amuzat şi eu fac mult haz ca să-l antrenez.

— Dar lui văru-meu? Ce crezi că i-a făcut lui văru-meu? Că mi-a spus-o şi pe asta. Era încântat când a auzit că Dinculescu mi-e văr. Într-o zi, iar îi crăpa buza de câțiva franci, acolo. Dar nu mai avea de la cine să împrumute, că împrumutase de la toți. Barem de la Dinculescu luase de zece ori... Ei bine, se duce tot la el. Dar cu doliu la braț şi cu o mutră deznădăjduită: „Dragă domnule Dinculescu, mi-ai făcut multe servicii şi-mi pare rău, căci nu vreau să crezi că abuzez de bunătatea dumitale. Dar uite, mi s-a întâmplat o mare nenorocire. Am primit chiar acum o

telegramă - şi vrea s-o arate, dar Dinculescu refuză - că mi-a murit tata... Te rog, dă-mi doi-trei napoleoni, să dau şi eu o telegramă şi să trimit să cumpere un buchet de flori acolo...” Bietul Dinculescu, speriat, înduioşat, a scos imediat un bilet de o sută şi a început să ceară detalii... să întrebe ce vârstă avea bătrânul... de când nu l-a văzut, dacă a fost cumva bolnav.

Dar după ce pleacă Grigoriade, găseşte telegrama „uitată” pe masă. Vrea s-o ia, să alerge după amicul nostru, când privirea îi cade pe text... şi ce citeşte? Un singur rând: „Dacă n-ar fi proşti, deştepții ar muri de foame”.

Grigoriade spune că pariase cu un amic că Dinculescu va „marşa”, ba că era sigur că va refuza să citească telegrama ticluită.

Râd aşa de stupid, ca un detectiv neghiob, prost machiat.

— Domnule, al dracului... straşnic tip. Ştiam şi eu câteva de-ale lui, cu femeile...

— Ascultă şi cu femeile una bună... Cunoscuse, spunea el, la o recepție la legație, o femeie splendidă. Şi cum o cucerise e o poveste. Nu ştiu cum făcuse rost de invitație la legație, se vede că era cunoscut din vremea când avea parale, dar acum n-avea cămaşă la frac. Ei bine, spunea că şi-a făcut un plastron din carton, pe care a lipit hârtie albă de lux. Şi aşa, era printre cei mai bine. Îi trece prin cap să facă partenerului de vizavi, la cadril, o farsă, dar să vezi ce farsă. Îi spune în şoaptă, în treacăt, în timpul dansului: „Încheie-te la pantaloni”. Bietul om să-i vie rău. Ştii... Ştii cum e fracul desfăcut în față, nici vorbă să ducă mâna. Făcea fețe-fețe şi-l treceau sudorile. După dans, când a văzut că şi-a bătut doar joc de el, a vrut să facă scandal, dar s-a terminat cu bine şi a râs toată lumea. Ei bine, domnule, îți vine să crezi? cu gluma asta a cucerit femeia... una din cele mai bine femei de la Paris, nevasta unui consilier de legație cu nume mare, foarte bogat.

Nimic nu mă interesează din flecăreala asta, mai mult

pare-se ticluită din anecdote, dar ea îmi zugrăveşte de minune tipul meu, care îşi făcea un ideal din asemenea ispravă, şi erau toate din bagajul admirației lui sincere. Mă gândesc în ce mocirlă te poate băga o femeie. Colonelul se amuza şi el cu simplitate, povestindu-le. Dar ardeam să vie la lucruri mai apropiate de mine.

— A, eu ştiu o întâmplare a lui cu o femeie din Bucureşti.

— Stai-stai, că şi asta e interesantă. Într-o zi, când femeia era la el în garsonieră, şi-l credea pe bărbatu-său plecat pentru trei zile la o conferință diplomatică, nu ştiu unde, ea se hotărăşte să rămână toată noaptea la Grigoriade, dar, pentru orice întâmplare, trimite acasă un plic desfăcut, ca din partea celei mai bune prietene - Madeleine o chema, zice el - prin care asta o roagă să vie să doarmă la ea, că-i e urât singură, căci bărbatul ei e plecat. Şi, sigură de această prietenă, cea mai bună a ei, nici nu o mai întreabă măcar. Trimite biletul cu indicația printr-un comisionar, să spuie cameristei să-l puie chiar pe măsuța din dormitorul ei. Catastrofă. Bărbatul vine de dimineață de tot, îi face un scandal imens. Pasămite, el petrecuse toată noaptea chiar cu „cea mai bună prietenă” a nevestii-si... Femeia, uluită, prinsă aşa în cursă, se stăpâneşte, nu spune o vorbă şi pleacă. Dar cum tipul vrea să divorțeze, ea îşi aduce aminte că mai are o prietenă, Madeleine, o roagă, o imploră pe ea şi pe bărbatul ei să declare că ea a scris scrisoarea şi, după destule peripeții, izbutesc să-l convingă şi pe bărbat de acest lucru, că voia nebunul să strice casa.

Tot sufletul mi-a devenit alb ca pielița pe care o atinge termocauterul. Îmi închipui seria de complicități care s-au contractat pe socoteala mea. Cu Anişoara, cu bărbatu-său, cu servitoarea mea (ca să-mi puie scrisoarea la îndemână). Toți ştiau... şi eu mă împăcasem convins şi fericit.

Colonelul a mai povestit şi alte isprăvi, dar eu n-am mai ascultat nimic. A trecut, nu ştiu când, la alte chestii, a vorbit despre consilii de coroană, despre armament şi

altele. Nu auzeam decât tonul lui, urcând şi coborând, ca şi liniile de întuneric de pe lături, fără să înțeleg nimic. Ca să nu prindă de veste, îi parodiam finalurile de frază.

— ... rege... răspicat... tată-său... „mie-mi trebuie un liceu militar”.

— (scăzut) liceu militar... sigur...

— Săptămâni... Anglia... alb... patru sute de mii... îți vine să crezi?

— (absent şi mirat, cu vocea uscată) Extraordinar!

Simțeam că nu voi mai apuca ziua de mâine. Dacă aş putea să mă întorc, şi simțeam, material, că drumul vieții mele o ia acum pe o perspectivă de judecăți, ecouri de gazetă, ocnă. Că de pe acum nu mai sunt ce am fost. Dacă nu mă întorc însă, înnebunesc. Tot ce era în mine căpătase o viață exasperată, ca şi când un virus puternic rupsese țesuturi abia refăcute, îmi gonea sângele din organ în organ şi-l izbea în creier, ca un puhoi în mal. Tot ce fusese fericire, culoare şi lumină înduioşată în trecutul iubirii mele, acum deveneau motive de furie. Gândul că am „marşat” (vorba colonelului) făcea să-mi fiarbă mai mult sângele. Din trecut îmi veneau unele peste altele, ca peisaje şi momente diverse suprapuse în film, fragmente de scene, când eram nebun de fericire şi încredere. Avusesem îndoieli, care erau urmate şi anulate de scene verificatoare oarecum. De atâtea ori în trecut avusesem bănuiala că eram înşelat, interpretând o serie de gesturi şi momente într-un anumit sens. Dar privind altfel punctul de plecare, seria avea alt sens. Era pe atunci un joc de alb şi negru. O foaie era împărțită în romburi alăturate, albe şi negre. Uneori, când priveai, aveai impresia că sunt cuburi pline, cu muchiile spre tine, dar alteori, aceleaşi romburi erau goluri cu muchii adâncite. Lucruri pe care le interpretasem într-un fel, le înțelegeam acum altfel. Când n-a vrut să plece la țară, când a vrut mai ales să vie de la țară, deşi el era acolo (eu am crezut atunci că o plictiseau toți şi că vrea să fim noi amândoi, acasă; iar acum înțeleg că probabil era

geloasă şi că se certase cu el), când mergeam la teatru, când nu şi-a mai vorbit cu Anişoara, când mi se dădea şi când nu mi se dădea. Pentru tot trecutul acesta, aş fi vrut acum o explicație care să răsucească totul, o răfuială înnebunitoare.

Intram, ca printr-o poartă, în Cheile Dâmbovicioarei, în spărtura cărora era întuneric răcoros şi deplin, căci luna nu mai răzbătea. Erau luminate, ca de o candelă, numai sus de tot, ameţitor, stâncile şi muchiile de creastă cu brazi singuratici. Pe tot drumul de la Rucăr, n-am întâlnit niciun trecător şi iată acum în defileu câţiva inşi într-o căruţă par diavoli, de neaşteptat acolo. Ne fac loc, oprind, dându-se la o parte, până în şivoiul urlător, de parcă ne pândesc.

Din cauza apei nu mai putem vorbi şi tovarăşul meu de drum tace şi el. Eu fac planul cum să reviu în sat, după ce mă despart de colonel, ca să mă întorc la Câmpulung. Voi promite o avere vizitiului ca să întoarcă numaidecât cu mine, până întâlnim altă trăsură. Pot să mă dea, dacă vor, dezertor. Până când nu s-a luminat încă de ziuă, trebuie să se hotărască, să se sfârşească totul. Restul pe lumea aceasta nu are nicio importanţă. Colonelul şi-aprinde iar ţigara şi, la lumina roşiatică a chibritului, mă priveşte lung.

— Ce ai? Nu ţi-e bine? Nu mai pleca la drum fără manta. Sau ia-ţi cu dumneata şi un veston mai gros.

Îmi aduc aminte că dimineaţa trecusem pe acelaşi drum, uluit de soarele şi de mirosul dimineţii de munte, fierbând de nerăbdare să ajung mai repede, căci îmi cerea să viu negreşit şi gândeam că suferă fără mine. Ieri credinţa asta că „suferă fără mine” îmi dădea o beţie înduioşătoare, iar azi amintirea acestei încrederi îmi provoacă greaţă, de mi se strâmbă buzele. Şi, cum bate la un organism bolnav pulsul, cu atât mai tari erau zvâcnirile de silă, cu cât mai vii fuseseră bucuriile.

Ah, mascarada când sărbătorisem doi ani de la căsătoria noastră. Invitasem la Flora, care era pe atunci cel mai căutat restaurant de petreceri, peste douăzeci de prieteni,

perechi tinere, care duceau viață „mondenă”, de asemeni şi câțiva colegi şi fete care erau încă liberi. Eram fericit ca un copil. I-am făcut ei dar un inel de preț, masa era încărcată de flori şi cristaluri, s-a băut şampanie până în zorii zilei. Toți mă priveau cu duioşie şi oarecare invidie. Ah, aş vrea să cadă o stâncă din peretele ăsta al defileului, să mă strivească, pentru că înțeleg că privirile erau mai mult de ironie, pentru că desigur se vorbea de pe atunci de amorul nevesti-mi, pentru că, radios şi înduioşat, jucam un rol nesfârşit ridicul. Va trebui să alerg în noapte până or plesni caii, dar să-i găsesc culcați, alături pe sofa şi să mă răfuiesc cu ei.

Îmi amintesc şi de începutul toamnei, când era însărcinată şi nu voia să aibă copil, iar eu eram nebun de bucurie, îi sărutam, cu ochii în lacrimi, mâinile, o rugam să nu facă nelegiuirea de a înlătura, realizată, îmbrățişarea noastră.

Pe patul alb înflorit, al sanatoriului, unde o dusese voința ei îndârjită, sărutam pe umeri, pe brațele albe, pe sâni, trupul care avea să-mi dea un suflet din sufletul meu, smuls din femeia cea mai dragă. Ea nu vrea şi eu țineam, făcând un exces de zel ridicul, să aibă un copil care probabil nu era al meu... Aş vrea să fiu biciuit până la sânge, să fiu călcat în picioare. Când ea vrea să mă cruțe... căci al lui era desigur copilul... (de ce nu l-a avut din primul an cu mine? pentru că o legătură cu un amant presupune imprudențe, acum înțeleg). Probabil că au început de când s-au cunoscut. Cu strângeri de mână prelungite, cu pipăiri pe sub masă, cu potriviri de vizite la prieteni comuni...

— Gheorghidiule, uite că am ajuns... Ştii ce zic eu? Caii sunt obosiți rău, că au călcat azi peste şaizeci de kilometri, iar drumul în munte nu e lung, vreo cinci kilometri de la biserică, dar e greu, pieziş, şerpuieşte pe coastă numai. Rămâi până mâine la Dâmbovicioara. Găseşti un pat, fie la batalion, fie la aprovizionare. Vorbeşti cu ofițerul de

serviciu. Poate rămâi chiar la el. Ca să pleci singur în munte e pericol şi de dihănii.

— Domnule colonel, v-aş ruga... aş vrea să fiu încă în noaptea asta...

— Băiete, sunt prăpădiți rău caii... Ce zici, Vasile?

— Rău, domnule colonel... credeam că nu mai ajungem...

Trăsura s-a oprit în fața unei prăvălii şi coborâm amândoi.

— Spune-i căpitanului Dimiu să fie cu băgare de seamă mâine, că-mi miroase a inspecție... Nu ştiu ce vor cei de la corpul de armată. Dacă n-o fi nimic, poimâine să vii să-ți dau o permisie de trei zile, ca să-ți vezi nevasta la Câmpulung.

Cum mă despart de colonel, alerg după Vasile, într-o curte, în care a intrat, uruind de pietre, trăsura.

— Ascultă, Vasile, ai zece poli de la mine dacă te întorci acum cu trăsura la Câmpulung.

— Domnule sublocotenent...

— Până la Rucăr, Vasile.

— Domnule sublocotenent, nu merg caii...

— Schimbă-i... ia alții...

— Domnule sublocotenent, sunt caii regimentului... intru-n puşcărie...

— Vasile, îți dau douăzeci de napoleoni... Poți cumpăra o pereche de cai de trăsură.

— Domnule sublocotenent, asta e un fel de dezertare, mă nenorociți. Nu se poate... Mai bine merg să vă duc la domnul ofițer de serviciu.

— Lasă-mă în pace.

Sunt acum singur în mijlocul cătunului de munte. De jur împrejur, culmi cu creste de piatră, înălțate drept, încălecate, cât poți întinde pe pământ gândul. Rupturi de stânci, şivoaie, păduri, prăpăstii, poteci întortocheate. Lumina de lună dă peste tot o impresie dură de veşnicie. Şi, la peste treizeci de kilometri, fără ca eu să pot ajunge

acolo, pe un aşternut molatic de sofa, trupul nevesti-mi şi al amantului ei, încolăcite ca ale pisicilor dormind... Mai sunt două ore din noaptea asta, atât de eternă şi calmă în afară, şi cu atâtea viziuni de sânge şi întuneric în mine. M-am oprit să mă gândesc pe o bancă de mesteacăn, făcută de trupă ca să înfrumusețeze cantonamentul. Înțeleg că nu voi mai putea fi la Câmpulung până în zori. Îmi spun că trebuie, acum, când ştiu totul, să am tăria să aleg alt prilej. Dar nici pe loc nu pot sta până la ziuă. Trebuie să mă mişc. E în mine o fierbere de şerpi înnebuniți. Plec pe drumul din pădure spre cantonament. Ocolesc cimitirul cu mici cruci albe, neîngrădit parcă, aşa pe coastă, las bisericuța cu turla galbenă sub lună (de unde atâția morți aci?) şi urc drumul lucrat de soldați, care se deosebeşte greu. De la o vreme merg prin pădure, fără să mai văd nimic, fără să ştiu dacă luna a apus sau dacă e împiedicată de copacii deşi să răzbată până la mine. Urc mereu, repede, gâfâind şi iar oprindu-mă. Când scap de întunericul pădurii, şi întunericul dinafară a devenit apos parcă... E mai şters, se pregătesc zorile. Căsuța Ioanei, unde stau, e retrasă spre stânga, la vreo douăzeci de paşi de frontieră. De altfel nu sunt zece case, toate cu prispă, împrăştiate pe dâmburile acestea mici, acoperite cu păşune, şi sunt mai curând legate de casele de dincolo decât cu cele din țara românească. Acum e în jurul meu o ceață viorie, aproape violetă, ca în cel mai modernist tablou. Pe urmă, în stânga, aproape de cătun, Piatra Craiului, care mi-a părut totdeauna - dominatoare cum e şi singură - o imensă catedrală de piatră violetă, începe să-şi lumineze cu aur creasta cu şapte turnuri în linie.

Alergarea asta de cinci kilometri, în urcuş, m-a istovit şi mi-a făcut bine. Mă trântesc pe patul acoperit cu pături, îmbrăcat, cu fața înfundată în pernă. Trupul, de la gât în jos, mi-e din pietroaie.

A doua zi e numai soare alb şi verdeață vie pretutindeni. Ceasul cu brățară, de campanie, îmi arăta 11 şi jumătate.

Mi-e gura uscată, obrajii parcă scorojiți, ochii bombați în pleoape. Ocolesc cu gândul ce a fost ieri, cum aş ocoli o locuință contaminată. Dumitru, lung şi zănatic lucrat, îmi toarnă cu căldarea apă rece de mă răcoresc, gol până la brâu. Sunt un bolnav care a suferit tăieturi, injecții, masaje; acum mă simt mai bine, dar cred că orice gândire precisă mi-ar face rău, ca unui trup bandajat o atingere sau o mişcare greşită. Trec peste comicăria de tranşee care îmi înconjoară casa ca o potcoavă şi cobor în vatra taberei, unde sunt bordeiele trupei.

— Don sublocotenent...

— Ce e, mă țigane?

— Don sublocotenent, trăi-v-ar Dumnezeu... faceți ceva şi cu mine...

— De... mă!

— Dați-mi drumul de aci...

— De, mă Vărarule, ştiu eu? n-ai văzut ce a spus domnul căpitan? Să vedem ce mai zice şi azi.

Văraru, țigan ca de patruzeci de ani, pletos şi cu mustața ca vrabia, neagră, a fost încorporat, mi se pare, mai mult în glumă. L-o fi întâlnit vreun ofițer, l-a întrebat dacă a făcut armata şi l-a adus la regiment. Nimeni nu prea ştie cum a ajuns la compania noastră.

— Don sublocotenent, să trăiți, am trei copilaşi, n-au ce să mănânce. Aşa sunt, şi arată cu palma de la pământ.

— Să-mi spui când o fi domnul căpitan.

Sublocotenenții Haranoiu şi Mitică Rădulescu sunt mirați când mă văd.

— Dar era vorba să fii la Rucăr, dragă...?

Le spun că m-a întors colonelul şi că se aşteaptă o inspecție.

Au amândoi „alpenstockuri” frumos lucrate de către ordonanțe şi acum sunt cam la plimbare în dimineața asta însorită. Plutonierul Neagu ne iese înainte şi ne invită pe toți la singular:

— Domnule sublocotenent, poftiți şi dumneavoastră.

— Unde, Neagule?

— La compania a 12-a. Au prins soldații nişte iepuri azi-noapte şi am făcut şi noi o mică petrecere... Mâine e ziua lui Marin Dumitru, plotonierul de la a 12-a. Poftiți să luați o gustare.

Sub un umbrar de crăci şi frunze, e o adevărată cârciumă. Au un violonist şi un diblar, care cântă şi din gură. Mai întâlnim şi alți ofițeri, care gustă cu condescendență de pe farfurioarele cu friptură şi din paharele groase, aburoase, cu vin roz. Un plutonier se apropie de mine.

— Domnule sublocotenent, ce ziceți? când om pleca de aici?

— De, mă Vasile, ştiu eu... Văd că nu e rău nici aici, şi arăt cu privirea cârciuma.

— Domnule sublocotenent, avem şi noi neveste şi copii.

O durere amorțită mă înjunghie între coaste, dar lăutarii cântă mereu. Când, dau iar cu ochii de Văraru.

— Domnule căpitan, ce facem cu Văraru ăsta?... Îl mai ținem?

Văraru a priceput şi se apropie, spre bucuria ofițerilor, pe care-i amuză nesfârşit cu răspunsurile lui nemilităreşti.

— Ce, mă, vrei să pleci? Tu nu vezi ce tânăr şi voinic eşti?

— Nu sunt, domn căpitan, să trăiți... Sunt bătut de Dumnezeu, şi e gata să ne arate o hernie, în hohotele de râs ale tuturor.

— Te facem capural, mă Văraru le, încearcă unul să-l parodieze... Când te-oi duce acasă, se sperie țiganii tăi.

— Mă faceți... păcatele mele... că eu n-am făcut militărie... nu ştiu nimic.

— Ascultă Văra rule, cum îl cheamă pe rege?

Văraru nu poate pronunța niciodată „Ferdinand” şi acum refuză, izmenindu-se ca o fată:

— Da lăsați-mă, dom locotenent... Că dacă nu-s militar...

Ofițerul se înfurie:

— Ia ascultă, mă țigane, ce? noi glumim aici?... ei, al dracului: „drepți”!

La strigătul crispat al ofițerului, omul îngheață, luând o poziție aproape soldățească, pe urmă comanda tună: Culcat... drepți, culcat... drepți. Şi Văraru se trânteşte şi se ridică de la pământ în măsura comandei, ca o broască automată.

— Văraru, cum îl cheamă pe majestatea-sa regele?

Prăpădit rău, răspunde din suflet şi fără să privească pe nimeni:

— Să trăiți, pe domnul... rege îl cheamă Lisandru.

E un hohot general de râs. Cel mai frumos nume i se pare lui Văraru acesta de Lisandru şi-l dă bucuros regelui, când nu poate şti numele adevărat.

— Cum Lisandru, mă? Vezi că la noapte faci trei schimburi de planton.

— Îl cheamă pe regele... pe regele, îl cheamă „don colonel Lupaşcu...” strigă disperat Văraru de frica serviciului.

E singurul nume oficial pe care l-a putut reține şi-l dă în extremis tuturor pentru că probabil socoate că, fiind cel mai înalt, e cel mai aproape de al regelui, dar pare că ştie că nu e chiar al regelui.

— Domnule căpitan, dar în definitiv ce facem cu el?

— Eu ştiu? să-i dăm drumul... Dar n-are niciun fel de act... nu poate dovedi că a trecut de treizeci de ani...

Îl ținem să-l facem lăutar.

Intervine camaradul Popescu, flăcăul, surâzând:

— Dă-l dracului, domnule căpitan, că are patruzeci de ani bătuți. Şi nici nu ştie să cânte, că e lăieț pădurar.

Căpitanul ne asigură că mâine-poimâine îi dăm drumul.

— Gheorghidiule, un bilet de la amicul tău Lajos. Toți camarazii urmăresc cu interes prietenia mea cu ofițerul ungur, care comandă compania de acoperire a vămii.

Mă invită, ca de obicei duminica şi sărbătoarea, pentru după-masă, către ora patru, la o partidă de popice şi de

halbe de bere, cu vameşul lor, cu vameşul nostru, cu polițaiul de frontieră şi cocoanele lor. Sunt petreceri inimoase, cu râs mult, cu glume straşnice. Căpitanul mă sfătuieşte, cu o autoritate potolită, să renunț azi la această petrecere. „Să treacă inspecția asta.”

Are dreptate. Am azi mult mai multă nevoie să stau liniştit. Fraza „să treacă inspecția asta” răsună iar cu ecouri, în golul gândurilor mele. Dacă „mâine” e trecut?... Simt un fel de creştere dureroasă în mine, de parcă m-aş ridica în vârful picioarelor.

După masa de la popotă, pe potecă, peste tranşee, mă duc să mă culc acasă. Dar cum rămân singur între pereți, se redeşteaptă în mine gândurile ca stafiile. Dacă Grigoriade pleacă luni dimineața, nu voi mai putea avea niciodată acea certitudine, care singură ar pune capăt - într-un fel sau altul - iadului sufletesc în care mă zbucium. Gândul plecării, cu fiecare ipoteză nouă, se încinge în mine ca un foc. Îngrozit, mă scol din pat şi hotărăsc să mă duc la prieteni. Sunt doi sublocotenenți, care locuiesc amândoi într-o odaie mare cu două paturi. Joacă domino. S-au dezbrăcat de vestoane, şi-au scos bocancii. Se păcălesc unul pe altul şi jubilează zgomotos. Intru şi eu al treilea. Fac sforțări disperate să mă angrenez jocului şi dispoziției camarazilor mei. Haranoiu îşi aşază plăcile.

— Să ştiți că dacă vă bat în partida asta, am noroc. Mi-aprobă colonelul mutarea de la a II-a... Scap de Corabu.

Căpitanul Corabu, cum am spus, e spaima regimentului. Are o figură de inchizitor tânăr, cu fața osoasă, cu mustața tunsă scurt, neagră. Şi-a înnebunit oamenii şi ofițerii cu severitatea lui, chiar comandantul „cel mare” al regimentului, speriat de atâta disciplină, a scris că socoate că primul glonț al companiei a II-a va fi pentru comandantul ei. În batalionul nostru de oameni cumsecade şi necăjiți, cum ne erau toți ofițerii, de păreau mai curând nişte dascăli provinciali cu ticuri şi nevoi, Corabu era militar cu studii severe la Viena.

— Eu sunt mai generos, adaugă Săvulescu. Dacă voi câştiga, la sfârşitul lunii ne schimbă de pe frontieră... Mergem la R... dansăm la iarnă şi ne revedem damele, fraților.

Dar eu? Ce caut eu cu exasperatele mele complicații în această lume? Eu ce să doresc, ce să izbândesc eu, dacă voi termina cel dintâi plăcile albe, cu jumătăți şi puncte negre?

Către patru după-amiază năvăli în odaie un gradat, care luă speriat drepți:

— Trăiți, domnule sublocotenent... Poftiți jos în tabără.

— Toată lumea, mă băiete? Ori numai a 11-a?

— Toată lumea. E ordin să echipăm oamenii şi să ridicăm posturile de pe frontieră.

Încremenim cu toții.

— Să ridicăm posturile, băiete?

— Aşa e ordin... până într-un ceas să fim gata. Au şi început să se adune domnii ofițeri jos.

Săvulescu a început să chiuie... să facă tumbe în aşternutul patului:

— La R... fraților... ne revedem damele.

Chiuie şi urlă, Haranoiu nu-şi găseşte, de zorit ce e, bocancii.

— Mă băieți, dar dacă o fi război? întreb eu bănuitor.

— Ce război, Gheorghidiule băiete, ce război? Ar fi venit ordin să retragem posturile de pe frontieră? sau dimpotrivă să le întărim? Acasă, băiete... Mergem la R...

Coborâm în vâlcea, peste garduri şi fânețuri, ca nebunii. Jos în vatra taberei, între bordeie, e mare mişcare. Ofițerii de la celelalte companii sunt nedumeriți. Aflăm un lucru nou: e ordin să se împartă muniția de război pe oameni.

— Ce-are a face, explică unul. E mai uşor de transportat aşa, împărțită.

E o lumină de după-amiază duminicală, cu soare care pare şi el mai curând la plimbare decât la lucru.

Orişan scoate o foaie de ziar, scrisă numai pe o față, cu

litere negre enorme. E o ediție specială: Mâine la ora cinci după-amiază e convocat un consiliu de coroană.

Răsuflăm uşurați… vom pleca de aci.

În timpul acesta, depozitele se împart pe spinarea oamenilor.

— Să ştiți că s-a hotărât neutralitatea definitivă... Se retrag toate trupele. Uite pe căpitanul Dimiu.

Pe potecă, greoaie şi masivă, silueta verzuie a comandantului de batalion se desenează ca a unui uriaş tihnit.

— Hai să vedem ce e, că vine de la regiment.

Şi-l întâmpinăm în grup, încă înainte de a coborî ca un cioban pe coastă.

Scoate chipiul, se şterge de năduşeală şi pe mustața plină, blondă, şi apoi, cu mai multă spaimă decât solemnitate:

— Domnilor, e război… şi m-a făcut maior. Ne arată pe umeri galonul lat. Acum stați jos, aici pe iarbă, să vă dictez ordinul de luptă, şi iar, mânios, către un soldat care ascultă încremenit: Ce e, mă? du-te-n mă-ta de-aici…

Nimeni nu spune o vorbă. Noul maior reia, după ce ne-am aşezat:

— Domnilor, vă atrag luarea-aminte că e ordin de război… nu de manevre, ca altădată.

Precizarea e de prisos. Cu picioarele înmuiate, ne-am înghesuit alături pe iarbă. A scos din buzunar un carnet şi dictează:

— “La ora 5 adunarea batalionului pe companii, jos în tabără.

La ora 51/2 se împart efectele de mobilizare.

La ora 53/4 se împart, de fiecare om, două sute de cartuşe de război.

La ora 6 batalionul III se pune în coloană de marş cu direcția satul Dâmbovicioara, spre regiment.

XX se încolonează pe şoseaua Vama Giuvala, în ordinea următoare:

Batalionul III cu compăniile în ordine 9, 10, 12.

Batalionul II cu compăniile în ordine 5, 6, 7, 8.

Compania 9 constituie avangarda regimentului.

Compania 11 la dispoziția brigăzii.

La ora 8 p.m. Regimentul se pune în mişcare cu direcția Vama Giuvala."

Scriu, lungit în iarbă, acest întâi ordin de luptă al armatei române în războiul cel mare, pe o carte poştală, cu colțurile răsucite, luată cu cine ştie ce gând, singurul petic de hârtie pe care-l am. Mă gândesc cui să o trimit mai târziu şi mi se face în suflet un gol cât lumea, neaşteptat. Peisajul muntos are acum sectoare de umbre lungi crepusculare şi de soare viu.

Maiorul face un efort de concentrare:

— Cine comandă plotonul I de la a 9-a?

Cineva dă numele meu şi mi se pare că nu mai e al meu.

— Gheorghidiule, ai să fii diseară vârful avangardei; ştii să te desfăşori? Să-ți alegi oameni zdraveni de patrulă. Domnilor, alegeți din vreme patrulele de siguranță pe flancuri. Şi acum, vă rog, treceți la executare... Dumnezeu să ne ajute.

Cartea a doua
Întâia noapte de război

TIMP DE O ORĂ E ÎN TABĂRĂ O învălmăşeală de neînchipuit. Plutonierii majori se împart în zece, aleargă de colo până colo, înjură, strigă, aruncă efectele de tot soiul în brațele oamenilor. Mi se pare că totul merge însă prea încet, că nimeni nu va fi gata la ora ordonată. O parte din oameni s-au aliniat pe companii în fața bordeielor şi primesc, răcniți pe nume de gradați, bocanci. Unii încearcă o veselie străpezită, la care alții surâd ca nişte bolnavi. Gândul că la ora opt seara deschid focul, că în două ore, care totuşi vor trece, aşa cum au trecut de atâtea ori în viața mea, cum au trecut când aşteptam într-o gară, când aşteptam la birou, cum aştepți după-amiaza o vizită, mă sfârşeşte ca o febră uscată. Faptul că voi năvăli, ca în cărțile de citire, împotriva unor tranşee înțesate de armată duşmană, că voi fi sub baraje de artilerie, mă uluieşte, pare scris de o mână nevăzută.

De patruzeci de ani n-a mai fost război, cărțile de citire s-au oprit la pagina de la 77 şi acum eu deschid focul. Mi se pare asta una dintre acele coincidențe ciudate, mari cât un orizont.

Ofițerii sunt toți mult mai tăcuți decât trupa. Căpitanul Floroiu, mic, blond, cu fața lui îmbătrânită înainte de vreme, mă îndeamnă să las oamenii în grija plutonierilor şi să-mi fac bagajele.

Mi se pare o enormitate, ceva absolut fără sens.

Bagajele? Mai am eu nevoie de bagaje? Dar după primele cinci minute de luptă, voi mai fi oare în viață?

— Nu se știe, cine are zile scapă.

— Domnule căpitan, voi scăpa la opt și cinci, la nouă, voi trăi poate până la ora zece diseară... Dar crezi că vom mai vedea noi soarele de mâine?

Tace înfiorat de gânduri și, pe urmă:

— Scrie vreo scrisoare, și își urmează ața gândului din el.

Cui să scriu? Toți ai mei s-au depărtat în clipa asta, efectiv, la zecile și sutele de kilometri unde sunt. Nu-i voi mai vedea niciodată, ca pe locuitorii Norvegiei, ai Perului, ai Sidneyului, despre care știu că există totuși.

Îmi arde întreg corpul, e un neastâmpăr al trupului care contrastează cu liniștea și egalitatea imensă a gândurilor mele. Nu mai pot sta în loc, bănuind că diseară nu vom putea fi gata. Mă voi duce și-acasă, în odăița mea, căci, deși sunt înfrigurat și grăbit, n-am ce face.

În fața casei, Ioana cu cei doi copilași ai ei s-au rânduit ca la intrarea în biserică, iar micuții îmi strigă cu mânuțele căzute jos, cu glas înlăcrimat:

— Să trăiți, domnule...

Încremenesc: „Să trăiesc?" Ce sens de început de veac are vorba asta acum...?

Cum o să trăiesc diseară prin focuri de infanterie, prin lupte de baionetă, prin sute de explozii de obuze? Le dau bani și ei îmi sărută mâna, aci în munte, în asfințitul soarelui de vară. Niciodată n-am acceptat dovezi de acestea de respect și prietenie. M-au jignit, dar acum îi strâng la piept pe copiii aceștia, ca pe niște pui de pasăre.

— Dumitre, pune tot ce avem în lada de bagaje. Bagă de seamă!

— Am și încărcat lada, don sublocotenent.

S-a iscat parcă, străin de mine, un fluid care îmi ia înainte, oriunde merg. Doar la cincizeci de pași, dincolo, la ei niciun semn. E tot duminică și după-amiază goală și

leneşă care stă în loc.

— ... dar au mai rămas lucruri... Ce facem cu ele?

— Lasă-le Ioanei aici.

— Nu puneţi bocancii? Cum o să rămâneţi aşa?

Sunt îmbrăcat în aceeaşi bluză uşoară, pantaloni de raitcort şi ghete de şevro subţire, cu moletiere.

Cum am fost ieri la Câmpulung.

— Nu, Dumitre, rămân aşa. Până la ora zece e destul şi aşa... Îmi fulgeră o clipă prin minte să fug la Câmpulung, să am o explicaţie cu nevastă-mea. Risc cel mult să fiu împuşcat... Tot voi muri la noapte...

Ce să-mi explice? Ce importanţă mai au pentru mine lămuririle ei? Tot ce a fost aseară, absolut tot, e parcă numai văzut şi înţeles de mine, nu şi simţit, aşa cum anestezia locală te lasă să vezi toată operaţia, să simţi izbitura şi tăietura bisturiului, dar să nu ai nicio durere. Din oamenii aceia, din lumea lor cu bucurii şi deznădejdi, cu permise şi aniversări, care era şi lumea mea, m-am desprins odată cu camarazii mei - ca pe un vas nevăzut. De câteva zeci de minute, o parte dintre noi suntem morţi, efectiv în starea unor condamnaţi cărora li s-a respins cererea de graţiere, în ajun.

Acum oamenii de aici, blestemaţii în uniformă, îmi sunt singurii aproape şi sunt mai aproape de ei decât de mama şi de surorile mele.

Orgoliului meu i se pune acum, de altfel, şi o altă problemă. Nu pot să dezertez, căci, mai ales, n-aş vrea să existe pe lume o experienţă definitivă, ca aceea pe care o voi face, de la care să lipsesc, mai exact, să lipsească ea din întregul meu sufletesc. Ar avea faţă de mine, cei care au fost acolo, o superioritate, care mi se pare inacceptabilă. Ar constitui pentru mine o limitare. Îmi putusem permite atâtea gesturi până acum, pentru că aveam un motiv şi o scuză: căutam o verificare şi o identificare a eului meu. Cu un eu limitat, în infinitul lumii, niciun punct de vedere, nicio stabilire de raporturi nu mai era posibilă şi deci nicio

putință de realizare sufletească. O asemenea carență, de nereparat, ar fi fost şi o descalificare. Conştiința mea îmi permitea aseară să ucid, să mă judec deasupra legilor, pentru că nu aveam să-mi reproşez, în sistemul meu sufletesc, nimic, dar tocmai de aceea nu-mi permite laşitatea de a evita un pericol, pe care soldații cei mulți nu-l puteau evita. Lipsit de orice talent, în lumea asta muritoare, fără să cred în Dumnezeu, nu m-aş fi putut realiza - şi am încercat-o - decât într-o dragoste absolută. M-am înşelat o dată, aş mai putea încă încerca, din nou, de aceea nu vreau să fiu scăzut, de la început chiar, față de femei, prin nicio lipsă în organismul sufletesc.

Mă grăbesc spre magazia de armament să număr cartuşele, dar e de prisos, căci debandada e din cale afară de mare. Impresia asta de improvizat îmi dă o nelinişte de panică. Alerg fără rost în toate părțile, în bâlciul ăsta de oameni, care diseară vor juca, fiecare în parte, tragedia pe care era s-o joc doar eu aseară.

Doi soldați de la aprovizionare umblă, de colo până colo, pe cărăruie, cu câte un sfert de bou pe umeri.

— Domnule sublocotenent, ce facem cu carnea asta?

Râd galben.

— Cine mai vrea să mănânce, mă?... Cine o să aibă chef de mâncare mâine, chiar dintre cei ce vor mai trăi?

— Dom sublocotenent, dar ce să facem cu ea?

— Aruncați-o.

Se întunecă înfiripat şi timpul trece fără ca nimeni şi nimic să-l poată opri. Îmi ard buzele.

În odăița popotei, comandantul companiei, cu ceilalți doi ofițeri de la companie, iau ca gustare chiftele prăjite (gătite, în gândul celui ce le-a frământat acum o oră, pentru altfel de oameni şi altă seară) şi câte un pahar de vin.

— Ia şi dumneata ceva... mai prindem nițică inimă. Şi... cine ştie ce se mai întâmplă diseară.

Nu simt nicio nevoie, nicio dorință, şi orice încercare, fie şi de a mânca numai, ar strica plinul unui cerc.

— Cât e ceasul?

Şi întrebarea halucinantă, acum, parcă picură în suflet.

— Şase fără cinci. Mai sunt cinci minute.

— La companie.

Încep şuierături, oamenii se încolonează cu zgomot de bidoane, arme şi lopeți. Încă mai sunt strigăte: „Niculae Fira... Niculae Fira... vino de ia mantaua lui domn plotonier major”. Înserarea abate şi pe cei care mai făceau glume. Coborâm şchiopătând pe alt drum, un drum de bolovani, decât cel străbătut de mine aseară. Nimeni nu mai scoate o vorbă. Jos ne aşteaptă celălalt batalion, gata încolonat. Sunt peste toată valea, în înserare, numai grămezi şi siluete mute de soldați, ca o turmă cenuşie.

Mă cheamă colonelul, care a rămas comandant titular al regimentului. Caută să-şi stăpânească dezarticularea, prin formule reglementare. Sunt de față şi cea mai mare parte din ofițeri.

— Va să zică eşti vârful avangărzii? Auz că te cunoşti cu comandantul companiei din vamă. Uite ce faci.

Mi se pare de necrezut că mie mi se spune asta.

— ... Trimiți doi oameni ca să se apropie de bara vărgată... grănicerul nostru va cere foc finanțului ungur. În clipa aceea, cei doi oameni sar la el şi îi pun baionetele în dreptul gâtului, strigându-i să tacă. Dacă țipă, îl străpung.

— Dar dacă...

— Taci. Locotenentul locuieşte la vamă? nu? Cu patru oameni pătrunzi la el, cu armele întinse, şi-i explici că s-a declarat războiul, că nu-i facem nimic dacă se predă. Ceilalți oameni năvălesc în cazarmă, apoi. Şi, către căpitanul Floroiu: Dumneata, fireşte, vii imediat după el şi înconjuri cazarma.

Pornim. Din cauza muntelui, s-a întunecat de tot. Ajung în şoseaua cea mare, cu regimentul după mine, şi mă opresc. Un ofițer de legătură îmi spune că s-a contramandat ordinul, că va trece înainte regimentul XR, vecin de brigadă.

Încerc să pun orânduială între oamenii care se grămădesc unii într-alții.

— Cum te cheamă, băiete?

Mormăie ceva zdruncinat, de neînțeles.

— Dar tu cine ești...? în ce grupă ești?

— Nu... nu... eu... să...

Au trupuri de găini, moi. Îi mişc cu mâna din loc în loc şi rămân unde îi pun, sleiți. Dealtminteri şi vocile ofițerilor parcă şchioapătă. În jurul nostru, dincolo de cei cinci paşi până unde vedem, cine ştie ce prăpăstii de moarte, ce scene de bestialitate, ascunde noaptea asta, atât de neagră că nu se poate deosebi nicio siluetă măcar. N-or fi început alții lupta? Dac-au pornit în acelaşi timp cu noi, şi ei, din întuneric?

Sunt fericit că nu mai atac cel dintâi şi mă trântesc jos în iarba caldă încă de soare.

Mă gândesc la măcelul care va fi peste 30-40 de minute. Cranii sfărâmate de paturi de armă, trupuri străpunse şi prăbuşite sub picioarele celor care vin din urmă. Facle şi urlete. Explozii de obuze care să doboare rânduri întregi. Ştiu că voi muri, dar mă întreb dacă voi putea îndura fizic rana care-mi va sfâşia trupul. Şi un gând stăruie, plutind peste toate, ca o întrebare: pentru mine anume cum va fi? glonț... baionetă sau explozie de obuz?

„XX înainte...!” E o poruncă venită din om în om. Ridic oamenii ca pe bolnavi şi pornim pe şoseaua care nu se mai vede albă. Singura apărare în noapte îmi sunt tovarăşii, suntem ca nişte călători atacați de lupi şi trebuie să ne apărăm spate în spate, căci oriunde, de jur împrejur, e moartea de fier şi gloanțe. În clipa asta încă, putem fi surprinşi. Regulamentul cere patrule la câteva sute de metri pe dreapta şi pe stânga. Numesc oamenii, dar nimeni nu se desprinde. Alerg şi îi zgudui, trimițându-i în noapte, dar nu se duc, sleiți, decât trei paşi şi continuă să meargă apoi târât, alături de noi. Renunț... Fie ce-o fi.

Într-un tablou străin, în golul minții, văd în clipa asta

limpede şi departe de ai mei pe nevastă-mea, amantul ei, dar n-am timp să mă opresc, să-l fixez, ca să privesc. Bucuriile şi minciunile lor sunt puerile față de oamenii aceştia, dintre care unii vor muri peste zece, cincisprezece minute, alții mâine, poimâine, săptămâna viitoare. Dintr-o dată, din noaptea dinaintea noastră, unde e viață şi mişcare cu oameni, din care noi nu vedem şi nu ştim nimic, ca o solie dintr-un gol, din bezna unei odăi întunecate, s-aude o răpăială de focuri plesnite de armă. E singură în tot cuprinsul lumii. E originară ca întâiul om pe pământ şi nu o voi uita până la sfârşitul vieții, niciodată. Parcă o morişcă mare, de Moşi, s-a învârtit repede, dar sunetul, mă întreb, la ce corespunde în noapte, acolo, cine a tras, cine a căzut?

Zarurile au fost aruncate.

Compania şi, bănuiesc, tot regimentul s-a întors răsucit în loc, de spaimă, şi oamenii sunt gata de fugă. Urlu scos din minți la gândul goanei nebune, care ar fi mai rea ca moartea: „Pe loc, stați pe loc!”

Se opresc toți, sfârşiți, căci nu au voința să fugă şi după câteva clipe reluăm marşul, târât ca după mort.

Identific, după dâmb şi după ocolul şoselei, locul unde suntem. Fac socoteala aproximativă şi găsesc că avangarda regimentului XR a trecut sigur dincolo de vamă. Aşadar, evenimentul s-a consumat. Întâmplarea de vorbe şi cărți a devenit piatră, stofă, aramă, o noapte anume. Am trecut dincolo, peste linia punctată, pe care am desenat-o zece ani în şcoală.

— Uitați... uitați...

Dinainte vine între două santinele, cu armele îndreptate spre el, un prizonier (nu mai încape îndoială). E plutonierul Bela Kiss, îl cunosc acum după pantalonii de dril alb.

Iată deci întâiul prizonier în acest război la care iau parte. Oamenii şi-au mai revenit puțin. Seara de cenuşă oarbă a devenit întuneric străveziu. Trecem şi noi prin vamă. Bara e ruptă, jos lângă ea e un mort. Un rănit e

sprijinit pe genunchi de către un soldat.

— Ce-a fost, camarade? întreb în treacăt.

— O luptă scurtă... domnul colonel P.B. E rănit de moarte. Uite-l.

Aflu ceva mai târziu că, în momentul când a fost somată, santinela ungurească a țipat, locotenentul Sigismund Lajos a ieşit în prag, a tras cu revolverul în direcția grupului, aşa, în noapte, şi glonțul lui a nimerit în cap pe colonel, care venise în fruntea avangărzii. Pe urmă, după un schimb de focuri, ungurii au fugit cu toții. Asta exista adineauri în noaptea neagră şi noi nu vedeam nimic, ca şi când n-ar fi fost aşa: cum nu văd nimic, de pildă, vizitatorii într-un simplu parc comunal. Mi se comunică din urmă că regimentul XR a luat-o la dreapta, că nu mai am pe nimeni înaintea mea, de parcă s-ar fi dat la o parte o perdea, şi deci să mă desfăşor în avangardă. E o imposibilitate. Iau o distanță la o sută, două de metri înaintea companiei, dar patrulele nu se duc la mai mult de zece paşi de mine.

Sunt înaintea tuturor milioanelor din neamul meu; în fața mea cu o şosea, cu garduri, cu întuneric şi cu moartea plutind în toate.

Avem de la începutul serii toți baionetele la armă şi formația de luptă.

Ordinul e să cercetăm tot ce întâlnim în cale. Mergem destul de încet, dibuit, şi cei din fața mea sunt ca umbre închegate din întuneric. Ne aşteptăm la un atac scurt, prin surprindere.

Întâlnim după un timp o casă pe stânga... are curte, cu gard înalt, iar înăuntru se văd lumini. Ne oprim, dau ordin oamenilor din față să sară peste gardul înalt, dar nu se mişcă nimeni. Sar eu ulucile, încurcându-mă în sabie, şi atunci vin şi ei după mine. În casa cu două odăi, în dreapta şi în stânga, sunt aprinse zeci de lumânări ca la mort şi o româncă, nouă parcă, se închină speriată. Cinci-şase copii stau lungiți pe jos. Îi întreb dacă au fost unguri, unde sunt, iau trei-patru lumânări în buzunar şi pornim mai departe.

Ordin din urmă vine să căutăm o călăuză.

Iată altă casă. E moartă şi ghemuită în întuneric toată. Batem în poartă. O femeie ne lămureşte că au fost ungurii chiar la ei, dar au fugit, lăsând în grabă, în bătătură, tot ce-au avut.

Pe prispă e o arătare de om.

— E bărbatul dumitale?

— Da, e bărbatul meu, dar e beteag, de aceea l-or fi lăsat.

— Nu-i nimic, merge cu noi, îl luăm călăuză.

E cu pantaloni albi, cu cămaşă aspră, țăran de ai noştri, şi opunerea lui deznădăjduită nici nu ne întârzie măcar. Îl luăm şi pornim înainte.

Întunericul s-a făcut mai omenesc. Mă uit la ceas, e aproape zece seara. Aşadar, au trecut cele două ore - aşa au fost - şi suprapuse imaginii mele dinainte sunt surprinzătoare prin golul lor.

Un pod, despre care ştim că e minat. Ne oprim. Ordin din urmă iar, să treacă o grupă neapărat şi fără întârziere. Oamenii şovăie, fireşte...

— Bine, atunci trec eu.

— Trec şi eu, dom sublocotenent.

E ordonanța mea...

— Şi eu.

E caporalul Nicolae Zamfir.

Trecem toți şi nu se întâmplă nimic (tocmai a doua zi a sărit, sub o căruță).

O pădure mijită, mai mult ghicită, de o parte şi de alta a drumului, ne dă un soi de atenție crispată, dar după ce trecem de ea şi ocolim un bot de deal, mereu cu baionetele înfipte în întuneric, priveliştea se deschide larg de tot, imensă, fantastică, de parcă suntem în pragul altei lumi. Totul coboară ca înspre o vale dulce şi vederea e înlesnită de zecile de focuri uriaşe care ard pretutindeni. Cât ajungi cu ochii, case ard cu vâlvătăi care luminează ca nişte înalte torțe. Ținutul Branului întreg, înconjurat de munți, apare

astfel, cu drumurile lui, cu sate, biserici, grupuri de copaci care nu pot fugi de îmbrățişarea focului. Sublocotenentul Orişan vine din urmă să privească şi el ridicarea şi căderea flăcărilor, care înalță şi coboară cerul. Ard şi numeroase şire de paie, anume, se vede, ca să le lumineze lor - celor ascunşi în întuneric, aşezați cine ştie cum - venirea noastră. Voi pricepe mai târziu că întunericul e de neîndurat în război, pentru toată lumea. Oamenii s-au mai dezghețat. Frumusețea priveliştii şi gândul că, oricum, moartea nu vine din întuneric, de la doi paşi, ca ăl necurat, că duşmanul e abia jos în vale, că nu e o chestie de secunde, iar clipa nu e definitivă, ne mai linişteşte puțin. Pornim cu mai mult curaj, mai repede la vale, pe şoseaua de acum albă.

Dar când ne apropiem de Bran, vedem cu spaimă că înspre noi înaintează, plutind larg, un vultur uriaş de foc, pe care nu-l poți privi, ca pe discul soarelui. Batalionul întreg s-a trântit îngrozit în şanțurile şoselei şi aşteaptă sfârşitul lumii. Că s-a speriat e din pricină că la regiment nimeni nu ne-a arătat ce e o rachetă, iar că s-a trântit în şanț a fost mişcarea cea mai indicată.

Începe o răpăială de focuri care creşte şi descreşte, ca şi când ar fi pe un portativ în spațiu.

Înaintăm iar, când iată că pe şosea apar în lămurirea focului siluete omeneşti. În asemenea împrejurări toate siluetele sunt de duşmani. Ne apropiem şi vedem totuşi că sunt soldați din regimentul XR, care a pătruns în Bran ocolind şi dă o luptă de stradă. Ne oprim în lumina ca ziua, chiar în marginea târgului. Sunt atât de prins de belşugul de vederi şi de senzații dinafară, că nu am timp să-mi mai simt sufletul. Acum ştiu cum va fi. Mă uit la ceas, e miezul nopții. Răpăiala de focuri amuțeşte din când în când, pe urmă creşte, dar nu se coboară niciodată de tot, ci urcă şi scade capricios ca țâşnirea şi jocul apei din auzul în soare. Trage cineva din noapte în noi şi aud primele gloanțe trecându-mi pe la ureche. Sunt ei, întâia dată de față. Voi

şti mai târziu că toate gloanțele, mieunând, trec pe la ureche. Oamenii se aruncă disperați în şanțurile şoselei. Vâră numai capetele sub podețele din dreptul caselor, lăsând trupurile afară, ca nişte struți. Îi strig pe nume pe câțiva din ei, dar e de prisos. Rămân în picioare pe şosea ca să le arăt că nu e nimic, cum gustă părinții din doctorie, ca să încurajeze copiii s-o ia. Dar doctoria e o noutate şi fac o sforțare, căptuşită. Gloanțele, e drept, vin rare, şi lovesc rupând din copaci, în praful din şosea, în gardul caselor vechi care plesneşte rupându-se zgomotos.

Din urmă vine pe lângă oameni căpitanul. Îl văd parcă acum din nou. E mic ca o fetiță, cu mustața plină tunsă scurt, îmbătrânit de timpuriu.

— Ce facem?

— Aşteptăm ordine noi, de la brigadier.

Coboară spre noi pe şosea, din târg, un grup. Gloanțe puține, numărând parcă rar şi piuit, vin înspre noi, muşcând scurt din gard şi din praful şoselei. Ştiu atât de bine că voi muri în noaptea asta, încât mi-e absolut indiferent pericolul localizat. Găsesc chiar că n-ar fi deloc mai dezagreabilă moartea aci, decât în flăcări.

Căci, iată, se aude o detunătură puternică, dar parcă nu în raport cu erupția de lumină şi fărâmături negre, pe care o produce.

— Au aruncat podul, cu ai noştri, în aer, Gheorghidiule. Mă duc înapoi să văd se facem.

Încerc să trag de picioare oamenii, care-s mereu cu capetele vârâte sub podețe. Când, în sfârşit, au văzut cât de greu nimeresc gloanțele, şi-au mai venit în fire.

Din târg, se aude acum un tropot ca de escadroane în galop pe şosea, înspre noi. Oamenii mei au sărit şanțul şoselei şi întorcându-se ca într-o arie, au început fuga. Sar în mijlocul lor, strig pe nume pe gradați, pe cei pe care-i am în față şi, scurt, cu răsuflarea suspendată, se opresc. Coboară iar în şanț, cu baionetele întinse alături.

Rămân singur în picioare şi aştept să văd ce vine.

Ştiu acum că s-a apropiat, ca de fier nevăzut, clipa definitivă.

Coboară spre noi, alergând, zeci şi zeci de oameni, cât e de largă şoseaua. Lumina flăcărilor e atât de albă, încât îi recunosc. Fac umbre negre lungite în praf. Sunt ai noştri. Întind brațele ca o barieră.

— Stați... ce e cu voi?

Gâfâie zbuciumat, vorbesc fără să privească:

— Ne-au prăpădit... ordin de retragere.

Am înghețat... e întâiul moment de groază acută pe care-l am şi răspund sâcâit, uscat, grăbit:

— Nu e niciun ordin de retragere. Apoi, deznădăjduit: Plutonul întâi ocupă şoseaua.

Oamenii mei sunt la comandă, în mijlocul şoselei.

Şi către grămada de zeci de fugari:

— Intrați în curtea asta.

Oprirea în loc i-a mai calmat, ca un exercițiu siluitor. Intră ca o turmă în ograda gospodărească, unde, de altfel, sunt adăpostiți de casă.

Alt tropot pe şosea... alt grup, mai mare încă, vine din târg.

Oamenii mei strigă acum singuri, încălziți, când văd că sunt alții mai slabi de înger ca ei:

— În curte... în curte, pe dreapta.

Al treilea grup, o companie întreagă cu ofițerii ei, vine fugind îngrozită:

— Loc, faceți loc!

Ies înainte, răcnind, cu sabia întinsă:

— Stați!

Dar nu vor să asculte, zbiară numai:

— E retragere... suntem cu domnul căpitan.

Şi s-au oprit în aşteptare, cum pândeşte un om care vrea să scoboare, pe scara unei trăsuri. Îmi arată pe căpitan.

— Domnule căpitan, unde plecați?

— E retragere... ne-au prăpădit batalioanele. Şi îmi spune cu ce companie e.

Cu vocea palidă, înălbit de această idee a fugii, îl lămuresc scurt:

— Nu e niciun ordin de retragere... intrați în curtea asta, şi le arăt o curte pe stânga.

— Trebuie să trec.

Urlu către ai mei:

— Niculae Marin, băgați baioneta în cine vrea să treacă de voi.

Înmuiat, căpitanul intră cu compania în curte, după casă.

Iar se face linişte. Din urmă niciun ordin, dar vine căpitanul meu, căruia îi explic situația regimentului vecin.

— Noi nu intervenim?

— Mi se pare că nu.

Simt o bucurie de scurt zbor, ca şi când nu mai sunt scos la lecție când nu ştiu nimic, de un profesor rău:

— Aşteptăm aci?

— Ce vrei să facem?

Vine din urmă şi sublocotenentul Orişan, ca să vadă ce e. Gloanțele s-au rărit acum şi mai mult, răpăiala de focuri a devenit scăzută ca o cicăleală.

Orişan are obsesii tactice:

— De ce nu intervenim?

— Nu ştiu.

— Domnule căpitan, văd că şi artileria noastră e inactivă ca şi a lor.

— E luptă de stradă... Ce să caute artileria?

— Să tragă în rezerve... în noi.

— Las-o mai bine aşa.

— Ascultă, Gheorghidiule, hai noi în târg, să vedem ce e. Hai până la pod.

— Haide...

Căpitanul ne întreabă, nemulțumit:

— Ce să căutați acolo?

— Să vedem ce e.

Apăsarea asta, de a nu cunoaşte ceea ce se întâmplă

înainte, ştiu acum că e, în război, pentru unii de neîndurat, aşa cum de neîndurat mi-era, în ajun, incertitudinea dacă sunt înşelat sau nu.

Casele cu curţi mari sunt înspre marginea asta, mai aproape de felul românesc, dar au în faţă garduri înalte. Am luat călăuza cu noi şi mergem înainte. Mai vin din sus răniţi şi oameni care au părăsit lupta, iscând, în lumina focului, forme dedublate.

Dintr-o curte suntem chemaţi.

— Cine sunteţi?

— Din XX… dar dumneavoastră?

— Comandantul lui XR… Care-i situaţia?

— XX e încolonat pe şosea… două companii ale dumneavoastră sunt înapoi într-o curte.

— Faceţi-le rezerve, întăreşte Orişan.

Suntem acum de-a binelea în târg şi lumina a coborât.

La o mică răspântie, în faţa unei brutării, pare-se cu masa goală de pâine în afară, câteva umbre… Încremenim pe loc.

— Cine-i? Stai!

Niciun răspuns, umbrele au dispărut.

— Gheorghidiule, revolverul tău e încărcat? că eu n-am niciun cartuş.

Revolverul meu… Îmi vine în minte toată întâmplarea de la Câmpulung, cum i s-ar aminti unui bolnav că a delirat. Caut în buzunar şi nu găsesc nimic.

— Nu-l am, cred că l-am pierdut.

Şi ne întoarcem la ai noştri.

Au scăzut focurile mari şi impresia e poate din cauză că şi lupta s-a domolit. Găsesc un grup întreg de ofiţeri din XX, veniţi dinapoi. Sunt toţi cu sufletele îndoite.

— Cine ar fi crezut? aruncă unul şi toţi tac gândind la fel abătut.

Mai discutaserăm între noi la popotă şi eu fusesem în discuţie ceea ce se numea pe atunci un „antiintervenţionist”. Pesimismul meu e şi mai greu acum,

iar purtarea mea în astă-noapte, destul de desprinsă, îmi dă un fel de obiectivitate, parcă ştiinţifică, atunci când spun:

— Am impresia că mâine vom lupta în jurul Rucărului.

Căpitanul micuţ şi prea gânditor întreabă cu teamă:

— Crezi că ne vor ataca?

— Socot că da... Azi au fost surprinşi, dar dacă primesc întăriri, nu văd de ce nu ne-ar ataca.

Ofiţerii mă aprobă cu privirile grele şi obosite, cu gândurile aiurea.

Noaptea scurtă de vară e pe sfârşite. Focurile s-au stins târziu, ca după o serbare de noapte, şi acum întunericul se strânge, fără să se facă opac.

— Cum vom putea sta mâine aşa pe şosea? Ce facem?

— Hai la companii şi om vedea.

Oamenii mă întreabă şi ei ce facem. Suntem neliniştiţi, căci dacă ne apucă ziua, aşa încolonaţi pe şoseaua albă, suntem pradă sigură mitralierelor. În târg e aproape linişte şi liniştea asta, când ştim că toţi ochii sunt deschişi ca ai şerpilor în umbră, că şi ceilalţi aşteaptă poate, ca şi noi, e mai grozavă ca lupta.

Începe să se alburească întunericul care-şi pierduse toată puterea. Acum oamenii, cenuşii şi ei, nu se mai disting deloc.

Soseşte din urmă colonelul, greoi şi masiv.

— Gheorghidiule, vino cu oamenii după mine.

Vrea să sară gardul unei grădini, dar gardul se prăbuşeşte sub greutatea lui. O iau la fugă după el, şi oamenii după mine, peste răsaduri de varză albăstrie şi de morcovi. Ghetele subţiri de şevro se încalţă cu pământ ca nişte galoşi. Om de cincizeci de ani, colonelul aleargă cu paşii mari, care fac să sară pământul fărâmiţos în dreapta şi în stânga. Mă întreb în fugă, dacă toţi oamenii au baionetele puse. Toată priveliştea cu linii subţiri, desenate ca în estampele japoneze, în zori a devenit viu liliachie. Înţeleg că vom înconjura târgul ca să dăm un „atac de

flanc”. Călcăm prin albia unui pârâu până la genunchi, dar nu simt nici urmă de umezeală. Îmi trec limba peste buzele arse ca de o spuzeală. Intrăm într-o livadă şi după ce am alergat prin ea, începem urcuşul unei coaste. Înțeleg şi mă îngrozesc. Stă deasupra noastră, ca o cetate de sute de metri înaltă, prăpăstioasă, Măgura Branului. Pornim la asaltul ei, mereu în fugă, târând după noi coloana care şi-a pierdut, peste garduri şi pârâu, forma.

Ne-au văzut şi începe miorlăitul lung al gloanțelor. Aud în urmă vaiete: primii căzuți… Mă emoționează abstract ca un număr etichetat de muzeu. „Primii răniți în acest război.”

Gâfâi, îmi arde gura… Mă abat, tot din fugă, şi culeg din merele scuturate, cine ştie, trântite de gloanțele care lovesc în trunchi.

Îi văd acum pe cei de sus ca pe parapetele şi balustradele unui castel medieval, dar alergăm mereu urcând spre ei, toți după colonel, de parcă ne-am ține de mână.

Ajungem într-o parte unde peretele e atât de drept şi înalt, că nu mai pot trage nici ei. Comunicăm în urmă: „Regimentul se adună în unghiul mort”.

Iată-ne pe toți, mai mult îngrămădiți, ca într-un repaos tihnit în livadă. A răsărit soarele peste câmpul de luptă. Deasupra noastră e peretele Măgurii cu stâncile lui, dar înapoia noastră spectacolul e neasemuit. Ca într-un tablou istoric vin din țară, paralele, coloane de soldați. Pe şosea şi peste livezi. Vine şi artilerie, vin şi căruțe. Acum trage pe deasupra capetelor noastre artileria austriacă. Numai două tunuri, care ajung însă departe înapoi, spre vamă, şi lovesc pare-se în plin. E uimitoare această punere cu mâna, acest braț nevăzut, întins înalt pe deasupra capetelor noastre, care cade acolo, poate la opt-nouă kilometri, precis ca un pumn.

Ziua aceasta, pe care n-o mai aşteptam, e altfel pentru mine. Parcă sunt într-un peisaj nelumesc. Simt ce trebuie

să simtă morții când străbat livezile şi plaiurile văzduhului. E parcă mai uşoară lupta ziua. Oamenii s-au înviorat cu toții. Sunt sigur că o să mor, dar prefer să-mi aleg singur moartea. Acum înțeleg de ce întotdeauna condamnații au avut preferințe între cap tăiat, spânzurătoare, împuşcare. Am şi eu acum preferințe. Vreau să provoc admirația sfioasă a camarazilor, singurii care există acum real pentru mine, căci tot restul lumii e numai teoretic. Aşa cum cei care mergeau la ghilotină preferau, în loc să urle de durere, să ia atitudini. I-am văzut pe camarazii mei ce sensibili sunt şi voi continua. Mă gândesc în treacăt că mâine seară cei de acasă ar putea afla, din ziare, că m-am purtat uluitor, aşa cum mă gândeam uneori înainte de război (vis de băiat care vrea să se facă mare actor), dar acum, şi admirația, şi ura lor îmi sunt şterse, indiferente.

Declasații în societate, sau chiar numai cei ocoliți într-un salon, încep să aibă un orgoliu de izolați, de nedreptățiți, care caută să transforme excluderea în avantaj. Oamenii de aci împărtăşesc destinul meu şi a trebuit un neînchipuit concurs de întâmplări ca să fim toți aci, care suntem, adunați pe fire deosebite, în clipa hotărâtoare.

Stăm aproape două ore aşa. E răcoritor ce sentiment de încredere îți dă superioritatea pe care ai tăi o au asupra inamicului. De vreme ce tu tot mori, e ciudat, dar preferi să fie când ataci şi nu când fugi. Cred că senzația aceasta împacă un sentiment fundamental: atacând, îți alegi tu, parcă, moartea: urmărit de altul şi ajuns din urmă, moartea ți-e impusă. Eşti în clipa morții, în întâiul caz, un sinucigaş, în al doilea un ucis, şi încerci toate sentimentele celui asasinat.

V-ați întrebat, de altfel, ce s-ar întâmpla cu un om care are intenția să se sinucidă, dacă în aceeaşi clipă cineva ar voi să-l asasineze?

Acum când văd batalioanele noastre venind peste plaiuri şi dealuri, mă gândesc îndeosebi la sentimentele pe care le

încearcă, privind, mai ales ei, cei cu care luptăm.

Sublocotenentul Popescu, camarad de companie, mănâncă mere.

— Gheorghidiule, cum o fi țara asta, când nu e război?

Ar fi simplu să ți-o imaginezi fără soldați, dar ei fac azi esența acestui peisaj, încât nu-l poți gândi fără ei, cum nu poți gândi a patra dimensiune în natură. Soarele e acum deasupra dealurilor, care poartă dreptunghiuri de pădure negre, golurile de topaz ale păşunilor şi, ici-colo, vile verzi cu acoperişurile roşii de țiglă, care-ți dau impresia că eşti în străinătate.

Colonelul, care îşi ştersese timp de două ceasuri chipiul şi fruntea de năduşeală, stând în iarba măruntă ca la o partidă de odihnă, şi în jurul căruia eram ca o turmă, hotărăşte plecarea.

— Azi-noapte al III-lea a început? Acum plecați întâi voi, Dolescule.

Maiorul Dolescu, care comandă batalionul II, măsoară speriat peretele.

— Nu pe aici, bre omule, luați-o mai la stânga, că e povârnişul mai dulce. Mergi cu oamenii pe lângă peretele ăsta, unul după altul, şi pe măsură ce ieşiți în bătaia focurilor, vă desfăşurați.

Peste vreun sfert de oră, răpăiala vie de păcănituri ne arată că în clipa asta cei care au plecat au dinainte o privelişte pe care noi, rezerva, n-o avem. E în mine ca o strângere de lumină şi, cu toate că am mâncat câteva mere, buzele îmi ard mereu, uscate. Peste vreo jumătate de ceas, colonelul se scoală şi comanda n-are nimic militar în ea.

— Haideți.

Pornim după el. După vreo câteva sute de metri, la dreapta, povârnişul e atât de dulce, că poți urca alergând. Comanda se dă iar apropiat, ca o aşezare la masă.

— În trăgători şi ocolire la dreapta.

Risipiți pe urmă, începem urcuşul.

Îi văd pe cei porniți înaintea noastră, adăpostiți după

sfărâmături de stânci, trăgând mereu focuri, fără să ochească şi fără să înţeleg, acum, în cine trag.

Mă miră, de asemeni, în prima clipă, că gloanţele vin destul de rar, cu piuitul lor dur, de cearşaf sfâşiat în lung.

Colonelul aleargă acum lângă mine.

— Hai repede, înainte, repede.

Alerg mai iute şi reiau urlând:

— Înainte. Sunt la zece paşi înaintea tuturor, strigând necontenit „înainte”. Cei de sus, care trag în noi, acum îi văd, sunt căţăraţi pe crestături de stâncă, aşa ca vulturii într-o imitaţie de munte, în cuşcă. Ajung în dreptul unui soldat cu faţa culcată pe braţul drept, cu piciorul drept îndoit uşor de la genunchi. Şi ca mine, toţi oamenii îl privesc cu coada ochiului. Iată o mică tufă, cu câţiva oameni, între copăcei subţiri. Mi-aduc aminte că am citit într-o carte despre războiul de la 1870 a unui ofiţer german că oamenii, ca să evite atacul, se prefăceau răniţi, morţi, şi că se ascundeau câte cinci-şase în dosul câte unui arbust, care n-ar fi putut adăposti niciunul măcar. Ocolesc în fugă, pe la ei.

— Ce e cu voi, aici?

Gem toţi „suntem răniţi”. Şi sunt plini de sânge.

Oamenii mei mă ajung şi se lungesc jos.

Colonelul a obosit, se înăbuşă, cu obrazul văpaie.

— Domnule colonel, nu-i pentru dumneavoastră urcuşul ăsta... Lăsaţi-ne pe noi.

Gros şi înalt, cu ochii albaştri şi cu mustaţa plină, bălaie, i s-a înmuiat parcă şi gura de năduşeală. Îşi rupe copcile de la guler:

— Mergeţi înainte că vin şi eu.

Urlu mereu: „înainte”. Ştiu bine că nu voi avea tăria să vâr sabia mea şubredă în nimeni, dar poate ajuns la baionetă, totul va trece într-o clipă. Va fi năucitor, va fi ca într-o viziune. Voi pieri ca pe eşafod. Unii dintre oameni se lasă în genunchi, alţii se culcă.

Merg de-a-ndăratelea, îi strig pe nume pe care vor să

stea:

— Coltu, înainte!... Niculae, fuga, haide, nu sta!

Cei strigați încep şi ei să urle: „înainte, înainte!” Merg aşa de-a-ndăratelea, cu sabia scoasă, la şapte paşi înaintea oamenilor, ca un şef de muzică militară la defilare. Ca o paranteză clipită, gândesc că asta nu e chiar „ploaie de gloanțe” şi constat că din cauză că oamenii sunt unii culcați, alții în genunchi, ca şi atâți în picioare, nu-ți poți da seama de pierderi.

Am trecut de cei din batalionul plecat înaintea noastră. Au rămas pe loc, prinşi pe colțuri de stâncă şi de blocuri prăbuşite.

Toată lumea urlă mereu: „înainte!” şi am ajuns la douăzeci de paşi de creastă, dar sunt mai mult cu spatele întors, chemând oamenii pe nume. Spre norocul meu de ultim prag. Căci văd deodată inşi mulți privindu-mă speriați, urlându-mi:

— Culcat, culcat...

Mă întorc cu fața spre creasta sură, de care eram acum la şapte-opt paşi, şi văd în acelaşi timp parte din unguri coborând dincolo de coastă, dar şi o țeavă de armă întinsă arătător spre mine. Îmi dau drumul jos, prăbuşit, şi mă nimeresc cu capul în dreptul unui bolovan cât o căldare de mare. Glonțul izbeşte în piatră ca în fruntea mea, cineva a țipat în urmă. Cobor acum după cei fugiți, dar simt că zgomotul rămâne în urma mea, şi, întors, nu mai văd pe nimeni. Înapoi. În plină culme, un ofițer îmi sare de gât, îmi pune mâna în guler.

— Prizonier, prizonier.

Când lucrurile se lămuresc, ne pufneşte pe toți un râs ca de morți.

Cadavrele şi cei rămaşi sunt înconjurați de soldați, care parcă s-au trezit şi privesc. E mai ales cercetat ungurul care trăsese în mine şi care, o clipă în urmă, fu străbătut de cinci-şase gloanțe. E cu mustața mică, aspră, blondă, gura groasă, ochii mici şi umerii obrajilor rotunji, ieşiți.

Oamenii i-au luat mantaua, ranița. În buzunarul vestonului are scrisori şi două mere. Iau merele, mort de sete cum sunt, şi le mănânc. Din scrisori nu înțeleg niciun cuvânt. Colonelul s-a apropiat, cu privirea îngândurată, de cel mort şi scăldat în lumina amiezei.

— Straşnic soldat, domnule. Să rămâie singur, în fața a o mie de oameni.

— Bun trăgător, adaugă un altul.

Popescu crede însă că n-a fost bun trăgător.

— Un bun trăgător nu ocheşte atât de lung la şapte paşi, ci trage în prima clipă. I-a dat timp lui Gheorghidiu, care era cu spatele la el, să se culce.

— Da, dar ai văzut că în aceeaşi fracțiune de clipă a coborât arma şi a tras precis, în plin... şi de nu era bolovanul, Gheorghidiu era pe „lista pierderilor”, crede-mă.

Peste câteva minute, dintr-o stână pe care o lăsasem în urmă la vreo două sute de paşi, apar şapte sau opt oameni în uniformă străină. Am poruncă să-i aduc prizonieri.

Suntem morți de foame şi de sete. Trimitem ordonanțele să culeagă mere şi ne aşezăm la odihnă şi taifas, toți ofițerii, pe surpături de stânci ca pe taburele. Suntem sus pe munte ca pe o insulă spre cer în lumină şi moarte.

Căpitanul meu, micuț şi cu fața blondă, de patruzeci de ani, care a alergat şcolăreşte la atac, mă ia la rost:

— Ei, ai văzut că ai fost prea pesimist? Azi luptăm aci pe Măgura, nu la Rucăr.

— Dar ce, asta a fost luptă?

E o protestare uimită. Orişan e însă de părerea mea. Fruntea lui înaltă, mărită prin chelie în sus, şi, prin subțirimea sprâncenelor şi lipsa mustății, în jos, e gravă.

— N-a fost luptă. Ei, cel mult două companii, iar noi două batalioane, e luptă?

— Dar poziția e cam a dracului... hei? nu?

— Ce-are a face? Şi pe urmă ce rezistență e asta? Nu vezi - revin eu - abia zece-unsprezece căzuți de la ei, douăzeci, douăzeci şi cinci de la noi.

Orişan reia tacticos (acesta e cuvântul):

— Că n-a fost serios o arată şi faptul că noi ne-am mişcat ca o turmă. N-a fost câmp de luptă... Un câmp de luptă modernă face impresia că e deşert. Nu se merge aşa cu sabia scoasă, ca în curtea cazărmii. Nu evoluează trupele ameninţate de sute de mitraliere şi mii de tunuri, ca noi adineauri.

— Şi atunci? întreabă unul, lovind iarba cu sabia, neliniştit de ceea ce e în jurul nostru.

— Probabil că mâine va fi luptă, uite pe dealurile de colo, ia caută pe hartă, ce sat e ăla?... Tohanul-Vechi. Ei, mâine deasupra lui o să fie desigur luptă cu grosul lor.

— Sau poate ne atacă, venind cu întăriri, la noapte.

Priveliştea de aci, din turnul Măgurei, e ca de tablou mural, mare cât un judeţ.

Un triunghi cu baza la noi, largă de şapte-opt kilometri, înalt de vreo douăzeci, pare un parc mărginit net de dealuri. Un parc care imită în realitate o hartă: cu satele aşa, în forma desenată, de pe hartă, nu cum sunt când te găseşti în ele, cu cale ferată, cu şosele ca liniile, fântâni, grădini, biserici. O hartă mărită la scara naturalului şi mai viu colorată în verde, alb, negru, roşu, e acum Ţara Bârsei, dinaintea noastră. Satul Tohanul-Vechi arde pe stinse. Arde încă un sat, departe, mai la dreapta, cu fabrici parcă.

Colonelul s-a odihnit, îşi pune chipiul.

— Dimiule, ia-o cu batalionul tău înainte să curăţim toată Măgura Branului.

— Credeţi că mai sunt trupe acum aici?

— Nu vedeţi că în târg se luptă încă mereu?

Peste un ceas, desfăşuraţi, am luat Măgura în lung, fără să întâlnim pe nimeni. Dar priveliştea e neasemănată acum. În fund, spre ţara românească, Bucegii, cu Omul şi Ialomicioara, la dreapta, Piatra Craiului, domul gotic de stâncă, înalt de 2 400 de metri. Cotele mari, izolate, libere deci din toate părţile, ca nişte turnuri, aşa cum e Măgura asta a Branului, care şi în cifre e jumătate din Piatra

Craiului, oferă sferturi întregi de țară ca priveliște.

Ca înălțime absolută, suntem de câteva ori mai sus ca în turnul Eiffel şi chiar față de târgul Branului de la picioare, înălțați la câteva sute de metri.

Dealtminteri, pe străzile lui e oarecare mişcare, cârduri de gâşte, iată un copil, mai apoi o femeie care trece drumul. Din fund, vin mereu soldați de ai noştri. Ciudat e însă că la marginea târgului se aud trompetele româneşti sunând atacul şi lanțul de trăgători înaintează strigând un „ura" care ajunge până la noi.

Ne privim muți, strânşi pe iarbă ca la cafenea.

— N-au cucerit încă satul ai noştri?

Căpitanul nu crede. Orişan nu crede nici el.

— Nu vedeți, bre, că acum dau asaltul?

— Îl dau ei aşa... ca să se afle în treabă, e de părere Popescu.

— Ce facem noi?... Da ia... ia stați... ia uite. Şi căpitanul rămâne privind nedumerit.

Privim şi noi, toți. Un grup de vreo douăzeci de soldați părăseşte târgul, merg spre nord, pe şosea, pe sub Măgura noastră. Acolo, jos, sunt mici, dar vii.

— Sunt de-ai lor care se retrag.

— Aş... sunt ai noştri care înaintează, uite mitraliera pe cai.

— Domnilor, tragem...

— Domnilor, nu tragem.

Şi îi lăsăm să treacă.

Acum e alt grup de soldați pitici, cenuşii, şi curând ne convingem că sunt unguri.

— Ce facem? Le tăiem retragerea?

— Ce să mai coborâm noi? E ordin să ținem ocupată Măgura. Opriți-i cu focuri de armă de aci de sus, e de părere colonelul. Acum suntem noi în turn şi ei sunt jos. Gheorghidiule, pune plutonul dumitale să tragă.

Prima salvă, la 800 de metri, îi împrăştie ca pe găini, vin alții din urmă, îi împrăştiem şi pe aceştia. Nimeni nu mai

are curajul să treacă şoseaua. Îi pândim şi în curțile din margine. E o pasiune de vânător şi regretăm sincer că nu vedem căzând net. Mă îngrozesc o clipă, dar îmi explic. Cei de la 800 de metri nu sunt oameni, sunt soldați ca de plumb. Nu le văd fața. Un autor de drept spunea că dacă jurații ar fi să ucidă cu propria lor mână, n-ar condamna niciodată; preşedinții de republică ar grația întotdeauna. Căci e distanța, e lipsa acelei reprezentări a conținutului omenesc. Un om poate omorî un catalog de nume, dar rareori văzându-i în carne şi oase pe oamenii care poartă acele nume.

În timpul când noi facem, de la 800 de metri înălțime, poliția şoselei, în sat trompetele continuă să sune „atacul" şi ajung la noi urale. Oamenii sar garduri şi trec peste livezi. Asta în marginea cealaltă a satului. Prin mijloc mai umblă gâşte şi, din când în când, trece drumul câte-o femeie. Aflăm, mai târziu abia, că în această glumă privită de sus au căzut vreo două sute de oameni de o parte şi de alta, între care, de la noi, şi doi ofițeri. Cauza poate fi şi în ezitarea cu care s-a dat asaltul. Înțeleg că e bine că azi-noapte nu s-a stăruit pentru cucerirea târgului. E o mare imprudență tactică orice atac de noapte cu trupe numeroase. Noaptea se dau numai lovituri cu oameni puțini. Cu atât mai mult când e vorba de o luptă de stradă, care cere nervi încercați. Ce să mai spunem despre uluitoarea greşeală de a duce o armată, care de patruzeci de ani n-a mai avut război, în câteva ore, în luptele de noapte şi de stradă totdeodată.

Mai târziu ordonanțele şi oameni de la aprovizionare au coborât în târg după de-ale mâncării. M-am lungit pe spate, să dorm în după-amiaza luminoasă.

Colonelul dă un sfat plin de înțelepciune:

— Hai, domnilor, să dormim acum, cu toții, chiar şi trupa, că la noapte nu doarme nimeni. Facem toată lumea de santinelă, toată noaptea.

Pun mâinile sub căpătâi, dar încă nu am liniştea să pot

dormi. De ieri de la şase seara mi se pare o veşnicie. Sunt eu soldatul acesta cu faţa, cu viaţa spre nord? Eu, care ieri, civil, legat de cei patruzeci de ani de pace, jucam domino cu tot sufletul spre miazăzi?

Cu ghetele acestea subţiri de şevro negru, cu vestonul acesta de o paloare verde-albăstrie, eram alaltăieri la Câmpulung pradă unei nebunii care mi se părea fără soluţie. Atât de mare e depărtarea de cele întâmplate ieri, că acestea sunt mai aproape de copilăria mea decât mine cel de azi, aşa cum se micşorează distanţele satului tău de cătunele vecine, când eşti departe de tot în oraşul străin, cu altă lume. De soţia mea, de amantul ei, de tot zbuciumul de atunci, mi-aduc aminte cu adevărat ca de o întâmplare din copilărie. Şi atunci sufeream de lucruri care azi mi se par fără înţeles. Diseară sau mâine voi muri. Lungit pe spate, la şase sute de metri în văzduh, deasupra ţării, cu conştiinţa şi cu faţa la cer, sunt parcă într-un punct de pe traiectoria unui proiectil în spaţiul interplanetar. Totuşi, trupul întârzie pe pământ, încă soldat, ca morţii care în primele ceasuri sunt în jurul casei şi văd pe ai lor, care nu mai sunt ai lor. Mai aproape acum decât sufletul femeii mele mi-e trupul ei, căci senzaţiile încă le mai trăiesc. Am regretul că nu m-am istovit într-o frenezie sexuală neîntreruptă, că mor încă în stare să mai iubesc, la douăzeci şi trei de ani. Trec pe cer nori mici albicioşi, îmi simt obrajii traşi şi barba crescută, de bolnav. Găsesc în buzunarul vestonului două ţigări aproape uscate, o foaie de hârtie cu adrese, cartea poştală cu ordinul de luptă. Popescu mă întreabă de departe dacă dorm, şi închid ochii de teamă că va veni lângă mine şi nu voi mai putea fi singur.

Orişan vine şi el însă, şi nu se lasă până nu mă deşteaptă.

— Hai acum jos în târg să vedem ce e acolo, dar e întrerupt de intervenţia maiorului Dimiu:

— Nu părăseşte nimeni poziţia, dormiţi mai bine, că la

noapte cine ştie ce se întâmplă. Mai rugaţi-vă şi voi la Dumnezeu!

Să mă rog lui Dumnezeu?... Surâd cu buzele arse şi-mi simt ochii înmuiaţi. N-am crezut şi iată, nici acum, când mă scald în moarte, nu cred. Când am văzut aseară oamenii închinându-se, mi-a venit să zâmbesc, dar am devenit brusc serios, căci oamenii aceştia, convoi cu mine, camarazii mei, sunt singurul spirit acum pe lume, pentru mine, şi orice gest al lor mă înduioşează ca gesturile unui copil drag.

Mă gândesc că voi lăsa, azi-mâine, trupul ăsta de o sănătate neasemănată, fără tară, care m-a slujit ca o slugă devotată. Douăzeci şi trei de ani niciodată bolnav, chiar atunci când în liceu îmbrăţişam aceleaşi femei care-i îmbolnăveau pe colegii mei. Şi totuşi ce prost m-am slujit de el. Amoruri de student sărac cu o servitoare, cu prostituate ieftine, apoi îmbrăţişări calpe, fără duioşie. Am privit după atâtea femei frumoase în viaţa mea şi niciuna, până la capăt, nu m-a înţeles. Altele n-au avut tăria să biruie împrejurările... Una singură mi-a dat nesfârşite nopţi de bucurie a posesiunii, de scufundare în voluptate. Aş fi murit azi fără să ştiu ce e îmbrăţişarea unui trup magnific de femeie sinceră şi frumoasă, dacă n-aş fi avut lângă mine, ca să-l frământ, trupul ei sănătos, cu rotunjimi de fruct şi animal tânăr, dacă nevasta mea nu m-ar fi iubit.

Dar m-a iubit? Surâd pentru mine singur... De ce s-ar fi dat unui student sărac? O partidă, un viitor soţ? Atunci de ce n-au făcut-o şi altele înaintea ei? În orice caz, e singura femeie care a făcut sacrificii pentru mine, când mama a fost gata să pornească proces pentru moştenire, cu noi, copiii. I se cuvine să recunosc că nu m-a înşelat decât când am devenit bogat.

Îmi trec mâna prin păr, în dorul unei mângâieri de neajuns.

Mă ridic într-o rână şi privesc în jurul meu. Câţiva oameni dorm pe spate cu gura căscată, toţi palizi; dar cei

mai mulți sunt treji aşa în grămadă, ca o turmă. Colonelul şi-a aşternut jos mantaua şi gândeşte, lungit. Cred că nimeni, dintre ofițerii şi soldații mei de frunte, nu poate dormi, ca şi mine acum, deşi, eu îndeosebi, n-am dormit decât câteva ore, tocmai de joi seara, când aşteptam răscolitor să plec la Câmpulung. Mă scol nervos şi mă duc lângă colonel.

— Domnule colonel, noi aci putem face acte civile?

— Ce acte civile vrei să faci? Sigur că poți face un testament, dacă vrei.

— Dar o donație? O scrisoare de bancă?

— Nu ştiu. Cred că da... Întreabă pe vreun avocat dintre băieți.

Şi rămânem amândoi pe gânduri ca pe o apă.

Maiorul vorbeşte pentru noi, dar parcă ar vorbi, parcă ar ofta în vis.

— Sfânta Marie azi, ziua nevesti-mi şi a fetiței.

Căpitanul S. De la a zecea adaugă şi el îngândurat:

— Da, şi ziua nevesti-mi...

Pe urmă nu mai vorbeşte nimeni. Parcă toți suferă de lingoare...

Târziu îmi aduc aminte de Văraru şi-l caut pe căpitan.

— Ce facem cu Văraru, domnule căpitan?

Îmi răspunde pătruns şi îngândurat:

— De aici nu mai pleacă nimeni.

Înțeleg că suntem ca nişte leproşi, cine a venit între noi e iremediabil pierdut.

Pe înserate vin din târg, cu legături în spinare, ordonanțele.

Dumitru mă cheamă deoparte, la pluton:

— Hai, domnule sublocotenent, că am adus şi pentru noi.

A adus doi pui fripți, pâine albă mare, stafide, brânză, o sticlă cu vin, o cămaşă nouă şi o pereche de ghete noi, tot de şevro, se pare de la vreun mic magazin devastat.

— Văzusem că vi s-au prăpădit rău ghetele alea...

Am un moment de ezitare, de superstiție, dacă să îmbrac o cămaşă de la jaf acum, în plină baie a morții, dar sunt murdar şi cine poate şti când ne vom vedea bagajele. Pe urmă, în învălmăşeala asta, față de sacrificiile pe care le facem noi, şi întâmplarea, şi stafiile răzbunării trebuie să fie îngăduitoare. De ghete nu mai vorbesc, că mi se scâlciaseră şi se strâmbaseră de-mi face o adevărată plăcere să le pot arunca.

— Dumitre, cheamă pe gradați şi dă-le să mănânce bunătățile de aici.

— Astea-s numai pentru dumneavoastră. A Mariei a adus şi pentru domnul plotonier.

— Dă-le lor... Şi, mai pe urmă, doi inşi să plece pe jos, să aducă tot ce le trebuie la oameni.

Aş devasta un muzeu, aş jefui o biserică pentru cei pe care-i văd, cu ochii lor frumoşi şi credincioşi de câini osândiți, lângă mine.

— Adu-mi un toc şi hârtie pentru mine, Dumitre, dacă găseşti.

Trebuie să fac chiar astă-seară scrisoarea de donație... Poate că la noapte ungurii primesc întăriri şi, cine ştie, vom fi atacați. Dintr-un atac de noapte, la baionetă, nu văd cum aş scăpa.

De altfel, împotriva indicațiilor reglementare, nu se trimit decât câteva plutoane în pădure, între care şi eu, la cel mult cincisprezece metri, iar înapoi, tot regimentul stă pe culmea Măgurii de veghe. O răpăială de focuri la dreapta, la miezul nopții, ne face să tresărim, drepți, înfiorați. Din neştiut, vag uimit că în urmă, în liniştea lor, sunt oameni care au legături cu noi, pe la trei noaptea primim ordinul să luăm în zori Tohanul-Vechi, la vreo cinci kilometri de aci.

Sunt şi incidente comice. Rădulescu şi-a adunat plutonul şi le ține oamenilor un discurs despre Patrie. Toți credem că e o parodie amuzantă şi când colo aflăm cu surprindere, de la el însuşi, că a vorbit serios.

Cei patru kilometri dintâi îi străbatem în fugă peste livezi cu pruni şi meri, prin curțile oamenilor, căci, neştiind ce forțe avem în față, ne e frică să nu fim surprinşi. Aş vrea să ştiu ce se petrece în sufletul țăranilor şi nevestelor care-şi continuă lucrul. Nu, ăsta nu e războiul adevărat. Va veni şi acela. Pentru atacul satului şi al dealului din spate, suntem patru batalioane. Fireşte că nu ştim absolut nimic despre ce avem în față, căci statul nostru major se informează, pare-se numai de la oamenii noştri de la aprovizionare, când se duc înapoi după ceai şi fasole.

Deşi noaptea fusesem în avanposturi, sunt iarăşi în linia întâia. Câteva lucruri tot aş putea spune despre Tohanul-Vechi.

Că oamenii din plutonul meu s-au pornit aşa de rău, că nu s-au mai oprit până au ajuns dincolo de sat singuri, cu toate înjurăturile mele furioase (eram mai ales necăjit pe Văraru, care mânca varză, împuşca drept în sus şi nu vrea să se oprească) şi, mai ales, cu toate ordinele primite din urmă: să nu înaintez prea repede că voi compromite legătura trupelor care dau atacul.

Că m-a înspăimântat violența şi precizia focului nostru de artilerie împotriva tranşeelor inamice.

Apoi, că întâia oară mi-a dat ca un burghiu în inimă, un glonț. Veneau rare, fâsâind, rupând, din când în când, cearşafuri de şifon, invizibile. Unul a căzut la cel mult o palmă de capul meu, căci aşteptam culcat, plescăind îndesat şi metalic în pământul afânat al miriştii. Unul singur, dar parcă m-ar fi lovit în frunte. Am avut, cu adevărat, impresia sleitoare că acelaşi plesnet înfundat l-ar fi avut şi în fruntea mea. Au mai fost apoi numaidecât altele, dar să mă descheie în tot sufletul, ca ăsta, niciunul.

Al treilea - l-am ştiut mai târziu - a fost că luarea acestui sat, pe care îl cucerisem aproape singur cu locotenentul Voicu (cel ce mă înhățase de gât ca prizonier), a figurat în comunicatul oficial de a treia zi, dându-mi acea senzație că: despre mine e vorba, deşi nu ştie nimeni. Seara, iar

masă îmbelşugată, cu fripturi haiduceşti şi bunătăți de tot soiul. Colonelul ia o măsură care socot că a dus, încetul cu încetul, la faptul că XX a luat, cel dintâi dintre regimentele de infanterie, „Mihai Viteazul" la drapel. Adică a hotărât că nimeni nu doarme în sat, ci toată lumea pe deal în avanposturi. Ofițerii lui XX au făcut un război de oameni necăjiți şi meşteşugari trudnici.

Soldații trimişi jos să ne facă rost de bunătăți pentru masă ne vestesc că prin satele cucerite şi, cu toți cei doi ani de război, bogate în vite grase, de soi şi alte fripturi gospodăreşti, mulți dintre cei de la trenurile regimentare şi de la serviciile dinapoi se dedau la un jaf rece şi cu socoteală. Suntem toți indignați şi, dacă ar fi după noi, i-am împuşca neîntârziat.

Îl revedem acum pe căpitanul Corabu. Compania lui „brigada Corabu", cum o poreclim, căci a fost intercalată, la trecerea frontierei, independentă, între brigada noastră şi brigada bucureşteană care a luptat la Predeal, a atacat cu atâta hotărâre în această noapte dintâi, încât a ajuns până la Râşnov, în spatele frontului inamic, şi a trebuit să fie chemată înapoi. Soldații, nu numai că nu l-au împuşcat pe cel care-i comandă, şi care e acum încă şi mai aspru, dar îl iubesc cu mândrie că au un asemenea şef şi sunt foarte simțitori, ca şi sublocotenentul lor, la şoaptele care îi arată drept cea mai bună companie din regiment, în afară de faptul că sunt şi unitatea cea mai bine hrănită şi cea mai tihnită, datorită disciplinii aprige impuse de Corabu celor ce îl aprovizionează şi posturilor de veghe.

Fata cu obraz verde, la Vulcan

A treia zi, acum la Vulcan, colonelul mă cheamă şi-mi dă ordin să plec cu o secție în sat să fac poliție şi anchetă. Au venit femei, românce de-ale noastre, să se plângă bocind că de îndată ce satul a fost părăsit de unguri, casele au fost jefuite de țiganii care locuiesc la margine. Vreo două bătrâne mă întovărăşesc până acolo, ca să fac o percheziție severă. A plouat repede, apa s-a scurs, soarele a apărut iar

din nori, dar frunzele şi iarba au străluciri de rouă. În fața cătunului de bordeie, de cum ne-a văzut venind, a ieşit toată țigănimea, şi aşteaptă înspăimântată să ajungem la ea.

Am severitate în obraz, pe care ți-o dă apropierea, nicio clipă întreruptă, a morții. Sunt hotărât să procedez exemplar.

— De ce-ați jefuit satul?

Mă întâmpină protestări cu vocea înmuiată, ochi măriți, mâini uscate de bătrâni, ca de mumii. N-au furat ei, nu s-au atins de averea nimănui. Fac semn oamenilor să-i înconjoare. Ca la un îndemn al celor mari, sau, cine ştie, înțelegând din carnea lor fragedă primejdia, vreo şapte-opt dănciuci, nu mai mari de cinci-şase ani, ba unii mici ca de trei, cu picioarele şi burțile goale, cad în genunchi în apa rămasă în făgaşul roților. Sunt frumoşi ca îngerii din Madona Sixtină a lui Rafael.

— Şi-acum, cu ei toți...

Dar mă întrerup, căci între ei e o fată de vreo cincisprezece sau şaisprezece ani, mijlocie de statură. Are obrazul desăvârşit oval, de culoarea chihlimbarului verzui, iar ochii ca nişte prune lungi, verzi. Acest joc de feluri, de la arama roşcată a părului, la verdele gălbui al obrajilor fără pată, ca o apă, şi la verdele albăstrui al ochilor, mă uimeşte de rămân o clipă încremenit. Sugestia picturală nu mă părăseşte şi surâd gândind la Mona Vana. Pe urmă, scurt, milităreşte:

— De ce ai furat?

Întoarce disprețuitor capul într-o parte, ridică din umerii taliei mici, săltate:

— N-am furat.

Mi s-a uscat gura şi devin nervos:

— Cum n-ai furat?

Râde de i se văd dinții albi, cizelați într-o neasemănată mică potcoavă de fildeş şi întoarce capul într-o parte, cu o mână în şold.

Mă duc mânios spre ea, smucesc de şorţuleţul albastru de Gretchen, pe care-l are peste rochie.

— Ăsta-i al tău? Nu vezi că se cunoaşte cât de colo că e furat? Şi umbreluţa asta roşie?

Ţine în mână şi o poartă izmenit, asemeni cochetelor de operetă, o umbreluţă de mătase vişinie.

— Dacă plouă? şi-şi suceşte mijlocul subţirel de are acum talia toată întoarsă în lături.

— Dacă plouă, trebuie să furi, ai? şi scurt: Am să te împuşc.

Face cu piciorul gol şi măsliniu, până la genunchi, mic de pus în vitrină de farmacie, urme ca de şarpe în noroi şi răspunde, fără să se uite la nimeni:

— De ce să mă împuşti?

Sunt furios.

— Pentru că furi... înţelegi? pentru că furi... pentru că eşti „hoaţă”.

Dănciucii stau mereu în genunchi, cu mâinile a rugăciune, cum au fost poate învăţaţi, şi restul ţigănimii priveşte pierdută de spaimă.

— Unde stai? şi o pironesc cu privirea.

Îmi arată cu mâna vag şi surâde semeţ, cu buzele roşii şi îmbietoare ca vinul negru.

E în mine o nehotărâre, parcă aproape de panică.

— Hai acolo, hai la ea!

Mergem, toată gloata însă, spre cătunul cu căsuţe vechi şi strâmbe, boite gălăgios cu roşu, albastru sau galben tare.

Soldaţii scotocesc prin casă, nu mai ştiu nici eu dacă găsesc sau nu „corpuri delicte”.

Sunt enervat, e în mine o răscolire de cuşcă întărâtată.

— Ajunge, venim mâine să facem percheziţie din nou. Băgaţi de seamă, aveţi timp să daţi înapoi ce-aţi furat. Pe asta - şi o arăt soldaţilor cu dispreţ - o luăm cu noi, hoţia ei e dovedită.

Încep să se văicărească toţi bătrânii să le lăsăm fata.

Ochi speriați, fețe de ceară şi mâini negre care se întind spre noi...

— Lăsați-o, nu a furat!... Mă prind târât de veston: nu a furat.

— O să vedem, la judecată.

O aşez între santinele şi pornim spre sat. S-a înserat, aerul e aburit... şi începe iar să se cearnă, răcoros. Merge cu picioarele goale, lăsând urme ca mângâierile în noroi, sucind mereu umbreluța roşie. Când, ca să treacă vreun şivoi, întoarce talia în lături, sânii mici, strânşi de şorțul strâmt, par înveliți ca într-o îmbrăcăminte, anume făcută pentru păstrarea lor, ca pumnii strânşi în mănuşi.

Coborâm mereu spre sat, când din senin începe o răpăială speriată de focuri. Pe deal, la stânga, regimentul, alarmat, se formează pe unități. Sunt mereu sub obsesia regulamentelor. Trebuie să părăsesc totul, ca să alerg unde se aud focurile de armă. Ne oprim. Oamenii mă privesc nedumeriți, neştiind ce să facă. Rămân un timp nervos, pe gânduri.

— Dați-i drumu... şi mi-e privirea grea de frământare.

Se apropie de mine, mi-a luat capul sub umbreluța roşie şi, cu gura aproape de a mea, mă întreabă, privindu-mă cu ochii acum verzi, adânci şi copilăroşi:

— Eu ce fac?

O privesc încruntat, mânios:

— Ce faci? Te duci acasă... hoațo.

Pune mâna micuță şi mângâioasă, ca o pasăre, pe mâna mea.. Şi încet, în şoaptă caldă şi bună:

— Rămâi şi dumneata.

Acum întorc eu capul într-o parte, ca să n-o privesc în ochii verzi şi limpezi ca apa umbrită de salcie.

— Lasă-mă-n pace!

Şi pe mâna mea, mâna ei a devenit caldă ca apăsarea unui sân mic.

— Vino la noapte, vin eu în sat...

Aş vrea să-i strivesc buzele, să-i acopăr ochii, dar îi

azvârl numai mâna de pe mâna mea.

— Nu se poate... Rămân aici.

Plec copleşit de o prăbuşire de tristețe şi simt toată umezeala serii în mine. Când după vreo zece paşi întorc capul, e mereu cu picioarele goale în noroi, în şorțul albastru de Gretchen, în jurul capului oval şi măsliniu cu umbreluța ca o aură roşie, de sfântă a păcatului.

Şi, când, după ce am străbătut marginea satului, întorc capul, văd mereu silueta rămasă pe loc şi umbreluța roşie.

Până s-ajung la regiment, situația se şi lămureşte. Era o recunoaştere inamică pusă imediat pe fugă. Fac iarăşi, fără să vreau, o constatare penibilă pentru inteligența mea. De câte ori, înainte de luptă, pun mănuşile de piele brună, totul se rezolvă uşor. Ştiu că e stupid, dar este peste puterile mele ca să nu constat coincidența asta.

Adorm cu gândul la obrazul atât de limpede măsliniu, şi la teama de a nu mă trezi laolaltă cu toți, noaptea, cu inamicul, asemeni unui urs, în tabără. Îmi spun că aş vrea să trăiesc, ca să pot să viu în timp de pace aci la Vulcan, să mai întâlnesc din nou pe fata asta cu trup de şerpoaică. Noaptea, o ploaie care răsturna din cer găleți, m-a făcut să deznădăjduiesc că mai apuc teafăr zorile. Am pus, când hainele mi-erau înscorțoşate de apă, de prisos o foaie de cort în cap.

Tocmai pe la ora trei, a doua zi, primim ordin să ocupăm Codlea. E o „cotă” uluitoare, ca o căciulă de câteva sute de metri, de jur împrejur neavând decât câmpie sau movile mai răsărite. Niciun munte adevărat nu dă atâta impresie de înălțime. Domină câmpia netedă până la Tâmpa Braşovului.

Simțim toți că aici va fi întâia luptă grea. Orişan şi cu mine, ca strategi şi tehnicieni ai batalionului, suntem consultați cu îngrijorare de către camarazii ceilalți, care ne cred, pare-se, şi chiromanți.

— Cred că nu trebuie să atacăm în niciun caz înălțimea, e de părere Orişan, cu jumătate privirea spre oamenii care

se încolonează, cocoşaţi de raniţele încă ude de azi-noapte. Trebuie înconjurată.

— Şi-aşa va fi greu. E un punct de observaţie, care va fi apărat cu disperare. Se formează coloana. Oamenii se închină, iar eu îmi pun mănuşile. E un refugiu de laşitate atât de intimă, că niciodată nu l-aş spune nimănui. Nici lui Orişan, nici lui Tudor Popescu.

La Codlea n-a fost luptă, n-a fost nici la Ţânţar. Într-o seară numai, când divizia ne-a dat inamicul la nord-est, a fost o mică încurcătură. Deşi noi luptasem tot timpul spre vest, a trebuit să executăm, oricât am fost de uluiţi, ordinul diviziei şi ne-am aşezat în avanposturi cu faţa la nord-est, deci cu spatele la duşman, pur şi simplu. Pe la miezul nopţii, o recunoaştere de husari, care n-a dat peste nicio santinelă, s-a poticnit chiar de corturile ofiţerilor. Ne-am speriat noi, dar s-au speriat şi ei şi au rupt-o la fugă. Pe urmă am întors posturile şi ei şi au rupt-o la fugă. Pe urmă am întors posturile cu „faţa la spate”. Mai târziu, iar o scurtă şi vehementă încăierare, şi ajungem pe malul Oltului.

Acum ştim precis că inamicul s-a retras pe celălalt mal, deluros, ridicat ici-colo chiar din apă, ca un perete, pe când malul dinspre noi formează un adevărat şes. Nu vom rămâne în această câmpie bătută de focurile inamicului. Paralelă cu apa, la vreun kilometru de ea, mereu de-a lungul ei, e o râpă de lut galben, adâncă. Acolo ne vom ascunde aşteptând ziua de atac.

Întâmplări pe apa Oltului

Malul deluros pare să fie puternic ocupat. Se văd ici-colo reţele de sârmă, creneluri de tranşee. Mă întreb cum vom trece apa adâncă şi vijelioasă a Oltului, sub focul mitralierelor. Am anticipat viziunea miilor de morţi, a uraganului de obuze, a trupurilor zvârlite în aer.

Unii sunt de părere că niciodată nu vom izbuti să ajungem acolo.

Cunoaştem aci, din nou, artileria lor; dar loviturile vin

rare. Sunt şi aici întâmplări comice. Stăm adesea câte doi-trei ofiţeri prieteni, deasupra râpei, pe mal, la taifas şi măsurăm, cercetăm malul celălalt (când împădurit, când râpos, mâncat de ploi şi tranşee) pe toată lungimea frontului de peste treizeci de kilometri.

Aşa, într-una din zile, în urma unei explozii, ne pomenim rostogoliţi peste cap, ca nişte berbeci, în fundul râpei. Obuzul lovise la câţiva metri depărtare, rupsese malul şi-l prăbuşise cu noi cu tot. Era de calibru mare, însă nu părea să aibă o încărcătură prea bună. Dar peste două zile, când o baterie a noastră a deschis focul asupra dealului din faţă, am avut, pentru întâia oară, priveliştea unui duel de artilerie. Peste zece minute, cea românească, spre extraordinara noastră surprindere, era redusă la tăcere. Două tunuri erau sfărâmate complet. Era o înjunghiere în orgoliu, ca înfrângerea şampionului român la circ. Niciodată în cărţile de citire, sau în luptele copilăriei dintre noi şi turci, nu biruiau turcii. Pentru întâia oară aveam, de asemenea, impresia că văd obuzele înainte încă de a cădea în ţintă. Poate din cauza încălecării imaginilor, dar când focul e intens şi eşti sub traiectorie, le vezi ca nişte mici comete de fum şi oţel la punctul de cădere. Fără îndoială că este mai mult o sugestie sau, cum aflăm mai târziu, o lovitură semipercutantă. După ce a terminat cu bateria, artileria inamică şi-a plimbat loviturile pe tot frontul, cu mânie şi vădite intenţii de represalii. Nu e semn bun pentru ce are să vie.

Începând de a doua zi, poziţia devine statornică. Suntem destul de bine adăpostiţi şi mi se par suportabile loviturile. Admirabila conducere a focului ne pune pe gânduri şi încep legendele spionilor, ale telefoanelor subterane.

Totuşi în fiecare zi ne ridicăm pe malul râpei şi privim dealul de dincolo, cu mistuitoarea curiozitate cu care un condamnat ar privi pe fereastră cum i se construieşte eşafodul în curtea închisorii. Întârziem mereu, căci ştim că se fac pregătiri anume pentru marea luptă. Aflăm de

căderea Turtucaiei şi o socotim ca pe o cădere oarecare a Branului, destul de umilitoare, de altfel, pentru ca s-o putem admite.

Într-una din nopți, pe când eram în gardă mare, avanposturile ne semnalează un atac inamic. Cu o seară înainte pătrunseseră dincoace de Olt, în satul Veneția, neocupat de noi. Pe câmpia mare şi netedă ca un lac, înaintează spre noi un lanț de trăgători, căruia în întunericul vag negricios le disting siluetele negre ca păcura. Se apropie ca nişte spirite ale nopții. Mi-e frică şi mi-e frig. Pornim cu compania desfăşurată înaintea lor pe muteşte. Tremur atât de tare, îmi clănțăne dinții în aşa fel, că mi-e teamă să nu simtă cei de lângă mine. Nu pot răspunde din cauza asta la o întrebare şoptită a căpitanului Floroiu, care e foarte hotărât şi foarte liniştit. Nu pot să ştiu precis de ce tremur atât de nervos, de frică sau de frig (căci sunt îmbrăcat uşor, ca în seara când am plecat). Îmi simt muşchii de deasupra genunchilor tremurând, fără nicio senzație de oboseală. După un timp lanțul lor se opreşte şi se opreşte şi al nostru. Stau aşa ca vreun ceas, iar când se încenuşează noaptea, trimitem înainte o patrulă care ne anunță că s-au retras.

A doua zi, jos, în râpa cu maluri crăpate şi cu fundul de pârâiaş uscat, unde avem câteva corturi, vine un țăran, mustăcios şi uscat la față ca un mucenic:

— Domnule comandant, am să vă spun o vorbă...

— Ce? spune...

Vorbeşte încet, rar, cu brațele încrucişate, acoperindu-şi cu mâna mustața şi gura.

— Sunt în sat două fete spioane.

Tresărim toți speriați. E ca şi când o stafie ar fi semnalată real.

— Da, da... Sunt două surori care s-au avut bine şi cu ofițerii unguri, că sunt frumuşele, iar acum le trimit mereu ştiri dincolo.

Colonelul îşi ciupeşte mustața „kaiseriană”.

— Cum le trimit ele ştirile?

— Păi acum, drept să vă spun, eu nu ştiu... Da le trimit... o fi la telefon... o fi trecând noaptea... că tare bine cunosc Oltul... nu ştiu.

— Ce fel de fete sunt astea?

— Frumuşele, drept să vă spun... că de-aia se şi uită ofiţerii la ele... Şi cu untărofiţeri de ai dumneavoastră petrec mereu.

Nimeni nu ştie nimic.

— Gheorghidiule, ia patru oameni şi vezi ce e acolo.

Omul mă duce până aproape de poarta casei lor, înaltă, amintind de porţile săseşti, şi pe urmă se dă mai în lături, să nu fie văzut.

— Asta-i casa... e casa lor... Le cheamă Maria şi Ana Mănciulea.

Înăuntru e chef cu strigăte şi cântece. La bătăile noastre în poartă, au apărut în pridvor cele două fete. Una e scurtă, să tot aibă douăzeci de ani, cu ochii mari căprui şi faţa rotundă de ţărăncuţă sănătoasă.

— Ce-i cu dumneavoastră aci?

— Petrecem, domnule ofiţer... petrecem şi noi de bucurie că au venit românii noştri... Poftiţi şi dumneavoastră, că avem pui fript şi vin bun...

Ar trebui să fac pe detectivul, dar nu ştiu cum să-ncep. După înfăţişare, nu mi se pare nimic suspect. Sunt foarte strâmtorat.

— Ascultă, pare-mi-se că dumneavoastră faceţi spionaj.

Se jură, se văicăresc fără lacrimi, ca nişte marchitani.

— Vai, domnule ofiţer, cum se poate să spuneţi asta? Auzi?! Să spuneţi că suntem spioane? Şi noi, care nu mai puteam de bucurie când am văzut că vin românii noştri...

Mă întorc şi las lucrurile cum au fost.

Colonelul e furios când află că n-am găsit nimic care să se potrivească temerilor noastre.

— Se poate, domnule, om inteligent, să nu pricepi nimic atunci când vezi chefurile astea? Du-te imediat, fă o nouă

percheziție, arestează-le şi lasă acolo un post până mâine.

Mă întorc, fac o nouă percheziție la lumina lumânărilor, căci acu e noapte, şi, negăsind nimic, le spun totuşi că sunt arestate. Las acolo un caporal cu trei schimburi de santinelă. Femeile sunt sfârşite de groază. Din tot cheful de după-amiază a ieşit un mormânt.

După miezul nopții, a început să plouă şi apa se scurge şiroaie prin pânza corturilor joase, dar mai ales vin şiroaie de dedesubt de ne udă culcuşurile. Nu mai poate dormi nimeni. Când, pe la unu, primim ordin de plecare, zăpăceala devine lugubră. Oamenii nu se pot găsi decât întrebând necontenit unii de alții, nu se pot desface repede corturile, nu e loc de încolonare în râpa îngustă.

— Domnule colonel... am în sat... spioanele acelea... ce fac cu ele?

La lumina unui felinar de macagiu, consultă cu maiorul de la batalionul al II-lea şi cu aghiotantul lui o hartă mică, fără să găsească punctele căutate.

— Domnule colonel...

— Ce-i, domnule? şi de-abia ridică, sâcâit, ochii de pe hartă, pe care se plimbă, căutând, degetul gros al maiorului.

— Ce facem cu fetele alea?... Spioanele?

E uimit:

— Lasă-mă, domnule, în pace... de astea îmi arde mie acum?... Ei, păcatele mele...

Reiau înfiripat:

— Domnule colonel... am un post acolo...

E furios.

— Lasă-mă, domnule, înțelege odată...

Totuşi, abătut, nu ştiu ce voi face, şi stărui:

— Ce să fac cu ele?

— Ce să faci? Împuşcă-le... domnule... fă ce vrei. Dar lasă-mă în pace... Împuşcă-le...

Mi se face gol în cap. Plec aiurit.

— Domnule maior, am un post de trei oameni în sat... Ce

fac cu fetele alea?

— Ce fete, domnule? Lasă-mă în pace cu fetele dumitale. Ei, gata a noua?

— Domnule maior, mă scâncesc enervat.

— Du-te, domnule, la colonel şi-ntreabă-l.

— Am fost.

— Ei, şi? Ce ţi-a spus?

Nu prea îmi vine să mărturisesc.

— Mi-a spus să-l las în pace... Să le împuşc şi să-l las în pace.

— Floroiule, ţi-ai strâns oamenii?... Corabule, gata? Vedeţi să nu facă nimeni zgomot în timpul marşului... să puie bidoanele în buzunare, să nu atârne.

— Domnule maior, ce fac?

— Lasă-mă, domnule, în pace... Împuşcă-le dacă ţi-a spus colonelul şi termină, fugi la pluton.

Mă hotărăsc să las şi eu pe caporal, să facă aşa cum i-o trăsni prin cap, ca la joc de noroc.

Pornim oarecum înapoi, depărtându-ne de Olt. E un drum de care, anevoios, şi plouă mereu. Oamenii alunecă, se lovesc unii de alţii şi înjură amărâţi. Se amestecă mereu rândurile.

Înspre zorii zilei, cineva se alătură de mine în pas, ca o umbră.

— Dom sublocotenent...

— Ce e, mă? Cine eşti?

Şi, mereu în şoaptă, răsuflând greu:

— Eu. Niculae Zamfir, caporalul...

— Ei, ce?

— Am adus femeile alea cu noi.

— Mă, eşti nebun?

— Uitaţi-le...

Amândouă, în cămăşi, cu picioarele goale, cu câte o brodoadă pe umeri, merg alături, păzite cu baionetele, prin ploaie.

Las lucrurile aşa.

În zori poposim într-altă râpă.

— Domnule maior!

— Ce e?

— Caporalul a venit cu femeile...

Cât e de gros, maiorul se cruceşte.

— Aici?

— Aici.

— Dragă, dacă o da cu ochii de ele colonelul, nu mai scapă... trimite-le imediat cu caporalul la brigadă.

Ceea ce şi fac, bineînțeles.

A doua zi aflăm că noaptea vom trece Oltul la Krihalma. Agonia se apropie de sfârşit... Luăm o poziție de plecare într-un luminiş de pădure şi ne pregătim sufletele cum se pregătesc coşciugele şi hainele morților. Formele şi culorile devin iar ireale.

Pe la patru vine comandantul brigăzii. Ne-adună pe toți ofițerii în cerc. Totul e palid.

— Colonele... va să zică ne-am înțeles?...

Ascultăm abătuți explicațiile care nu spun absolut nimic. Vom ataca noaptea, fără cea mai mică pregătire de artilerie.

Unul spune, cu glas umbrit, gândul tuturor:

— Domnule general... dar e apa adâncă... poate de doi-trei metri. Şi curentul e iute...

Brigadierul rămâne nedumerit.

— De, ştiu eu?... Să puneți pe cei mai înalți la dreapta... Să se țină oamenii unii de alții... Ce vreți să faceți?

Orişan surâde şi mă priveşte consternat.

Altul spune, nesigur, parcă la întâmplare:

— Şi pe urmă, în vad, sunt sârme întinse dedesubt în apă, ca să ne încurcăm în ele...

Brigadierul nostru parcă întâia oară se gândeşte la asta. Îşi apropie sprâncenele stufoase.

— De, ştiu eu?... Colonele... Să pui să taie din pădure crăci... să faceți nişte căngi ca să smulgeți sârmele din apă.

Acum îşi întinde mustața mare, căruntă.

Ne privim unii pe alții cu o nedumerire de animale duse la abator. Pentru asta am stat o săptămână în loc?

Colonelul gâfâie emoționat, palid, neliniştit.

— Da... sigur... vedeți... domnule general... o să fie greu... Ei au posturile de mitraliere cu țevile ațintite de cu ziuă...

— Or fi, da ce vreți să facem?

Corabu, negricios şi îndesat, se apropie şi arată apoi, dincolo, pe malul celălalt, un moț stâncos:

— Domnule general, trebuie ocupat întâi gurguiul ăla, că pe urmă cade toată poziția.

Zâmbim vag cu toți, ca în fața unei imposibilități, şi generalul întreabă dispreţuitor:

— Să-l luăm... sigur să-l luăm... Da cine să-l ia?

Căpitanul, singur parcă îmbrăcat în piele de ofițer reglementar, răspunde scurt:

— Îl iau eu, cu compania.

Generalul îl priveşte şi mai dispreţuitor, sincer dezgustat de atâta fanfaronadă, şi găseşte că nu merită niciun răspuns.

— Aşa, colonele... Şi uitam să-ți spun... Nu iei decât două batalioane. Unul îmi rămâne mie ca rezervă a brigăzii.

După un scurt schimb de vederi între comandanții de batalioane, se găseşte că e rândul nostru să fim trecuți la rezervă...

Nu ştiu, răsuflu uşurat. Încă două-trei ore câştigate față de ceilalți.

Asta prețuieşte ca o amânare de operație, cu câteva minute.

De cu seară ne punem în mişcare şi pe la miezul nopții, după ce străbatem, în linişte de mormânt, distanța de vreo doi kilometri, printre case tăcute, stinse, ca locuite de stafii, ne oprim lângă terasamentul înalt al unei căi ferate. Noi vom rămâne adăpostiți acolo. Se ştie că inamicul are posturile de pază dincoace, spre noi, în câmpie.

Trebuie ca, până nu prind ele de veste, oamenii dinainte

să se strecoare, unul câte unul, în spatele lor, să se adune acolo pe companii şi pe urmă să pornească atacul... Dacă se poate, să treacă apa chiar, pe tăcute, şi numai în urmă să deschidă focul.

Planul mi se pare irealizabil. De altfel, ştim că pe tot frontul de treizeci kilometri, Oltul va fi trecut la noapte de întreaga divizie. Un regiment care a făcut o încercare cu două zile înainte a fost însă respins, ştim şi asta, cu pierderi.

Cei care au plecat în faţă ni se par plecaţi în noapte, pe lumea cealaltă. Ce pipăie, ce văd, ce simt acum, în clipele astea? După vreun ceas abia, auzim un semn de viaţă... şi semnul de viaţă e o întâie răpăială pripită de focuri, care sfâşie noaptea, pe drumuri înalte către stele. Începe un hău metalic, asurzitor, de mitraliere care macină, tocând bandă după bandă ca un nai, lătrând viu de tot, sperios, ca un motor de motocicletă.

Nu ştim ce e înainte, cu toate că e lună şi eu caut mereu să-mi închipui ce văd în faţa lor ochii celor de acolo. Mă simt prea subţire, dar parcă mănuşile pe care le-am pus de la început ţin de cald. Sabia am dat-o la căruţa de bagaje, iar armă nu port, ca să pot fi mai uşor şi pentru că simt că, de aproape, nu voi putea ucide niciodată.

Stăm îngrămădiţi în dosul terasamentului şi aşteptăm mereu. Toată noaptea durează clocotirea de cazan, din care nu vedem nimic. E un alt tărâm, la poarta căruia suntem.

Pe urmă încep să-i vină generalului veşti, ca nişte sentinţe, din toate părţile... Batalionul I din XN respins, batalionul III din acelaşi, respins. Patrulele de legătură aduc şi ele veştile care deschid morminte, de pe tot lungul malului. Batalionul XM respins... regimentul XR respins.

Numai în faţă, de la patru sute de metri din dreptul nostru, nu e nicio ştire. Din când în când, doar câte o impresie de oboseală, de scădere de înverşunare, dar pe urmă răpăielile revin cu şi mai mare furie. Nu ajung vaiete omeneşti, dar trebuie să fie.

Se încenuşează din ce în ce noaptea şi se alburesc luminişurile.

Lămurim în fața noastră culmea amfiteatrului înalt - cu copaci, păşuni, case - care păzeşte vadul şi care se creează acum din nou, din neantul nopții şi al necunoscutului. Când zorii devin încă şi mai albicioşi, vedem pe culme siluete de soldați inamici, iar pe dreapta pâlcul unei mitraliere. Două mici tunuri, „puşcoace" de cincizeci şi trei, pe care le avem între noi, încearcă zadarnic să puie în bătaie. Intervin Corabu şi Orişan, care după aceea şi ochesc cu ele. Un obuz, tras de nu ştiu care dintre noi, sparge pâlcul mitralierei, care amuțeşte, lăsând doar pe celelalte să continue. Sunt pur şi simplu uluit de această precizie. Lanțurile de trăgători ale ungurilor încep să se coboare, ca să atace, de unde deducem cu uimire şi cu răsuflet oprit că ai noştri au trecut (şi sunt în pericol să fie dați înapoi).

„Batalionul trei, înainte!" trece comanda din gură în gură, şi la lumina dimineții pornim într-o goană de cross-country. Sar prin băltoace, peste şanțuri de scurgere, alunec într-o fâneață, iar mă ridic şi trec mai departe. Priveliştea apărută din evaporarea nopții e nouă ca la facerea lumii. O moară... lângă ea câteva căpițe de fân şi pe urmă apa tulbure, cu şivoaie puternice, a Oltului blestemat. Mantale, ranițe şi ici-colo cadavre şi răniți. Pe o căpiță, cu căciula fumurie şi țuguiată, un ofițer ne întâmpină râzând şi ne face semn de salutare cu mâna. Aflăm, din fugă, că are mațele scoase afară.

Şi neîntârziat intrăm, fugind mereu, în apă. Valurile împing puternic, dar nicăieri apa nu trece de gât. Dincolo, în luncă, acelaşi spectacol. Mantale omeneşti... ranițe... câțiva răniți, câteva cadavre... Mai la stânga, lângă două sălcii, lungit drept pe spate, cu picioarele lipite şi mâinile întinse lângă el, pe pământ ca pe catafalc, în manta neagră cu şireturi roşii, cu gulerul ridicat şi chipiul roşu în cap, un mort.

Colonelul…

În fugă mă abat trei paşi, cu arma în mână, cu baioneta pusă, şi întreb cu deznădejde pe soldatul care stă într-un genunchi, alături:

— Domnu colonel?…

Mi se umflă pieptul de emoție, dar alerg mai departe, alături de oamenii mei. Inamicul se răzgândeşte şi o ia la fugă înapoi.

Bilanțul nopții… Trupele noastre au făcut opt sute de prizonieri şi au luat tot malul. Colonelul trecuse apa noaptea, cu întâia companie, fără să fie simțiți. Compania a doua a fost surprinsă în apă de mitralierele concentrate, deoarece postul lor a prins apoi veste şi a dat alarma. Compania a pierdut mai mult de jumătate din efectiv. A fost un moment de groază şi urlete. Colonelul a fost omorât în zorii zilei, cu câteva clipe înainte de a vedea noi, cei de la rezervă, pe inamic pornind la contraatac, din fumegarea lăptoasă a dimineții.

Când, într-un sat de pe celălalt mal, către seară, îmi usuc hainele, grele încă de apa Oltului, ordonanța îmi aduce, uimit o veste neaşteptată.

— Dom sublocotenent…

— Eh?

— … ştiți, Maria Mănciulea? spioana? spioana de ieri noapte?

— Ei, spune, mă…

— Am întâlnit-o… e aci… I-a dat domnul general de la divizie o mie de lei şi o pereche de bocanci… A trecut Oltul în fruntea unui regiment… ca să-i arate drumul.

Aveam s-o întâlnesc şi eu peste vreo două săptămâni, alergând bucuroasă spre mine şi certându-mă prietenos:

— Vezi, domnule sublocotenent, ai vrut să mă împuşti… şi eu am trecut Oltul cu soldații noştri.

Rănit, în Bucureşti, aveam să-i văd, în vitrină la „Julieta”, fotografia alături de regina şi doamnele de onoare de la palat. Aveam să aflu ca are „Virtutea militară” de aur

şi să citesc în gazete întâmplarea ei, fără complicaţia cu arestarea sub bănuială de spionaj. La Iaşi aveam s-o văd din nou, căutându-mă bucuroasă în grădina Copoului şi arătându-mi că a fost înzestrată şi luată la un spital de sub îngrijirea reginei. Ba acum am auzit că e şi în cărţile de citire.

Seara, la masă, ne întâlnim într-o casă gospodărească împăcaţi, şi că putem mânca întâia oară cu „masa pusă”, şi că putem dormi, întâia oară de la intrarea în război, într-un aşternut. Schimbăm impresii.

— Orişan, n-a fost nici de data asta război… Ce crezi?

— Nu… cred că nu… Dar are să fie… Că este de unde.

Şi totuşi, moartea colonelului dă o impresie de târât şi înlăcrimat mulţumirii de a ne găsi fiecare din noi, cei scăpaţi, în viaţă.

Post înaintat la Cohalm

Batalionul nostru era acum bine înaintat, la zece kilometri peste dealurile de dincolo de Olt, în Cohalm. Un orăşel cu străzi rural de largi, cu case săseşti, cu porţi înalte, închise şi cu ferestre ca de cetate. O piaţă întinsă în mijloc - poate pentru bâlci, duminica. E aşezat la întâlnirea a două văi, din fundul cărora urcă uşor coaste line, de un verde dulce, bălţat ici şi colo de pete negre - petice risipite de pădure.

În fiecare zi aveam încăierări de avanposturi.

— *Bitte, ein Milch-Kaffee.*

— *Es wird glei’ kom’*, răspunde vecina mea, săsoaică tânără şi frumoasă ca o vacă elveţiană.

— *Wenn das Kaffee gut schmeckt werde ich ihr Mann heute herbringen.* Căci mi-a spus că bărbatul ei e în satul vecin, sergent în trupa care ocupă satul.

— *Gott sei Dank, dar könnten Sie machen!*

N-am început să moi felia lată de pâine în cafea, că începe o răpăială de focuri şi soldatul năvăleşte pe uşă:

— Ne atacă, domnule sublocotenent.

Iau arma din mâna lui, ca să i-o dau la poartă iar înapoi,

pun mănuşile şi ies în fugă pe uşă.

Aproape de prânz mă întorc obosit şi flămând.

— *Mein Milch-Kaffee bitte…*

— *Und mein Mann?* şi aduce iar cafeaua.

— *Es wird zum Morgen sein.*

Adesea ne plimbăm după-amiază pe ulițele pustii ale târgului, pe care nu întâlnim decât soldați de ai noştri şi curieri de la regiment.

În ziua aceasta tomnatică şi luminoasă de septembrie - cum venim spre popotă - târgul ne pare pustiu. Pretutindeni obloane trase, porți zăvorâte şi niciun trecător. E ascunsă toată lumea dincolo de porțile grele de stejar, ca în nişte temnițe.

Ba nu! O Gretchen mlădioasă, cu ştiutul şorț albastru, a ieşit dintr-o curte pe furiş, cu o mişcare de şoarece curajos, şi dă, surprinsă, cu ochii de noi. Îi e frică şi tremură stând pe loc. N-am făcut nimănui nimic. Dar e război.

La popotă aflăm veşti tot mai rele despre Turtucaia. Nimeni nu ia însă lucrurile în serios, mai mult ne necăjeşte faptul că nu suntem, încă schimbați. Ne e dor de linişte şi aci zilnic suntem sâcâiți de patrulele ungureşti din Fischer şi Stena. Dimineața şi seara suntem regulat alarmați de răpăiala violentă de focuri, care face să vuiască văile. Ne e dor de o noapte, două, de somn fără grijă.

Se mănâncă fără poftă, în camera îngustă, în care ne-am înghesuit cu toții, sub protecția platelor şi insuportabilelor maxime brodate, pe pânze atârnate de pereți: „Dein Vaterland sollest du…” etc.

Vine soldatul popotar al regimentului şi este primit cu strigăte vesele. Ne aduce vin.

— Să trăiți, domnule căpitan, mi-a dat de la regiment vin numai pentru o zi; domnul sergent Florea zice că pesemne veniți dumneavoastră la noi la rezervă, de mâine.

Dacă zice domnul sergent Florea, aşa trebuie să fie. Domnul sergent Florea e doar de la statul-major. Se ciocnesc paharele de probă, aşa.

La poartă s-a oprit însă din goană un călăreț şi, în timp ce privirile noastre se întretaie, brusc neliniştite, în odaie a şi intrat un flăcău îmbrăcat țărăneşte, asudat şi de abia răsuflând.

— Domnule comandant, ne jefuiesc ungurii, scăpați-ne!

Comandantul batalionului îl măsoară liniştit cu ochii mici verzui, cu mustața întrebătoare:

— De unde eşti?

— Suntem din Stena. Iacă ici peste deal. Ne-o prăpădit. Au venit acuma o mulțime de tunari şi adună vitele oamenilor. Pe cine se împotriveşte, îl găteşte cu arma.

— Sunt mulți?

Dar băiețandrul se încurcă. Se vede cât de colo că întrebările acestea nu pătrund în gândul lui, răscolit şi frământat de cele de acasă.

— Sunt mulți, domnule comandant. Şi parcă fiindu-i teamă că n-o să mai mergem: Adică nu - să tot fie la cincizeci-şaizeci. Au descălecat la primărie.

Căpitanul Floroiu - căci maiorul Dimiu acum comandă regimentul şi e în rezervă la divizie - stă pe gânduri câteva clipe; pe urmă îşi schimbă privirea liniştit, pe fiecare pe rând, şi se opreşte asupra mea. Ca toți novicii la comandă, căpitanul dă ordine complete şi cu voce importantă:

— Sublocotenent Gheorghidiu, ia-ți plutonul şi vezi ce este. Dacă poți, intră în sat şi strânge armele locuitorilor. Ai grijă să nu fii surprins. (Se ştie că o parte din populația sasă ne e înverşunat ostilă). Ia ostatic pe primar pe timpul cât faci percheziţiile.

Mă uit cu părere de rău la friptura care îmi rămâne în farfurie.

....

Prin ambele şanțuri pline de buruieni ale şoselei aşternute cu praf de munte, înşirați unul după altul, alergăm aproape, până la Stena, care este după o muche de deal, la patru-cinci kilometri. Mă simt înfierbântat, îngrijorat.

Pentru întâia dată am răspunderea unei acțiuni. În mic sau în mare - în fața morții - evident că lucrurile se petrec la fel. Şi eu am impresia că am să dau o mică bătălie „în stil mare”. Voi împărți deci plutonul în linie de trăgători şi în rezervă. Mi se pare însă că nu-mi rămâne nimic din pluton. Deci nu... Dar oamenii aleargă - timpul trece, material de iute, şi eu nu sunt în stare să iau o hotărâre. Dacă mă apropii de micul şanț al şoselei, e limpede că voi fi văzut. Dacă aş lua-o prin tarlalele de porumb roşiatic din dreapta sau din stânga drumului alb, mi s-ar risipi oamenii.

Ce fac? Ne apropiem tot mai mult... De după deal vom vedea dintr-o dată satul cu acoperişurile lui roşii de țiglă, cu biserica săsească, ascuțită, cu un tăiş înfipt în albastrul cerului.

Şi timpul fuge parcă mânat de picioarele mele sau mânându-le.

Dar, la cotitura şoselei albe, apare un călăreț cenuşiu.

În porumb! Ne trântim toți pe brânci în şanț sau după muşuroaiele de pământ afânat şi uscat de la rădăcina cocenilor.

— Să-l prindem, domnule sublocotenent. Nu trageți nimeni, băieți... nu trageți, nu trageți! Soldații mei îşi dau ordine singuri. Nu trageți nimeni!

Călărețul se apropie tot mai mult, legănat în şea, săltând în trap bătut, aplecat pe cal. La o sută de paşi în urma lui, apare dintre copaci, din lumea lor, un altul, şi pe urmă încă unul.

În tot peisajul încremenit, viu colorat de amiază, de-a lungul şoselei albe, ei sunt singura mişcare.

O „recunoaştere”. Oamenii sunt încălziți. „Nu trageți, măi, nimeni”. Ordonanța de lângă mine are şi ea curaj - acum, de altfel, nu costă nimic să-l ai.

— Facem rost de cal şi de pături, domnule sublocotenent.

Privesc înfrigurat: un călăreț se apropie legănat, pe

şoseaua albă. În trapul calului, vine fără grijă cu ochii pe sus, pe deasupra tarlalelor, în albastrul zilei acesteia, dumnezeiesc de frumoasă. Peste câteva clipe, dacă nu se va opri, va muri în lumină, cineva. Poate el, poate şi cel dintâi care se va apropia de el. O curiozitate intensă mă frământă, opreşte totul în mine ca un zbor întins. Cum are să fie?

Se apropie tot mai mult... E la o sută de paşi. Îi văd fața, ochii, puncte negre. Vine săltând în trapul calului. Priveşte peste dealuri şi nu ştie că în porumb cincizeci de arme sunt întoarse spre el, îl aşteaptă. Priveşte spre cer. „Să nu tragă nimeni, domnule sublocotenent. Să nu tragă nimeni", se luptă înăbuşit, nevăzuți, soldații.

Dar se apropie tot mai mult. Iată-l la douăzeci de paşi. E un flăcăiaş cu ochii ca măslinele, cu fața pătrată, umerii obrajilor prea ieşiți, cu mustața mică, neagră, tunsă. Mişcă buzele. Acum se aude. Cântă. Îmi tremură mâinile pe armă. Ar fi trebuit să numesc doi oameni care să-i apară dintr-o dată înainte şi să-l prindă, fără să-l omoare, dar răspunderea mi s-a părut prea mare şi, mai ales, ar fi dat impresia că eu evit, pentru mine, pericolele, pe care le impun altora. Am luat de aceea şi eu o armă în mână, şi acum mă întorc să dau ordin celor din şanț cu mine, să sărim cu baionetele întinse la el. Toți tremură, cred, de nerăbdare, cu mâna pe armă, congestionați, cu ochii imobilizați, hipnotizați parcă. Cum va fi? E ca un spectacol de execuție...

Cântecul se aude acum lămurit. Aş putea să-i vorbesc, obişnuit, ca unui cunoscut. Dar un trăsnet de armă a spintecat de sus în jos văzduhul. Înfiorat, călărețul se opreşte şi priveşte cercetător spre muchiile dealului. Toată înfrigurarea, tot zbuciumul, toată nerăbdarea îndelung apăsate izbucnesc acum în salve de detunături, ca explozia unor tuburi prea mult încărcate.

Fără să-şi dea seama de unde vin focurile, căci ar fi încremenit de groază ca o statuie topită, a răsucit calul în loc şi s-a aşternut pământului în fugă. Ploaia de gloanțe

ridică praful şoselei, cum ridică ploile de vară băşici pe râu. A dispărut după colț.

N-a lăsat în urmă decât o dâră de sânge. Şi mă gândesc la glonțul rătăcit care vine de la doi kilometri, ca să se înfigă în pieptul vreunui predestinat. Cine l-o fi iubit atât?

Acum din marginea satului ne primesc salve repezite de focuri.

Ştiam că are să fie aşa.

Culc oamenii în porumb... şi nu mai ştiu ce să fac. Raționez înfrigurat şi disperat de serios.

Ştiu că grosul inamic e la doi kilometri de sat, pe când batalionul nostru e la cinci. Nu pot cădea deci în spatele satului. Pe de altă parte, ce sens poate avea un atac de front cu un pluton, când nu ştii precis ce ai în față...

Dar cineva a strigat la dreapta: „Să-i luăm pe flanc”, şi toată lumea urlă: „Să-i luăm pe flanc, domnule sublocotenent”. S-au aprins toți.

Până să mă trezesc, cei zece-cincisprezece oameni de la aripa dreaptă au luat-o la goană doborând cocenii, răscolind pământul cu bocancii, ca să înconjure satul.

Din față focurile vin tot mai dese (e drept, cam lungi, deasupra capului). Husarii au căpătat curaj şi au ocupat la marginea satului o muchie de deal. La patru sute de metri de ei, încerc să opresc lanțul de trăgători, dar nu am lângă mine pe nimeni. Oamenii, Dumnezeu ştie pe unde or fi, prin porumb.

Un piuit îndepărtat, pe urmă din ce în ce mai apropiat, spre noi. Un vâjâit pătrunzător şi o bubuitură groaznică, în timp ce ne învăluie fum şi praf.

Artileria lor a intrat în acțiune.

Dar loviturile vin rare şi alături...

Singurul lucru neplăcut e capriciul obuzului care vine unde nu te aştepți. Aici... dincolo... Poate, lămurind lumile, chiar în locul în care te afli.

În picioare, în porumbul încă verde, privesc cu binoclul spre linia inamică, pe care nu o pot preciza. La început

tragem toți, cu furie, pe urmă ne mai potolim. Deodată, în dosul satului, un ropot de plesnete spre cer. Husarii țâşnesc îngroziți, de după garduri, cu mişcări întinse de iepuri negri, căci sunt luați din spate. Cei de aici îi urmărim cu focuri.

Țipete, urlete. Năvălim spre sat. Alunecând mai mult pe povârniş, cu ghetele încărcate de țărână, mă trezesc în mijlocul şoselei, în marginea rândului de case.

Un grup de țigănuşi îmi arată cu bucurie pe unguri fugind peste dealurile din stânga. Aşadar, nu vom prinde niciunul.

Dar „am cucerit" satul. Coborâm acum pe ulița principală, largă cât două bulevarde din Bucureşti, cu plantații îngrădite prin mijloc. Copii ne întâmpină din toate părțile şi pe la toate ferestrele apar capete curioase, ascunse de după perdele colorate. Doar româncele noastre rumene şi pline au ieşit cu poalele pline de mere şi pere, cu oala de lapte în prag. Nu mai am pe lângă mine, în scurtă vreme, decât pe sergentul Voicu şi vreo doi-trei soldați. Ceilalți s-au risipit, ademeniți de merele rumene, de ulcelele cu lapte şi de obrajii tot aşa de rumeni şi de albi, care îi chemau râzători. Ce percheziție să mai fac? Dar un grup întreg de saşi vin convoi spre mine. Plâng toți.

— Ce-i cu dumneavoastră? îi întreb autoritar, fireşte.

Vorbesc toți deodată. Unul slab şi înalt, cu mustăți prea groase, altul mărunt, cu o jumătate mustață. O săsoaică osoasă şi prelungă, copii mici şi mari.

— Ne-a nenorocit, ne omorâm. Dumnezeule! plâng şi se vaietă, unii în româneşte, alții în nemțeşte.

Necăjit, fără să pricep nimic, scos din sărite, strig la ei:

— Ce-i cu dumneavoastră?

Atunci sasul cel înalt şi slab îmi povesteşte scâncit, nenorocit:

— Ne-a luat fata... fata noastră! Mă încrunt. Iar corul lor, întreg: Ne-a luat fata... fata noastră!

Săsoaica îmi întinde şi o fotografie mare pe carton

cenuşiu de lux:

— Uite ce frumoasă fată, studentă la Sibiu!

Într-adevăr, e tare frumoasă.

— Cum, cine v-a luat-o?

— Soldatul... soldatul.

Tresar, cu totul nedumerit:

— Un soldat de-al meu?

Şi iar toţi în cor:

— Nu, soldatul care păzeşte satul... Soldatul călare.

Nu mai pricep nimic.

— Cum? Cine păzeşte satul, ce soldat?

Un român de ai noştri îmi explică în chip firesc:

— Domnule ofiţer, soldatul care păzeşte satul, soldatul dumneavoastră, pe care l-aţi lăsat aici, care păzeşte satul... a zis că e şpioană.

Cad din cer.

— E vreun soldat care păzeşte satul?

— Păi cum? E un soldat care rămâne în sat zi şi noapte. Doarme chiar la dumnealor. Are un cal alb şi aleargă toată ziua de la un capăt la altul al satului. Ei, păi dacă era el aici, credeţi că mai veneau ungurii? Se lua după ei cu focuri.

Asta-i curată poveste.

— Unde-i soldatul acela?

Saşii plâng toţi în cor:

— Nu ştim, nu ştim.

— Când a plecat?

— Azi dimineaţă, a luat-o prin pădure la dreapta, cu fata.

Am priceput cum stau lucrurile şi sunt hotărât să-l prind şi să termin. Mi-e milă de bieţii saşi.

Dar nu mai pot scăpa acum de liota lor.

— Ce ne facem noi? şi plâng, femeile se trag de păr. Ce ne facem, domnule ofiţer?

Îi liniştesc cum pot. După mine se ţin alai acum, prin satul larg şi frumos, saşi şi români. Pe strada scăldată lung

de ultimele raze piezişe ale soarelui, care arde parcă la capătul ei, vine cineva în goană, în capul gol.

Nici nu s-a apropiat bine.

— Ne atacă, domnule sublocotenent, ne atacă!

A ajuns la mine gâfâind, după el vin femei, copii speriați.

— Au primit întăriri, vin pe două coloane, pe şosea şi pe culmea dealului.

Simt că-mi vâjâie urechile. Unde-mi sunt oamenii?

O bătrână mă ia de mână şi bâjbâie, mormăie cocoşată:

— Ai să-ți arăt eu pe unde vin, să-ți arăt eu pe unguri.

Vrea să mă ducă spre inamic, şi eu neliniştit i-aş da brânci să mă lase în pace, dar mi-e ruşine. Nu am nici măcar liniştea să iau o hotărâre, o hotărâre care nu poate să întârzie nici câteva clipe măcar. Moare în mine încă o iluzie: aceea că aş fi putut fi un bun comandant.

Răpăială de focuri. O iau şi eu, în sfârşit, spre deal. Ce-o fi, o fi. Urc gâfâind strada sucită pe coaste, sar peste pietroaie, peste trunchiul de jgheab al unei fântâni, alerg cu sergentul Voicu după mine. Răpăiala de focuri e din ce în ce mai strigătoare. Plesnetele bat cerul ca bicele.

Mi se pare că nu se mai sfârşeşte ulița.

În timp de luptă, noaptea şi oraşele - simt din nou - sunt cele mai neplăcute lucruri în război.

Printre ultimele două case, priveliştea se deschide larg, peste plaiul verde abia înclinat, tivit sus de pădure, jos de tarlaua de porumb. Şi o uluitoare surpriză. Plutonul meu e în lanț de trăgători, acolo la marginea satului, la interval aproape reglementar, şi trage furios. Din când în când, câte unul scoate câte un măr din buzunar şi muşcă lacom. Coloanele inamice s-au risipit şi ele în trăgători la marginea porumbului. Îşi fac şanțuri. Au de gând să se statornicească acolo, se vede. De aceea ne-a şi luat în primire, iar fără ispravă, artileria lor rară, greoaie.

Opresc focurile, trimit o patrulă înainte şi ne punem toți pe fumat, cu fața la cer. Acum e linişte şi fac politică tihnit, cu un român straşnic, de vreo cincizeci-şaizeci de ani, cu

mustața puternică şi încă neagră, care şi-a târât pieptul şi umerii lați până la mine, ca să afle rosturile din țară. Peste dealurile îndepărtate şi împădurite, pline de taină, peste dealurile „duşmane”, coboară soarele, turnând o trombă de aur lichid din albastrul cerului peste verdele de păşune al culmilor. Subțiat şi treptat se întunecă. Rând pe rând, oamenii mei se coboară la fântâna din sat, la locul de adunare. Când suntem toți, netulburați de nimeni, pornim la drum înapoi acasă. În capul satului întâlnesc o fată, de-a dreptul elegantă, într-o rochie vişinie de vară. Alături de ea, un soldat. Recunosc pe fata sasului şi simt o adevărată bucurie. Salut şi mă apropii încruntat de soldat.

— De unde vii?

Stăpân pe el, în poziție militărească, răspunde vorbind rar:

— Să trăiți, domnule sublocotenent! Am dus pe domnişoara la brigadă, în urma unui denunț că ar şti unde sunt ascunse armele.

— Ei şi?

— Acolo n-au găsit-o vinovată şi i-au dat drumul.

— Atâta tot?

— Da, să trăiți, domnule sublocotenent!

Întreb pe fată, în nemțeşte, dacă are să se plângă de ceva şi-mi răspunde că nu, zâmbind.

M-am descruntat şi eu, dar nedumerirea nu-mi scade. Mă întorc iar către soldat.

— Dar cu tine, ce-i?

— Eu păzesc satul.

— Cum păzeşti satul? Cine ți-a dat sarcina asta?

— Domnul sublocotenent Florescu.

— Din ce regiment eşti?

— XR.

— Bine, dar regimentul XR a plecat.

E nedumerit şi cu totul surprins.

— Cum se poate? Eu n-am primit ordin de retragere.

....

Seara povestesc entuziasmat, la popotă, această întâmplare. Impresia este deosebită. Dar deodată, când comandantul încruntă enervat privirea, zgomotul de pahare şi de furculițe se opreşte, ca şi gălăgia punctelor de exclamare.

— Domnule sublocotenent Gheorghidiu, eu te-am trimis pentru că te ştiam băiat inteligent.

—?!

Şi pe urmă, cu un dispreț uscat:

— Se poate, domnule, să nu vezi că era un spion?

Tăcerea devine apăsătoare. Comandantul are dreptate. Toți se privesc aproape adânc neliniştiți.

— Pleacă imediat şi adu-l aci.

Nu m-am dus eu. Am trimis o patrulă, care l-a adus. Şi l-a bătut patrula pe drum, l-a bătut sergentul de zi, i-a tras vreo două şi comandantul.

Peste o săptămână, când regimentele erau din nou întrunite în brigadă, în vederea unei bătălii, m-a oprit un caporal, pe uliță.

— Vedeți, domnule sublocotenent? ziceați că sunt spion. La brigadă, m-a făcut caporal.

O recunoaştere făcută de aghiotantul batalionului în acelaşi timp cu cea făcută de mine la Stena confirmă că şi celălalt sat vecin e puternic ocupat. Asta e spre bucuria recunoaşterilor de cavalerie trimise de divizie, care nu au curajul să treacă de linia noastră de avanposturi (iar când ajung până la noi, aci, li se pare că s-au aventurat) şi care acum au ce raporta la divizie. În zilele următoare reluăm plimbările şi discuțiile.

Popescu şi ceilalți camarazi au devenit gânditori.

Ne atrage luarea-aminte un grup care se ceartă şi ne apropiem. Doi soldați întind de un sas bătrân, negricios, cu fața uscată şi mustăți stufoase. Vor să-l aducă la regiment.

La întrebarea comandantului mitralierelor, căci sunt oamenii lui, ei ne lămuresc că sasul a vrut să împuşte pe un român, care e, de altfel, şi el de față.

În româneşte, sasul îşi apără dreptul, hotărât.

— A vrut să-mi fure maşina de cusut, domnule ofițer, uite, de-abia i-am smuls-o.

Maşina e, într-adevăr, corp delict, între ei.

— A scos revolverul să mă împuşte, domnule comandant.

Sasul lămureşte că numai aşa i-a lăsat maşina pe care voia să i-o ia.

Judecata ofițerului e scurtă.

— De ce porți revolver, de ce n-ai predat revolverul? Duceți-l la divizie.

Cineva remarcă, în treacăt, că nu s-a dat ordin să se strângă armele şi discuția veche e reluată pasionat, căci Popescu pare obsedat.

— Nu poate să fie dragă, totuna. Să compari, să zicem, bătălia de la Verdun, cu lupta de la Olt, a noastră?

Orişan e furios, dar cum niciodată nu ridică tonul, îi e aprinsă numai privirea.

— Dragă, sigur că pentru istorie, sau pentru străinătate, sau pentru gazetele şi lumea de-acasă, nu se poate compara ce-a fost la Olt cu Verdunul...

Reiau şi eu antrenat:

— Sigur... absolut... Nici chiar pentru noi, batalionul trei, care am intervenit în urmă şi am avut numai cinci-şase oameni pierdere. Dar pentru compania a doua, care a fost surprinsă de mitralieră în apă şi înjumătățită din câteva pârâituri, cred că lupta a fost ca pentru orice companie angajată la Verdun. Închipuieşte-ți răniții, luptând cu valurile toată noaptea. O patrulă care luptă cu o forță superioară şi e bombardată precis cu un singur tun luptă tot atât de greu ca pe Somme...

Întăresc cu amintiri din descrieri.

— Dealtminteri, am citit că grozăvia luptelor de acolo stă în faptul că doi-trei oameni, izolați într-o groapă de obuz, trebuie să lupte neştiuți de nimeni câte-o noapte întreagă. Exact cum luptă unele patrule de-ale noastre.

Păreau că s-au convins, dar iar reiau, aproape indignați că au fost pe cale să admită o absurditate.

— Fugi, dragă, se compară riscurile pe care le ai într-o bătălie mare, cu o bătălie ca aceea de la Bran?

Un soldat ne cheamă la popotă, dar discuția continuă şi acolo. Popescu ne denunță căpitanului, care s-a aşezat la masă, că susținem o absurditate. Orişan reia energic.

Popescu găseşte că războiul nu e prea grozav. Sunt de-o părere cu el. Viziunea de sânge şi foc, mii de cadavre culcate în grămezi, ca lemnele în depozit, încâlcite lupte corp la corp, ape înroşite, nu le-am întâlnit până acum.

— Desigur că vor veni. Războiul ăsta a cunoscut ceea ce se numeşte retragere strategică. Am impresia că ei s-au ferit de orice luptă serioasă, că n-au angajat cu noi decât ariergarda, câteva regimente acolo.

— Nici n-au mai multe... S-a sfârşit cu războiul, ascultă-mă pe mine, stăruie din nou Popescu.

Nu ştiu de unde vine impresia de plimbare duminicală, poate unde nu suntem în avanposturi, poate unde ne aşteaptă o masă bună, cu vin bun.

Orişan, cu mâinile la spate şi fața lungă de englez, intervine cu bun-simț:

— Eu nu vă înțeleg. De ce dați importanță unei lupte, numai după proporțiile ei? Înțeleg să facă asta cei de-acasă, dar s-o facem noi?...

Popescu e nedumerit.

— Nu înțeleg unde vrei să ajungi...

— Ascultă, Popescule, ce deosebire e pentru noi că murim într-o luptă cu mii de obuze şi cu mii de mii de cadavre, sau nimeriți când stăm la masă de un singur obuz?

— Ei, cum o să fie totuna?

Intervin şi eu, surprins de justețea observației:

— Sigur!... pentru soldatul din prima linie nu există „luptă uriaşă” sau „luptă neînsemnată”.

Mai intervin şi alți camarazi, care sunt pasionați de

aparența paradoxală a afirmației.

— Pentru cei din țară, bineînțeles că nu e acelaşi lucru, dar pentru noi e altceva, reia Orişan.

— Ei, asta-i!

— Nu mai încape îndoială... Ascultă-mă, să-ți dau un exemplu. Când noi citeam în gazetă despre „accidentul" din gara cutare, că un frânar a fost omorât, iar altuia i s-au retezat picioarele, abia de ne aruncam ochii pe cele câteva rânduri care relatau întâmplarea. Dar când citeam pe o pagină întreagă „catastrofa de cale ferată de la Câmpurile", atunci eram îngroziți, citeam fără oprire detalii senzaționale.

Şi Orişan reia argumentarea mai cu pasiune:

— Pentru frânarul mort şi pentru cel cu picioarele retezate e totuna, dacă alături de ei au mai murit atâtea zeci. Ei aceleaşi senzații le-au încercat. Şi dacă ar fi fost sfârşitul lumii, cu planetele ciocnite, acelaşi lucru ar fi fost pentru ei.

— Domnule căpitan, e, sau nu, totuna pentru cel angajat într-o bătălie, dacă e vorba de o luptă cu efective mari ca la Verdun, sau de o luptă cu efective mici?

— Cum o să fie totuna? Şi căpitanul desface carnea de pe piciorul de pui din ciulama. Cum o să fie, băiete, totuna? Riscurile sunt cu mult mai mari.

— Orişan, lasă-mă pe mine... că am să lămuresc eu chestiunea... Domnule căpitan, de ce găsiți că riscurile sunt mai mari?

— Pentru că acolo au murit o sută de mii de oameni, şi la Bran o sută sau două.

— Ei şi?

— Cum „ei şi"?

E o gălăgie de protestare, amestecată viu cu cererile de vin, de tacâmuri.

— Da, uite, am să vă explic eu ce înseamnă risc. Lasă-mă puțin, Orişan. Când un american merge la bal, el nu riscă nimic, sau aproape, nu-i aşa?

— Mmda…

— Dacă se ceartă cu alt american şi se provoacă la duel: „Cel ce va scoate semnul negru, să se împuşte până a doua zi”, atunci, nu-i aşa? riscă 50 la sută să fie mort până a doua zi. E sau nu e?

— Mmda… asta e.

— Când a nimerit semnul negru, în cazul când e om de onoare, el are, nu-i aşa, un risc de sută la sută? La fel cu noi.

— Adică? Lasă-l, domnule, în pace… adică?

— Divizia hotărăşte să cucerească un sat cu o companie, şi aşez pe masă cu un gest secundar furculița, cuțitul, solnița, ca şi când aş vrea ca ordinea aceasta să-mi pregătească pe cea din gând.

— Ei da…

— Riscul nostru, al companiei a noua, e de doi la sută, având în vedere că divizia are patruzeci şi opt de companii… şi, pasionat, gonesc pe soldatul care-mi aduce friptura. Când se decide că brigada noastră va da acea companie, riscul devine de patru la sută. Dacă se hotărăşte că XX va da compania, iată-ne ajunşi la opt la sută, căci regimentul are douăsprezece companii. Când, în sfârşit, se decide că batalionul trei să dea compania, riscul e de douăzeci şi cinci la sută şi când s-a dat ordin companiei a noua să ocupe satul, se poate spune că a câştigat lotul cel mare.

— Atunci cam are dreptate, hotărăşte căpitanul. Vasile, dă vin. Iar, către ordonanțe: Nu vă mai certați acolo… Ia uite-i, domnule, că se iau la bătaie… Căci ordonanțele se ceartă cu popotarul pentru ofițerii lor.

Popescu şi ai lui protestează din nou. Iar locotenentul Redelea e de părerea lor:

— Dar nefiind o bătălie mare, înseamnă că divizia nu angajează decât o mică parte din efectiv. Deci riscurile sunt mai mici.

— Sigur - întăreşte altul - dovadă că batalionul nostru n-

a fost angajat în târg la Bran; la Olt, de asemenea, a fost rezervă.

Se porneşte iar o larmă cu clinchet de veselie şi strigăte.

E, într-adevăr, o masă veselă, zgomotoasă, la care participă cei opt-nouă inşi care nu sunt în avanposturi. Şi totuşi e în această veselie cu mâncăruri bune ceva uscat, o lipsă de consecințe, ca un lux de eunuc.

Protestez şi eu.

— A, să ne înțelegem. Eu vorbesc numai de batalionul angajat şi anume de fronturile străine, unde trupele se schimbă foarte des, căci au rezerve. Dealtminteri, observ un lucru… Că de la intrarea în acțiune suntem încontinuu în linie înaintată. E, sau nu e?

Câțiva convin.

— Şi pe urmă e altceva, intervine Orişan din nou. Faptul că n-am avut pierderi înseamnă numai un singur lucru. Că am atacat atât de repede, că nu am dat timp inamicului să reziste. Cred că XX a avut pierderi, pentru că a luptat sfios. Să fi luptat noi aşa la Măgura Branului, pierdeam jumătate din batalion. Dar la Tohanul-Vechi? Şi chiar la Olt. A intervenit rezerva atât de repede, că ungurii, care porniseră la contraatac, s-au oprit şi au luat-o la fugă.

E o nouă bucurie de izbândă, căci ei cred că l-au prins în flagrant delict de logică.

— A… a… păi vezi? Tu cu Gheorghidiu susțineți că n-am întâlnit încă lupte mari, lupte adevărate. Dacă admiți că n-au fost lupte mari, numai din cauză că noi am atacat repede, te contrazici, că altă dată afirmai că n-au fost lupte pentru că n-a vrut inamicul.

— Stai, domnule, că iar deviem. Lasă-mă, Orişan… Noi nu am susținut decât un singur lucru. Că pentru cel care ia parte efectiv la o luptă mică nu e de nicio importanță dacă moare la Verdun sau într-o încăierare de patrule.

Eu susțin că noi, care suntem în avangardă şi vom mai lupta neîntrerupt, Dumnezeu ştie cât de aci înainte, suntem în război pur şi simplu. Pentru țară, pentru cei ce

se plimbă acum la Bucureşti pe stradă şi aşteaptă, după cafea, comunicate; pentru armata română întreagă, sigur că e totul altceva. De altfel, eu cred că vor veni lupte mari, în care se vor angaja toate unităţile.

Noi putem fi atacaţi diseară, în noapte... poate în cinci minute se pornesc focurile. Verdunul nostru e ca şi început.

— Bine, dar acasă nu va face nicio impresie?

— Cred şi eu. Sub unghiul speciei nu eşti interesant decât dacă eşti ucis cu alţi zece mii o dată. Dacă un scriitor va descrie numai lupte de patrule, cred şi eu că nu i se va vinde cartea.

Popescu se întoarce uşor spre dreapta, ca şi când s-ar feri de ceva nevăzut şi pe urmă ridică umărul.

— Dacă-i prost! N-are decât să puie stânjeni de cadavre, uragane de obuze, râuri de sânge. Ceva aşa... să facă o senzaţie nebună...

Şi nu terminăm bine masa, că iar se aud focuri.

De data asta e ceva mai serios. Împotriva noastră, dinspre satul vecin, pe ambele povârnişuri (cu pădure mică şi păşune) ale văii, în fundul căreia e şoseaua albă, înaintează un lanţ puternic de trăgători, din care nu vedem însă decât grupuri care fac salturi înainte şi se culcă repede. O baterie de artilerie de 75, bate puternic marginea satului unde e popota, pe care o părăsim în fugă.

Batalionul întreg e cu trei companii îngrămădite cam sub deal, gata să ne desfăşurăm. „Brigada lui Corabu” e departe, pe stânga, într-o pădure. Avanposturile noastre s-au retras trăgând focuri.

Obuzele nu-mi fac prea multă impresie, deşi sunt foarte nervos. Sunt destul de puţin numeroase. Căpitanul are un cap de om necăjit, care nu ştie ce are să facă, aşa ca mine ieri. Probabil că vom pune baioneta şi vom năvăli ca la Bran. Un obuz nu explodează. Din fanfaronadă, le declar camarazilor sâcâiţi că artileria ungurească e inofensivă şi iau în braţe obuzul, ca să le arăt că are pulbere proastă.

Toată lumea strigă speriată la mine:

— Astâmpără-te, Gheorghidiule… ai înnebunit…?

Căpitanul se încruntă mânios, ridică poruncitor mâna.

— Lasă, domnule, proiectilul jos.

Din fanfaronadă mereu, înmănuşat, vin cu el în braţe, cum aş duce un copil înfăşat spre grupul lor. Sunt furioşi, se dau în lături şi răcnesc la mine:

— Fugi de-aci…! Domnule căpitan… a înnebunit.

Cu o mutră ipocrită, de fată şireată:

— Dar nu e niciun pericol… Absolut niciun pericol.

— Lasă-l jos, domnule, îmi strigă răspândiţi.

Îl arunc jos, cum ai arunca, după ce ai privit-o, o sfeclă… şi îngheţ şi azi de nebunia mea, căci aruncat jos, izbindu-se, proiectilul putea face explozie.

Când mă întorc la camarazii mei înţeleg toată nedelicateţea gestului meu. Ştiu bine că sunt un grup de oameni care şi-au făcut mai mult decât datoria şi, acum când scriu, ştiu că în afară de două-trei excepţii, au fost poate cei mai de ispravă ofiţeri ai războiului românesc. Dar o expunere copilărească şi inutilă le repugna, iar gestul meu nedelicat, subliniind o astfel de rezervă, din substraturi abia bănuite, era de o indiscreţie penibilă.

Peste vreun ceas, lanţul de trăgători inamic părea încremenit în loc şi asta mă nelinişte mai mult, ca o clipă de suspensie care-ţi permite să asculţi, în golul înaltului, ecouri şi ameninţări…

— Înconjoară satul şi ne taie retragerea! izbucneşte hotărât căpitanul. Pas alergător, prin sat, sus pe deal, să ocupăm culmea şi cetatea, înaintea lor.

Trecem deci în goană prin târg. Saşii şi săsoaicele cred că ne retragem şi au apărut (de unde atât de mulţi?) la porţi şi la ferestre, ameninţându-ne. E şi săsoaica mea, cu bucile rumene şi sânii mari, care ne huiduieşte cu ură. Un soldat dă, din fugă, un picior în burta unui moşneag, care, repezindu-se la noi, ca un câine la trăsură, ameninţa şi înjura.

Sus pe deal am impresia că sunt despărțit de toată lumea.

Căpitanul Floroiu, nervos dar hotărât, aleargă pe dinaintea rândului de oameni aşezați cu baioneta la armă, cu fața la pădurea din dreapta şi aşteaptă în marginea tarlalei de porumb pipernicit.

E ziua-n-amiază mare, e soare de început de toamnă, cald şi bogat în reflexe tari, şi totuşi atât de întins aştept, încât aproape am halucinații. Mi se pare că inamicul a şi apărut, la zece paşi după trunchiurile rare şi groase de copaci, care s-au însuflețit şi-au devenit duşmane. Dar nu vine nimeni. După un timp, încep să fiu neliniştit, căci nu mai putem aştepta cu atâta încordare, cum nu poți sta prea mult cu brațul întins. Mai ales că nu am nicio vedere. Iau doi oameni şi mă duc, pe brânci mai mult, departe, înaintea companiei, spre stânga, paralel cu pădurea, ca să am din nou vedere, de sus acum, asupra văii unde eram adineauri. Merg prin prombul rar, mărunt, scorojit, las la vreo sută de metri în stânga cetatea, care e un binecuvântat paratrăsnet pentru noi, căci, semeață, atrage, deşi neocupată, tot bombardamentul asupra ei. Cam la două sute de metri dau de un soldat de-al nostru, care, cu arma culcată lângă el, scrutează rotunjimile de deal, cercetează valea şi pădurea de dincolo, privind intens de parcă ar avea binoclu.

— Niculae Zamfir, ce e cu tine?

Am venit în observație, domnule sublocotenent... Vreau să văd ce-i la ei...

Aşadar, şi la soldați, nu numai la mine şi la Orişan, această neputință de a îndura necunoscutul, nevoia mortală de a şti ce se petrece înainte. Cred că acest sentiment era mai curând un derivat al fricii.

Socot că, într-un anumit sens, de frică țineam să fim atât de înainte, căci, din cauza imaginației prea libere, teama de necunoscut era de neîndurat. Dar negreşit, asta numai la cei hotărâți să nu dea, în niciun caz, înapoi.

Lupta a început la stânga, violent, cu aceleaşi plesnituri care biciuiesc viu cerul. Cei dinspre Stena au împins înapoi compania Corabu, vor să intre în Cohalm. Dar „brigada” s-a oprit chiar în margine, unde s-a întâlnit cu Orişan, care a rămas de capul lui acolo şi acum au deschis împreună un foc aprig, care zădărniceşte orice încercare de a intra în oraş.

Între timp o baterie a noastră trage şi ea, spre bucuria soldaţilor, şi am din nou, şi pentru ultima oară, spectacolul uluitoarei preciziuni a artileriei româneşti, sau mai curând al întâmplării. Ca şi la Olt, ca şi la Bran, chiar primul obuz face să se împrăştie departe, la doi kilometri de noi, un grup enorm, pe care nici nu-l bănuiam, pe ai cărui soldaţi, ca pe nişte gândaci cenuşii, îi vezi numai când, speriaţi, aleargă în toate părţile.

Pornim pe înserate la un contraatac inutil, căci, neizbutind să intre în oraş, inamicul s-a retras. Se hotărăşte, de teama unei reveniri în timpul nopţii, revenire pe care mulţi o cred foarte probabilă, să se împingă un post înaintat, departe în pădure, până aproape de ei. Se decide, de asemeni, ca postul să fie format de plutonul meu.

Obiectez cu voce palidă că îmi sunt oamenii obosiţi şi încă alte vreo două motive, care nu sunt luate în seamă.

— Lasă că azi „făceai figuri cu obuzul”, îmi spune, cu o ironie rece, căpitanul meu micuţ şi simt că expresia mă încondeiază puţin ridicul, în surâsurile tuturor.

Mai târziu, un sergent, care face legătura la batalion, mă lămureşte de ce am fost indicat eu. Căpitanul a spus-o anume:

— Trebuie un post sigur, să nu fim surprinşi la noapte... la doi kilometri înainte, dacă se poate... Trimitem pe Gheorghidiu, că ăla execută întotdeauna ordinele întocmai...

Mi se explică, acum cu prietenie revenită, că patrule de-ale companiei vor face toată noaptea legătura cu mine.

Trec o râpă adâncă, unde ştiu că se vor opri la noapte

toate patrulele menite să mă caute şi, după vreun ceas de bâjbâit în tăcere, printre copaci şi tufişuri, mă opresc într-o poiană. Luna n-a răsărit încă şi socot în noaptea asta totul duşmănos. Privesc bănuitor, fără să văd nimic, întunericul, pădurea toată, nesfârşirea până la capătul lumii. Îmi simt inima ca un mic cheag.

Parcă aş fi coborât cu oamenii mei, cu un ascensor, într-o mină blestemată şi cu forma abia ghicită în noapte.

Nu doarme nimeni. Oamenii au format un careu cu baionetele la armă, alăturați şi atenți ca nişte vânători în aşteptare. Suntem toți numai urechi, căci acesta e singurul mijloc de a fi de folos celor din urmă. Trimit încă un post de ascultare, de patru oameni, spre dreapta înspre şosea, ca să supravegheze şi acolo necunoscutul negru.

M-am trântit pe iarbă şi încep să tremur. Îmi aduc aminte că sunt, tot ca la 14 august, în bluză uşoară, pantaloni de raitcort de vară, rari ca o pânză de casă şi ghete subțiri de şevro. Multă vreme senzația de teamă şi cea de frig se cumpănesc înseilat; pe urmă, odată cu răsăritul lunii, cea de frig devine pătrunzătoare. Nu mai pot sta locului şi vreau să fac doi-trei paşi în cuprinsul poienii, dar Niculae Zamfir îmi atrage luarea-aminte că nu se mai poate asculta. Mă opresc din nou şi mă trântesc pe iarbă. Bluza croită strâns pe talie îmi ține încă puțin de cald, moletierele, de asemeni. Dar în muşchii de deasupra genunchilor mi s-au înfipt parcă gheare de gheață. Îmi trântesc pumni, care o clipă, ca la rănile umflate, îmi dau o asemuire de uşurare, dar pe urmă simt iar colți reci înfipți în coapsă. Mai târziu încep să mă doară şi brațele. Lungit pe spate, îmi mişc membrele încet ca un gândac în agonie. Parcă e o clipă de amorțeală, dar după aceea, gheara de gheață se înfige din nou, ascuțit, în muşchii care tremură, aşa, singuri. Nu mă mai pot gândi la nimic. Las totul în grija oamenilor şi, ca un bolnav, îmi lipesc palmele de muşchii dureroşi. Pe urmă, nu mai pot, mă scol şi încep să umblu puțin zănatic.

— Mă băieți, aveți vreo manta cu voi?

Îmi dau, după o înceată consultare, răspunsul că toate sunt de azi-dimineață în cantonament. Ei, în schimb, au vestoane şi pantaloni de stofă groasă.

E noapte târziu, dar cât va mai fi până mâine dimineață? O veşnicie. Umblu fără să pot îndoi picioarele, căci pulpele au ceva zgrunțuros şi zdruncinat în ele.

De la un timp nici mersul nu mai ajută nimic, mă trântesc iar jos. Acum încep să simt şi un soi de gol sub stomac. Parcă pielea mi se întinde pe oase, de le simt contururile. Înțepenesc.

E peste puterile mele atâta suferință. Era atât de cald azi! Încerc să fixez ziua după calendar, dar cine a mai ținut socoteală de zile, când pentru noi, care trăim după calendarul veşniciei, n-aveau nicio importanță. Găsesc totuşi că e cu putință să fie milităreşte 12/25 septembrie.

Pentru o zonă de platouri şi munte, aci în Ardeal, nopțile astea înghețate trebuie să fie obişnuite. Mă întorc de prisos, când pe o parte, când pe alta, şi încleştez dinții. Nici mănuşile nu-mi mai țin nimic. O durere nouă se adaugă, un fel de umilință, pe care numai eu o ştiu în noaptea asta: îmi curg lacrimile şiroaie, fără să le pot stăpâni, parcă sporind, la fiecare sforțare pe care o fac de a le opri. De n-ar vedea, de n-ar ghici oamenii.

Privesc istovit de groază întunericul, compar cu luare-aminte umbrele copacilor, să văd dacă sunt semne că se apropie zorile, dar nimic. Simt că până mâine voi înnebuni de frig…

De la o vreme, se pare că oamenii au ghicit drama de lângă ei.

— Domnule sublocotenent, sunteți bolnav.

După ce îi lămuresc că nu mai pot îndura frigul, îi simt abătuți că nu pot să mă ajute. Groaza că voi înnebuni de frig mă descompune.

Într-un târziu, când simt că trec prin mine cuțite, mi se pare mântuitoare propunerea sergentului Voicu. Mă

lungesc jos, întins, şi doi oameni se culcă peste mine. Era şi timpul. Mi se încleştaseră fălcile, de nu mai puteam vorbi aproape. Oamenii sunt calzi ca nişte perne grele şi totuşi îmi pare că sunt prea uşori. Acum, când coapsele se încălzesc de coastele lor, îmi simt umerii, simt cureaua care îmi strânge mijlocul, simt pretutindeni atingerea stofei, de pielea iritată. Mi-e tot corpul încleştat. Noaptea asta nu se va mai sfârşi niciodată, eu în niciun caz nu mi-o mai pot închipui sfârşită. Când îmi dau seama că mi-e atenția îngheţată, împăiată parcă, de nu pot gândi la nimic, şi când ştiu că timpul, ca să treacă, fie doar câteva minute are nevoie de gândire şi absență de la realitate, înțeleg că niciodată nu voi ajunge la încenuşarea zorilor.

De dinapoi, după cum era de prevăzut, n-a venit toată noaptea nicio patrulă. Duşmanul n-a dat însă niciun semn de viață, iar când această noapte, de febră rece, totuşi trecu, poiana şi pădurea înfăţişară un aspect nou. A căzut o brumă groasă, ca o pătură lată de zahăr alburiu, peste tot. Zâmbesc ca un bolnav după delir şi oamenii îmi privesc buzele arse, fața trasă, şi zâmbesc şi ei.

— Grozavă noapte, dom sublocotenent.

Sunt mirat, căci n-au dat niciun semn despre asta până acum.

— Şi vouă v-a fost frig?

— Vai de păcatele noastre, îmi răspunde unul şi ceilalți clatină cu amărăciune din cap.

La vreun ceas după răsăritul soarelui, o patrulă vine cu ordinul să ridicăm postul, şi încă peste o jumătate de oră, batalionul schimbat, e în marş spre Bogata, la cartierul diviziei. Trecem Oltul pe un pod de vase şi privesc cu ochi mari lunca largă, cu răchiți strâmbe şi tufişuri. De la moartea colonelului, Oltul are pentru mine un aer funebru. Imaginez mereu în lunca lui cu prundiş şi răchită atacuri, tranşee care rezistă, fierberea de moarte a nopții.

E o mişcare de cartier în satul în care intrăm în coloană.

Trupe, căruțe, militari care umblă forfota, în vreme ce

alții se plimbă liniştiți ca şi când mişcarea nu-i priveşte. E parcă un fel de Calea Victoriei militară.

Luăm masa la popota diviziei, după ce au plecat mărimile, într-o sală mare de şcoală. E mâncare de birt mic, dar destul de bună. În timpul fripturii se aude de afară, prin fereastra deschisă, un acord de trei plesnituri slabe, ca trei păcănituri de castagnetă. Tresărim toți, căci, desprinse de voința noastră, trupurile au încremeniri sperioase, nejudecate, la orice zgomot care aminteşte de luptă. Un locotenent de la cartier ne lămureşte rostul focurilor aci, continuându-şi masa:

— Nu-i nimic... L-au împuşcat pe sasul ăla pe care l-ați trimis voi ieri.

Tresărirea a trecut ca o undă, dar gândim acum şi parcă scade ceva în atmosferă, mâinile s-au muiat pe furculițe şi ochii ni se întâlnesc în aceeaşi plutire vagă, de vedere desprinsă. Orişan dă farfuria de dinainte la o parte, Popescu îşi prinde capul în mâini, şi căpitanul, mic şi feminin, caută stânjenit un subiect de vorbă.

Maiorul, deşi ştie, întreabă cu dispreț acru cine l-a trimis pe sas la divizie, şi întoarce apoi capul.

Fie din cauza frigului de azi-noapte, fie din altă cauză, sunt bolnav de intestine. Trei zile şi trei nopți o duc într-o continuă nelinişte. O sete de moarte şi o adevărată incontinență a stomacului. Sunt supt ca un cadavru şi demoralizat ca un paralitic. Dureri n-am, acute, însă doctorul, care mă vede de trei ori pe zi, e hotărât să mă trimită în țară la spital. Îi e frică de febră tifoidă. Dar gândul ăsta mă îngrozeşte. Să mă duc bolnav de stomac în țară? Să plec de pe front din cauză că am „scaune” dese?

— Domnule, înțelege, vrei să te duci în țară?

— Vreau, domnule doctor, vreau... dar din cauza stomacului?

Mi se pare că ar fi ceva, aşa, mortal ridicul, ca un general care ar purta umbrelă, ca armata de eroi din Țiganiada, care cer lui Țepeş soldați să-i apere de hoți.

— Domnule, te întreb încă o dată... Vrei să te duci în țară?... Nu vezi ce prăpădit şi jigărit eşti?... Vrei, sau nu vrei?

— Vreau... dar nu vreau să ştie lumea acolo... că din cauza stomacului... mi-am părăsit camarazii.

— Dar vrei să ştie că ai plecat să faci brânză mare şi ai murit ca un erou... de stomac?

Ştiu că trupul ăsta, supus ca un sclav, nu mă trădează, dacă vreau. Dealtminteri, ce-ar zice Corabu, Orişan, Popescu şi ceilalți când m-ar şti plecat de pe front, din cauza stomacului?

Băieții vin să mă vadă toți şi aflu că, spre uimirea tuturor, cartierul a numit un nou comandant al regimentului în locul maiorului Dimiu, care gira comanda de la moartea colonelului. E tot un maior - se zice valoros - dar toți erau obişnuiți cu Dimiu, care se dovedise capabil şi bun camarad.

Dumitru îmi pune pietre calde pe burtă, beau cinci coniacuri, mă învelesc până peste cap şi a patra zi, când aflu că regimentul e plecat, mă urc într-un furgon de bagaje şi, fără să mai spun o vorbă doctorului, sunt plecat şi eu.

Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu

Ordin să mărşăluim, cu cea mai mare iuțeală, neobosit, spre Sibiu, respingând orice forțe inamice vom întâlni în cale. Ştiam că, paralel cu divizia noastră, merg alte două, una la dreapta, alta la stânga. Pesemne că la Sibiu s-a întâmplat ceva...

Nu întâlnim în patru zile decât o perdea de husari, care face mereu, luptând admirabil, împingeri de recunoaştere ofensivă. Ne țin însă prea mult în loc, după opinia lui Orişan, care găseşte că ne oprim în mod nepermis de mult o întreagă divizie de infanterie, în lupte fără importanță.

Ceilalți ripostează că avem în față trupe numeroase. Cert pare numai că inamicul n-are cu el decât o baterie, deci şi forțele de infanterie trebuie să fie minime. În orice caz,

desfăşurarea noastră, batalioane întregi pentru simple escadroane, dovedeşte că avem un mediocru serviciu de recunoaştere.

Şi mai dovedeşte incapacitatea conducerii noastre militare, care ignorează un principiu esențial al războiului: niciodată nu trebuie să desfăşori, în câmpul tactic, mai multe trupe decât inamicul. Sub niciun cuvânt. Care, şi el, nu e decât o consecință a principiului fundamental: câştigă războiul armata care a angajat mai puține din forțele ei în bătălie. De aceea marii cuceritori: romanii, mongolii, Napoleon etc. Nu au biruit decât atâta timp cât au fost inferiori ca număr. Adevăr foarte explicabil pentru cine cunoaşte cu adevărat psihologia războiului.

În şanțul cu buruieni al şoselei, aşteptăm ca batalionul din față să-şi deschidă drum.

— Ei, înaintăm? ne întreabă surâzând căpitanul Floroiu, pe noi, cei doi „pesimişti" ai regimentului.

Orişan e indignat, dar, cu gesturile lui potolite de englez cu fruntea cheală şi surâsul condescendent, nu se prea trădează. E mai pasionat ca un ofițer activ.

— Asta e înaintare? Nu vedeți că e câmpul plin de batalioane româneşti, ca la manevre? Fără legătură... fără conducere. N-ați văzut că ieri artileria noastră a tras în propriile trupe şi n-a fost niciun mijloc să i se comunice lungimea tirului?

Intervin, întrerupându-l, ca să întăresc cele spuse de el.

— Şi pe urmă, e posibil oare să nu fim deloc informați despre cele ce se petrec înaintea noastră, despre efectivul, oricât de aproximativ, al trupelor inamice cu care luptăm? De altfel, nici nu ştim sigur unde ne găsim. Regimentul nostru şi cel de artilerie n-au decât un petic de hartă împreună, şi e ceartă, pentru că artileriştii vor s-o păstreze pentru regularea tirului.

Un camarad e sigur că luptăm cu „divizia de la Sighişoara".

Trece un automobil cu fanion albastru, cu doi ofițeri

răsturnați pe perne. Ah, dacă generalul ar fi inteligent şi dacă ar fi trimis automobilul acesta să ia pe Orişan la masă, o dată sau de două ori - cum am auzit că se face în armatele străine - câte lucruri ar fi azi poate altfel!

În ultima seară, pe când ne tălăzuim încolonați pe şosea (pentru un marş de noapte) auzim în fața noastră, în întuneric, nu ştim unde, o răpăială scurtă şi violentă. Coloana se opreşte în loc şi călăreți alarmați încep să ducă şi să aducă ordine.

— Regimentul XX... unde e comanda brigăzii?

Se repetă, transmis:

— Comanda brigăzii? Comanda brigăzii?

— Aici, comanda brigăzii.

— Domnul general Y? domnul general Y?

Nimeni nu vede, în întunericul înfundat, pe cel care întreabă şi fraza e luată şi trecută ca o foaie, fără să i se mai ştie locul de început.

— Aici domnul general Y... aici domnul general Y...

Gândul morții, cu tot necunoscutul, mi se pare anesteziat. Mă frământă, cu sâcâitoare grijă şi nelinişte, problema dormitului în frig, în zorii zilei.

Peste o jumătate de oră reluăm marşul. După vreo cinci sute de metri aflăm ce-a fost. Tunuri sunt răsturnate în şanțul şoselei, morți încurcați printre roți. Coloana merge încet şi am timp să mă abat, în treacăt, şi să întreb. O recunoaştere inamică, tare cam de un escadron, a aşteptat ascunsă într-o pădurice, chiar lângă şosea, şi a lăsat infanteria să treacă; iar când a auzit uruind artileria, a pus mitraliera să tragă.

Orişan reflectează pentru toți:

— Ăsta e serviciu de patrulare pe flancuri? Dacă era un batalion inamic întreg, ce se alegea din toată divizia? Pe mine mă minunează însă că ofițerul răspunzător din frunte, cine o fi fost, nu şi-a pierdut totuşi capul, a putut să-şi dea seama de unde vin focurile, ce puțin numeros e inamicul... a detaşat, mi se spune, numai un pluton

(uimitor de justă apreciere a situației) şi a curățat cu el, aşa în întuneric, păduricea. O astfel de faptă provoacă atâta încredere, că uiți amărăciunea gândului că nu se iau suficiente măsuri de siguranță. Numai acelui ofițer hotărât i se datoreşte faptul că panica provocată în artilerie nu s-a transmis trupei întregi.

Mergem până aproape în zorii zilei. Sunt semne că a doua zi vom avea o bătălie serioasă. Batalionul nostru intră în avanposturi pe la trei dimineața, când ne oprim pe poalele unui deal. Compania va trebui să trimită un post, mult înaintat în fața diviziei. Peste o râpă adâncă şi mocirloasă, dincolo, pe dealul din față. (Aşa ni se spune, că întunericul ascunde un deal, în față). Dar patrula se întoarce şi ne spune că plutonul, trimis sub comanda unui ofițer, s-a culcat întreg, la o sută de paşi de noi, fără să execute deci ordinul. Ofițerii companiei ținem consfătuiri, dar nimeni nu se supără, căci N. E singurul ofițer laş al regimentului şi, lucru surprinzător, e privit cu îngăduință, de parcă ar fi un simplu bolnav de stomac, iar el convine, cuminte, cu această considerare. În realitate, aşa ca Iuda pentru destinul Bibliei, el e necesar colegilor lui, ca să le dea măsura propriei lor valori. El procură fiecăruia tihnita mulțumire sufletească de a se şti superior.

Eu singur sunt indignat, căci se hotărăşte să trec pe lângă plutonul ascuns, să-l trimit la companie şi apoi dincolo pe deal să constitui un post de siguranță. Şi acuma începe una dintre zilele cele mai grozave din viața mea, dacă nu cea mai groaznică. Durabilă halucinație de foc şi de trăsnete.

*

Zorile, din viorii, deveniseră albicioase, iar norişorii de la răsărit iluminați din dos şi tiviți cu aur. Trecem râpa, cu un sentiment de voie bună pe care ni-l dădea continua înaintare, iar când urcăm povârnişul din față, întâlnim două furgoane, de bagaje, cu coviltir, părăsite în fugă de inamic. Le cercetăm surprinşi şi descoperim că sunt pline

de bunătăți. Îmi găsesc o manta de cauciuc, pachete de ciocolată şi dulcețuri, descopăr scrisori pe care le iau şi ziare nemțeşti. Oamenii iau şi ei, iubitori, cu chibzuială de sățios, două putini de brânză. Ordonanța găseşte, în sfârşit, mult căutata pătură.

După un sfert de oră, urcăm până la muchia dealului. Sus, ne găsim în marginea unui platou, uşor adâncit în mijloc, ca un convenabil teren de fotbal, cu iarbă verde. În față, marginea cealaltă e ceva mai ridicată ca a noastră, la stânga hotar e peretele negru al unei păduri, la dreapta nu-i hotar lămurit, căci sunt numai creşteri şi îmbinări capricioase de muchii şi râpi.

Pentru că era ziuă, desfăşur oamenii pe un rând, lungiți la doi paşi unul de altul, pun să se desfacă putinile cu brânză, le împart, prefac una goală în scaun şi, mâncând ciocolată, citesc în lumina proaspătă a dimineții Neue Freie Presse.

„Scene de groază la Turtucaia - Douăzeci şi cinci de mii de prizonieri - Bucureştii amenințați - Armata noastră trece ca un tăvălug de fier - Telegrame către Mackensen - Wer kann Rumanien retten?” sunt titlurile textului de pe o pagină întreagă.

Totul e nou pentru mine. Acest podiş larg din fața mea, lumina vie a soarelui peste verdele brumat al dealurilor şi văilor, bagajele acestea, pare-se ale regimentului 4 de artilerie din Hanovra, bagaje care au văzut Berlinul şi alte capitale pe care eu nu le-am văzut, gazeta asta neverosimilă, care e ca un zmeu legat cu sfoară de lumea cealaltă, cu mii de kilometri dincolo de podiş, imaginea pe care mi-o fac despre cei din Bucureştii „amenințați”. Dar mai puternică decât orice, lumina înrourată şi binefăcătoare a soarelui biruie. Văd totul în fața mea şi nu e nimeni la marginea, ceva mai ridicată de vizavi, a podişului. Trimit un bilet lui Orişan:

„Am două căruțe cu bagaje, pradă pe alese. Trimite «saci»

să încărcăm. Ai două perechi de cizme de conte hanovrez, că una mi-o laşi mie. Spune căpitanului că aştept ordine”.

Iar pe dosul bilețelului, după ce îi trimit un ziar, căci uitasem:

„Am şi alte ziare nemțeşti f.f. Interesante. «Wer kann Rumänein retten?» un articol de maiorul Mohrat. Nu spune la nimeni de bagaje, să alegem noi ce e mai bun, pe urmă le dăm lor tot.”

Podişul din fața mea e ca o bucată de plai, atât de dulce e scobirea din mijloc şi atât de frumos începe, în stânga, pădurea din iarbă. Să tot faci „1 Maiul” pe o asemenea pajişte.

După un timp, dincolo, pe dâmbul scund din față, apare un călăreț. S-a oprit ca o statuie pe un soclu. Spectacolul surprinde oamenii, care continuă să mănânce însă brânză, cu o tihnă țărănească. E, între noi şi el, ca la trei-patru sute de metri. După ce se uită liniştit la noi, îşi îndeamnă calul şi coboară vreo treizeci de paşi, spre destul de înghițita noastră nedumerire. Pe urmă se întoarce şi urcă la pas pe dâmb, se lasă în golul de dincolo, care duce până la Viena.

Numaidecât vin doi infanterişti. Se opresc şi ei pe marginea ridicată ca o margine de tavă a plaiului verde. Se profilează pe cerul tare şi gol, ca nişte ciobani pe o culme. Coboară treizeci de paşi, se întorc apoi, şi intră şi ei dincolo, în golul pe care nu-l vedem. Pe urmă apar pe deal patru, fac întocmai aceeaşi mişcare, coboară aceiaşi treizeci de paşi, se întorc şi se afundă înapoi, dincolo de margine.

Revin acum şaisprezece inşi. Se opresc toți aliniați, se desfăşoară în trăgători şi pornesc spre noi.

„Sfatul” eroilor mei, care mănâncă brânză, e de părere să-i lăsăm să vină aproape, să vedem ce naiba vor. Acest sfat e foarte influent în pluton, şi eu, deşi nu-l întreb

niciodată nimic, ratific hotărârile lui. Dar nu, iată şi cei şaisprezece s-au oprit după treizeci de paşi, şi în loc să deschidă focul, stau şi se uită la noi. Ne uităm unii la alții, cum se uită vecinii, în fața casei, unii la alții, peste drum.

Eu mă întreb însă ce dracu mai cred ei despre noi.

Chem pe Nicolae Zamfir.

— Ascultă, Zamfire, ia doi oameni şi târăşte-te prin pădure până spre ei într-acolo. Vezi ce mai e şi asta.

E sigur că azi vom avea o bătălie mare. N-aş putea spune că mai am viziunea aceea de infern, cu mormane de cadavre şi cu torente de foc, dar ştiu că va fi destul să deschidă cei de vizavi focul, pentru ca să cad - aşa cum stăm neadăpostiți - la prima salvă. Totuşi nu caut să ne adăpostim. E ceva de sport în încăpățânarea de a rămâne.

Caporalul s-a întors cu urechi lungi:

— Domnule sublocotenent, nu ştiu, dar mie mi se pare că pun tunuri în bătaie. S-aude uruit de chesoane.

Între timp, cei şaisprezece oameni, după ce au mers cu spatele la noi, au ajuns iar pe muchie şi, la o comandă, neauzită de noi, se opresc, se strâng unii lângă alții aliniați, fac stânga-mprejur, apoi se încolonează ca la un marş de defilare. Un superior loveşte în ei, din când în când, cu un baston sau cu o cravaşă. Probabil că vor să se socoată în curtea cazărmii.

Pe urmă, într-adevăr, acest „superior”, spre neîntrerupta noastră nedumerire, stând cu spatele la noi, primeşte defilarea trupei, care, de unde suntem noi, pare şi mai automată cu pasul ei întins. La sfârşit, se opresc în picioare, pe dâmbul care mărgineşte podişul, aliniați, cu fața la noi. Pare-se că, tot la comandă apoi, în stânga şi în dreapta rândului, din golul nesfârşit de dincolo (care ar putea cuprinde orice posibilități) apar sus şi se aliniază, unul câte unul, alți soldați.

Pe un petic de hârtie, trimis căpitanului, cer să intervină artileria:

„Să se tragă o salvă care să împiedice punerea în baterie a inamicului.”

Aştept acum, cu certitudine, începerea luptei, plin de amintirea tirului atât de precis al artileriei noastre. Pe coastele în evantai, din spatele meu, coboară spre fundul văii companii şi batalioane cenuşii. Îmi zic că se fac regrupări, probabil, în vederea atacului.

— Domnule sublocotenent, ce soldați sunt ăia, care coboară pe vâlceluşă, înspre sat?

— Ai noştri, cine să fie?

— Aşa e, că bine ziceți, da de ce s-o fi ducând aşa înapoi?

— Manevre, Zamfir... manevrează.

Cei din față, din marginea cealaltă a pajiştei, nu mai coboară, stau nemişcați în picioare, împlântați în muchie, ca nişte uriaşi soldați de plumb, prinşi pe aceeaşi lamă de cositor.

— O sută cincizeci şi doi.

— O sută cincizeci şi şase, o sută cincizeci şi opt, o sută şaizeci.

Oamenii mei îi numără, dar s-au încurcat şi sunt nevoiți s-o ia de la capăt.

Orişan a venit el însuşi, cu patru oameni de-ai lui, cu foi de cort. Nu glumeşte. A şi intrat sub coviltire, să încarce bagaje. Mă gândesc, nedumerit, ce e de făcut. Cei din fața mea sporesc necontenit şi mi-e cu neputință să înțeleg ce vor. Atitudinea lor îmi confirmă însă, în parte, părerea, dedusă din regulamentul serviciului în companie, care spune că avanposturile nu deschid niciodată focul, decât dacă sunt atacate. Îmi dau seama şi care ar fi pericolul: aş începe înainte de oră lupta, înainte ca mişcările de manevră să fie sfârşite, aş angaja astfel trupele noastre, pe jumătate la locul lor numai.

— Câți sunt, mă Dumitre?

— Două sute şaizeci, domnule sublocotenent.

Ilie Orzaru îl îndreaptă amărât şi păgubos:

— De unde? Două sute cincizeci şi şase... acum, uite, sunt două sute cincizeci şi opt, şi acum abia două sute şaizeci.

Se corectează unii pe alţii cei care numără.

O mitralieră, bine pusă la punct, ar face, măturând în faţa ei, în câteva secunde, două sute şaizeci de morţi.

Suntem grupaţi, ca două echipe de fotbal, la distanţă faţă-n faţă, dar parcă am şi mai bine impresia că nu suntem decât, câteva minute înainte de descărcarea revolverelor, cele două grupuri ale unui duel, faţă-n faţă. Cu deosebirea că martori, medici, „spectatori”, toţi sunt aici combatanţi, că distanţa e de patru sute de metri poate şi, mai ales, cu deosebirea că, după primele focuri schimbate, lupta nu va fi oprită, ci abia va începe, până la exterminare, cu intervenţia artileriei şi a tuturor surprizelor posibile - şi mai ales cu sentimentul că şi cei care vor scăpa după zece ore de luptă vor muri poate la noapte, poate mâine, poimâine, săptămâna viitoare, cine ştie când. Cel puţin războaiele vechi se decideau într-o zi, în două, în trei.

Dar artileria noastră nici nu se gândeşte să tragă. Agentul de legătură îmi aduce un ordin scris pe un petic de hârtie:

„Batalionul nostru va proteja retragerea diviziei, apoi d-ta vei asigura retragerea batalionului şi după aceea te vei retrage şi d-ta”.

Nu mai pricep nimic. Ce sens are această retragere? Şi ce noimă are această protejare, când nici nu suntem atacaţi?

Am să cer un nou ordin mai lămurit, dar mai întâi vreau să ştiu ce am în faţă.

— Câţi sunt, mă?

— Vreo trei sute şi ceva, dar s-au oprit acum.

Soldaţii de plumb de pe marginea cealaltă, mai ridicată,

a pajiştei, proiectaţi pe cerul gol din spatele lor, aşteaptă ţepeni, ce?

Târăsc cu privirea pe agentul de legătură pe cărăruie, jos înspre râpă, să văd dacă îmi confirmă ordinul. Batalionul, într-adevăr, se şi încolonase pe drumul alb. În clipa asta am avut impresia că s-au ciocnit două locomotive, cu un zgomot de iad, şi am văzut cele două căruţe crescute într-un munte de fum. Orişan trebuie să fi fost făcut praf, cu oamenii lui cu tot.

Acum salva de obuze, urlând aprig peste capetele noastre, se prăbuşeşte în mijlocul drumului, departe, în spatele meu, în plină coloană, ridicând, ca nişte brazi, pământ negru. Oamenii fug în toate părţile, ca o adunare în care a lovit trăsnetul. Spre norocul lor, la dreapta, pârâul mocirlos are un mal mai râpos, care îi poate ascunde de vedere. Se năpustesc mulţi acolo. A doua salvă de trăsnete, spintecând năprasnic pe sus aerul, cade tot în drum şi face alte patru morminte circulare. Nu mai zăresc decât câţiva întârziaţi şi pe aghiotantul regimentului, care fuge călare, în galop înnebunit. Goana lui salvează batalionul, căci inamicul, care de sus îl vede alergând, s-a încăpăţânat să-l vâneze şi (poate crezându-l ofiţer superior) trage toate salvele după el. Are totuşi noroc să ajungă la timp, după un dâmb, unde îi pierd urma. Şoseaua crapă în explozii cumplite.

Nu pot să-mi dau seama de pierderi, pentru că soldaţii se culcă toţi pe unde găsesc, când vin obuzele. După ce trombele de pământ negru şi fum se risipesc îi vezi cenuşii, lungiţi ici şi colo, fără să ştii care sunt morţi şi care sunt numai culcaţi ca să se ferească de spărturi.

Agentul de legătură îmi dă, de pe malul celălalt al râpii, învârtind braţul deasupra capului, semnalul de retragere. Întârziasem puţin, căci soldaţii de plumb au deschis focul şi numaidecât, în urmă, au pornit spre noi... Focurile noastre îi fac să se culce automat. Ne retragem scurt pe muchia râpii şi tragem mereu, senin, fără să ştim ce ne

aşteaptă. E un schimb viu de răpăieli şi fâsâituri, când dau şi eu, agitând mâna, semnul retragerii. Acum pornesc iar spre noi. Pesemne că plecarea noastră nu mai e însă conformă planului lor, pentru că trăsnetele de obuze se prăbuşesc acum în plutonul meu. Cădem cu sufletele rupte, în genunchi, ne aruncăm jos, care cum putem, apoi alergăm, coborâm speriați, împrăştiați, fără să ştim câți mai suntem, mai ales acoperiți de pământ şi fum cum arătam acum. E o schimbare de sus în jos, ca şi când ar fi căzut tâmpla cerului şi jumătate din privelişti s-ar fi răsucit ca într-un ochi bolnav, ca într-o oglindă, dintr-o dată întoarsă.

O întârziere întinsă, şi pe urmă alte şuierături. Ne prăbuşim odată cu ele. Nervii plesnesc, pământul şi cerul se despică, sufletul a ieşit din trup ca să revină imediat, ca să vedem că am scăpat. Nu îndrăznim totuşi să dezlipim obrazul de pământ.

Față de cele austriece, obuzele acestea, pe care le bănuiesc nemțeşti, sunt de neasemănat. Trebuie să fie de 105 sau 150, jumătate fuzante şi jumătate percutante. Sunt trase prea de aproape şi urechea înnebunită nu le aude vâjâitura nepământească decât aproape, odată cu prima explozie, cea fuzantă, la trei metri de pământ, după care vine scurt, dar deosebit, a doua catastrofă, care ridică în văzduh o trâmbă de humă şi fum gros, ca o fântână arteziană neagră. Şuierăturile groaznice au ceva de şarpe de fier, de venire întinsă, de „direct amenințător" - atât cât ai timp să auzi din ele - căci plesnesc în detunături metalice, care sunt ca nişte rupturi deasupra omenescului, răcnetul din rărunchi al întregului fier din univers.

Ca un zăvor căzut mortal, prăbuşirile mă readuc la realitate, iar seninătatea cretină cu care luptasem în ultimele clipe se transformă într-o durere de cancer al pieptului.

La început caut, cu cei câțiva oameni care se țin după mine cu ochii scoşi din orbite, albi de groază, vreun

adăpost, cât de mic. Dar povârnişul acesta uşor, pe care coborâm după o costişă mai abruptă, deşi scade neregulat, nu oferă nicăieri adâncituri mai mari decât un culcuş de câine sau muchii nisipoase, abia mai ridicate ca o pernă de căpătâi, cu smocurile lor de iarbă. Suntem aşa, sub cerul vast, şi pământul nu vrea să ne primească. Trăsnete vin mereu în noi, dar flăcările nu le vedem, căci închidem cu încleştare ochii.

Cei care trimit obuzele trag cu socoteală, fără să fie neliniştiți de către artileria sau focurile noastre, iar de sus, de unde sunt, observatorii lor pot urmări efectul fiecărui obuz şi deci pot modifica tirul, matematic.

Exploziile se succed organizat. Unele le aud la câțiva paşi, altele în mine. Cum s-a terminat o ruptură, corpul tot, o clipă sleit, îşi înjumătățeşte răsuflarea şi se încordează iar, sec, în aşteptarea celeilalte explozii, ca un bolnav de tetanos. Un vâjâit scurt, pe care urechea îl prinde cu un soi de anticipație, încleştezi dinții, cu mâna îndoită deasupra capului, într-o convulsie epileptică şi aştepți să fii lovit drept în moalele capului, să fii împrăştiat. Deasupra ta, întâia explozie îți sparge urechile, te năuceşte, a doua te acoperă de pământ. Dar prin faptul că le-ai auzit pe amândouă, nu eşti mort. Animalic, oamenii se strâng unii lângă alții, iar cel de la picioarele mele are capul plin de sânge. Nu mai e nimic omenesc în noi.

— Domnule sublocotenent, ne-au prăpădit...

— E rău, Zamfire.

Oamenii se închină neîntrerupt. „Doamne, Maica Domnului, măiculiță”. Fugim, căci e totuna de stai pe loc. Problema de a şti dacă te opreşti lângă un smoc de iarbă, sau lângă un muşuroi de pământ, e ca de la începutul lumii. Fugim deci la întâmplare, nădăjduind ajungem la râpă. Dar acum au cu noi parcă altă socoteală, cu grijă potrivită. Dacă stăm culcați, salvele se răresc şi ele, pândind; în clipa în care fugim însă, vin după noi ca pietrele, prăbuşind tot, vulcanic. Îi văd pe culme, în

picioare, urmărindu-ne cu sentimente de vânători, cum trăgeam noi la Bran, de sus pe Măgura. Orice încercare a noastră de a fugi îi îndârjeşte (sau, cine ştie, numai „îi plictiseşte”).

Abia pot vorbi, căci mi-e paralizat gâtlejul de atât înghițit în sec:

— Niculae, unde sunt ceilalți oameni?

— Nu...

N-apucă să termine, răspunsul se rezolvă în năruire de munți şi fum. Am sucit gâtul ca un pui bolnav, resemnat, ca pe tocător. N-a fost nici de data asta. Pământul fărâmițat, țâşnit în sus, cade acum, cu întârziere, în ploaie pe noi.

Îmi pun, înspăimântat şi cu mintea umilită, mănuşile.

Mă gândeam uneori la sentimentul groaznic pe care îl încearcă cei condamnați, care află numai în ultimul moment că sunt grațiați. Toată viața lor vor trăi sub impresia acestor clipe. Dar noi, aici, care suntem condamnați cu fiecare lovitură şi după fiecare, parcă, grațiați. Chiar când merg ceva mai departe, obuzele trec pe lângă tine, stârnind curent şi vâjâind metalic, cum te târăşte un expres când te afli aproape de linie.

Un nou salt, dar vâjâitura ne-a luat înainte, explozia e acolo unde vream noi să ne oprim, şi când sosim cădem în groapa de obuz.

Mă trântesc jos, cu oamenii care se țin după mine. Parcă aş suporta totul, dar zgomotul nu. Exploziile, ca prăbuşiri de locomotive înroşite una într-alta, îmi înfig, cu lovituri de baros, cuie în timpane şi cuțite în măduva spinării.

S-aud focuri de armă, au început să ne urmărească de aproape.

Ştiu că nu mai pot face nimic.

— Vin după noi, domnule sublocotenent, geme un om, sfârşit, ca un bolnav de tifos.

E un fel de nepăsare parcă, mai curând un soi de nesimțire. Toată voința mi s-a consumat în convulsiuni.

Vin fâsâituri de gloanțe şi, aşa, amestecate cu exploziile de obuz, mi se par ridicule şi parcă departe de simțurile mele.

Încă un salt, pentru că departe, mai jos, e totuşi satul. Iar vâjâituri, explozii şi înaintea noastră țâşnesc puțuri de păcură.

E acuma parcă o clipă de întrerupere. Şoptesc istovit:

— Niculae, hai s-o luăm la stânga. Ăştia trag anume la zece paşi înaintea noastră, ca să ne prindă în explozie.

Dar în aceeaşi clipă vin, năprasnic, vâjâiturile, căci în afară de tunurile care trag când suntem culcați, altele, ochite gata, pare-se, pândesc clipa când ne ridicăm. Desigur, profitând de acest prilej, cei de sus fac exerciții de tir, aşa cum adineauri făceau exerciții de defilare.

Încercăm, sleiți, s-o luăm la dreapta. Dar şi acolo obuzele ne ajung înainte, căci se calculează, prevăzând, ca vânătorii de porumbei. Nu pot gândi nimic. Creierul parcă mi s-a zemuit, nervii, de atâta încordare, s-au rupt ca nişte sfori putrede. Nu pot nici măcar să-mi dau seama dacă oamenii din jurul meu sunt mereu aceiaşi, dacă au căzut, şi câți. Acuma nici nu îmi mai vine să alerg. Se spune că pe Marea Caspică furtunile sunt aşa de groaznice, iar unii oameni şi femei suferă atât de mult de răul de mare, încât totul le devine indiferent şi nu fac niciun gest de împotrivire, chiar dacă sunt ridicați şi aruncați în mare. Aşa, descheiat de toate, mă simt şi eu acum. Nu mai îmi dau seama dacă oamenii au obrazurile murdare de pământ sau de funingine. Abia mai înțeleg bocetul, ca o litanie, ca un blestem apocaliptic, din adâncul adâncurilor parcă.

— Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu.

Omul cu fața stinsă, cu mustața căzută şi colțurile gurii înspumate, nu poate spune decât atât, şi o spune aproape neîntrerupt. E acum o clipă de linişte. Trag, într-adevăr, peste deal, departe, şi obuzele trec pe sus de tot, ca o uruială de vagonete, căutând pe cine ştie cine. La vreo douăzeci de paşi de noi e un pârâiaş stătut ca o mocirlă. Ne privim o clipă, îmi trec limba secătuită peste buzele arse şi

pe urmă o rup la fugă, căci oamenii vin fără altă chemare. Când am ajuns în mocirlă, obuzele lor, pornite odată cu noi, au lovit numai în dâmbul dinainte, l-au săltat parcă zvâcnit şi l-au înnegrit de pământ şi fum. Urechile vâjâie înnebunite şi fără întrerupere, chiar acum, când obuzele nu vin în noi.

Dar iată, sunt furioşi de parcă ar fi fost păcăliți. Ei răriseră puțin loviturile, pentru că, acum înțelegem bine, ne credeau morți pe toți. Trag iar, în mocirlă, după noi. Nădăjduim că, acolo cel puțin, obuzele lovind în moale nu vor mai exploda toate. E adevărat că numai unele ridică trâmbe de noroi, altele termină îngropându-se fleşcăit. Îmi dau însă acum lămurit seama că grozăvia clipelor e din altă cauză decât a exploziilor. Obuzele înseşi, pe care le ştim cât nişte donicioare, vin izbind de-a dreptul înspre noi, parcă în noi, căutându-ne ca nişte gloanțe. Şi le simțim mari față de gloanțe, aşa cum călătorii europeni trebuie să fi simțit când au fost atacați, dacă vor fi existat, de muştele veninoase, mari cât vulturii, din alte continente. Lovesc în jurul nostru ca nişte săbii care n-ar izbuti dintr-o singură izbitură să ne reteze capetele şi ar lovi apoi, furioase, vâjâind, în dreapta şi în stânga, înainte şi înapoi, zăpăcit şi orb, căzând şi rupând totul. Ne trântim până în gât în mocirlă, dar nu putem afunda (oricât de mare e groaza) şi capetele, căci ar fi să murim înăbuşiți. Fugim, cu tâmplele lovite cu ciocane, printre coloanele de noroi şi humă ridicate în față, înainte, la câte cinci-şase paşi una de alta. Acum pârâiaşul face o cotitură, iar malul din dreapta, mâncat de şuvoi, e ceva mai drept. Acolo, cu urechile plesnite, chiar dacă nu e adăpost de obuze, cel puțin nu putem fi văzuți şi e neasemănat lucru această rupere din vederea morții. Din apă şi noroi nu avem afară decât capetele. Suntem şapte inşi cu fețele paralizate ca nişte bolnavi în agonie.

Ceilalți trag acum cu o înverşunare arzătoare, de oameni cărora nu le-a reuşit, din vina victimelor, o demonstrație.

Ştiu că dacă ar lovi chiar în muchia râpii, dacă pot spune aşa, obuzul ar veni tot în noi şi ne-ar face praf, dar nu-mi pot explica nici acum de ce parcă nu ar fi atât de groaznic, căci ar fi între noi şi el, nu ştiu, în prima fracţiune de secundă, o pernă de pământ, n-ar fi venirea proiectilului drept şi plin, în craniu.

Trăiesc, plângând în mine, gândul că Achile cel incomparabil şi viteaz era invulnerabil faţă de săgeţi şi săbii - şi poate că tocmai de aceea era atât de viteaz - în afară de călcâi. Eu aş vrea să-mi stea ferit de turbarea de fier, măcar craniul.

Patru tunuri trag în faţa noastră, la zece paşi, ca prin baraj să ne taie drumul şi patru încearcă să dărâme malul (cât un stat de om) de care ne-am lipit. Tot dealul se resimte incnind de izbiturile scurte ca de un neîntrerupt cutremur.

După vreo jumătate de ceas, plictisiţi, dezgustaţi, parcă s-au oprit. Răsuflăm încet dar nu putem vorbi de sfârşeală. Din cauza noroiului nu ne mai deosebim unii de alţii, înghesuiţi într-o vatră sub mal, nu mai mare însă ca un pat, unde ne-am târât cu toţi. Doar, cu mustaţa una cu gura, de spumă, Marin Tuchei boceşte întruna, silabisind tărăgănat, ca un blestem, de la început:

— Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu…

Niculae Zamfir îşi ia cu mâinile mâlul cleios de pe obraji.

Îl întreb cu un zâmbet de recent operat:

— Ai scăpat, Zamfire?

— Mare blestem pe capul nostru… Dar noi ne ţinem de dumneavoastră, domnule sublocotenent… Ce-o fi cu dumneavoastră o fi şi cu noi.

Vreo doi şi-au aruncat armele, ca să poată fugi mai uşor.

— Unde vă sunt armele, mă Marine?

Clatină din cap cu tristeţe…

— Armele noastre…

Niculae Zamfir îşi priveşte arma cu magazia încărcată de noroi.

— Dar parcă ale noastre mai sunt bune de ceva? Nu sunt destule aruncate pe aici? Ia uite.

— Ia vezi, mă, cu grijă, nu vin cumva după noi?

Zamfir ridică încet capul deasupra şi pe urmă parcă uimit, parcă resemnat:

— Vin, domnule sublocotenent, vin. Să tragem câteva focuri să-i mai mirăm puţin şi să fugim.

Scot mănuşile murdare, iau arma unui om, Zamfir face la fel, încă doi oameni se ridică şi ei.

— Trageţi pe neochite, repede...

La răpăitura focurilor noaste, cei care veneau ca la plimbare, fără grijă, se trântesc la pământ.

— Eu nu-i pricep, de ce se mişcă aşa de încet?... până acum, mulţi cum sunt, puteau fi de mult aci să ne ia ca din oală, întreabă unul.

— Neamţul e om cu socoteală - lămureşte Zamfir - de ce să le piară un om, dacă ne poate răpune cu scula?

Tirul artileriei reia brusc, exasperat de furios. Din nou avem otravă în sânge. Ştiam că nu se terminase, dar realitatea revenirii e nouă. Îmi strâng înspăimântat mănuşile. Pe urmă superstiţia mă descompune cu desăvârşire. Arunc pachetul cu scrisori... Mi se pare că ar putea să fie legătura între acele scrisori furate şi insesizabilul joc al întâmplării, care aduce un obuz la o jumătate de metru la stânga sau la dreapta. Arunc şi aparatul fotografic, dar mantaua de cauciuc parcă tot vreau s-o păstrez... atât de mare mi-e groaza de frig.

Obuzele care lovesc în mlaştină ne acoperă din nou obrajii cu noroi, iar cele care caută muchia malului se apropie şi se depărtează. Fiecare explozie ne năuceşte bătându-ne mereu ţepi de fier, cu ciocanul, în urechi, şi vuieşte groaznic de metalic, ca şi cum vagoane de tablă ar cădea de la etaj pe bazalt.

O explozie de obuz e ca o ciocnire de trenuri. Cine ar putea suporta şase-şapte sute de ciocniri de tren într-o singură zi?

Un obuz a lovit în muchie... Mi se pare că, apropiați, doi dintre oameni sunt loviți de rupturi, dar n-am timp să văd, căci ochii mi se închid scurt, corpul mi se încleştează în convulsie epileptică.

— Ascultă, Dumitre, azvârle mantaua aia, ca să poți fugi mai uşor! şi mă arunc înainte, căci simt că stăm într-un mormânt. E o fugă deznădăjduită, prin albia pârâului, ca a aghiotantului călare, mai ales că apa e mai puțin mocirloasă aci. La vreo două sute de metri e o nouă cotitură râpoasă. Ajungem acolo trei inşi, după ce am fost despărțiți unii de alții prin fântâni țâşnitoare, cât un turn, de pământ şi fum.

Dăm aci peste un grup de opt-nouă oameni din plutonul meu, care aşteaptă un moment prielnic să fugă.

Din urmă mai vin încă doi, dintre cei care fuseseră cu mine. Când ajung, mai mult se prăbuşesc decât se culcă, pe urmă caută cu privirea iscoditor.

— Petru Gărlici?

Iar celălalt cercetează.

— Nu cred, mi se pare că a rămas acolo... A Mariei...

Şi pe urmă ne lămuresc: ei au prins de veste că fugim abia o clipă în urmă, aşa că veneau cam după noi; atunci au văzut un obuz care i-a retezat capul lui A Mariei...

— ... şi fugea, aşa fără cap, după dumneavoastră, domnule sublocotenent.

— A mers ca la vreo patru-cinci paşi şi pe urmă a îngenuncheat şi a căzut.

Oamenii se închină: „... mamă... ma...” Dacă nu cumva a fost vreo halucinație a lor, sabia vâjâitoare a nimerit totuşi. Şi cel care povestea reia, ca să-şi întărească pentru el.

— A Mariei a fost.

Acum suntem toți vreo doisprezece.

— Haideți, că aci e capcana morții.

— Ne omoară fără luptă.

Dar nu avem totuşi curajul să trecem prin focul de baraj. Dacă artileria inamică ar fi bătând o zonă fixă, nevăzută de

cei care conduc focul, calculată doar pe hârtie, parcă hotărârea ar fi mai uşoară... Ar fi ca un fel de loterie, la care chiar dacă nu ai decât o şansă infimă, trebuie să încerci. Dar barajul acesta e condus de oameni care ne urmăresc ca pe nişte gângănii. Gândul nu ezită, mâna nu le tremură, ochiul alege liniştit ținta, căci sunt netulburați de artileria noastră, ca nişte mecanici de cale ferată obişnuiți cu rotițele şi manivelele lor.

Totuşi, în loc nu mai putem sta... Un nou salt, o nouă dezlănțuire de trăsnete (căci acum nu mai trag, cât timp nu se vede nimeni, ci tunul aşteaptă ochit gata, până când suntem în fugă).

Ajungem totuşi în sat, după ce mai întâlnim pe drum alți câțiva oameni, din pluton. Poate să fie acum cam pe la prânz. Stăm deci aproape de trei ore sub focul dezlănțuit al artileriei.

În sat e ca o arătare de stafii militare.

Tudor Popescu stă după o casă, cu plutonul lui tot.

— Omule, de când te aştept...

Sunt încremenit de nedumerire. Când e o fugă generală, el aşteaptă sub traiectoria artileriei şi a morții.

— Cum era să te las singur pe aici? Asta-i... Ăia de la regiment sunt nişte câini... Nu părăseşti un om, aşa, cu patruzeci de inşi, în fața inamicului care a pornit la atac.

Nu-l iau în brațe, nu-i strâng mâna, ci surâd idiotizat.

La o fântână, mă spăl pe față. Oamenii îşi iau mâlul funinginos de pe față cu dosul palmelor.

— Regimentul, batalionul? Unde sunt?...

— Regimentul? Dracu ştie... trebuie să fie la trei ore de marş de aici. A plecat de atunci, din zorii zilei. Compania? o fi şi ea la zece kilometri; iar, către oamenii lui: Hai, mă păcătoşilor... Ieşiți şi ăia din pivniță.

Printre casele sărace, bolovănoase, se face o răspântie vagă.

— O luăm pe drumul ăsta, spre dreapta?

— Ce drum, băiatule? acolo sunt nemții.

— Şi-ncolo?

— Şi-acolo sunt nemţii. O luăm la deal în sus, într-acolo-i regimentul.

Am senzaţia că ne-a cuprins o apă.

Urcăm, deci, pe povârnişul dimpotrivă, tot pe o vâlceluşă râpoasă, măruntă şi cu lăstari.

Bombardamentul, care în sat slăbise de tot, reîncepe iarăşi. Acum situaţia e însă alta.

Vâlceluşa face ocoluri. Când suie în pieptul dealului, nemţii văd până în fundul ei şi acolo nimic nu ne poate adăposti... Dar când o ia la stânga sau la dreapta, malul e paralel cu ei şi ne oferă adăpost sigur. Nu avem deci de trecut decât vreo trei-patru zone de baraj, pe care ei le supraveghează cu grijă. Într-un ceas facem şi aceşti doi kilometri jucând, când e nevoie, ca la un nebunesc joc de noroc al morţii. De două ori întâlnim despărţiţi de văi şi nu ştim încotro s-o luăm. Găsim spânzurat în câte un beţigaş, însă, câte un bileţel: „La dreapta, Orişan”. (L-am întrebat mai târziu, cu o inexplicabilă neînţelegere de ce a şi semnat bileţelele şi mi-a răspuns, cu bună dreptate: Ca să nu credeţi că e vreo cursă a nemţilor.) Deasupra e un mare platou cu şoseaua şi alte sate. Adică, exact, e ţara obişnuită, că Săsăuşul era căzut în albia râpoasă.

Acolo dăm peste Orişan... Constituise din oamenii rămaşi în urmă o ariergardă şi ne aştepta.

Vine lângă mine cu figura lui, lungă şi rasă, înflorită.

— Ai scăpat, măi?

— Dar eu pe tine te credeam făcut praf, acolo la căruţe...

— Mai scapă omul... m-am ales şi cu cizmele. Zâmbeşte palid. Ce zici? asta a fost artilerie nemţească?

— A fost.

Mă trântesc jos istovit. Era ca la unu-două după-amiază. E cald, soarele şi lumina albicioasă. Oamenii se adună grămadă... Fac socoteala... Lipsesc numai şaisprezece, cu cei eventual rătăciţi, cu tot. Acest „numai” se referă la sentimentele de groază prin care am trecut şi la risipa de

obuze a nemților.

— Dumitre, e ceva de mâncare?

— Avem, dom sublocotenent... ouă şi ciucalată de la căruțele alea.

Şi le caută tihnit în sacul de pânză.

— N-ai aruncat mantaua?...

— Cum o s-o arunc, domnule sublocotenent? că acum încep ploile... Aşa ceva nici domn maior n-are. Dumitru e lung, urecheat, buzat şi practic.

Cad sleit şi nemângâiat. Interminabilul bombardament a sfărâmat toate resorturile din mine. Vorbesc rar şi numai când e nevoie neapărat să răspund... Mă simt palid şi când îmi trec mâna peste obraji văd că mi-a crescut o barbă ca de mort.

Mă întreb întâi, lungit în şanțul şoselei, dacă nu am fost prea de tot demoralizat de focurile de baraj. E o întrebare care nu m-a slăbit niciodată în război, dar care acum mă chinuie mai stăruitor ca oricând: Altul, în locul meu, s-ar fi purtat mai demn?

Dacă nemții înaintau, mă puteau prinde fără luptă, căci e neîndoios că n-aş fi fost în stare să mă apăr. Dealtminteri, nici nu mai aveam cui comanda, căci nu aveam lângă mine decât şapte oameni. E o problemă, care şi în cealaltă viață (care nu e decât paralelă cu cea de acum) m-a obsedat mereu, încă din ultimul an de liceu: Sunt inferior celorlalți de vârsta mea? În aceleaşi împrejurări, alții cum s-ar fi comportat?

Tudor Popescu fumează un chiştoc gălbui, ținându-l iscusit între arătător şi degetul cel gros, cu ochi absenți, căci e gânditor şi el, aci în şanțul cu smocuri de iarbă al şoselei. El de ce a rămas să mă aştepte? Ştiu că din cauza câtorva mici isprăvi, camarazii mei au oarecare admirație pentru mine, iar din cauza gesturilor mele prieteneşti, o dragoste de frate. Dar de ce, eu, care cred că îmi iubesc atât soldații, n-am stat să adun răniții căzuți pe coastă? E adevărat că am fost poate cel din urmă, chiar din plutonul

meu, dar eu nu ştiam asta şi nici acum n-o ştiu precis. În sat nu trăgea artileria, şi Popescu nu trecea prin încercările prin care treceam eu, e adevărat, dar poate că ar fi trebuit totuşi să stau să adun din răniți... Şi unde să-i duc?... cum să-i transport?... când trupele noastre sunt tocmai la zece kilometri.

Şi încă altă obsesie, cu rădăcini şi mai adânci.

Sunt dintr-un neam inferior? Ce aş fi făcut dacă aş fi fost la Verdun, sau dacă aş fi pe Somme, în uraganul de obuze unde trag mii de tunuri o dată? E aceasta inferioritate de rasă?

Ei nu sunt din carne şi nervi ca noi? Ce suflet au, de pot avea tăria să îndure atâta?

Există, pe drept cuvânt, vreo rasă aleasă, care poate suporta ceea ce noi nu putem suporta? şi atunci trebuie să trag consecințele fireşti pentru toată activitatea neamului meu, pentru raporturile viitoare, pentru gândurile de realizare în viitor, care trebuiesc ajustate mijloacelor modeste.

Nu credeam în nimic... nici măcar în Dumnezeu... şi această zi, arătându-mi limitele voinței şi ale personalității în comparație cu alții, mă dovedea într-o inferioritate de epavă. A fost destul să apară nemții... focul a două baterii. Şi totuşi acum soarele era sus, prietenii mă aşteptau... o companie întreagă strânsă prin grija lui Orişan, toată a noastră, pe răspunderea noastră, creată de el din nimic, ca o casă, ca o statuie, ca o grădină sădită, ne dădea un real orgoliu şi aproape că doream să rămânem în urmă. Încolonăm frumos aceşti o sută şi ceva de oameni, făcuți dar țării, lăsăm o ariergardă mică în urmă şi pornim.

„Wer kann Rumänien retten?”

Abia când dăm peste un pod care arde mocnit, când vedem pustiul pe care-l întâlnim, sate după sate, alt pod care arde, înțelegem despre ce e vorba în realitate. Orişan zâmbeşte trist, cu înțeles amar, când ocolim prin vad:

— Nu mai am speranțe de întoarcere.

După aproape treizeci de kilometri de marş istovitor, care mă idiotizează, cu urechile şi capetele mereu întoarse înapoi, ajungem din urmă, pe înserate, în marginea Nagy-Varosului, batalionul, care ne dăruieşte cu indiferență de mecanism o seacă surpriză. Vom rămâne în avanposturi. Sunt atât de obosit, sunt atât de sleit de voință, încât cu greu mă stăpânesc să nu urlu furios.

Căpitanul, îngăduitor şi feminin, mă potoleşte cu prietenie, uimit (ca un țăran care a vrut să rătăcească prin oraş un câine şi îl găseşte, aproape de casă, sub dricul carului), dar sincer bucuros când mă vede întors din valea unde mă lăsase. De altfel, o companie, plecată mult înaintea mea, bătută de artilerie, se împrăştiase, se rătăcise şi încă nu se ştia nimic de ea.

— Gheorghidiule, ai răbdare, domnule, s-a dus domnul maior să explice comandantului că e trupa obosită.

Răspunsul ne vine tocmai în zorii zilei şi mergem să cantonăm în sat, unde dăm peste un întreg corp de armată poate, peste o divizie cel puțin, în cea mai mare învălmăşeală cu putință.

După ce, cu chiu cu vai, găsim câteva grajduri şi două odăi pentru odihnă, suntem toată ziua chemați la regiment pentru a primi ordine administrative, pentru încheieri de acte. Mi se dau întâile scrisori venite din țară. Pe un plic e scrisul mare, puțin aplecat, al nevestei mele. O pun ca şi pe cealaltă, a mamei, în veston, fără să le citesc. Întâlnim, după atâta vreme, întâia oară, serviciile regimentului şi toată ziua ne e luată cu diverse completări de rubrici, rapoarte, lămuriri. Nu ne-am luat soldele şi e musai să le luăm, semnând stat. Trimit banii, cu care n-am ce face, pe două adrese cunoscute, la întâmplare aproape. Dumitru mi-aduce vestea că lada cu bagaje a fost spartă... sau s-a stricat... destul că e goală cu totul. Nu mai avem decât ce e pe noi.

Venim pe drum spre cantonament; Orişan îmi şopteşte cu gând îngenuncheat:

— *Wer kann Rumanien retten?*

— Ce vrei să spui?

— Am citit de două ori ziarele. Pierdem războiul.

— Şi ce putem face?

— Douăzeci şi cinci de mii de prizonieri la Turtucaia.

— Dacă generalii noştri nu ştiu un principiu de tactică, elementar: că o bătălie prost angajată nu se continuă, ci provoci alta, ca Joffre la Marna.

Mitică Rădulescu e indignat.

— Adică voi credeți prostiile alea despre Turtucaia? E congestionat de mânie. Credeți toate prostiile nemțeşti?... Şi pleacă aproape întorcându-ne spatele.

Orişan se uită lung după el şi pe urmă mă ia de braț:

— Crezi tu că oamenii de ispravă de-acasă, câți or fi, ştiu cum e condus războiul românesc? Îşi dau seama că nemții vor ajunge la Bucureşti?

— Poate că da... poate că nu.

Mă priveşte apăsat, cu trăsăturile prea simple în linii drepte.

— Ascultă, Gheorghidiule, unul din noi doi, poate amândoi, trebuie să plece la Bucureşti... Trebuie să găsim acolo oameni care să ne asculte, cât mai e timp.

— Cum o să pleci de aci?

Se apropie strâns de mine:

— Am vorbit cu Dimiu. Poate se va găsi vreo însărcinare. E vorba să se trimită un ofițer, ca să aducă un transport de la partea sedentară.

Surâd cu milă.

— Va pleca desigur aghiotantul regimentului sau altcineva.

— Maiorul Dimiu va face să plece unul din noi.

— Orişan, ce crezi tu că putem face acolo?

— Să vorbim cu vreun parlamentar influent, care să le deschidă ochii tuturor.

Am rupt o ramură de copac şi-i număr frunzele.

— Ascultă Orişan, dacă mergem acolo, nu-i decât un

singur leac: revolverele. Ai curajul ăsta? Dacă vrei, dezertăm... Eşti în stare?

A rămas îngândurat.

— E prea complicat...

— Atunci, să lăsăm lucrurile cum sunt.

După-masă dorm vreo două ceasuri şi când mă deştept îmi aduc aminte de scrisori. Mama îmi spune că acasă sunt toți bine şi: „Ştefane, mamă, roagă-te lui Dumnezeu în fiecare seară, că el ne e singura nădejde... şi vezi, fii cuminte... fă şi tu cum fac alții”. Biata mamă, cum crede ea că „fac alții”? Nevastă-mea, pe hârtie lungă mov, îmi mulțumeşte pentru donație: „A fost o surpriză, m-a uimit... Să te gândeşti acolo, în război, atât de mult la mine.. Îți mulțumesc încă o dată că ai fost atât de drăguț în chestia lirelor, şi-mi pare foarte rău că ultima oară ne-am despărțit puțin cam rece. După plecarea ta am fost tristă şi a treia zi am plecat din Câmpulung. Singură... cu servitoarea... de-abia am găsit locuri în tren. Aici am găsit totul în regulă. Scrie-mi dacă poți, şi cât poți mai mult. Scrie-mi unde ai pus cheia de la biroul american, unde sunt actele... Ieri am fost la mama... că sunt singură toată ziua... Te sărut, scrie des cum te afli. E adevărat că înaintați mereu? aici e o mare bucurie.”

Cheia de la birou, actele, am fost drăguț (?). Ce pot să fie pentru mine toate astea?... Ei au acolo pe „mâine”. Ce ştiu ei de ce a fost ieri în realitate în satul Săsăuş? Propozițiunea „că sunt singură toată ziua” mă face să zâmbesc, nu pentru că o recunosc tipică şi atât de maşinal mincinoasă, cât pentru că îmi aduc aminte cât am suferit din cauza ei. Acum totul e, parcă, din alt tărâm, iar între noi abia dacă e firul de ață al gândului întâmplător.

O singură curiozitate, ca de amator de tablouri, am: Cum o fi lumea asta, care ştie că armata e în război? cum e atmosfera străzii, a restaurantelor, cum vorbesc la masă? aş da nespus de mult să văd acum un exemplar măcar din ziarele mari, de dimineață, să citesc, dedublat, cu ce literă?

cu ce titluri? veştile războiului românesc.

— Nu dormi, Gheorghidiule? mă întreabă de pe patul celălalt Tudor.

— Ba da... am dormit... Citeam acum scrisori de acasă...

— Hai să vedem caii lui Corabu.

E un adevărat loc de rendez-vous ofiţeresc grajdul vecin, unde căpitanul Corabu ţine patru cai, prada lui de război.

— Ăsta-i din grajdurile lui Esterházy, arăta cu mândrie noul proprietar un roib pintenog, subţire şi nervos ca un cal de curse. I l-am luat unui conte.

Corabu, ca să-şi poată face colecţie de cai, a întins cele mai abile curse patrulelor de husari. Adică numai trei a capturat, că pe unul l-a ales dintr-o herghelie întâlnită şi l-a plătit, faţă de martori aduşi anume, cu bani buni şi foarte cinstit socotiţi la preţ. Admirăm cele patru animale subţiri, şi vii ca jocul de izvor, cu dezinteresarea cu care le-am fi privit pictate.

— Şi ce faceţi cu ei, domnule căpitan?

E sincer uimit.

— Cum ce fac cu ei? Dar în timp de pace un cal ca ăsta mă va costa solda pe un an, domnule.

— Sigur, un maior are nevoie de cai, îi completează gândul, crezând că glumeşte, un locotenent de administraţie...

Dar căpitanul e destul de acru:

— Maiori ajungeţi voi, hoţii ăştia de la intendenţă... eu am să fac însă un grajd de cai de curse...

— De ce hoţi, domnule căpitan, de ce ne faceţi hoţi?

— Uită-te la el, ni-l arată cu dispreţ căpitanul, netezind mereu coama de mătase a roibului. Ne trimit, ori nu ne trimit hrană, ei o trec la ordinar. Ba şi atunci când ne-o trimit, o iau cu japca de prin curţile oamenilor şi o trec apoi gras la socoteală.

Râdem toţi, râde galben şi locotenentul, dar până la noi a ajuns zvonul că acei de la etapă au trimis - siguri cum sunt că scapă - câte-o adevărată zestre acasă.

Ca să ne împace, locotenentul ne cheamă la magazia diviziei, să ne dea țigări şi vin bun, înfundat.

Pe drum discut cu Orişan şi Tudor Popescu:

— Pe locotenent îl înțeleg, e sigur că se întoarce, dar Corabu?

— Da, e ciudat... încrederea asta...

Corabu îmi dă o spaimă liniştită, ca un bolnav care, spre deosebire de toți cei din jurul lui, nu ştie că impresia de mulțumire şi bunăstare pe care o are e semnul agoniei apropiate şi face planuri unde să-şi petreacă vara.

Pe străzile satului, transformat într-o provizorie capitală de regat militar, e o mişcare de trăsuri, furgoane şi automobile chiar, chesoane şi tunuri trase în marginea drumului, care desfid orice gând de ordine.

Curțile sunt toate pline, cum sunt pline de care şi trăsuri curțile hanurilor în zilele de târg, iar oamenii forfotesc în toate părțile.

Vinul şi gustările, probabil de la popota diviziei, sunt delicioase.

— O săptămână, două, cât mai stăm aici, Vasiliule, suntem muşteriii tăi. Îți facem vad.

Un locotenent scurt, cu mustața blondă, întreabă mirat:

— Credeți că stăm aici două săptămâni?

—!?

— Trei zile, o săptămână cel mult.

— Trei zile? Pentru asta ne-au adus la divizie?

Ne vizităm cantonamentele şi hotărâm ca seara să luăm masa împreună cu toți amicii, Tudor Popescu, Orişan, Mitică Rădulescu şi cu mine.

Dar se vede că ordonanțele au vorbit despre banchetul nostru, că se mai invită şi alții.

— Tu ce aduci? A nu, pui fripți avem... Şi sardele avem.

— Da?... eu am ardei umpluți...

Ne prăpădim de râs o clipă... ardei umpluți?... ce idee, aşa seara?...

— Dar, ardei umpluți... că a găsit maşină de gătit.

Pe jumătate suntem convinşi… Orişan chiar face reflecția rezonabilă:

— Dragă, ardeii umpluți sunt o mâncare adevărată, de oameni aşezați… cu pat şi masă… nu pui fripți, de oameni veşnic pe drum.

Fireşte că suntem de acord, dar acum, amicul nostru primeşte cu greutate.

— De, nu ştiu… dacă o să ajungă… n-am decât o tavă.

Constat iar că pe front nu mai sunt acele tipuri „pitoreşti” de care e atât de plină literatura. Toți cei care sunt „pitoreşti” o vor - şi sunt conştienți de asta - aşa cum vor să-şi facă un „cap” cei care-şi lasă barbă. În tic, în formula repetată, e ceva de cabotinaj. Dovadă că, dacă pe un chefliu cu ticuri pitoreşti îl scuturi şi îi vorbeşti grav şi serios, nu mai face pe caraghiosul, nici pe actorul. Dar războiul e mai ales sinceritate, aproape de pământ şi piatră. Nu e teatru, chiar când e glumă. Nu există deci tipuri pitoreşti decât la popote, la intendență şi la etape. Acolo, când sunt uneori, şi cei de pe front se lasă ispitiți. Acum suntem numai veseli.

Pe înserate a început să burnițeze. În odaia mea, patul cu cearşafuri albe e făcut (n-am dormit în trei zile decât trei-patru ore pe apucate) şi masa e întinsă cum se cuvine pentru şase „persoane”, nu inşi. E un soi de veselie, chiar când masa e încărcată şi paharul plin, cam la fel cu veselia uscată a figuranților de teatru, care sunt veseli, strigă şi beau din cupe goale.

Dar când aduce castronul cu aburi de supă delicioasă - unde l-o fi găsit? - ordonanța e oarecum grijulie:

— Domn sublocotenent… nu-mi miroase a bine.

— Ce, mă, ardeii lui Vasilescu? întreabă Mitică.

— Nu, XY a primit ordin de echipare…

Lingurile au căzut în farfurii. Parcă a turnat cineva lături în supă.

— Ia vezi, mă… Nicule… Paraschive, ăia de-acolo, ia duceți-vă să vedeți ce e…

Nu mai mănâncă nimeni. E o enervare joasă, făcută din dezgust şi istovire. Suntem brigadă cu XY.

Paraschiv se întoarce cu un chiot de bucurie.

— Numai XY... la noi nu e nimic.

Dar atât nu e de ajuns ca să ne readucă pofta de mâncare. Nici nu vorbim măcar... Tudor Popescu s-a dus să se trântească pe unul din paturi, în aşteptare.

Ţignale prelungite şi, în stradă, comenzi scurte, corectate. XY se formează pentru plecare în seară.

— Să vedeți, dragă, că pe noi ne lasă în pace. Am eu o presimțire a mea... că pe noi ne lasă în pace. Uite, eu mănânc fără grijă...

Noi ceilalți ne mulțumim să fumăm fără să spunem o vorbă.

La ora 9 vine ordinul să ne echipăm. Ne încolonăm apoi pe o ploaie rece şi pătrunzătoare de toamnă.

— Vedeți, domnule sublocotenent, dacă aruncam mantaua de cauciuc...

— Bravo, Dumitre, eşti o ordonanță clasică...

— Da, dom sublocotenent...

— Ce da, mă?

— Sunt aşa... cum spuneți dumneavoastră.

— Eşti un prost.

Sunt îmbrăcat tot în costumul ofițeresc subțire (căci abia mai târziu ofițerii se vor îmbrăca cu aceleaşi haine, vag ajustate, ca şi trupa) cu care am plecat în ajunul Sfântă Măriei.

Toți îmi admiră cu invidie mantaua... Orişan are perechea de cizme de husar lungi, roşii, dar se codeşte să le puie, căci îi e frică să nu fie, într-o eventuală luptă, prea vizibile.

Pornim încet după chesoanele de artilerie, ca după un dric. Nu se vede nimic şi, după ce ieşim din sat, drumul, din cauza ploii dese, care desfundă, e o adevărată mlaştină. Credem că nu intrăm chiar azi sau mâine în luptă; ba încă ni se pare sigur, dar drumul ăsta prin noroi, în întuneric

beznă, sub palele de ploaie, e îngrozitor. Alunecăm, ne ținem unii de alții şi ajungem cu toți în şanțul din marginea drumului.

— Atenție... pod sfărâmat... se transmite, venind din om în om, înştiințarea. Dar cum întunericul e prea de nepătruns, cădem toți, rând pe rând, în mocirlă. Ne scoatem, târându-ne, unii pe alții. Mai fiecare pas e făcut din trei paşi: unul alunecat spre dreapta, altul îngenuncheat la stânga şi în sfârşit cel bun înainte.

Mi-e imposibil să ştiu în ce direcție mergem.

— Atenție... atenție... cheson împotmolit.

Ocolim aşa ca să ne conformăm indicației, deşi ne întrebăm dacă nu cumva acum greşim. Trecem probabil pe lângă un tun, dar nu ştim unde e...

Sunt sleit... mi se îndoaie genunchii uzi...

Ghetele de şevro mi-au devenit ca nişte bandaje de noroi rece în jurul picioarelor...

Mi le smulg cu greutate, ca şi când pământul mi le-ar suge.

Plouă mereu şi întunericul e atât de mare de parcă suntem rătăciți într-o mină, fără un chibrit, fără o undă de lumină măcar. Între o pâlpâire de țigară şi soarele tot, e mai mică deosebire, fără îndoială, decât între o lucire de zid alb şi întunericul absolut.

Când uneori drumul ocoleşte, întunericul devine şi el mai lichid şi ne spală obrajii.

Undeva, înainte, s-a aprins o lumină. Imediat încep urlete: stinge... stinge lumina. Şi e fără noimă, căci o lumină nu poate indica o poziție, de vreme ce nu i se poate determina locul. Bâjbâim mai departe prin întuneric.

— Zamfir... Niculae Zamfir... Nu răspunde nimeni. Zamfir!... Pun mâna pe cel din stânga mea: Tu eşti Zamfir?

— Nu sunt, camarade... Zamfir s-a dus pisemne - şi aci îmi trânteşte o porcărie soldățească.

— Mă, cine eşti tu, mă... n-auzi? şi îl iau de gât...

Cineva îmi recunoaşte vocea:

— Mă, e don sublocotenent de la a noua.

— Don... don... sublocotenent... eu sunt dintr-a şaptea.

— A şaptea? apuc de raniță pe cel dinaintea mea... Cine eşti? Din ce companie eşti?

— Vasile Tonitu dintr-a şaptea.

— Mă, aici sunteți dintr-a şaptea?

— Nu, don sublocotenent, a opta, îmi răspund cinci o dată.

— Dar a noua unde e, mă?... Ei, a noua...

— Aici, don sublocotenent, răspunde unul şi parcă îi e vocea fosforescentă, atât de mult o simt.

— Unde sunteți, de aici: înainte... înapoi?

— Păi nu ştim unde sunteți dumneavoastră...

— Mă, care are o izmană... o cămaşă albă... Puneți-le pe spate, ca să ne mai lămurim puțin.

În sfârşit, ne regăsirăm... Compania era în urmă.

Să tot fie miezul nopții... mergem parcă de o veşnicie. De repaos nici vorbă nu poate fi... Adică nimeni nu se poate aşeza... căci de stat în picioare, în loc, stăm la nesfârşit. Suntem parcă la sute de metri, îngropați în păcură.

Frigul nu-l simt încă decât la picioare... când stăm în loc... dar mă gândesc ca la un vis nebun, că aş putea să fiu într-altă parte... că la ora asta există oameni care dorm în pat... sau într-un bordei uscat... că există oameni care se odihnesc într-un grajd, fie şi pe băligar cald.

— Loc... loc... loc!

Artileria...! Vine din urmă artileria.

Ştiu că e artileria numai pentru că acum, în loc să mă lovesc de cei din dreapta şi stânga mea... mă lovesc de boturi de cai şi roate de tun. Oare artileria merge tot aşa de încet ca noi? Oare caii văd mai bine?

După un timp, tunurile se împotmolesc şi se descoperă că infanteriştii se aşezaseră pe lanțurile care leagă antetrenurile. Urlete, înjurături, uruit de fier şi de roți iar; şi, trimise parcă nu se ştie de unde pe deasupra, strigăte îngrijorate de „tăcere!”.

De la o vreme oboseala îmi dă ca un val de nebunie. De trei zile şi trei nopţi n-am dormit decât aseară, în şanţul şoselei două ore şi azi după-masă alte două. Acum picioarele nu mai găsesc nici măcar sprijin, în noroiul care alunecă sub ele, de parcă am cauciuc la genunchi. Aş vrea să mă las jos, să treacă peste mine bocancii camarazilor, copitele cailor.

Măcar dacă aş fi aghiotant de batalion, să merg călare.

Mi se pare atât de puţin ceea ce cer. Sute de artilerişti călare, ofiţerii de la căpitan în sus călări, aghiotantul călare, fireşte şi ei aci în iadul acesta de noroi, dar la regiment, la brigadă, la divizie, la toate aprovizionările şi la toate birourile, la toate misiunile şi la toate depozitele, atâţi alţi ofiţeri. Nu voi să fiu departe de foc, ca ei. Nu aş vrea decât un cal, pe care să merg alături de camarazii mei, mai robuşti, pare-mi-se.

Mergem toată noaptea şi acum am pierdut absolut măsura timpului, totul capătă pentru mine o senzaţie de veşnicie, de existenţă inumană.

De la o vreme începe să plouă din nou, căci stătuse un timp.

Zamfir, care mă regăsise (fără să ne vedem faţa) şi voinic mă ajutase să lupt toată noaptea cu noroiul, îmi dă vestea că se va face ziuă. Îl întreb, îndurerat parcă, de unde ştie asta.

— Vă spun eu, domnule sublocotenent, dacă începe iar ploaia, e semn că ne apropiem de ziuă.

Într-adevăr, peste câtva timp întunericul începe să se încenuşeze. Pe urmă devine ceva mai albicios, ca deasupra mării, aşa încât, deşi au început să se zărească ramuri negre de copaci, oamenii nu se văd încă decât ca prin ceaţă, căci au şi ei uniformele tot cenuşii.

Ploaia a devenit vie. Vântul ne repede din când în când în faţă pânze de apă rece. Suflăm greu şi mergem înainte.

Când s-a luminat de ziuă, parcă am ieşit dintr-un tunel. Ploaia şi vântul de toamnă reped în copaci şi tufişuri, verzi

încă, palele de nori albi care se târăsc pe marginea drumului, căci acum suntem într-o pădure tânără de carpen şi stejăriş. Ne căutăm oamenii şi din mers ne reconstituim unităţile. După un timp coloana s-a oprit. Dar acum începe altceva tot aşa de grozav ca oboseala: frigul care ne amorţeşte... După ce ne-am odihnit ca nişte cai, când pe un picior, când pe celălalt, începem să batem pe loc din tălpi. Îmbrăcămintea e toată leoarcă, lipită cu clei rece de noi, ghetele de şevro mi s-au spart azi-noapte şi acum, cu ciorapi noroioşi şi boturile atârnând, e mai rău decât dacă aş fi desculţ. E un frig care ajunge până la oase... De altfel, de-a lungul spinării îmi simt pe piele, alunecând ca melci reci, şiroaie de apă, care tremură încet, ca pe geamul pe care ajunge ploaia. Sunt ploi calde de vară, asta e o ploaie deznădăjduită şi îngheţată de toamnă.

Pe la nouă dimineaţa abia, maiorul o ia la stânga pe o vâlceluşă, pe fundul căreia s-a adunat un strat gros de frunze galbene uscate. Mergem acum în fugă. A început acum, sau am crezut-o noi, departe, o luptă vie de artilerie. Câte vâlceluşe ca astea am văzut eu, cândva, în altă viaţă, de la fereastra vagonului-restaurant, între Piteşti şi Slatina!

Ajungem într-o vale mai largă puţin, prin fundul căreia trebuie să fie, pe sub răchite plouate, vreun pârăiaş. Departe, la câţiva kilometri în dreapta noastră, pe o coastă largă, urcă, atacând pare-se, batalioane de ale noastre. Noi credem că inamicul ocupă aci dealul mic şi păduros din faţă, al cărui povârniş e bătut şi de artileria lor şi de a noastră. La dreapta, el face îndeosebi un baraj puternic de vreo cincizeci de metri lărgime, socotind, după cât se pare, că pe acolo duce calea noastră. Ploaia a stat iar.

— În trăgători... în trăgători.

Maiorul porneşte împotriva dealului împădurit din faţă, şi cum crede că acolo e inamicul, dăm în trăgători un adevărat asalt. A fost, poate, şi s-a retras, nu-mi dau seama, dar când pătrundem în pădure urlând: înainte... înainte!... nu găsim pe nimeni. În schimb ne împrăştie

focul artileriei noastre, care loveşte în plin.

— Să nu mai tragă artileria noastră... să nu mai tragă artileria noastră! urlă disperată toată lumea.

Nu ne rămâne decât să alergăm mereu înainte: de partea cealaltă a dealului priveliştea e foarte cuprinzătoare. E un fel de uriaşă strachină verde, de doi-trei kilometri largă, cu mici culmi, bune de păşune, pe toate marginile, cu pădure pe stânga. Prin mijloc, pârâiaşe mici cu tufişuri mărunte, îngălbenite. Nici urmă de inamic. Dar n-am apărut bine şi artileria lor - căci o cunosc, e tot cea de alaltăieri - ridică trombe de păcură şi fum înaintea noastră, trăsnind şi rupând fier.

— Înainte, şi fă legătura pe dreapta! îmi strigă maiorul Dimiu. Legătura... legătura... treci prin baraj.

Şi cum crede că nu aud bine cauza bubuiturilor, îmi arată cu mâna, şi apoi spre stânga:

— Voiculescule, prin pădure... pădure... pădure, n-auzi?... înainte...

Cad lovituri împerecheate de trăsnete. Tot dealul zvâcneşte când e lovit în coastă. Cratere negre cât nişte roţi mari de locomotivă răsar apoi în iarbă.

Loviturile sunt întrerupte şi oamenii se opresc îngroziţi. Situaţia e însă mult mai uşoară ca alaltăieri. Barajul e fix şi orb, iar cei care trag sunt desigur foarte departe. Unde ne găsim acum, la douăzeci de paşi de el, nu cade niciun obuz, iar dacă traversăm patruzeci de paşi printre trombele de brazi, de asemeni, nu mai cad obuze.

Cu ochii sufletului închişi, în picioare, strig pe nume câţiva dintre oameni... „Zamfir Niculae... Ciorbagiu... haide”. Dar după câţiva paşi oamenii se opresc, şi în carnea şi nervii mei e un consimţământ.

Înaintea noastră sunt culcaţi alţi trăgători. Barajul e ca să împiedice sosirea noastră, a rezervei, şi nu avem puterea să ne repezim să trecem prin el. Pământul tot se zguduie. Unul dintre acele animale apocaliptice, mari cât un munte, dar nevăzut acum, râcâie şi azvârle pe o zonă anume

pământul, ca un câine sau ca o fiară care cu picioarele şi ghearele îşi face groapă.

Cu un genunchi pe pământ, fără armă şi după ce am dat şi mantaua ca să mă simt mai uşor, caut cu privirea un loc de trecut. Pare-se că spre stânga obuzele cad mai ritmic, aşa încât s-ar putea trece. Dar deodată o serie de fâsâituri şuierate, de şarpe întărâtat, şi aliniate ca din nai, trec pe lângă mine.

— Mitraliera... trage mitraliera... culcaţi!

— Suntem pierduţi, căci culcaţi... neculcaţi... aşa fără adăpost, bătuţi de mitralieră, e moarte sigură.

— Zamfir... Grigoriţă...

Şi mă năpustesc înainte în baraj.

Năruite lângă mine, obuzele sunt parcă prăbuşiri de trăsnete, căzute pe casa alăturată, dintre cele care fac să-ţi plesnească geamurile. Şi trăsnetul nu e nimic pe lângă această dezlănţuire, căci e unul singur şi, odată căzut, te găseşte scăpat... dar aici, tocmai pentru că a venit unul, ştii că mai vin şi altele.

Când în plin baraj vine vâjâitura, cad sau cădem poate, căci nu văd nimic, cu anticipaţie... „Nelovit” e constatarea de un sfert de clipă.

Din nou o goană înnebunită...

Sunt dincolo... în plină bătaie, pentru atacul de baionetă... Parcă am trecut printr-o poartă. Nu mă gândesc la poarta barajului, ci la un fel de poartă nevăzută, înaltă până la cer... a morţii... a lumii celeilalte, dintre spaţiile reci.

Totul dă impresia de nou... originar...

În faţă, am ajuns din urmă, într-o mică vâlceluşă, un lanţ de trăgători, culcaţi în tufiş şi printre smocurile de copăcei... La dreapta, la câteva sute de metri, un lanţ de trăgători, al nostru, se abate înapoi - văd bine, căci sunt şi ei pe păşunea largă - ca un gard prăbuşit întâi la un capăt... pe urmă la celălalt... nu văd niciun soi de inamic... decât foarte departe la stânga în fund, pe un dâmb, un şir

de oameni culcați ca nişte mogâldețe, exact ca țintele culcate pe câmpul de tir de la regiment.

Mă scol în picioare şi strig şi ofițerului pe care l-am ajuns din urmă:

— Domnule căpitan, hai înainte.

Toată lumea îmi urlă ca la teatru, când ăi din urmă nu văd: „Jos! jos!”

— Stai jos, domnule, că ne iau focurile lor în primire... Vrei să ne descopere aici? Lasă să-i ia prin pădure, pe flanc.

Se aud la stânga, unde e restul batalionului nostru, urlete neîntrerupte: „Înainte... înainte...”, deci rămânerea pe loc mi se pare o dezertare.

Constat, aşa pentru mine, cu gratuitate, în clipele acestea de moarte, că nici pe departe nu e acea „ploaie” de gloanțe prin care se spune că trebuie să treci la război. Din când în când câte un strop de piuituri, ca vântul toamna pe câmpie, când gloanțele trec mai pe sus... fâsâituri şuierate, de şarpe, când sunt aproape. Pe deasupra trecu anunțate năprasnic, mereu, cum se anunță uruind trenurile, obuzele. Apoi, izbesc pereche, în dâmbul din spate, cu un fel de titanică nerozie, transformând doar pădurea în ruine şi fum, căci cred că nu mai e nimeni acolo, iar dealul n-au să-l poată dărâma, oricât l-ar zgudui.

„Degeaba” chiar, nu e... Înțeleg că aşa, bătând haotic în dâmbul acela, în afară de faptul că ne-au redus toată artileria la tăcere - căci nu mai trage niciun tun românesc pe aci - ei fac un fel de demonstrație gratuită ca toate demonstrațiile simbolice, că soarta, nu numai a mea, dar a armatei întregi e pecetluită. Câtă vreme ei pot dezlănțui în linişte un uragan ca ăsta, prin care nicio unitate nu poate trece neînjumătățită şi nedezorganizată, e înfrângerea.

„Wer kann Rum' nien retten...?”

Deodată, cam din dreapta, vine un snop de piuituri, care se înfig printre noi în pământ ca ghearele şi provoacă un urlet de bâlci.

— Păziți... trag ai noştri în noi... păziți!

Un lanț care a apărut sus pe coastă, neştiind unde se găseşte inamicul, cum n-am ştiut nici noi, crezând că tot ce e după culme e duşman, trage în noi...

Fugim urlând şi ne adăpostim, încocârjați, în şivoiul vâlceluşei.

— Nu mai trageți... se strigă înapoi... nu mai trageți!

Acum văd că sunt câțiva morți... cu capul culcat pe braț, cu fața în sus, toți cam în aceeaşi atitudine. Parte sunt desigur loviți din spate...

S-a dus elanul de la Olt... de la Măgura Branului.

E în mine o tristețe mânjită, ca de moarte. Mult la dreapta, se întorc în picioare (nu sunt urmăriți cu focuri? nu e luptă acolo?) pâlcuri-pâlcuri dintr-ai noştri. E ceva de înmormântare în amurg sărac.

Cărți de citire, articole de gazetă în patruzeci de ani, sunt goale ca nişte sertare, înaintea acestei retrageri care e realitatea...

Drama războiului nu e numai amenințarea continuă a morții, măcelul şi foamea, cât această permanentă verificare sufletească, acest continuu conflict al eului tău, care cunoaşte altfel ceea ce cunoştea într-un anumit fel.

Rămân aşa în vâlceluşă, cu lanțul întreg de oameni plouat până la piele, ros de tristețe, cam jumătate de ceas. Oamenii privesc cu îngrijorare spre dreapta. „O să ne ia pe flanc.” Dar e o imposibilitate... nimeni nu e pe flanc, nu se vede picior de inamic.

Ai noştri trag în mod stupid, în sus, orbeşte - de altfel, nici nu vedem nimic. E o răpăială asurzitoare.

Iată însă că în stânga, în pădure, reîncep iar urletele batalioanelor noastre: „Înainte, înainte...”

Nu mai pot sta locului.

— Hai înainte, domnule căpitan... hai, că auzi... la stânga...

Într-un anumit sens, nu-ți trebuie prea mult curaj ca să alergi înainte; de vreme ce câmpul e gol, dă, cât de cât, o

impresie de manevre.

Căpitanul îmi arată cu mâna că în pădure, înapoi, se întâmplă ceva...

Cu mustăți mari, cu obrazul sprijinit în cot, între oamenii lui, căpitanul e o enigmă pentru mine...

Când azi tot vom muri - căci azi e ziua, nu mai încape nicio îndoială - ce câştig e să fii plesnit de gloanțe aci, în loc să mergi înainte?

Strig cu o frenezie animalică, beat de propriul meu urlet: „Înainte... înainte...” Căpitanul cu oamenii se ridică şi pornim tot lanțul înainte, urlând mereu. Mergem ca la trei sute de metri, în salturi succesive.

Acum gloanțele care veneau rare miaună des... O mitralieră toacă, departe, dar loveşte prea scurt. Ridică pământ şi iarbă, la vreo cincizeci de metri în fața mea. În pădure strigătele româneşti au rămas în urmă. Inamicul lucrează tăcut şi automat ca o maşină de precizie.

Căpitanul comandă un foc spre pădure în dreptul nostru, ca eventual să lovim în flancul celor care, crede el, țin față batalionului nostru. Protestez cu îndârjire, căci am certitudinea că tragem într-ai noştri. Dar nu mai pot face nimic, focul s-a dezlănțuit.

Mai departe, nu mai mergem.

— Lasă, domnule, să aşteptăm aici, să-i ia pe flanc prin pădure.

Înțeleg acum că gândul oricărei manevre, în afară de înaintare, pe câmpul de tragere, e moartea şi înfrângerea.

Reiau mereu, urlând: „Înainte... înainte” şi urletul însuşi e un stimulent formidabil şi un narcotic în acelaşi timp, ca un pahar de vin, dat dintr-o dată pe gât. Alegerea încinge şi amețeşte.

— Zamfire... Marine... Ciorbagiu... hai.

M-am ridicat în picioare... snopul de gloanțe vine aproape, însă nu cade niciunul dintre cei care fug cu mine înainte.

Ne oprim după zece paşi, dar ne ridicăm numaidecât: în

fața noastră sunt vreo două gropi de obuz. Alergăm lunecând pe iarba plouată şi ne înghesuim câte patru-cinci într-o groapă. Dar acum e o înverşunare groaznică împotriva noastră, căci s-a întâmplat un lucru neaşteptat. Cât timp eram culcați în iarbă, nu eram văzuți. Ridicându-ne însă ne-am demascat... şi acum, în haine verzi pe negrul groapei de obuz, suntem bine lămuriți. Fâsâiturile sunt dese, dar pe sus. Vin şi din față şi din spate, de la cei rămaşi în vâlceluşă, care trag pe deasupra. Dar mai ales ne caută acum mitraliera. Probabil că nu poate aprecia distanța exact, căci trage la zece paşi înainte, scormonind iarba şi pământul cu snopul ei de gloanțe ca o gheară de tigru, se apropie din ce în ce, însă părându-i-se că s-a înşelat, iar îşi repede turbat şi metalic snopul la alți douăzeci de metri. Cei îngrămădiți cu mine trag ca descreierații, fără să scoată capul din groapa de obuz. Şi din nevăzut parcă trage mereu. Fără îndoială, nu-i „ploaie de gloanțe" şi snopul mitralierei e destul de nesigur, dar unul singur dintre gloanțele astea care vin ar fi tot atât pentru oricare dintre noi, cât un naufragiu pe ocean, cât un cutremur catastrofal, cât sfârşitul lumii. O simplă izbitură, scurtă ca de cravaşă, în frunte.

Armele celor ghemuiți înapoia mea în groapă se descarcă lângă urechile mele chiar, cu plesnituri groaznice. Unul şi-a rezemat arma chiar, o clipă, de umărul meu, i-o dau la o parte cu mâna furios, căci îmi sparge urechile. Aş vrea să dau ordin să nu se mai tragă, dar zgomotul e asurzitor, ca într-un aeroplan când porneşte motorul...

Trebuie să ieşim din groapa asta, căci e moarte stupidă. În față e o nouă cută de teren. Dar mai întâi nu ştiu cum să fac să se oprească focurile... M-am ridicat în genunchi, în marginea gropii, jucând toată cartea, căci pericolul e mai mare din spate. Fac mereu semn să se oprească focurile către cei din vâlceluşă, ca să putem înainta fără să cădem loviți din urmă. Dau iar la o parte, cu mâna, arma celui din groapă, care trage aiurea, năucindu-mă.

În sfârşit, fac semn cu mâna stângă înapoi, îngenuncheat şi sprijinit cu dreapta în iarbă, dar cineva îmi dă cu o vargă peste mână şi imediat sunt tras de picioare înapoi în groapă, unde cad zăpăcit...

— Ce e, mă?

— Sunteți rănit... mâna stângă.

Toată mănuşa-i plină de sânge... Un deget atârnă, îmbrăcat şi el în mănuşa lui, în jos, prins parcă numai într-o ață, dar nu simt nicio durere.

Lângă mine, oamenii îmi arată cu privirea pe Ciorbagiu, dar nu pricep din cauza larmei şi mai ales pentru că ei încearcă să-mi spuie nu ştiu de ce în şoapte şi cu un aer tainic ceea ce vor. Pe urmă, înțeleg. Omul şi-a sucit în loc gâtul moale, din gulerul scorțos al mantalei şi are acum obrazul stâng lipit de palmă, întors înapoi, ca şi când n-ar mai vrea să vadă înainte.

Din colțul buzei, i se scurge pe bărbie un firişor de sânge. Ochii sticloşi parcă ar vrea totuşi să evite pământul.

— Tare mi-e teamă că e lovit în ceafă de cei care trag din spate, îşi spune unul, acum tare, în fundul gropii, părerea. Şi pe dumneavoastră, socot că tot din spate v-a lovit.

— Nu. Ieşise şi el cu domnul sublocotenent şi a întors capul înapoi, când a făcut dumnealui semn cu mâna, să vadă dacă opresc ăia, atunci l-a lovit în ceafă... da tot din față...

Parcă suntem acum într-un mormânt.

Gloanțele nu sunt prea dese, dar în fund, mogâldețe se ridică... şi trec mereu în fugă, la stânga, spre pădure, trăgători inamici. Nu îi vedem bine decât când se strecoară unul după altul, ca şi când ar traversa un drum, ca să dispară iar.

În spate, artileria nemțească a devenit turbată şi pare că a sporit numărul gurilor de foc, căci bate în pădurea care saltă trunchiuri întregi şi aşchii, fumegând; iar unele obuze trec scurt peste deal, căci bat, se vede, şi vâlceaua pe unde am venit noi. Nu mai e nimeni dintre ai noştri înspre

dreapta, dar în pădure e un răpăit de arme, care, reluat de ecou, devine hău groaznic.

Mă întreb ce am de făcut. De înaintat nu mai poate fi vorba. Nădăjduiesc că ai noştri vor împinge linia inamică atât de mult înapoi, încât să pot aştepta sfârşitul luptei în groapa asta de obuz. Dar, după felul cum se depărtează focurile în pădure, înțeleg cu groază că ai noştri dau înapoi, sau suntem treptat înconjurați.

La gândul că aş putea fi prins, mă cuprinde o deznădejde rece, ploioasă. Înfrângerea asta, înserarea care cade, mâna pe care o țin mereu ferită, ca un câine laba zdrobită de automobil, îmi dau o impresie de moarte, de neîndreptat niciodată.

Atunci, ca un gând fierbinte, ca o descheiere de moarte, imediată, hotărăsc că voi pleca neîntârziat. Oamenii îngroziți vor să mă reție. Dealtminteri, nici nervii nu mai pot suporta nimic. Armele care mi se descarcă, aci în groapă, în urechi, mă năucesc şi mă înfurie.

Pornesc înapoi, în picioare, drept peste câmpul verde, singur pe toată întinderea lui, ca un somnambul. Nu mă uit înapoi, nu mă uit în dreapta, nu mă uit în stânga, nu am decât un singur gând, că dacă străbat aceşti cinci-şase sute de metri, aş putea să fiu scăpat. Ştiu bine că numai „dacă" îi străbat şi numai „aş putea" pentru că trebuie să trec din nou prin focul de baraj şi prin pădurea bătută. Pot să cad în fiecare clipă... dar dacă ajung dincolo... În mine pulsează gândul acesta al salvării cum gâlgâie sângele în gâtul tăiat. Ceea ce mă îndeamnă la nebunia asta e durata neted scurtă a jocului. După un sfert de oră sunt scăpat. Am crezut că la ruletă e bine să joci numere în plin. Simplifică.

Dacă prin absurd nu se întâmplă nimic, şi dacă merg întins, aşa ca un cadavru ambulant, singur în picioare în tot largul câmpului, fără să mă opresc o clipă, orice s-ar întâmpla, sfertul de ceas trebuie să treacă. Dar nu trebuie să mă opresc sub niciun cuvânt, şi nici să fiu atent la ce e

în jurul meu, ca să nu-mi pierd curajul şi să nu ameţesc, ca un acrobat, care nu trebuie să se uite în jos. Şi trec într-adevăr încet, fugind numai prin barajul automat.

Totuşi întârziere e. Nu pot să urc dâmbul de cinci-şase metri, spre pădure. Nu mă pot sluji de mâna stângă şi iarba umedă alunecă. Mă socot o clipă pierdut. Acum văd gloanţele care vin, căci le văd înfigându-se în pământ. Sunt mai numeroase decât le credeam. Aproape să ameţesc când mă gândesc că nu voi putea urca, dar îmi vine în minte amintirea husarului în care noi am tras peste două sute de focuri. Mă prind cu mâna dreaptă de iarbă, înfig călcâile pieziş şi tot ajung sus. Dau în pădure peste ordonanţă. Scot mănuşa - şi de pe degetul rupt - şi înfăşur mâna plină de sânge, şi pe care o cred sfâşiată, în batistă. Artileria trage la vreo douăzeci de metri în stânga. Dacă va veni şi aici, s-a isprăvit.

Peste un sfert de oră încă, am ieşit din pădure, am traversat vâlceaua, am urcat-o, acum sunt sus, într-o şosea mare.

O nouă poartă, nevăzută, se deschide de asta dată spre o altă lume, sau poate e aceeaşi, pe care o trec invers.

Ambulanţa ne duce până la jumătatea drumului, unde e un post de ajutor şi de unde vom fi luaţi de ambulanţa-automobil a diviziei. Găsesc printre răniţi, pe jos, şi un grup de nemţi, culeşi în urma noastră când urlam nebuneşte.

Uniformele lor, mai sure, mai moi, cu chivere de jandarmi îmbrăcate în stofă, mi se pare ceva miraculos. Când eram mic, auzeam vorbindu-se mereu de stafii şi eu nu văzusem niciuna. Luptam mereu cu nemţii şi acum îi vedeam de aproape ca pe oameni, oameni care vorbesc şi suferă. Credeam că sunt numai spirit, obuze, fâsâit de glonţ şi umbre, departe.

Au pentru mine prestigiul imens al Lacurilor Mazuriene, al Ypres-ului, al Verdun-ului. Ce n-aş da să ştiu sincer impresia lor despre ziua de azi. Să-mi dea un reper, o

singură dată, pe care s-o găsesc şi în dicţionarul experienţei mele, şi apoi, pe baza ei, confruntând, eu mi-aş da seama de valoarea tehnică şi sufletească a întregii campanii, stabilind „linia” aşa cum fac iubitorii de curse de cai, care, prin întrecerea dintre un cal al lor şi altul străin, se pot fixa, ca situaţie, faţă de toate ţările cu cai de curse.

Un timp cu faţa lungă şi dură ca o mască stă puţin cam într-o rână. Are ochelari de sârmă şi de bună seamă e gradat, dacă nu ofiţer. Sunt, aliniaţi mai mult sau mai puţin, ca noi toţi, pe marginea şoselei, în şanţ, ca la un bazar de răni de tot soiul...

Simte că îl privesc şi întoarce capul. Aş vrea să intru în vorbă cu el, normal, şi n-am un pretext. Sunt stângaci ca şi când aş vrea să acostez o femeie, şi la fel, el, cu morgă, evită să lege „cunoştinţă”. N-am ţigări, căci i-aş oferi. Aş vrea să vorbim ca doi profesori.

În timpul acesta, vine şi pleacă - făcând naveta - ambulanţa-automobil a diviziei. Până la noi mai are. Neîndemânatic, un sanitar îmi bandajează mâna.

În sfârşit, enervat de propria mea timiditate, îl întreb pe neamţ în franţuzeşte dacă e grav rănit. Mă măsoară o clipă şi pe urmă îmi răspunde scurt, tot în franţuzeşte:

— N-am nimic de vorbit cu dumneata.

Simt că vorbeşte de la popor la popor, nu de la om la om, cum îi cerusem eu, de la locuitorul Prusiei la mahalagiul bucureştean, de la Kant la Conta. Mă întreb o clipă dacă să-l lovesc, aşa rănit cum e el. Îl simt voit şi acest joc de „faţă-n faţă” trezeşte în mine o mânie larvară. Niciunul dintre motivele invocate obişnuit în campaniile de aţâţare a popoarelor nu m-ar fi putut face să lupt cu ură şi cu dorinţa de a ucide. Faptul de a fi pe front era pentru mine un soi de act de prezenţă moralmente necesar şi numai atât. Nu ideea de patrie, care pentru mine nu se confundă cu cea de stat în tendinţele de cucerire economică, pentru că n-am orgoliul fierului şi tăbăcăriei româneşti, dar nici ideea de administraţie germană, care nu pare chiar aşa de

rea, nu m-ar fi făcut să lupt activ, să vreau să ucid. Un singur lucru m-a îmbolnăvit totdeauna, când mi l-am confirmat, de furie. Pretenția inamicului de a-mi porunci mie ca român în virtutea unei globale superiorități de rasă. Afirmația asta apărea incertă, în literatura de propagandă, şi nu o credeam autentică. Am avut motive s-o cred, în partea a doua a campaniei, când eram uneori apostrofați din tranşeele apropiate şi atunci am tras câteva focuri cu ura şi cu satisfacția cu care eşti ispitit să apeşi pe trăgaciul unui browning, mic şi gingaş, ca să dobori un atlet obraznic şi grosolan (aşa, ca o demonstrație). De câte ori un fapt dinafară ajungea până la acest substrat sensibilizat național al conştiinței mele, trezea în mine aceeaşi pornire de furie.

Acum mă stăpânesc, totuşi, şi îl privesc stăruitor, ca să-l fac să se întoarcă spre mine, ascultând ca de o poruncă, fără să vrea.

— Dumneavoastră, soldații germani, aveți pretenția de a fi şi curajoşi şi proşti în acelaşi timp. Dumneata văd că nu faci excepție, nici de la una, nici de la alta.

Ridică mantaua de pe pântece şi-mi arată, fără o vorbă, un amestec de sânge şi rupturi. Nu pricep nimic. De altfel, pe front niciun fel de rană nu produce impresie. Cel rănit e totdeauna un favorizat, față de cel ce rămâne.

— Soldații… dumneavoastră.

Îi arăt, întărâtat, şi eu pe răniții noştri…

— Cum vrei să fie la război? Când vrei să cucereşti lumea…

Zâmbeşte amar:

— Cu glonțul trecut prin pântece, m-au silit să merg douăzeci de paşi.

Îmi dă un fior de oroare. Înțeleg pe urmă că soldați de-ai noştri, dintre cei sosiți în urma liniei de atac, neştiind că e grav rănit, fără îndoială, l-au silit să meargă până la targa cu care l-au adus aci şi în care stă acum lungit… Rog pe un medic sublocotenent, care supraveghea încărcarea în

ambulanțe, să vie, şi acesta, plictisit şi fără nicio vorbă, îi face o injecție.

— Când ai fost rănit, şi pe la ce oră?

— Acum vreo trei ceasuri; eram în pădure şi am primit focuri din coastă, care ne-au spart tot batalionul.

Aşadar, căpitanul mustăcios şi încleştat de pământ a avut dreptate să deschidă focul asupra pădurii. N-am pierdut, nici de data asta, ocazia de a fi convins şi ridicul... şi de a nimeri anapoda, de a nu găsi momentul just... aşa ca de obicei.

Neamțul îmi confirmă după ezitări că e dintr-un regiment prusac. E într-adevăr profesor. A luptat în Rusia, a fost şi la Verdun. Vreau să ştiu cum i se pare lupta de azi...

— Pentru mine e cea mai grea, de vreme ce am să mor pe aici, iar din alte părți am scăpat.

E o logică pe care o plătesc cu un surâs mieros.

— Dar în comparație cu alte lupte?

— Nu e comparație.

Întâi iau aceasta ca un răspuns umilitor. Nu e comparație între un leu şi un câine. Simt că nu voi putea înțelege nimic pentru viitor, că n-am elementele care să-mi ajute să înțeleg cele ce vor veni, că azi nu pot stabili „linia”.

Stărui surâzând:

— Totuşi?

Acum cred că el nu e atât de inteligent să poată stabili raporturi. I-ar trebui o mai largă vedere şi o mai justă înțelegere a detaliilor caracteristice. Ficțiunile nu se pot compara şi el nu poate crea realități.

— E altceva... ăsta nu-i război adevărat, şi întorcându-se spre vecinul lui, tot neamț, ce fuma: *So dumme Leute... durch ein solches Trommelfeuer...*

— Aşadar, găseşti că a fost un bombardament puternic... neobişnuit: am un punct comun în vocabularul logic.

E uimit că înțeleg nemțeşte.

— Puternic? hm... şi surâde... Ce-am văzut noi la

Verdun şi pe Somme... Acolo să fii văzut sute de tunuri trăgând... Azi au tras toate, cine ştie, optzeci, nouăzeci de tunuri.

— Nu mai pricep nimic... Ai spus tovarăşului dumitale ceva despre focul puternic al artileriei. Vorbeai de a noastră?

Se strâmbă de durere, îşi pipăie burta cu dezgust. Ca toți cei atinşi de peritonită, are mintea extrem de lucidă. Injecția l-a făcut vorbăreț chiar.

— Nu, domnule, vorbeam de a noastră. Am să-ți spun eu dumitale o vorbă... Nouă germanilor ne place mult duelul. Noi prusacii, mai ales, avem toți tăieturi... Uite, aici, şi-mi arată în fața urechii o crestătură... Ei bine, noi avem un fel de zicătoare: Nu te bate în duel cu unul care nu ştie să se bată, că e periculos... Pot să spun, domnule, că dacă dumneavoastră ați fi ştiut să faceți război, nu mai eram eu azi aci, ținându-mi mațele în brațe.

Un moment bănuiesc că el socotea că suntem în superioritate tocmai din cauza ignoranței noastre.

— Credeți că vom câştiga războiul din cauza lipsei noastre de experiență?

— Să câştigați războiul?... Nu ştiu zău dacă peste câteva ceasuri cei din 337 nu vor fi aci, unde stăm de vorbă acum. Ştiu că voi muri, altfel am certitudinea că în două săptămâni aş fi fost eliberat de ai noştri, la Bucureşti.

Şi acum ştiu că nu glumeşte.

— Dar ce ai vrut totuşi să spui cu acel „Trommelfeuer?”

— Uite ce, domnule... Are şi războiul regulile lui... ca şi duelul. Noi pe frontul de apus aveam ore când nu trăgeam un foc, chiar dacă englezul juca bridge în poiană... Cum crezi dumneata că se poate trăi? Pe urmă e o regulă iar... Dacă tu stai şi inamicul porneşte la atac, artileria ta trage... Atunci inamicul se opreşte şi începe să tragă artileria lui mai puternic... atunci tu evacuezi poziția şi laşi pe ai lui să vină s-o ia... Pe urmă trage artileria ta, şi el trebuie să plece lăsând morții şi răniții care se cuvin. Pe

urmă, dacă vrea, vine din nou, dacă nu, nu... La nevoie, iar se întâmplă ca mai sus. Nu se trece, domnule, niciodată, printr-un foc de baraj.

— Bine, dar ai spus singur că nu se poate compara cu bombardamentul de la Verdun şi Somme.

— Ce-are a face?... acolo eram la adăpost de beton, adânc sub pământ.

— Bine, dar când porneați la atac, afară, deasupra, pe pământ?...

— Hm... Atunci fugeam înapoi, lăsând jumătate morți afară, iar comandantul cel mare schimba pe comandatul artileriei care n-a pregătit atacul.

— Deci atacul nostru de a trece prin baraj... vi se pare un act de bravură?...

Are un surâs de sinceră ironie.

— Crezi dumneata serios că dumneavoastră românii sunteți mai bravi decât noi, sau decât francezii?

— Atunci?

Tace ascultând lung durerea în el, ca un gând. Şi pe urmă, după ce s-a strâmbat puțin:

— Atunci înseamnă că dați tot concursul armatei germane să ajungă mai repede la Bucureşti...

—!?

— Ce nevoie aveați să treceți, azi, prin baraj? Ca să salvați pe cei dinaintea dumneavoastră, pe care-i atacam noi? Tot erau pierduți. Noi porniserăm la asalt... Dacă nu ne lăsați să ajungem la ei, noi tot plecam înapoi, şi-i încredințam artileriei, să-i facă înțelegători. Atunci de ce ați mai venit grămadă, dumneavoastră din urmă? Ați călcat regula războiului, iar ai noştri s-au retras, nu din laşitate - cred că ştii şi dumneata că germanii nu sunt laşi - încă o dată, ci din calcul... E adevărat că am primit focuri din coastă... şi că, din cauza acestei neaşteptate întorsături, nu ne-am putut culege pe noi, răniții... Dar ce pierderi ați avut din pricina asta? Unde mai pui că puțini se vor întoarce dintre cei prinşi dincolo de baraj.

— Comandanții noştri prețuiesc foarte mult atacul la baionetă.

— Tocmai de aceea ai noştri vor ajunge la Bucureşti aşa de curând... Pentru că nu găsesc interesante luptele la baionetă. Vă vor face totdeauna ce v-au făcut azi, cu chibzuială, rece.

— Ştii dumneata, la romani, Horațiu s-a prefăcut că fuge ca să-i silească pe curiați să se împrăştie pe teren... Ai noştri simulează în fața batalioanelor dumneavoastră retragerea, ca să veniți mai bine în câmpul de tragere al artileriei. Şi dumneavoastră aveți iluzia că biruiți.

— Ne mai păcălim câteodată... Ți-am spus eu proverbul nostru, că nu e bine să te bați cu cel care nu cunoaşte duelul, dar la urmă, socoteala tot iese. Ascultă, în Carpați aveți tranşee fortificate?

Evident că mint cu grabă.

— A, în Carpați e altceva... Avem tranşee dinainte pregătite, organizate gata.

— Adăposturi bune?

— Da, bordeie cu două straturi de buşteni şi un metru de pământ deasupra.

— Asta-i tot? Bune pentru obuzele noastre de 75... Nu rezistă însă la obuzele noastre de 105... Nu mai vorbesc de cele de 150... Şi pe urmă, chiar dacă rezistă, totul e de prisos, dacă n-aveți artilerie de 150, sau mai mare, şi dumneavoastră.

— !?

— Sigur, vom trage până vom distruge tranşeele şi bordeiele cu tot ce e viață în ele... Dacă bordeiele vor rezista totuşi, ca pe Somme, nu vom da timp celor dinăuntru să iasă. Şi atunci, dacă aveți artilerie ca francezii, faceți şi dumneavoastră ca francezii... trageți în ocupanți... ocupanții pleacă şi trag apoi cu tunurile, şi aşa „da capo al fine”... cum ați citit tot timpul verii despre cota Morthomme.

Surâd cu o tristețe de moarte în suflet... Întăriturile

noastre din Carpați? Şantierele şi bordeiele care, adunate ca într-o bătătură, nu ar putea rezista unor râturi de porci țigăneşti...

— Să sperăm, domnule, că medicii dumneavoastră sunt mai pricepuți decât generalii dumneavoastră... Dar mi se pare că pentru mine e de prisos... Aş fi vrut poate o fotografie a locurilor acestea... o carte ilustrată... ca să arăt copiilor şi nevestei în ce fel de peisaj am fost omorât... Pentru albumul familiei.

Pe urmă am tăcut îndelung... Eu gândindu-mă la moartea tuturor... el numai la a lui. Înserarea asta, după o zi ploioasă, apoi senină, de toamnă, era mereu mohorâtă şi apăsătoare ca o înmormântare... Pădurea de stejar şi tufele mici începuseră să se topească în întuneric.

În ambulanța-automobil, am luat cu autoritate alături pe prizonierul neamț... Am cerut chiar şoferului să meargă mai încet la şanțuri. Mi-a explicat că e ordin să care toți răniții până la miezul nopții.

Mi se face injecția împotriva tetanosului, sunt culcat într-un pat curat. Târziu de tot, vine alt grup de răniți din regimentul nostru. Divizia e în retragere. Batalionul nostru e înjumătățit. Sunt patru ofițeri morți, câțiva răniți, compania mea, înconjurată, e prizonieră cu toți ofițerii. Tudor Popescu, pe ce drumuri ai apucat-o? Până în zorii zilei spitalul trebuie evacuat. Se lucrează cu deznădejde la pansamente.

Comunicat apocrif

Călătoria în trenul sanitar care ne ducea pe toți - aproape două sute de răniți - mi s-a părut ca un fel de călătorie în străinătate, când după restaurantul gării judeci şi despre oraşul corespunzător, când cantonul se desprinde din seria lui (câmp, singurătate, ploaie, sărăcie) şi devine element din seria rapidă (vagon-restaurant, peisaj, doamna elegantă, domnul voiajor)... Veneam într-o lume, care

pentru mine nu mai era cea dinainte, aşa cum unui bolnav, care iese întâia oară din casă după luni de zile, oraşul i se pare altul. Prelungeam deci detaliile apropiate, le generalizam. Gara Braşovului împodobită, cu frunze şi steaguri naționale, rămase, mi-a dat, despre oraşul pe care nu-l cunoşteam, o idee de carte poştală şi decor de zece mai. La Sinaia au năvălit pe înserate în vagoanele noastre cucoane frumoase, cu mâini tot atât de albe şi fine ca olanda halaturilor lor. Ochii, urechile, pipăitul, mai vii, erau într-un fel de hiperfuncțiune. În schimb toți cei pe care-i văd au parcă un aer fantomatic, până şi în voce şi în privire, în ceea ce e dincolo de ei, parcă un soi de siestă după zbuciumul zilelor de luptă. Între Predeal şi Buşteni, văzusem în jurul cantoanelor gropile de lup şi tranşeele copilăreşti, făcute acolo lângă şosea, când munții şi pădurile erau libere, cu naivitatea cu care, ca să evite o inundație catastrofală, care amenință întreg ținutul, o primărie neserioasă ar face şănțulețe de scurgere de-a lungul drumului. Când puhoiul vine însă, târăşte nu numai ce-i pe şosea, dar şi casele înalte, şi chiar primăria cu domnul primar.

Eram în vagoane speciale, în tărgi lungi pentru dormit.

La Bucureşti ni se spune că mergem direct în gara Obor, unde se face triajul bolnavilor. Am intrat într-un lung peron subteran, ca în marile gări occidentale, aşa mi s-a părut cel puțin, căci am aflat apoi că gara n-are astfel de peroane şi imediat au năvălit în vagoane sanitare, ofițeri administrativi, care, cu registre, dinainte ne-au întrebat ce preferințe avem. Cei mai mulți au optat pentru câteva mari spitale din capitală, unde li s-a spus că vor fi îngrijiți de frumoase doamne din societatea românească. Era adevărat. Dar ceea ce deosebeşte o societate de civilizație de una de cultură e că lumea ei imită şi practică pasionat şi cu entuziasm toate formele celei de cultură, fără să aibă însă stăruința de a duce lucrurile până la un capăt şi nici curajul de a suporta toate consecințele. Câtă vreme

serviciul în spitale nu contrazicea niciuna din înclinările acestor doamne, ba încă le favoriza ocazii noi şi decor inedit, ele au umplut cu surâsuri şi alba lor prezenţă sălile cu răniţi. Atât. Dar am văzut, câteva doar, mai târziu, curăţind în spitalurile de la Iaşi, în după-amiezi pustii de iulie, răni puturoase.

M-am gândit, cu un fel de nelinişte, că, dacă voi fi în Bucureşti, voi fi vizitat de ai mei şi că voi fi obligat - acum când eram atât de obosit - să joc un fel de teatru de dragoste şi bucurie.

Am cerut deci spitalul din garnizoana regimentului XX. Trebuia să aştept câteva ore şi între timp, vestită de un cunoscut al familiei, improvizat sanitar, a venit la gară mama.

A plâns, m-a sărutat, a exagerat gravitatea rănii, a trimis să mi se aducă de-acasă, de la ea, perne, un flacon de apă de colonia, o învelitoare - „căci nu se ştie dacă la spital vei avea ce-ţi trebuie”.

Şi totuşi durerea ei îmi era străină. Când a murit unchiu-meu şi ne-a lăsat averea, iar pentru partea mea a început pătimaşa discuţie în ce priveşte împărţeala, nu ştiu dacă aveam sau nu aveam dreptate. Dar mama a stat în ceasul acela ca o străină, s-a crezut „parte” a vorbit cu voce albă, m-a privit cu ostilitate, ca pe un străin, şi străin am rămas. Am cedat fără îndoială atunci, ea a revenit la tonul de duioşie, dar ireparabilul se săvârşise. Ştiam până unde merge afecţiunea mamei. Mai târziu, am căutat zadarnic să-mi demonstrez că poate avea dreptate, că discuţiile de interes iau câteodată tonul acesta de proces între străini, şi că aceasta nu exclude o dragoste de ore grele, dar totul era de prisos. Gestul meu larg sporise însă afecţiunea mamei, care de atunci avea pentru mine şi mai multă atenţie drăgăstoasă, dar pentru că eu făcusem sacrificiul cel mare, păstram, fără să vreau, un aer de protecţie, de indulgenţă amabilă, îndepărtată, de surâs limitat şi limitativ. Asupra evoluţiei vieţii mele ea era acum ca un astru răcit, fără

influență.

Îi sărutam zâmbind mâinile, primeam daruri cu demonstrații tandre şi absente, dar aşteptând, cum aştepți într-o gară să plece mai repede trenul, pentru că situația dintre tine şi cei care te-au petrecut începe să se prelungească stânjenitor.

Nu mi-a spus o vorbă despre nevastă-mea şi am respectat ostilitatea lor de totdeauna, evitând o întrebare inoportună.

Pentru că era îngrijorată de soarta mea, doctorul, preocupat şi amabil, a asigurat-o că în cincisprezece zile sunt complet vindecat şi bun de întors înapoi pe front. Asta a întunecat-o oarecum.

La spitalul județean din R. Sunt într-o rezervă cu un camarad de regiment, rănit la genunchi. Am cărți de citit, dar rumoarea tăcută, de efluvii, a oraşului nu-mi dă linişte. După o săptămână de dureri mari, pot ieşi. Sunt foarte înconjurat, căci ofițerii regimentului sunt într-un complex de rudenii, care îmbrățişează toată urbea. Neliniştea e mare şi comunicatul oficial e aşteptat la ora patru cu întinsă măcinare. Oraşul, din cauza militarizării (polițaiul a devenit maior, cu „stele” în loc de grade, dar oricum maior, şeful de poştă a fost asimilat şi el, în sfârşit, afară de pensionarii cafenelelor din „centru” toată lumea a trecut la partea sedentară a războiului şi e deci foarte activă), trăieşte în casele, cu aspect de vile, în grădini, în centrul plin de prăvălii, o viață deosebită. Camioanele care trec, furgoanele, detaşamentele sunt cercetate cu atenție şi interpretate, asemeni cititului în stele. Va veni sau nu evacuarea? căci luptele se dau acum în Carpați, la optzeci de kilometri depărtare.

Războiul e, de altfel, o ocupație nouă şi provoacă animație chiar în ținuturile retrase, darămite aci. Cu umbrela la subsuoară, profesori bătrâni ies la ora patru la plimbare, renunțând la somnul de după-amiază deci, eveniment caracteristic, pentru ca să citească, afişat pe

geamul cafenelei, comunicatul zilei. E redactat foarte sibilinic acest comunicat. „Lupte vii, bombardament intens”, „atacuri puternice în regiunea cutare”. Niciodată un cuvânt despre înfrângere sau retragere. Cei care țin minte ştiu că numai comparând două comunicate poți afla ceva.

„Pe înălțimile din pasul Rucărului au loc vii lupte de infanterie”, spune un comunicat, copiat cu litere caligrafice, cu creionul, de patronul cafenelei, probabil.

Iar a doua zi, între alte puncte:

„Inamicul a atacat puternic pozițiile noastre de la sud de Dragoslavele”.

Dacă ştii că între Rucăr şi sud de Dragoslavele sunt şapte-opt kilometri, atunci ştii şi cu cât s-au retras trupele noastre, de ieri până azi, iar dacă nu, crezi că nu s-a întâmplat nimic.

După-amiază, spre seară, centrul se animează, mai ales prin prezența femeilor, care ies la plimbare. Ofițerii de la diverse depozite şi comandamente (e aci cartierul corpului de armată) îşi lasă şi ei serviciul, ca nişte funcționari conştiincioşi, către orele şase. Eşti tentat să crezi că şi pe front, la această oră, ofițerii încuie sertarele, se spală pe mâini, îşi potrivesc figura şi ies din tranşee în oraş, fie invitați la o partidă de pocker, fie la un rendez-vous cu etape simplificate, din cauza vremurilor tulburi. În realitate, constat şi acum aceeaşi neputință a imaginației de a realiza în abstract. Nu există decât o singură lume, aceea a reprezentărilor.

Nu putem avea în simțuri, şi deci în minte, decât ora şi locul nostru. Restul îl înlocuim cu imagini false, convenționale, care nu corespund la nimic, sunt cel mult o simplă firmă provizorie. Nu poți fi în două locuri deodată. Eu ştiam, când suportam bombardamentul de la Săsăuş, că, teoretic, e posibil ca altă lume, undeva departe, să petreacă, să iubească, să aibă ore de birou şi de masă. Dar nu puteam realiza niciun moment al ei. Acum, dimpotrivă,

sunt aci, în această lume, iar aceea a frontului e un vag musafir abstract, nelocalizat în spaţiu şi mai ales în afară de noţiunea timpului. Îmi zic: poate că la ora asta Orişan suportă un bombardament la fel cu cel de la Bărcut. Dar este o simplă ipoteză teoretică, vezi bine, goală de orice emoţie, de durata oricărui sentiment, de culoarea oricărei reprezentări, de irevocabilul întâmplării reale.

Sunt privit - aşa cum umblu cu alţi camarazi, cu mâna bandajată - cu destulă curiozitate. Nu-mi displace; senzaţia reală că sunt privit îmi pare ca un fel de gâdilătură, de îndurat oarecum, dar în cele din urmă insuportabilă.

— Rămâi aici, mă îndeamnă camaradul meu. Vine generalul A.

— De unde ştii?

— Vine cu automobilul... Ştiu de la prefectură. Uite pe fostul primar, Vasu... pe avocatul ăla bătrân... toţi îl aşteaptă... Primarul, un medic excelent, care are darul de a fi în tot locul, e acum şi el lângă grădina publică, aşteptând cu toată lumea miracolul. S-a răspândit vestea că „generalul” va trece spre front.

— Parcă se spunea că l-a otrăvit, că i-au turnat spionii nemţi, printr-o ordonanţă cumpărată, otravă în cafea?

Surâdeam amândoi, căci cunoşteam legenda. Comandant de armată în Dobrogea, generalul A. A oprit câtva timp în loc înaintarea inamicului. Şi e atâta sete de idolatrie, sunt atâtea disponibilităţi de nădejde în poporul acesta, care se simte mereu aruncat de pe scara înaltă a istoriei, încât figura generalului a şi devenit legendară.

Eu ştiu însă că salvare, pentru moment, nu mai e. Şi cu toate astea, când pe strada principală apare lângă grădina publică automobilul mare, deschis, stropit tot de noroi, peste vopseaua de culoarea nisipului, am acelaşi fior ca toată lumea de aci. Stă în fund, alături de alt general, tot în mantaua cenuşie care nu indică nicio distincţie, cu capul lui de mucenic cu cioc imperial, cu privirea obosită, care nu se opreşte asupra nimănui. Ştiu ce-ar vrea toată

lumea... şi cu ea, însumi eu... Cu mintea lui, încăpută acolo sub chipiu, să înlocuiască tunurile, mitralierele, să redea curaj soldaților, să răstoarne situația ca o prezență supranaturală. Comunicatul de mâine seară să anunțe, de pildă:

” În regiunea Dragoslavele, lupta îndârjită s-a terminat prin înfrângerea duşmanului. Un regiment de infanterie a căzut în spatele inamicului ocupând Cheile Dâmbovicioarei şi şoseaua Giuvala. Am făcut 25 mii de prizonieri, am luat patru tunuri de câmp şi un bogat material de război. Urmărirea inamicului continuă şi diverse unități mici care au căutat să-şi facă loc prin munți, peste vechea frontieră, sunt treptat capturate.”

Nădejdea, cu atât mai emoționantă, cu cât toți au conştiința miracolului, a căscat ochii tuturor celor de pe trotuar, iar ofițerii fac front ca unui prinț. Mulțimea asta nu vrea decât să despacheteze bagajele făcute pentru refugiu, să puie mâine seară drapele tricolore la balcoane şi să se agațe de roțile automobilului, urlându-şi frenezia de recunoştință pentru salvator.

Maşina s-a oprit o clipă, ofițerul cu mustața mică, de lângă şofer, a întrebat ceva pe sergentul de stradă (întrebare la care au răspuns laolaltă, cu bunăvoință grabnică, cinci-şase inşi, care se găseau acolo), dar în tot timpul generalul a avut o absență preocupată, de medic chemat, în sfârşit, de familia disperată, la căpătâiul bolnavului a cărui operație încercată de alții n-a reuşit.

A venit şi Orişan, rănit la mâna dreaptă de o schijă de obuz. Camaradul din rezerva în care sunt eu a plecat în familie şi acum sunt câteva zile cu Orişan. Între noi e o prietenie definitivă ca viața şi moartea. Şi totuşi încerc un sentiment ciudat. Mi-e imposibil să-i pun vreo întrebare despre viața lui de familie. Îl cunosc cum nu l-a cunoscut nici mama lui - căci numai acolo, în fața morții şi a cerului înalt, poți cunoaşte oamenii - dar nu ştiu absolut nimic despre el. Şi nici despre niciun alt camarad al meu. Acum

îmi dau seama cât de puțin am vorbit eu şi camarazii mei de front despre viața noastră anterioară. Parcă suntem în „Legiunea străină”. În fiecare noapte îl aud însă pe Orişan, culcat în patul alb, lungit pe spate ca un mort (aşa cum se desprind să doarmă soldații din cauza repaosurilor scurte în marşuri), urlând în somn de groază, deznădăjduit ca un câine: „Mamă!… mamă!…”

Peste câteva zile, în comunicatul oficial e totuşi o floare de bucurie. Trupele noastre au luat Muntele Roşu, făcând prizonieri, capturând mitraliere şi material. Ştiam că pe acolo s-a retras regimentul nostru. Îi arăt lui Orişan bănuiala că nu poate să fie străină de Corabu asemenea ispravă. El surâde, cu îndoială. Peste alte câteva zile însă, un rănit, abia sosit, îmi întăreşte presupunerea. Dorind să se distingă neapărat, dornic de înaintare, cu ambiție de general napoleonian, şi simțind mai ales că ar putea muri, inutil, căpitan, a comunicat diviziei că dacă i se dă comanda unui batalion, e gata să cucerească Muntele Roşu. După oarecare codeală, oferta a fost acceptată şi căpitanul Corabu a izbutit să dea acea floare comunicatului nostru. Dar i s-a luat imediat comanda… împrumutată. A doua zi, însă, muntele a fost din nou pierdut… Acum căpitanul Corabu a primit… ordin să-l cucerească iarăşi. Mă întreb, cu gândul prelungit, melancolic, ce ar însemna pentru armata noastră să i se dea acestui ofițer o comandă mai importantă.

Când Orişan e mai bine, ieşim să mâncăm la un birt din oraş, unde cunoaştem două doamne tinere foarte frumoase şi distinse, care ne arată foarte mult interes, dar ne cer să evităm pe unchiul lor, un domn bătrân cu nas aprig şi mustața mare. Le-ar certa rău dacă le-ar vedea stând de vorbă cu cineva. Ne fixăm un rendez-vous cu ele şi plecăm repede, căci ni se spune că la spitalul din G. A fost adus Niculae Zamfir, grav rănit. Ne duce cu maşina Iorgu, bărbatul Anişoarei, care e „voluntar” la corpul de armată. Printr-un ordin al Ministerului de Război gradele inferioare,

dacă au avere, sunt scutite de front. (Li se cere numai să puie un automobil la dispoziția cartierului, iar ei, ataşați pe lângă automobil, capătă numele de „voluntari”.) Pentru ofițeri însă acest lucru nu e admis şi deci formula de rămânere trebuie să fie alta, sau altele.

Spitalul tip „Regele Carol I” e în marginea şoselei şi are în față o grădină de flori, cultivată de medicul-şef, un burlac filosof în felul lui, depărtat de oameni care-i vindecă pe toți, cu condiția să-l lase în pace, în singurătatea lui din mijlocul câmpului. Niculae Zamfir e într-un pat de fier alb, cu capul bandajat şi acoperit cu pătura până la gât. Nu-i vine să creadă parcă, văzându-ne, şi, deşi trebuie să aibă febră, zâmbeşte. Nu poate vorbi, nici nu poate încă fuma țigările pe care le-am adus, iar cele două sticle de vin înfundate vor rămâne multă vreme nedestupate, dar îşi plimbă privirea după gesturile noastre şi surâde cu ochii, cinstit şi sfios ca un câine al pământului.

— Eşti rănit rău la cap, Zamfire?

Clatină din cap negând şi pe urmă ridică uşor cuvertura şi ne arată picioarele bandajate ca nişte copii înfăşați. Unul e retezat de sub genunchi, celălalt de la jumătatea coapsei. Zâmbeşte cald.

Cred că am devenit palid ca un mort şi mă clatin. Orişan a încremenit şi el. Niculae Zamfir, cu pătura ridicată, surâde mereu, absent şi bun, ca o icoană care nu ştie cât a fost de sluțită de sulițe.

N-aveam ce mai spune... Tăcem aşa îndelung şi pe urmă plecăm, sub pretext că nu trebuie să-l obosim.

Pe drum Orişan mă întreabă cu gând inspirat:

— Te mai gândeşti la revoluție?

— Nu, ca starețul Zossima al lui Dostoievski, mă închin, şi eu, în fața „nenorocirii care va veni”.

*

Plecarea mea la Bucureşti este inevitabilă. Parcă se apropie un examen dezagreabil. Am scris nevestei mele că sâmbătă seara sosesc. Trenul nu s-a oprit la peron, ci în

câmp, pe o linie de garaj; gaura e în întuneric de frica zepelinurilor… Iar când vin pe Calea Victoriei goală, felinarele dau o lumină albăstruie asfaltului pustiu, de par acoperite cu zăbranic de doliu, iar casele de piatră cenuşie. Nicăieri lumini aprinse. Impresia de cavou imens e copleşitoare.

M-a aşteptat cu o serie de demonstrații care altădată m-ar fi înnebunit de emoție şi plăcere. Casa e toată luminată (cu storurile căptuşite bine, fireşte, ca să nu se vadă afară) ca pentru sărbătoarea de Paşti, masa e albă, sclipitoare de cristaluri şi flori, vinul rar. E o intenție de supeu în doi, ca într-o „cameră separată” de restaurant de petreceri. Îmi e imposibil să nu fac socoteala că aş putea avea toate acestea numai cu zece monede de aur şi încă fără obligația de a surâde.

Mă sărută cu exces, nu vrea să mă lase să mă dezbrac, îmi scoate ea însăşi mantaua…

Simt că un singur lucru m-ar fi ispitit aci… şi poate mi-ar fi iluminat indiferența. Patul mare alb, camera de baie cu majolică albă şi oglinzile aburitoare. Să am asta, murdar şi pătruns de frig, după un marş ca acel de la Bărcut, ar fi în mine o dospire de recunoştință şi voie bună, care s-ar revărsa poate şi asupra acestei femei. Dar la spital făceam baie în fiecare zi, iar rufăria de pe mine e curată.

— Mama (nu spunea niciodată: mama, pur şi simplu) nu mi-a spus nimic că eşti rănit (e grav? ah… Dumnezeule!). Vezi, asta nu înțeleg, frate, să fie supărată pe mine, dar chiar dacă nu vorbim… putea să-mi trimită vorbă prin cineva… Te-a durut rău?… Mă întreb, fără să-mi pot reține surâsul dinăuntru, ironic: „Ar fi murit de durere femeia asta, dacă aş fi fost ucis?”

Parcă nu ştie ce poteci de moarte am în suflet, şi tăcerea mea o face să vorbească încontinuu, ca un orator care nu mai poate încheia, şi se avântă inutil, după asociația întâmplătoare a frazelor. Îmi taie, cu prea multe gesturi, friptura în farfurie. Şi cum se cunoaşte că a îmbătrânit. Nu

simte că, aşa, destul de trupeşă cum a devenit, nu mai prind anumite graţii. De altfel, tot armamentul ei cuceritor e parcă demodat şi nefolositor, ca acele tranşee puerile din munţii graniţei.

Evit cât mai mult dormitorul, deşi albul de olandă al cearşafurilor tot mă cheamă. O clipă, căldura trupului ei molatic lângă al meu îmi toropeşte trupul şi îmi activează gândurile, dar pe o masă joasă e o fotografie mare, a mea. A pus-o acum, sau e de mult acolo? ridiculă, condamnată infam să asiste la frământarea trupurilor lor, când eu eram la Cohalm?...

Şi totuşi îmi trece prin minte, ca un nour de întrebare... Dar dacă nu e adevărat că mă înşală? dacă din nou am acceptat o serie greşită de asociaţii?

Dacă e o simplă coincidenţă, ca, de pildă, atunci când am întâlnit pe colonel, ca atâtea în viaţă?

Dar nu, sunt obosit şi mi-e indiferent chiar dacă e nevinovată.

Cum sunt culcat pe spate, cum sunt fără chef, ea are inspiraţia nefericită să facă singură demersurile îmbrăţişării... Prin cămăşuţa fină, aşa cum stă în genunchi, aplecată deasupra mea, sânii îi atârnă ca două pungi şi pântecul a început parcă să se îngroaşe. Chiar după ce m-am însurat, prietenii mă îmbiau la petreceri cu cocote, dar şi când izbuteau să mă convingă, şi oricât erau de frumoase, aveam impresia că mă culc cu manechine de cârpă, fără acea căldură tainică animală, care, când ţi-e scumpă, te înduioşează şi te deznădăjduieşte în nebunia unei totale îmbrăţişări. Nevasta mea e albă şi cu preziceri de grăsime, iar eu aş vrea în clipa asta să simt pe pieptul meu genunchi mici ca merele şi să descopăr colţuri noi într-un trup de ţigăncuşă subţire şi cu muşchi nervoşi. Aş putea-o avea cu alte zece monede de aur şi fără obositoare obligaţii de a minţi tandru.

*

A doua zi a fost năvală de cunoscuţi... Fraze goale de

conținut, stupidități fără legături de rudenie cu realitatea.

În corespondență am dat şi peste o scrisoare anonimă...

„Domnule, pe când d-ta lupți pentru patrie (?) nevasta d-tale te înşală ca o târfă cu un individ Grigoriade, care e la cenzură, vezi bine.

Îi poți găsi oricând între 6-8 în strada Rozelor opt bis, unde merge la el. Căci poate că acum n-o avea neruşinarea să-l aducă tot la d-ta acasă.”

Ce n-aş fi dat altă dată pentru ca să am certitudinea că mă înşală. Cum aşteptam la pândă, cu fruntea arsă şi pumnii crispați!

Acum, când vine, îi arăt scrisoarea zâmbind. Un moment devine palidă, mă examinează alarmată şi bănuitoare, însă când mă vede liniştit, socoate că nu cred.

— E o murdărie... Ştii că toți ne invidiază. Ah, lumea asta rea... Uite ce calomnii mai născoceşte. Dacă ar fi să te iei după toți... Poftim, să fii fost tu mai bănuitor acum... Ah, mi-e o silă de oameni... Nu mai poți ieşi... Fireşte, am fost de câteva ori în oraş, nu singură: cu Anişoara, cu Iorgu, şi a venit cu noi şi Grigoriade. Am fost la teatru şi pe urmă la restaurant. Ah, şi dintr-atâta...

Vorbeşte mult, platitudini încălecate, asociate la întâmplare, şi zâmbetul meu binevoitor o încurajează...

— Ascultă, fată dragă, ce-ai zice tu dacă ne-am despărți?

Parcă i-a despicat cineva țeasta în două. Altă avalanşă de întrebări gemute, de protestări scâncite.

Mă gândesc halucinat că aş fi putut ucide pentru femeia asta... că aş fi fost închis din cauza ei, pentru crimă:

— „Vezi, aia blondă de colo...? nu... ailaltă mai grasă puțin, de la masa cu cei doi domni şi două doamne...

— Ei?

— E nevasta lui Gheorghidiu... Nu-ți mai aduci aminte...?

— A... pentru asta? Ce-a găsit la ea, dragă? să ucidă pentru ea... nu mai putea găsi alta la fel?”

A doua zi m-am mutat la hotel pentru săptămâna pe

care aveam s-o mai petrec în permisie. I-am dăruit nevestimi încă o sumă ca aceea cerută de ea la Câmpulung şi mam interesat să văd cu ce formalitate îi pot dărui casele de la Constanța. I-am scris că-i las absolut tot ce e în casă, de la obiecte de preț la cărți... de la lucruri personale, la amintiri. Adică tot trecutul.

---- Sfârşit ----